

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN SUOJELU JA TÄYDENNYSRAKENTAMINEN

Kruununpuiston pientaloalueen ominaispiirteiden vaalimisen ja täydennysrakentamisen mahdollisuudet

Tuomaankatu 1950-luvun puolivälin jälkeen korttelien 916 ja 923 välissä.

Tuomaankatu korttelien 916 ja 923 kohdalla talvella 2014.

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Jari Mettälä	
Työn nimi – Title RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN SUOJELU JA TÄYDENNYSRAKENTAMINEN Kruununpuiston pientaloalueen ominaispiirteiden vaalimisen ja täydennysrakentamisen mahdollisuudet	
Oppiaine – Subject Taidehistoria	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Maaliskuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 115 + 50 liitettä (65 sivua)
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tarkastelukohteena on Kruununpuiston pientalo-alue, jossa on yli 400 omakoti- tai kahden asunnon taloa, paritaloa ja muutamia rivi- sekä pienkerrostaloja. Alueella sijaitsee myös päiväkotia. Kruununpuiston pohjoisreuna on noin kilometrin päässä Hyvinkään ydinkeskustasta ja alue on pinta-alaltaan 56,3 hehtaarin suuruinen. Kruununpuiston nykyinen asukasmäärä on vähän yli 1 200 asukasta.</p> <p>Kruununpuiston alue on nykyisin tunnustettu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Alue kuuluu vuonna 2013 hyväksytyyn Hyvinkään keskustaajaman kulttuuriympäristön hoitosuunnitelmaan ja Uudenmaan liiton selvityksessä, <i>Missä maat on mainiommat</i> (2012), Kruununpuisto mainitaan maakunnallisesti merkittävänä kohteena.</p> <p>Kruununpuiston alueella on voimassa pääosin vuosina 1946 ja 1947 vahvistetut asemakaavat. Alueelle on laadittu kymmenkunta asemakaavan muutosta 1950–90-lukujen aikana. Nämä muutokset, paria poikkeusta lukuun ottamatta, eivät koske rintamamiestalojen tontteja. Asemakaavamuutoksia ei ole tehty Kruununpuistoon 2000-luvulla.</p> <p>Pro gradu –työssä on kaksi pääteemaa: rakennetun kulttuuriympäristön vaaliminen (rakennussuojelu) ja täydennysrakentaminen. Työssä käsitellään kaavajärjestelmää kulttuuriympäristöjen kannalta. Rakennussuojelun keskeisin väline on asemakaava, jota on käsitelty tässä työssä muita kaavatasoja perusteellisemmin. Sisällöltään vanhentuneisiin asemakaavoihin liittyy ajantasaistamisen tarve. Kruununpuiston alueen säilymisen kannalta asemakaavojen tarkistustarve on ajankohtainen. Työssä on käyty läpi yleisellä tasolla tyyppitalojen historiaa ja tunnusomaisia piirteitä keskittyen jälleenrakennuskauden ja 1960-luvun rakennuksiin. Lisäksi on käyty läpi 1900-luvun alusta 1960-luvun alkupuolelle liittyviä pientaloalueiden suunnitteluperiaatteita, jotta saataisiin vertailuaineistoa, miten Kruununpuistossa on toteutettu ajalle tyypillisiä kaavoitusideoita. Kruununpuiston ominaispiirteiden selvittäminen oli yksi tärkeimpiä tämän työn lähtökohtia, jotta alueen rakennuskannan vaalimista ja täydennysrakentamista voidaan ylipäättään suunnitella Kruununpuistoon. Siksi Kruununpuiston historiaa, rakennuskantaa ja pihapiirejä sekä muuta ympäristöä on selvitty mahdollisimman laajasti. Täydennysrakentamista on aluksi tarkasteltu käsitteenä, jonka jälkeen on esitelty sen yleisiä piirteitä. Täydennysrakentamisen mahdollisuuksia on tutkittu laatimalla neljä vaihtoehtoa kahden korttelin 11 tontille. Vaihtoehtoisissa esitetyt täydennysrakentamisen ratkaisut on pohdittu sen jälkeen laajemmin koko alueen ominaispiirteiden säilymisen kannalta ja on esitetty yhteenveto Kruununpuiston kulttuuriympäristön vaalimisen ja täydennysrakentamisen kannalta olennaisista asioista, jotka on hyvä huomioida asemakaavamuutoksen yhteydessä.</p> <p>Tutkielmaan sisältyvä runsas liiteaineisto käsittää Kruununpuiston inventointiin liittyviä teemakarttoja, esimerkkejä tyyppitaloista ja inventointilomakkeista sekä yleisiä Hyvinkääseen että Kruununpuistoon liittyviä kulttuuriympäristötietoja. Liitteissä on mukana selostus Hyvinkään maankäytön ja rakentamisen kehityksestä Helsinki–Hämeenlinnan välisen junaradan rakentamisen jälkeisestä ajasta lähtien 1960-luvun lopulle. Yhdessä liitteessä on käsitelty Hyvinkään rakentamisen ohjaamisen historiaa rakennusjärjestysten ja rakennustapaohjeiden kautta. Täydennysrakentamisen osalta liitteissä on esitys mahdollisista tonttijaoista ja eri rakentamisen tehokkuuksien vaikutuksista.</p>	
Asiasanat – Keywords kulttuuriympäristö, rakennettu kulttuuriympäristö, kulttuuriympäristön suojelu, rakennussuojelu, inventointi, täydennysrakentaminen, pientaloalue, Kruununpuisto	
Säilytyspaikka – Depository Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos	
Muita tietoja – Additional information	

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN SUOJELU JA TÄYDENNYSRAKENTAMINEN

Kruununpuiston pientaloalueen täydennysrakentamisen periaatteita

SISÄLLYS:

1 JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUSAIHEEN ESITTELY	1
1.2 OMA NÄKÖKULMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	3
1.3 AIKAISEMPI TUTKIMUS JA KIRJALLISUUS	5
1.4 AINEISTOT JA MENETelmä SEKÄ TYÖNKULKU	6
1.5 KÄSITTEET	8
1.6 KULTTUURIYMPÄRISTÖT HYVINKÄÄLLÄ	12
1.7 KAAVAJÄRJESTELMÄ RAKENNETUN YMPÄRISTÖN VAALIMISEN KANNALTA	15
1.7.1 VALTAKUNNALLISET ALUEIDENKÄYTTÖTAVOITTEET	15
1.7.2 MAAKUNTAKAAVA	16
1.7.3 YLEISKAAVA	17
1.7.4 ASEMAKAAVA	18
1.7.5 ASEMAKAAVA RAKENNUSSUOJELUN VÄLINEENÄ HYVINKÄÄLLÄ	19
1.8 ASEMAKAAVAN AJANTASAISUUS	21
1.10 RAKENNUSPERINNÖN VAALIMISEN KEINOT KRUUNUNPUISTOSSA	25
RAKENNUSJÄRJESTYS JA RAKENNUSTAPAOHJEET	26
1.11 JÄLLEENRAKENNUSKAUDEN JA 1960-LUVUN TYYPPITALOT	29
1.12 SUOMALAISTEN PIENTALOALUEIDEN KAAVOITUS- JA SUUNNITTELUPERIAATTEITA 1900-LUVUN ALKUPUOLELTA 1950-LUVUN LOPULLE	40
2 KRUUNUNPUISTON PIENTALOALUEEN INVENTOINTI JA ARVOTTAMINEN	46
2.1 KRUUNUNPUISTON NYKYTILANNE	46
2.2 ASEMAKAAVOITUKSEN JA RAKENTAMISEN HISTORIAA	56
2.3 KRUUNUNPUISTOSSA KÄYTETYT TYYPIPIIRUSTUKSET	68
2.4 KRUUNUNPUISTON ASUINTALOJEN SUUNNITTELIJOITA	69
2.5 ARVOTTAMINEN	73
3 KRUUNUNPUISTON ASUKKAAT JA OSALLISTAMINEN	81
3.1 KRUUNUNPUISTON NYKYINEN ASUKASRAKENNE	81
3.2 ASUKASKYSELY JA SEN TULOKSET	82
4 TÄYDENNYSRAKENTAMISEN SUUNNITTELU KRUUNUNPUISTON ALUEELLE	86
4.1 TÄYDENNYSRAKENTAMINEN KÄSITTEENÄ	86
4.2 TÄYDENNYSRAKENTAMISEN TAPOJA	88
4.3 TÄYDENNYSRAKENTAMISEN PERIAATTEITA 1940—50-LUVUILLA RAKENNETUILLE TYYPPITALOALUEILLE	89
4.4 KRUUNUNPUISTON RAKENNUSOIKEUS	90
4.5 TÄYDENNYSRAKENTAMISEN VAIHTOEHTOJA KRUUNUNPUISTON KORTTELEIHIN 916 JA 923	90
5 KRUUNUNPUISTON OMINAISPIIRTEIDEN SÄILYTTÄMINEN JA TÄYDENNYSRAKENTAMINEN	99
5.1 TÄYDENNYSRAKENTAMISEN ROOLI RAKENNUSSUOJELUN JA RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN SÄILYMISEN KANNALTA	99
5.2 KRUUNUNPUISTON OMINAISPIIRTEIDEN HUOMIOIMINEN TÄYDENNYSRAKENTAMISESSA	99
6 LOPUKSI	105
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	109
KUVA- JA TAULUKKOLUETTELO	114

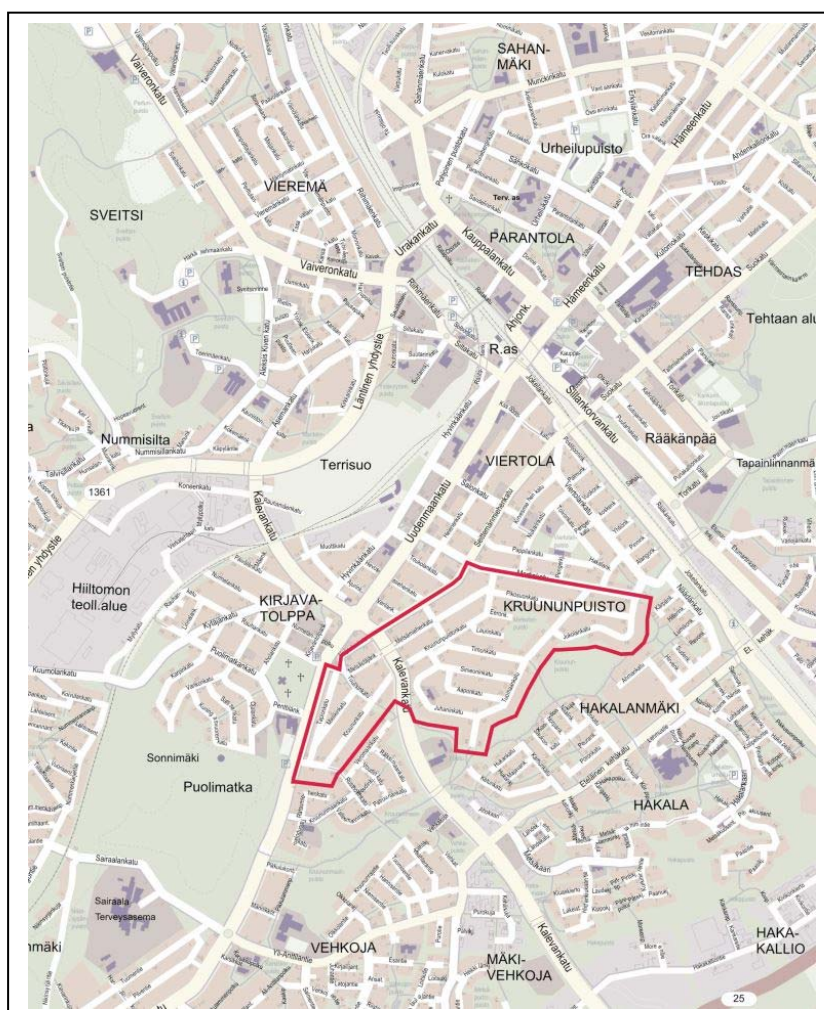
1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaiheen esittely

Tarkastelukohteena on Kruununpuiston pientalo-alue, jossa on yli 400 omakoti- tai kahden asunnon taloa, paritaloa ja muutamia rivi- sekä pienkerrostaloja. Alueella sijaitsee myös päiväkotit. Kruununpuiston pohjoisreuna on noin kilometrin päässä Hyvinkään ydinkeskustasta ja alue on pinta-alaltaan 56,3 hehtaarin suuruinen. Kruununpuiston nykyinen asukasmäärä on vähän yli 1 200 asukasta.

Kruununpuiston alue on nykyisin tunnustettu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Alue kuuluu vuonna 2013 hyväksytyyn Hyvinkään keskustaajaman kulttuuriympäristön hoitosuunnitelmaan ja Uudenmaan liiton selvityksessä, *Missä maat on mainiommat* (2012), Kruununpuisto mainitaan maakunnallisesti merkittävänä kohteena.

Kruununpuiston alueella on voimassa pääosin vuosina 1946 ja 1947 vahvistetut asemakaavat. Alueelle on laadittu kymmenkunta asemakaavan muutosta 1950–90-lukujen aikana. Nämä muutokset, paria poikkeusta lukuun ottamatta, eivät koske rintamamiestalojen tontteja. Asemakaavamuutoksia ei ole tehty Kruununpuistoon 2000-luvulla (kuva 6).

Kuva 1. Punaisella rajauksella on esitetty Kruununpuiston pientaloalueen sijainti Hyvinkäällä. Kruununpuiston omakotitaloista ja kahden asunnon taloista n. 300 on rakennettu 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun aikana. Alueen asuinrakennuksista suurin osa edustaa ns. jälleenrakennuskauden tyyppitaloja, joiden lähtökohdiana on toiminut sen ajan tyyppi- ja piirustukset. Jälleenrakennuskauden tyyppitalot ovat harjakattoisia puolitoistakerroksia nopeamaisia omakotitaloja, joihin lähes aina kuuluu kellari. Alueella on rakennettu aikanaan 55 taloa, jotka ovat 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alulle tyypillisiä yksikerroksisia, loivakattoisia ja usein tiiliverhoiltuja kellarittomia omakotitaloja. Vuosien 1980–2013 välillä alueelle on rakennettu 23 vaihtelevasti ympäristöönsä sopivaa omakotitaloa.

Pro gradu –työssä on kaksi pääteemaa: rakennetun kulttuuriympäristön vaaliminen (rakennussuojelu) ja täydennysrakentaminen. Työssä käsitellään kaavajärjestelmää kulttuuriympäristöjen kannalta. Rakennussuojelun keskeisin väline on asemakaava, jota on käsitelty tässä työssä muita kaavatasoja perusteellisemmin. Sisällöltään vanhentuneisiin asemakaavoihin liittyy ajantasaistamisen tarve. Kruununpuiston alueen säilymisen kannalta asemakaavojen tarkistustarve on ajankohtainen. Työssä on käyty läpi yleisellä tasolla tyyppitalojen historiaa ja tunnusomaisia piirteitä keskittyen jälleenrakennuskauden ja 1960-luvun rakennuksiin. Lisäksi on käyty läpi 1900-luvun alusta 1960-luvun alkupuolelle liittyviä pientaloalueiden suunnitteluperiaatteita, jotta saataisiin vertailuaineistoa, miten Kruununpuistossa on toteutettu ajalle tyypillisiä kaavoitusideoita. Kruununpuiston ominaispiirteiden selvittäminen oli yksi tärkeimpiä tämän työn lähtökohtia, jotta alueen rakennuskannan vaalimista ja täydennysrakentamista voidaan ylipäätään suunnitella Kruununpuistoon. Siksi Kruununpuiston historiaa, rakennuskantaa ja pihapiirejä sekä muuta ympäristöä on selvitty mahdollisimman laajasti. Täydennysrakentamista on aluksi tarkasteltu käsitteenä, jonka jälkeen on esitelty sen yleisiä piirteitä. Täydennysrakentamisen mahdollisuuksia on tutkittu laatimalla neljä vaihtoehtoa kahden korttelin 11 tontille. Vaihtoehtoissa esitettyjä täydennysrakentamisen ratkaisuja on pohdittu sen jälkeen laajemmin koko alueen ominaispiirteiden säilymisen kannalta ja on esitetty yhteenveto Kruununpuiston kulttuuriympäristön vaalimisen ja täydennysrakentamisen kannalta olennaisista asioista, jotka on hyvä huomioida asemakaavamuutoksen yhteydessä.

Tutkielmaan sisältyvä runsas liiteaineisto käsittelee Kruununpuiston inventointiin liittyviä teemakarttoja, esimerkkejä tyyppitaloista ja inventointilomakkeista sekä yleisiä Hyvinkäeseen että Kruununpuistoon liittyviä kulttuuriympäristötietoja. Liitteissä on mukana selostus Hyvinkään maankäytön ja rakentamisen kehityksestä Helsinki–Hämeenlinnan välisen junaradan rakentamisen jälkeisestä ajasta lähtien 1960-luvun lopulle. Yhdessä liitteessä on käsitelty Hyvinkään rakentamisen ohjaamisen historiaa rakennusjärjestysten ja rakennustapaohjeiden kautta. Täydennysrakentamisen osalta liitteissä on esitys mahdollisista tonttijaoista ja eri rakentamisen tehokkuuksien vaikutuksista.

Jälleenrakennuskauden tyyppitaloalueet edustavat Suomessa laadullisesti ja määrällisesti merkittävää miljöötyyppiä, joita voidaan pitää puutarhakaupunkiaatteen suomalaisina esikaupunkisovellutuksina.¹ Tyyppitaloalueille yhteisiä ominaisuuksia ovat vaatimattomuus ja melko suuri yhtenäisyys. Alueet ovat selkeästi erottuvia: ne hahmottuvat ympäristöstään miljöön eheyden ja rakennusten piirteiden sekä tonttien runsaan kasvillisuuden ansioista kylämäisinä kokonaisuuksina. Tyyppitaloalueiden lähtökohdat ovat olleet usein erilaiset, jolloin niitä voidaan pitää paikallisesti omaperäisinä. Osa alueista on syntynyt nopeasti palstoitussuunnitelmien mukaan, jolloin kunnallistekniikan suunnittelu saattoi jäädä puutteelliseksi, esimerkiksi katuverkosto hajanaiseksi. Toisille alueille on laadittu ensin asemakaava, jolloin alueen omat olosuhteet on huomioitu lähtökohtaisesti paremmin. Ympäristölliset ja maastolliset olosuhteet ovat monilla alueilla erilaiset, sillä niillä saattoi olla ennestään vanhaa rakennuskantaa, joka muodostui osaksi tyyppitaloalueen kokonaisuutta. Maaperä, kasvillisuus ja

¹ Heininen-Blomstedt 2013, 231.

maaston korkeuserot ovat luoneet omaperäistä ilmettä alueille. 11/2-kerroksisen perustyyppitalon lisäksi, erilaisia tyyppitaloja oli tarjolla runsaasti, joten ne ovat myös antaneet pientaloalueille oman leimaisuutta.

Hyvinkäällä on useita vanhoja pientaloalueita, joilla on voimassa vanhentuneita, useita vuosikymmeniä sitten laadittuja asemakaavoja. Yksi niistä on Kruununpuiston pientaloalue, joka on rakentunut pääosin 1950-luvun molemmin puolin. Kruununpuisto on todettu maakunnallisesti arvokkaaksi alueeksi (liite 2). Alueen asemakaavat ovat olleet voimassa suurimmalla osalla aluetta yli 65 vuotta. Nämä asemakaavat eivät tarjoa enää riittäviä välineitä uudisrakentamisen ohjaamiseen, varsinkin kun alueella on kulttuurihistoriallisia arvoja, joiden ominaispiirteet on tarkoitus säilyttää. Rakennuskanta on edelleen suurimmaksi osaksi suhteellisen alkuperäistä ja alueen ilme kokonaisuutena pie-nipiirteinen ja puutarhamainen. Voimassa olevat asemakaavat mahdollistavat erityisesti omakotitalojen rakennuskannan mittasuhteiden, muodon ja ulkoisen ilmeen sekä tontin käytön uudistumisen, mikä voi johtaa alueen mittakaavan ja puutarhamaisen miljööön muuttumiseen. Kruununpuiston pientaloalueen kokonaisrakennusoikeudesta on käyttämättä yli viidennes, mikä osaltaan mahdollistaa melko mittavaa täydennysrakentamista alueelle. Täydennysrakentaminen tontti kerrallaan ilman rakentamista ohjaavaa kokonaissuunnitelmaa voi johtaa siihen, että uudet rakennukset eivät välttämättä sovi luontevasti olemassa olevan rakennuskannan joukkoon. Vaikka Kruununpuiston rakennetun kulttuuriympäristön suojelussa korostuvat rakennukset, jo yksittäisen tontin miljöökokonaisuuteen kuuluu rakennuskannan lisäksi myös puutarhamaiset pihatilat kadunvarsi aitoineen. Myös näiden piirteiden turvaamiseen tarvitaan ohjaamista, jota voimassa oleva asemakaava ei tee. Suurinta osaa alueen asemakaavoista voidaan siten pitää kulttuuriympäristön arvojen säilymisen kannalta vanhentuneena. Esimerkiksi viime vuosina ongelmia on syntynyt yhtenäisellä vanhalla Mustamännistön pientaloalueella, jossa vanha rakennus on haluttu purkaa ja tilalle rakentaa selvästi poikkeava rakennus, joka ei huomioi vanhaa rakennuskantaa. Vastaavanlaisten tilanteiden välttämiseksi vanhan asemakaavan muuttaminen on välttämätöntä rakennetun kulttuuriperinnön suojelemiseksi.

1.2 Oma näkökulma ja tutkimuskysymykset

Tutkimusaiheen valintaan on vaikuttanut nykyinen työni Hyvinkään kaupungin kaavoitusyksikössä asemakaavasuunnittelijana. Olen työskennellyt siellä maaliskuusta 2002 lähtien. Yksi ensimmäisistä kaavoitustehtävistäni oli Kruununpuiston alueeseen rajoittuvan entisen valtion maan, Kruununmaan, kaavoittaminen pientaloasutusta varten. Kruununmaa rajautuu suoraan Kruununpuiston kortteleihin 904 ja 930. Tässä yhteydessä tutustuin myös Kruununpuiston eteläisempään puoliskoon. Jo silloin oli pohdinnassa asemakaavan muuttamisen tarve korttelissa 930, jossa nykyinen rakennuskanta ei vastaa kaavassa osoitettua käyttötarkoitusta. Myöhemmin muutaman poikkeusluvan hakuprosessin yhteydessä on itselleni herännyt kysymys, miten Kruununpuiston täydennysrakentamisessa voitaisiin paremmin huomioida nykyinen rakennuskanta ja alueen ominaispiirteet sekä miten Kruununpuisto nykyisellään vastaa Hyvinkään keskustaajaman kulttuuriympäristön hoitosuunnitelmassa todettuihin perusteisiin laajasta yhtenäisestä jälleenrakennuskauden tyyppitaloalueesta. Itselleni oli syntynyt kä-

sitys, että osassa aluetta yhtenäisyys ja ominaispiirteet olivat jo kärsineet monen tyylisestä rakentamisesta. Kruununpuiston rakennuskantaa valokuvatessani muutamat alueen asukkaat tulivat kysymään tarkoituseriäni ja ihmettelivät, onko alueen asemakaavan muuttamisesta (nykyisen rakennuskannan ja ympäristön säilyttämisestä) enää hyötyä, kun sinne on jo rakennettu kaiken näköisiä taloja. Tätä taustaa vasten on mielestäni syytä selvittää tarkemmin, miten hyvin Kruununpuisto täyttää perusteet maakunnallisesti arvokkaana kulttuuriympäristönä. Taustalla on myös se, että Kruununpuiston alueesta ei ole tehty perusteellista tonttikohtaista rakennusinventointia.

Tutkielman keskeisenä tavoitteena on tarkastella Kruununpuiston rakennetun kulttuuriympäristön arvoja nykytilanteen perusteella sekä tutkia täydennysrakentamisen mahdollisuuksia siten, että alueen ominaispiirteet säilyisivät. Tarkoituksena on selvittää, onko Kruununpuistossa jokin osa, esimerkiksi kortteli, muuta osaa arvokkaampi kulttuuriympäristön kannalta tai toisaalta miltä osin Kruununpuisto on menettänyt säilyttämisen arvoisia ominaispiirteitä. Rakennuskannan osalta halusin selvittää, mitä tyyppitalojamalleja Kruununpuistossa on käytetty ja mitkä mallit ovat olleet muita yleisempiä. Tarkoitus on ollut kartoittaa tyyppiirustusten pohjalta laadittujen rakennussuunnitelmien (pääpiirustuksien) suunnittelijat. Tarkastelen myös, ovatko jotkut rakennukset kaupunkikuvallisesti erityisen tärkeitä tai sisältävätkö ne muita sellaisia arvoja, jolloin niihin voi kohdistua muita taloja enemmän rakennussuojellisia tavoitteita. Ympäristön kannalta on tärkeää selvittää myös alueen kehittämiskohteet ja maisemavauriot. Kruununpuistossa on merkittävä määrä omakotitonteille tarkoitettua rakennusoikeutta käyttämättä (n. 23 %) ja sen toteuttaminen tiivistää kulttuuriympäristöä, joka on luonteeltaan väljän oloinen. Toisaalta tonttikohtainen rakennusoikeuden määrä on pääsääntöisesti alueella suhteellisen matala, siksi on tarkoitus tarkastella täydennysrakentamisen vaihtoehtoina rakennusoikeuden noston ja mahdollisen tonttijaon vaikutuksia Kruununpuiston kulttuuriympäristöön.

Tutkimusalue on rajattu siten, että se käsittää Hyvinkään kulttuuriympäristön hoitosuunnitelman mukaisen rajauksen lisäksi Kruununpuiston pohjoiskulmassa (Seittemänmiehenkadun ja Martinkadun kulman tuntumassa) sijaitsevat neljä tonttia. Nämä tontit puuttuvat hoitosuunnitelmasta todennäköisesti siksi, että kahdella näistä sijaitsee 1970—80 -luvulla rakennetut kaksikerroksiset punatiiliset rivitalot. Sen sijaan kahdella muulla tontilla on 1940-luvun rakennetut asuintalot. Ajallisesti tutkimus käsittää omakotitaloalueisiin liittyviä yleisiä kaavoitusperiaatteita aina 1960-luvulle asti. Tyyppitaloja käsitellään pääasiassa 1940-luvulta 1960-luvun luvulle, koska näille vuosikymmenille sijoittuu yli 90 % Kruununpuiston rakennuskannasta. Tarkoitus on verrata Kruununpuiston kaavoitusta sen ajan asemakaavallisiin käytäntöihin ja periaatteisiin. Tärkeänä pidän liitteissä käsiteltyjä Hyvinkään maankäytön, kaavoituksen ja rakentamisen sekä sen ohjaamisen historiaa. Näitä asioita olen taustoittanut Helsinki—Hämeenlinna rautatieyhteyden valmistumisesta 1860-luvulta noin sadan vuoden päähän, aina 1960-luvun lopulle, jolloin saa käsityksen Hyvinkään kasvusta pikkukylästä keskikokoiseksi suomalaiseksi kaupungiksi. Kasvun taustalla oli merkittävä teollisuuden ja väestömäärän lisääntyminen sodan jälkeisen vuosikymmenen aikana, mikä johti laajojen pientaloalueiden ja mm. useiden koulujen rakentamiseen.

1.3 Aikaisempi tutkimus ja kirjallisuus

Jälleenrakennuskautta ja sen keskeistä ilmentymää tyyppitaloja on tutkittu paljon. Aiheen uudempaan tutkimusta edustavat Kirsi Heininen–Blomstedtin väitöskirja *Jälleenrakennuskauden tyyppitalo-alue. Paikan merkitykset ja täydennysrakentaminen* (2013) ja Antti Palomäen väitöskirja *Juoksuhaudoista jälleenrakennukseen. Siirtoväen ja rintamamiesten asutus- ja asutokysymyksen järjestäminen ja sen käänteentekevä vaikutus asuntopolitiikkaan ja kaupunkirakentamiseen* (2011). Heininen-Blomstedtin väitöskirja on siinä mielessä oman tutkimukseni kannalta keskeinen, että se käsittelee kaupunkien yhteydessä olevien jälleenrakennuskauden tyyppitaloalueiden lisäksi täydennysrakentamista. Hän korostaa rintamiestaloalueiden täydennysrakentamiskohteiden katsomista ”sisältä” päin asuinympäristön laadun ja miljöösuojelukysymyksenä. Hän tarkastelee tutkimuksessaan kyseisiä alueita asukkaiden asuinmiljööna ja suunnittelun haasteina, joissa selvitetään piirteitä, joita on tärkeä vaalia täydennysrakentamisessa paikan luonteen, vetovoiman ja historiallisen kertovuuden säilyttämiseksi. Palojoen väitöskirja käsittelee laajasti ajan asuntopolitiikkaa ja maanhankintalakia. Palojoen väitöskirja toimi ennen kaikkea hyvänä taustoittava tutkimuksena samoin kuin Kirsi Saarikankaan väitöskirja *Model Houses for Model Families. Gender, Ideology, the Modern Dwelling. The Type-Planned Houses of the 1940s in Finland* (1993). Oma tutkimukseni lähti käyntiin Saarikankaan väitöskirjan lukemista 2013 syksyllä, jolloin sain hyvän käsityksen tyyppitalojärjestelmän kehittymisestä ja ydinperheen aatemaailman muutoksesta.

Arkkitehti Olli-Paavo Koposen väitöskirja *Täydennysrakentaminen. Arkkitehtuurin, historian ja paikan erityisyys* (2006) korostaa paikallisista lähtökohdista tapahtuvan suunnittelun tärkeyttä ylhäältä päin hierarkkisesti tapahtuvan sijaan. Koponen liittää täydennysrakentamisen historialliseen ympäristöön käyttäen apuna monia erilaisia esimerkkitapauksia. Tero Santaojan on laatinut selvityksen *Täydennysrakentaminen kaupungin ja asuinympäristön kehittämisessä* (2004). Siinä on selostettu täydennysrakentamisen teoreettista taustaa, sen erilaisia tulkintoja sekä historiallisia lähtökohtia. Selvityksessä on tutkittu ja mitoitettu Helsingin periaatteellisia täydennysrakentamisen mahdollisuuksia. Vanhemmasta kirjallisuudesta esimerkiksi Sture Balgårdin *Täydennysrakentaminen puukaupungissa* (1982) ja Humberto Cifuentesin *Puutalon laajentaminen* (1979) sekä Maire Mattilan *Puukaupunkien suojele* (1985), ovat mielestäni edelleen käyttökelpoisia selvityksiä, sillä ne osaltaan omilla näke- myksillään auttoivat havainnoimaan vanhaa rakennettua ympäristöä.

Tämän tutkimuksen kannalta oman kokonaisuuden muodostavat erilaiset selvitykset ja ohjeet, kuten ympäristöministeriön julkaisut ja eri kaupunkien laatimat raportit ja ohjelmat. Valtion viranomaisten laatimia oppaita kaavoituksesta, kulttuuriympäristöistä ja rakentamista on käytetty työssä monipuolisesti. Kaupunkien materiaalit koostuvat pääasiassa kulttuuriympäristöjen inventointiin liittyvistä selvityksistä ja vanhoille alueille laadituista rakentamistapaohjeista.

Vanhinta tutkimusaineistoa tässä työssä edustavat kaksi vastakohtaparia, jotka ovat O-I. Meurmanin laatima oppikirja *Asemakaavaoppi* (1947) ja Risto Sammalkorven tutkimus *Kaupunkimaisesta pien-*

taloasumisesta (1960). Molemmat teokset ovat tutkimuksen kannalta tärkeitä, sillä ne edustavat aikansa kaupunkisuunnitteluihanteita ja -tavoitteita. Siinä missä Meurman piti tavoittelemisen arvoisena väljää puutarhamaista omakotitalomiljöötä, päätyi hänen oppilaansa Sammalkorpi tutkimukseensa tiiviiseen yksityisyyttä korostavan kaupunkimaisen pientaloalueen kannalle.

1.4 Aineistot ja menetelmä sekä työnkulku

Keskeinen tutkimusaineisto on koottu Hyvinkää kaupungin eri arkistojen materiaaleista. Tyyppitaloja koskeva perusaineisto on kerätty aluksi Facta-kuntarekisteristä ja sitä on täydennetty alkuperäisten rakennuslupapiirustusten tutkimuksella. Tämän aineiston pohjalta laadin inventointitaulukoita, joita täydensin kävelyretkien ja omien valokuvien perusteella. Tutkimusaineistoon kuuluvat olennaisena osana Hyvinkäälle laaditut asemakaavat, asemakaavan muutokset, yleiskaavat ja kaavaselostukset sekä kulttuuriympäristöselvitykset. Näiden perusteella selvittelin Hyvinkään asemakaavoituksen historiaa 1960-luvulle asti ja suojelukaavoja aina tähän päivään saakka. Liiteaineistossa olen pyrkinyt tuomaan Hyvinkään rakentamisen ja maankäytön vaiheista esiin oleellisia seikkoja. Muita tutustumisen ja tutkimisen arvoisia materiaaleja olivat kaupungin rakennusjärjestykset ja rakennustapaohjeet. Rakennusjärjestysten rakentamista ohjaava vaikutus on ollut aiemmin suurempi asemakaavamääräysten vähäisyyden takia. Näitä on käsitelty tarkemmin liitteessä 8. Tärkeän tausta-aineiston muodostavat vanhat kartat ja valokuvat, joita oli runsaasti tarjolla Hyvinkään tonttipalveluiden arkistossa. Vanhoista kartoista tutkin Kruununpuiston ja sen ympäristön rakennuskannan muodostumista. Vanhat viistoilmakuvat tukivat tätä tarkastelua. Hyvinkään historiaa koskevaa kirjallisuutta löytyi paljon kaupungin kaavoitusosastolta ja hyvänä täydennyksenä oli Hyvinkään kirjaston Hyvinkää-kokoelma. Käytin tausta-aineistoina myös vuosien 1925—50 *Hyvinkään Sanomia*, jotka löytyvät vuosikirjoina Hyvinkään kaupunginmuseosta. Lehdissä kiinnosti Kruununpuistoa koskevien artikkelien lisäksi Hyvinkään varhaisempien kaavojen syntyvaiheita ja kauppalan rakentamista koskevat kirjoitukset. Kaupunginkanslian arkistoa olen hyödyntänyt lukemalla läpi kauppalanhallituksen- ja valtuuston pöytäkirjat 1920-luvun loppupuolelta aina vuoteen 1953 asti. Pöytäkirjoista löytyi paljon mielenkiintoista tietoa kauppalan vaiheista liittyen rakentamiseen ja kaavoitukseen sekä henkilöhistoriaan. Suomen rautatiemuseon kokoelmista löysin VR:n työntekijöilleen laatimia tyyppiirustusviikkoja ja kirjallisuutta. Rakennustaiteen museosta sain paljon kirjallista aineistoa jälleenrakennuskauden rakentamisesta ja henkilöhistoriasta. Lisäksi olen hakenut netin kautta materiaalia mm. arkistolaitoksen digitaalisesta arkistosta, lähinnä vanhaa kartta-aineistoa, ja Suomen rautatiemuseon valokuvakokoelmasta, jossa on useita valokuvia Kruununpuiston asuinrakennusten rakennusvaiheista ja muutamia kuvia niiden sisätiloista.

Kruununpuiston rakennuskannan nykytilannetta ja sen tonttien tulevaisuuden kehittämistä kartoitin tutkimuksen alkuvaiheessa asukaskyselyllä, joka lähetettiin tarkastelualueen jokaiselle kiinteistölle. Asukaskyselyn tarkoituksena oli selvittää, miten alueen asukkaat näkevät asuinympäristönsä tällä hetkellä ja miten omaa tonttia ja lähiympäristöä voitaisiin kehittää tulevaisuudessa tai onko tarvetta muutoksiin. Kysyin lisäksi, miten asukkaat suhtautuvat nykyisen asemakaavan muuttamiseen, jonka

keskeisenä lähtökohtana olisi nykyisen ympäristön vaaliminen. Tonttien omistajilta kysyttiin myös mielipidettä täydennysrakentamisesta ja halukkuutta jakaa nykyinen tontti kahdeksi omakotitontiksi. Kyselyn vastauksista laadin yhteenvetotaulukon, jonka avulla oli helppo kartoittaa asukkaiden yhteisiä näkemyksiä. Kruununpuiston asukkaiden mielipiteet vaikuttavat siihen, minkälaisia täydennysrakentamisen vaihtoehtoja alueelle pitäisi laatia. Haastattelin myös muutamia alueen asukkaita, joilta sain asukaskyselyä täydentäviä tietoja. Erityisesti kaupungin entisellä työntekijällä ja Kruununpuiston alkuperäisellä asukkaalla Seija Peuralalla oli tarkkaa tietoa alueella aiemmin olleista palveluista, talojen ja katujen rakentamisesta ja niiden muutoksista.

Olen inventoinut Kruununpuiston alueen rakennuskantaa ja ympäristöä neljässä eri vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa keräsin perustiedot Hyvinkään kaupungin Facta-kuntarekisteristä. Rekisteristä kerättyjä tietoja olivat mm. rakennuksen (pää- ja talousrakennuksen) valmistumisvuosi, kerros-luku, talon huoneistomäärä ja -koko, peruskorjaukset ja talon julkisivumateriaalit jne. Samalla kävin Googlen karttapalvelun avulla läpi Kruununpuiston katunäkymät ja täydensin ja tarkistin edellä mainittuja tietoja. Toisessa vaiheessa tutustuin kävellen ja valokuvasin koko talokannan ja ympäristön nykytilanteen selvittämiseksi. Näillä tiedoilla laadin uusia inventointitaulukoita, täydensin ja korjasin aiempaa taulukkoa. Kolmannessa vaiheessa kävin läpi rakennuslupapiirustukset (piirustuksia arviolta n. 3 000). Tarkoituksena oli selvittää rakennusten suunnittelijat ja nykyiset muutokset verrattuna alkuperäisiin rakennuksiin. Neljännessä vaiheessa tarkastelin tonttikohtaisesti pihapiirejä, jonka aineisto muodostui valokuva-aineistosta (ilmakuvat, viistoilmakuvat ja tonttikohtaiset valokuvat), kantakartasta ja alueella tehtyjen maastokäyntien muistiinpanoista. Tämän lisäksi tein paljon yksittäisiä ”varmistuskäyntejä” Kruununpuistoon, sillä kaikki asiat eivät selvinneet muistiinpanoista, kartoista ja valokuvista.

Arkistotutkimuksen lisäksi keskeisenä menetelmänä toimi rakennetun ympäristön visuaalinen analyysi. En käyttänyt mitään valmista, olemassa olevaa analyysimenetelmää, vaan se toteutettiin Kruununpuiston tarkastelun lähtökohdista käsin. Taustalla virikkeenä ovat toimineet eri kaupunkien inventointiselvitykset, Sture Balgårdin ympäristön analyysimenetelmä (1982) ja uusimpana DIVE-menetelmä (2013), joka on erityisesti kehitetty kulttuuriympäristöjen arvottamisen välineeksi. Tässä työssä analyysia varten hankitun inventointiaineiston perusteella on selvitetty, mitkä ovat kruununpuiston alueen ominaispiirteet, jotka tekevät alueesta säilyttämisen arvoisen. Inventointiaineistosta on laadittu useita teemakarttoja helpottamaan alueen ominaisuuksien hahmottamista. Kruununpuiston alueen rakennuskannan ja pihapiirien ominaispiirteiden toteutumista varten laaditun kriteeristön pohjalta on määritelty jokaisen tontin asuinrakennukselle ja pihapiirille arvoluokat. Arvoluokkien määrittelyä ja sisältöä on pohdittu asemakaavamuutoksen kannalta, miten niitä voisi hyödyntää asemakaavamääräyksissä. Ne luovat perustan, jonka pohjalta on arvioitu Kruununpuiston ominaispiirteiden toteutuminen laajempina kortteli- tai katunäkymäkokonaisuuksina. Ominaispiirteiden toteutumista on kuvattu liitteissä 16 ja 17.

Täydennysrakentamista on tutkittu aluksi erillisenä projektina kahdessa Kruununpuiston korttelissa laatimalla neljä vaihtoehtoa, joissa on esitetty tonteille uudisrakentamista erilaisilla rakennusoikeuden määrillä. Ominaispiirteiden selvittämisen jälkeen tutkimus kiteytyy siihen, että täydennysrakentamisen vaihtoehtoja on pohdittu koko Kruununpuiston alueen ja ominaispiirteiden säilyttämisen kannalta: Millaisia vaikutuksia eri rakentamistehokkuuksilla on ominaispiirteisiin ja miten niiden vaikutuksia voidaan vähentää. Laadin muutamia teemakarttoja tukemaan tätä pohdintaa. Työn tarkoituksena on, että alueen ominaispiirteiden tarkastelu ja täydennysrakentamista koskevat suunnitelmat sekä niistä tehdyt arviot antavat riittävät pohjatiedot asemakaavamuutoksen laatimiseen Kruununpuiston alueelle.

1.5 Käsitteet

Tutkielman keskeisiä käsitteitä ovat kulttuuriympäristö, rakennussuojelu ja täydennysrakentaminen. Tämän tutkimuksen kannalta oleellinen kulttuuriympäristön alakäsite on rakennettu kulttuuriympäristö tai rakennusperintö. Rakennussuojelun termiä ja sen sisältöä koskevaa määrittelyä on käsitelty kohdassa 3.1. Täydennysrakentamisen yhteydessä tilan ja paikan käsitteet ovat tämän tutkimuksen kannalta olennaisia asioita ja niitä on pohdittu kohdassa 4.1. Asuinrakennustyypeistä käytettyjä nimityksiä on ollut tarvetta selventää siltä osin kuin niitä on tässä tutkimuksessa käytetty. Lisäksi liitteesä 5 on määritelty lyhyesti erilaisia talotyyppisiä, joista suurin osa esiintyy tässäkin tutkimuksessa.

Kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristön käsitteestä on luotu palvelemaan lainsäädännön, ympäristöhallinnon ja kansainvälisten sopimusten sekä yksittäisten ohjelmien tarpeita. Kulttuuriympäristöä on terminä käytetty valtion ympäristöhallinnossa vuodesta 1995 lähtien (laki ympäristöhallinnosta 55/1995, joka on kumottu myöhemmin aluehallinnon uudistamisen yhteydessä: 903/2009). Hallinnon kielessä oli käytetty jo 1990-luvun alussa rakennussuojelun termin sijaan määritteitä kulttuuriympäristön hoito tai kulttuuriympäristön säilyttäminen, kun haluttiin viitata laajempiin alueellisiin kokonaisuuksiin. Rakennussuojelu ymmärrettiin sanana helposti yksipuolisena yhteen kohteeseen liittyvänä asiana. Pohjoismaiden ministerineuvosto (2002) on määritellyt käsitteen kulttuuriympäristö niin, että sen lähtökohtana ovat fyysisen ympäristön historialliset piirteet ymmärretään asiayhteydessään ja osana laajempaa kokonaisuutta. Kulttuuriympäristö voi olla siten esimerkiksi alue, jonka eri osat kuvaavat yhdessä tiettyä ajanjaksoa tai se voi olla alue, joka heijastaa ihmisen ajatusmaailmaa, jossa luonnonelementteihin kiinnittyy erityisiä ominaisuuksia.²

Nykyisin yleisesti on käytössä Museoviraston muotoilema kulttuuriympäristön määritelmä. Siinä kulttuuriympäristö määritellään yleiskäsitteeksi, jolla tarkoitetaan ympäristöä, jonka ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaihteita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Tällöin kulttuuriympäristöön

² Rönkkö 2012, 146 ja 147.

liittyy myös ihmisen suhde ympäristöönsä ennen ja nyt: sille annetut merkitykset, tulkinnat ja sen erilaiset nimeämiset. Uudet rakennukset ja rakenteet, täydennysrakentaminen, purkaminen tai käytön muutokset muuttavat ja luovat kulttuuriympäristöä, joka muodostuu eri-ikäisistä ja eri mittakaavan tekijöistä, kohteista ja alueista. Kulttuuriympäristöä hahmotetaan usein näkökulman ja tarkastelukohteen mukaan: kulttuurimaisema, rakennettu kulttuuriympäristö, arkeologinen kulttuuriperintö ja perinebiotoopeista tai -maisemista. Kulttuuriympäristön kokonaisuudessa nämä osatekijät esiintyvät vierekkäin ja sisäkkäin sekä ajallisesti kerrostuneina.³

Kulttuuriympäristöjen historiallista ulottuvuutta käsittelee kulttuuriperinnön käsite, joka kattaa henkisen ja aineellisen kulttuuriperinnön. Aineellinen kulttuuriperintö voi olla joko irtainta (esim. kaappi, kirja jne.) tai kiinteää (esim. rakennus). Rönkön mukaan kulttuuriympäristö on toiminnallisen prosessin tulos, johon on sitoutunut inhimillisiä arvoja ja merkityksiä.⁴

Rakennettu kulttuuriympäristö tai rakennusperintö

Rakennussuojelukomitean mietinnössä (v. 1974) on käytetty käsitettä rakennettu ympäristö, joka sisältöltään vastaa melko hyvin nykyistä ympäristöministeriön ja Museoviraston määrittelemää rakennetun kulttuuriympäristön käsitettä. Sen mukaan rakennettu ympäristö on ihmisen rakennustoiminnan tuloksena syntynyt ympäristö, joka koostuu rakennuksista ja rakennelmista sekä niiden toimintoja palvelevista tai niihin muutoin liittyvistä ympäristön osista, kuten pelto-, puisto-, ja liikennealueista.⁵

Ympäristöministeriön ja Museoviraston nykyisen määrittelyn mukaan rakennetulla kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan ihmisen rakennustoiminnan tuloksena syntyneitä kokonaisuutta. Rakennettu kulttuuriympäristö viittaa siis sekä konkreettisesti rakennettuun ympäristöön että maankäytön ja rakentamisen historiaan ja tapaan, jolla se on syntynyt. Rakennettu kulttuuriympäristö muodostuu yhdyskuntarakenteesta, rakennuksista sisä- ja ulkotiloineen, pihoista, puistoista sekä erilaisista rakenteista (kuten esim. kadut tai kanavat). Rakennusperintöä käytetään synonyyminä rakennetulle kulttuuriympäristölle. Rakennusperinnön käsitettä käytetään joskus tarkoittaen erityisesti vanhoja rakennuksia.⁶ Tässä tutkimuksessa rakennetulla kulttuuriympäristöllä ja rakennusperinnöllä tarkoitetaan samaa asiaa ja pääasiassa Kruununpuiston alueesta käytetään termejä kulttuuriympäristö tai rakennettu kulttuuriympäristö.

³ Lahdenvesi-Korhonen 2009, 64, ympäristöministeriö 2013, 10 ja 11 ja rakennusperinto.fi

⁴ Rönkkö 2012, 147.

⁵ Mäkinen 2012, 22.

⁶ Lahdenvesi-Korhonen 2009, 64 ja rakennusperinto.fi.

Rakennussuojelun käsite ja päämäärä

Rakennussuojelu⁷ terminä ymmärretään usein kapea-alaisesti niin, että rakennusten säilyttäminen merkitsee niiden suojelua joko rakennussuojelulailla tai asemakaavamääräyksillä ja se ei juuri sisällä muuta kuten rakennusten ympäristöä. Heininen-Blomstedt pitääkin rakennussuojelua parempana terminä miljöösuojelua, jos kyseessä on asuinympäristössä tehtävä suojelu, sillä ”miljöö” viittaa ihmisen ja ympäristön yhteyteen. Heininen-Blomstedtin mukaan miljöösuojelun käsite käsittää käyttäjän, laajentaa termiä korostaen suojeltavaa ympäristöä ja liittää rakennukset sekä niiden väliset alueet toisiinsa. Hänen näkemyksensä mukaan rakennussuojelu on kaupunkisuunnittelun osa-alue, jonka tavoite on kiveen hakatun historiankirjoituksen lisäksi vaalia kaupunkikulttuuria ja miljöön laatua. Suojelunäkökulmasta voidaan puhua kaupunkisuojelusta tai kaupunkiperinnöstä ja kaupunkimaisen historiasta, joissa kaupunkimaisen elämän sosiaaliset, historialliset ja kulttuuriset merkitykset ja tavoitteet kietoutuvat paikan materiaalisuudessa.⁸ Kuitenkin rakennussuojelu käsitteenä voi tarkoittaa myös laajempaa rakennetun ympäristön kokonaisuuden suojelemista. Esimerkiksi Henrik Lilius on määritellyt rakennussuojelu-käsitteen jo vuonna 1979 seuraavasti: ”*Rakennussuojelu on käsite, jonka voidaan katsoa kattavan koko sen toiminnan, joka kohdistuu rakennettuun ympäristöön ja joka eri avoin painotetusti pyrkii säilyttämään, ylläpitämään ja kunnostamaan olemassa olevaa rakennuskantaa ja rakennettua ympäristöä.*”⁹ Tässä tutkielmassa rakennussuojelun käsite tarkoittaa Henrik Liliuksen määritelmän mukaisesti koko Kruununpuiston rakennettua kulttuuriympäristöä. Myös rakennussuojelulaissa todetaan sen voivan käsittää rakennettuja alueita. Perusteena on lisäksi se, että rakennussuojelu terminä on vakiintunut käytössä. Heininen-Blomstedtin miljöösuojelun käsite voidaan myös käsittää suppeampana kuin miten hän on sen määritellyt. Kruununpuiston osalta tarkastelu tulee ulottaa nykyisen rakennuskannan tai ainakin sen osan jonkin asteiseen suojeluun, sillä jos nykyinen rakennuskanta muuttuu täysin toisen tyyppiseksi, niin ei ole mitään kulttuuriympäristöä, jota pitäisi vaalia maakunnallisesti arvokkaana. Toisaalta miljöösuojelu on terminä kuvaavampi kuin rakennussuojelu, kun kyseessä on nimenomaan kulttuuriympäristöjen suojelusta ja tässä yhteydessä sen käyttö voikin vakiintua tulevaisuudessa.

Rakennussuojelun päämäärä on nykyään alueellisesti merkittävien tai edustavien kokonaisuuksien suojelu ja eri rakennustyyppien sekä merkittävien arkkitehtien töiden säilyttäminen. Sen tavoitteena on ympäristön säilyttäminen viihtyisänä, toimivana ja historiallisesti rikkaana tuleville sukupolville. Harvinaisuuksien lisäksi tyypilliset ja edustavat esimerkit halutaan säilyttää kaikista ajallisista kerroksista ympärillämme. Tuntemattomat tai tavanomaiset rakennukset, rakennustyhmät ja rakennetut ympäristöt voivat kuulua myös suojelun piiriin.¹⁰

⁷ Rakennussuojelu. Rakennussuojelulain 1 §:n mukaan kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi suojellaan kulttuuri-kehitykseen tai historiaan liittyviä rakennuksia, rakennusryhmiä ja rakennettuja alueita. Rakennussuojelulain mukaan (3–4 §) suojelu toteutetaan maankäyttö- ja rakennuslain säännösten nojalla asemakaavalla, rakennussuojelulailla, valtion omistamien rakennusten suojelusta annetulla asetuksella tai kirkkolailalla (Lahdenvesi-Korhonen 2009, 65).

⁸ Heininen-Blomstedt 2013, 10 ja 35.

⁹ Lilius 1979, 22.

¹⁰ Kivilaakso 2012. 4-9.

Rakennusperinnön hoitoa ohjaavia valtakunnallisia lähtökohtia ovat valtioneuvoston hyväksymät Rakennusperintöstrategia (2001) ja Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma (1998) sekä uusimpana kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 (2014). Rakennusperintöstrategian tavoitteena on välittää kansalaisille tietoa rakennusperinnön arvoista. Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tarkoitus on määrittellä tavoitteet arkkitehtuuria edistävälle julkisen vallan toimenpiteille, jotka koskevat rakennusperintömme vaalimista.¹¹ Kulttuuriympäristöstrategiaan kuuluu kolme päätavoitetta. Kulttuuriympäristö on merkittävä kulttuurinen, taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen voimavara. Tavoitteena on lisätä ihmisten tietoisuutta näitä mahdollisuuksia kohtaan. Toisena tavoitteena on vahvistaa kestävä kehitystä ja siihen sisältyviä kulttuurisia, taloudellisia, sosiaalisia ja ekologisia arvoja kulttuuriympäristön hyvän hoidon ja vastuullisen kehittämisen avulla. Kulttuuriympäristö voi uudistua ja sopeutua ajan tuomiin haasteisiin säilyttäen samalla oleelliset ja eri-ikäiset tunnusomaiset piirteensä. Strategialla luodaan edellytykset laajalle kulttuuriympäristöpolitiikalle ja siitä vastaa koko valtionhallinto. Tavoitteena on turvata kulttuuriympäristöhallinnon valtakunnallinen, alueellinen, ja paikallinen palvelu- ja toimintakyky, selkeyttä hallinnon vastuujakoa ja sektorivastuita sekä lisätä hallinnon alojen keskinäistä yhteistyötä.¹²

Viranomaisasolla Suomessa keskeisessä roolissa rakennussuojelun saralla ovat museotoimi, valtion ympäristöhallinto ja kunnat sekä maakuntaliitot. Museoviranomaisten (Museovirasto, maakuntamuseot ja paikallismuseot) osuus korostuu asiantuntijoina ja ympäristöministeriö sekä Ely-keskukset luovat mahdollisuuksia poliittisilla päätöksillä tukea rakennusperinnön vaalimista. Rakennussuojelu kuuluu kunnan lakisääteisiin velvollisuuksiin osana maankäytön suunnittelua ja suurin osa suojelupäätöksistä tehdään tänä päivänä kaavoituksen avulla kuntien tarpeiden ja tavoitteiden pohjalta.¹³

Tutkielman kannalta keskeisten rakennustyyppien käsitteiden määrittely

Tutkielmassa käsitellään omakotitaloja ja kahden perheen taloja yhtenä kokonaisuutena, koska ne eivät käytännössä juurikaan eroa toisistaan mittakaavaltaan ja muodoltaan. Kahden perheen talot ovat käytännössä 11/2-kerroksisia tyyppitaloja, joissa toinen asunto sijaitsee ullakolla. Olen inventoinnissa määritellyt paritaloiksi ns. normaalimäärittelyn lisäksi talot, joissa alkuperäisen talon kylkeen on rakennettu toinen asunto. Usein tällaista asuntoa nimitetään myös sivuasunnoksi ja monet niistä on sellaiseksi alun perin rakennettu: pieni asunto oman perheen käyttöön. Nykyisin monet näistä sivuasunnoista on eri perheen omistuksessa ja joissakin tapauksissa tämä ”sivuasunto” on huomattavasti isompi kuin alkuperäinen talo. Tämän työn kannalta talojen jako paritaloiksi tai sivuasunnoiksi ei ole merkityksellistä, tärkeämpää on ollut tieto tontilla olevien asuntojen koosta ja määrästä. Rakennuskannan inventoinnissa alkuperäiseen rakennukseen myöhemmin liitetty toinen asunto on huomioitu kohdassa laajennukset. Lisäksi on mainittava, että tässä työssä sanalla päärakennus tarkoitetaan samaa asiaa kuin asuinrakennus. Joillakin tonteilla voi olla siis kaksikin päärakennusta.

¹¹ <http://archinfo.fi/arkkitehtuuripolitiikka/mita-on-arkkitehtuuripolitiikka/>

¹² Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö 2014, 6.

¹³ Kivilaakso 2012, 4-9.

Jälleenrakennuskauden talousrakennuksiin saattoi sisältyä usein mm. sauna pesutiloihin, varasto-tiloja, käymälät ja kotieläinten tilat. Tänä päivänä talousrakennus tarkoittaa usein autotallin tai -katoksen ja jonkinlaisen varastotilan yhdistelmää. Tässä tutkimuksessa talousrakennus terminä käsittää kaikki em. tilojen yhdistelmät. Piharakennus ymmärretään tämän työn yhteydessä talousrakennusta laajempaan käsitteeseen, sillä se sisältää em. kaltaisten talousrakennusten lisäksi erilaiset rakennelmat, pihavajat, grillikatokset, leikkimökit, huvimajat, kasvihuoneet jne.

Jälleenrakennuskauden tyypitalo vai rintamamiestalo

Nykyisin käytössä yleistynyt termi rintamamiestalo on käytännössä lähes synonyymi jälleenrakennuskauden tyypitalolle. Rintamiamiestalolla tarkoitetaan yleisesti 11/2-kerroksisista puurakenteista ja harjakattoista tyypitaloa. Virallisesti rintamamiestaloiksi luokitellaan ne talot, jotka rakennettiin maanhankintalain nojalla valtion lainoittamille tonteille, ja joissa käytettiin lainan ehtoina olleita tyypipiirustuksia tai vastaavilla ominaisuuksilla laadittuja piirustuksia esim. paikallisten suunnittelijoiden toimesta. Tässä tutkimuksessa käytetään pääasiassa termiä jälleenrakennuskauden tyypitalo. Rintamiamiestaloa on käytetty vain muutamissa kohdissa ja silloin tarkoittaen em. virallisen määritelmän mukaista taloa.

Jälleenrakennuskauden tyypitalolla tarkoitan pääasiassa 1950-luvun loppuun mennessä rakennettuja taloja. Mukana on kuitenkin myös 1960-luvulla valmistuneita taloja, koska monet Kruununpuiston tyypitalot, jotka ovat valmistuneet 1960-luvun puolella, on suunniteltu kuitenkin 1950-luvulla, osa jopa 50-luvun alkupuolella. Puolivalmiissa tai lähes valmiissa talossa oli käytännössä asuttu jo vuosia, mutta virallisesti talo oli valmis vasta, kun lopputarkastus oli suoritettu rakennuksessa.

1.6 Kulttuuriympäristöt Hyvinkäällä

Hyvinkään nykyinen keskusta-alue lähiympäristöineen on rakennuskannaltaan varsin nuori. Sen vanhimmat säilyneet rakennukset ovat 1800-luvun loppupuolelta. Hyvinkäällä oli noin 4 500 asukasta, kun siitä tuli kauppa vuonna 1926. Väkiluku oli kasvanut vuosisadan alusta vain noin 1 000 asukkaalla. Rautatieaseman ympäristöön sen molemmille puolille oli noussut 1930-luvun loppuun mennessä pääasiassa yksi- ja kaksikerroksisia asuin- ja liiketaloja. Joitakin funktionalistista suuntausta edustavia kolmekerroksisia liikerakennuksia nousi pääkadun, Hämeenkadun, varteen. Varsinainen muutos tapahtui sotien jälkeen, kun paikkakunnalle sijoittui runsaasti siirtoväkeä ja merkittäviä teollisuuslaitoksia, jotka tarvitsivat myös työntekijöitä. Hyvinkään asukasmäärä kauppalassa olikin kasvanut 1950-luvun alkupuolella jo 15 000 asukkaaseen. Samalla rakennuskanta monipuolistui ja kasvoi merkittävästi uusilla laajoilla omakotialueilla, teollisuusrakennuksilla, sekä keskustan neljäkerroksisilla kerrostaloilla. Hyvinkäällä onkin aiemmin keskitytty ennen 1950-lukua rakentuneen rakennuskannan vaalimiseen, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta.

Hyvinkään kulttuuriympäristöihin liittyvät selvitykset

Hyvinkään kulttuuriympäristöjen selvitystyö käynnistyi vuonna 1977, jolloin arkkitehti Merja Alanko laati kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten ja alueiden inventoinnin. Hänen selvitystyönsä jatkui paria vuotta myöhemmin laajalla historiallisella ympäristökehityksen tarkastelulla. Alangon työn pohjalta valmistui 1980-luvun alussa kulttuurihistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokkaiden kohteiden inventointiluettelo (KUKOLU). Alanko laati em. selvitysten pohjalta vuonna 1985 teoksen *Hyvinkään kulttuuriympäristön historiallinen kuvaus*. Vuotta myöhemmin valmistuneessa Helsingin seudun rakennuskulttuurin ja kulttuurimaiseman luettelossa (v. 1986) Kruununpuiston alueen on todettu olevan laaja ja yhtenäinen jälleenrakennuskauden pientaloalue. 1990-luvun loppupuolelle todettiin tarve täsmentää KUKOLU-inventointiluettelo, jonka runsas aineisto oli luokittelematonta ja tästä syystä puuttui kokonaiskuva kulttuuriympäristöstä. Täydentävän inventoinnin ja siihen liittyvän hoitosuunnitelman laatijaksi valittiin arkkitehti Kari Hammarberg. Hänen työnsä tuloksena syntyi *Hyvinkään keskustaajaman kulttuuriympäristön hoitosuunnitelma*, jonka kaupunginvaltuusto hyväksyi vuonna 2000. Hammarbergin inventointiin sisältyi kaikkiaan 279 kohdetta, jotka ulottuivat 1800-luvun lopusta valikoidusti aina 1970-luvulle asti. Kruununpuistosta oli laadittu inventointikortti (kohde numero 225), jossa aluetta oli käsitelty yhtenä kokonaisuutena. Kruununpuiston osalta kortissa todetaan, että alue muodostaa erittäin hyvin säilyneen ajalleen tyypillisen ja Hyvinkäälle tälle hetkelle leimallisen, vehmaan pientalomiljöö. Se on maisemallisesti ja seudullisesti arvokas kohde. Varsinaiseen hoitosuunnitelmaan valikoitui kaikkiaan 61 kohdetta: mukana oli myös Kruununpuiston alue. Vuoden 2010 lopussa tutkija Lauri Putkonen sai tehtäväkseen hoitosuunnitelman täydentämisen, jonka tarkoituksena selvittää 1970-luvun jälkeen rakentuneet rakennukset ja alueet. Täydennystyö liittyi osaksi vireillä olevaan keskustaajaman osayleiskaavan tarkistustyöhön. Putkosen selvitystyön tuloksena oli *Hyvinkään keskustaajaman kulttuuriympäristön hoitosuunnitelma* (2013). Hoitosuunnitelma sisältää yhteensä 113 kohdetta ja aluetta sekä niiden vaalimiseen liittyviä hoitosuosituksia, joilla pyritään ympäristön ominaispiirteiden säilyttämiseen. Suunnitelman on tarkoitus toimia kaavoituksen ja rakentamisen ohjauksen välineenä. Liitteessä 3 on kartta, jossa on osoitettu kaikki 113 kohdetta tai aluetta, jotka on jaettu eri väreihin valtakunnallisesti, seudullisesti ja paikallisesti arvokkaiksi. Kruununpuisto on mukana kohdenumerolla 96 ja sen valintaperusteena on, että se edustaa laajaa ja yhtenäistä jälleenrakennuskauden asuntoaluetta, joka rakentui vajaassa kymmenessä vuodessa savi- maasta reilu 400 tyyppitaloa käsittäväksi alueeksi.

Hyvinkään valtakunnallisesti ja seudullisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt

Museoviraston laatima inventointi, joka käsittää valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY), otettiin käyttöön valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Se on korvannut valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa mainitun vuoden 1993 inventoinnin. RKY:n tarkistustyön tavoitteena oli uudempiin selvityksiin perustuva ajantasaisempi ja tarkemmin kohdentuva inventointi, jossa kohteiden ja alueiden kulttuuri-

historiallinen arviointi on tehty valtakunnallisesta näkökulmasta. RKY:n valitut kohteet antavat alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin monipuolisen kuvan maamme rakennetun ja ympäristön historiasta ja kehityksestä.¹⁴ Hyvinkään osalta vuoden 1993 inventoinnin kulttuuriympäristökohteista jäi pois uudessa inventointiluettelossa seuraavat kohteet: **Kruununpuiston omakotitaloalue**, Hyvinkäänkylän kulttuurimaisema, Kytäjän kartanon kulttuurimaisema, Hyvinkään Parantola ja Hyvinkään Sveitsin kansanpuisto. Uusina kohteina inventointiluettelossa mukana ovat Hyvinkään kirkko ja seurakuntakeskus sekä Kytäjän kirkko.

Hyvinkään villatehdas kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin. Se on ollut aikanaan maamme suurin ja monipuolisin villatehdas. Tuotantorakennukset ja työväen asuinalue, Port Arthur, ovat säilyttäneet kohtuullisen hyvin alkuperäisen asunsa. Toinen arvokas kohde on Aarno Ruusuvuoren suunnittelema Hyvinkään kirkko seurakuntakeskuksineen. Hyvinkään kaupunkinäkömää hallitseva kirkko ja seurakuntakeskus edustavat 1960-luvun uusia muotoja hakevaa betonirakentamista. Kolmas merkittävä kohde on Hyvinkään rautatieasemat: Helsinki–Hämeenlinna -radan asema ja posti sekä Hangon radan asema-alue. Helsinki–Hämeenlinna -radan Hyvinkään asema on rataosuudellaan yksi neljästä säilyneestä lääninarkkitehti C.A. Edelfeltin suunnittelema asemasta. Hyvinkään asemaseudulla on keskeinen asema rautatiehistoriassa aikanaan vilkkaana kolmen radan risteyspaikkana. Hangon radan asema-alue on säilyttänyt poikkeuksellisen hyvin rakennusvaiheen ulkoarkkitehtuurinsa: se toimii nykyisin rautatiemuseoalueena. Neljäs kohde on Väinö Vähäkallion suunnittelema Kytäjän kirkko, joka valmistui vuonna 1936. Kirkko on hyvä esimerkki arkkitehtuuriltaan korkeatasoisesta paikallisen yhteisön rakennuttamasta kyläkirkosta.¹⁵

Uudenmaan liiton selvityksessä *Missä maat on mainiommat* (v. 2012) on esitetty maakunnallisesti arvokkaat kohteet.¹⁶ Selvitys toimii 4. vaihemaakuntakaavan pohja-aineistona. Maakunnallisesti arvokkaina kohteina Hyvinkään osalta pidetään Hiiltomon, Ridasjärven päihdehuoltokeskusta, Hyvinkään keskustaa, Hyvinkään Sveitsinpuistoa, Hyvinkäänkylän kulttuurimaisemaa, Kalkkivuorta, Kaukasteen teollisuusympäristöä, **Kruununpuiston pientaloaluetta**, Kytäjän kartanon kulttuurimaisemaa, Sääksjärven parantoloita ja Kiljavan opistoa sekä Sääksjärven vapaa-ajan aluetta. Liitteessä 2 on ote Uudenmaan liiton selvityksestä, jossa on lyhyesti kuvailtu em. kohteet ja valintaperusteet.

¹⁴ Rakennusperintö.fi: valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt.

¹⁵ Museovirasto 2009, rky.fi

¹⁶ Uudenmaan liitto, 3.3.2014. http://www.uudenmaanliitto.fi/aluesuunnittelu/valmistelussa_4._vaihemaa-kuntakaava/kulttuuriymparistot.

1.7 Kaavajärjestelmä rakennetun ympäristön vaalimisen kannalta

1.7.1 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava muodostavat maankäytön suunnittelujärjestelmän, jolla ohjataan alueiden käyttöä ja rakentamista. Suomessa maankäytön suunnittelu toteutetaan keskeisesti kaavoituksen avulla, jota maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL) ja asetus (MRA) ohjaavat. Kaavoituksella tarkoitetaan yleisesti kaikkia kaavamuotoja. Laadittavien kaavojen keskeisimpiä tavoitteita on elinympäristön kehittäminen ja sen laadun parantaminen huomioimalla suunnittelussa yhdyskuntarakenteen toimivuus (esim. liikenne), taloudellisuus (alueiden käyttö ja yhdyskuntarakentaminen), palveluiden ja elinkeinoelämän toimintaedellytysten turvaaminen, hyvän rakentamisen periaatteiden noudattaminen, rakennetun ympäristön kauneuden ja kulttuuriarvojen vaaliminen sekä luonnonympäristön suojeleminen ja sen haittojen ehkäiseminen. Kaavajärjestelmä koostuu edellä mainituista kaavatasoista ja sen pääperiaatteena on suunnittelun täsmentyminen asteittain tarkemmalle kaavatasolle siirryttäessä. Alueiden käytössä ja rakentamisessa noudatetaan aina yksityiskohtaisinta voimassa olevaa kaavaa. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet eivät ole em. kaavoihin verrattavia maankäytön suunnitelmia vaan ne ovat sanallisia tavoitteita, joilla on alueiden käytön suunnittelua ohjaava vaikutus.¹⁷

Valtioneuvosto päätti valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista (VAT) vuonna 2000. Tavoitteita on tarkistettu vuonna 2008 (voimaan 1.3.2009). Tavoitteiden tehtävänä on MRL 22 §:n mukaisesti varmistaa valtakunnallisesti merkittävien asioiden huomioiminen maakuntien ja kuntien kaavoituksessa sekä valtion viranomaisten toiminnassa. Yhdyskuntarakenteen eheyttämistä ja elinympäristön laatua koskevissa tavoitteissa on mainittu, että alueidenkäytön suunnittelussa on edistettävä olemassa olevan rakennuskannan hyödyntämistä sekä luotava edellytykset hyvälle taajamakuvalle. Alueidenkäyttötavoitteisiin sisältyy mm. valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen säilymisen turvaaminen. Kulttuuriperinnön osalta ei edellytetä niin suurta alueelliseen laajuuteen perustuvaa merkittävyyttä kuin monilta muilta alueidenkäyttötavoitteilta. Pienikin kohde voi olla osa kansallista kulttuuriperintöä ja valtakunnallisella tavoitteella on siihen tärkeä vaikutus. Viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit ovat maankäytön suunnittelun lähtökohtia. Valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita määriteltäessä käytössä olivat seuraavat inventoinnit: *Rakennettu kulttuuriympäristö: valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt* (Museovirasto ja ympäristöministeriö, 1993), *valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet* (ympäristöministeriön mietintö 66/1992) ja *valtakunnallisesti merkittävät esihistorialliset suojelualuekokonaisuudet* (sisäasiainministeriö, tiedotuksia 3/1983) sekä Museoviraston laatima inventointi, *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt* (RKY 2009).¹⁸

¹⁷ Ekroos & Majamaa 2000, 57-63. Alueiden käytön suunnittelujärjestelmä on mainittu MRL 4 §:ssä ja sen suunnittelun tavoitteet on lueteltu MRL 5 §:ssä.

¹⁸ Ympäristöministeriö 2013. http://www.ymparisto.fi/fi/Elinymparisto_ ja_kaavoitus/Maankayton_ suunnittelujarjestelma/Valtakunnalliset_alueidenkayttotavoitteet/

1.7.2 Maakuntakaava

Maakuntakaavan tehtävänä on ohjata yleispiirteisesti alueiden käyttöä maakunnan alueella. Kaavassa ratkaistaan usean kunnan osalta aluerakenteen periaatteellisia kysymyksiä, kuten rakentamiselle varattavat alueet, viherverkosto, liikenneverkosto ja kunnallistekniset ratkaisut sekä arvokkaat alueet, joita ovat luonnonsuojelu-, maisema- ja Natura 2000 -alueet. Maakuntakaavalla ohjataan kuntien yleis- ja asemakaavoitusta sekä viranomaisten muuta alueiden käytön suunnittelua. Maakuntakaavalla ei rajoiteta kuntakaavoituksen ratkaisuja sellaisissa asioissa, joihin ei liity valtakunnallisia, maakunnallisia tai seudullisia tarpeita. Maakuntakaava ei ole voimassa lainvoimaisen yleis- tai asemakaavan alueella, mutta se toimii ohjeena em. kaavoja laadittaessa tai muutettaessa. Kaavan laatii maakunnan liitto ja sen hyväksyy maakuntavaltuusto ennen kuin sen vahvistaa ympäristöministeriö. Hyvinkäällä voimassa oleva maakuntakaava kattaa pääkaupunkiseudun sekä Keski- ja Länsi-Uudenmaan ja ympäristöministeriö on vahvistanut sen vuonna 2006.¹⁹

Maakuntakaavan liiteaineistossa Hyvinkään osalta kulttuurihistoriallisesti merkittävänä alueina tai kohteina pidetään seuraavia (valtakunnallisten inventointien mukaiset kulttuuriympäristöt): Kytäjän kartanon kulttuurimaisema, Hyvinkään asemanseltu, Hyvinkään villatehtaan alue, Hyvinkäänkylän kulttuurimaisema, Hyvinkään parantola, **Kruununpuiston omakotitaloalue** ja Hyvinkään Sveitsin kansanpuisto. Lisäksi liiteaineistossa on mainittu Uudenmaan liiton inventoinnin mukaisia kulttuuriympäristöjä, joita on 21 kohdetta (em. luetellut kohteet sisältyvät Uudenmaan liiton inventoinnin kohteisiin). Paikallisesti arvokkaan rakennusperinnön ja maisemat kunnat määrittelevät omalla alueellaan. Määrittely tehdään yleensä kuntakaavoituksen yhteydessä.²⁰

Maakuntakaavaa voi täydentää vaihemaakuntakaavalla. Tällöin kaavassa voidaan käsitellä sellaisia aihealueita, jotka vaativat uusia suunnitelmia. Vaihekaava voi myös koskea vain tiettyä maakunnan osa-alueita. Uudenmaan alueelle on vaihemaakuntakaavoja laadittu kolme ja neljäs on valmisteilla. Kolmannessa vaihemaakuntakaavassa (ympäristöministeriön vahvistama joulukuussa 2012) ei ole käsitelty kulttuuriympäristöihin liittyviä asioita vaan se käsittelee Espoon uuden jätevedenpuhdistamoa Blominmäessä.²¹

Toisessa vaihemaakuntakaavassa, joka on tullut voimaan 30.10.2014, kulttuuriympäristöt on jaoteltu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin ja valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin sekä maakunnallisesti arvokkaisiin kulttuuriympäristöihin. Hyvinkään osalta valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin kuuluvat seuraavat: Hyvinkään kirkko ja seurakuntakeskus, Hyvinkään rautatieasemat, Hyvinkään villatehdas ja Kytäjän kirkko. Maakunnallisesti arvokkaina kohteina pidetään: Hiiltomon teollisuusalue, Ridasjärven päihdehuoltokeskus, Hyvinkään keskusta, Hyvinkään Sveitsi, Hyvinkäänkylän kulttuurimaisema, Kalkkivuori, Kaukasten

¹⁹ Uudenmaan liitto, 25.2.2014. <http://www.uudenmaanliitto.fi/aluesuunnittelu/kaavoitusjarjestelma>.

²⁰ Uudenmaan liitto, 17.3.2014. http://www.uudenmaanliitto.fi/aluesuunnittelu/hyvakasytyt_maakuntakaavat.

²¹ Uudenmaanliitto, 17.3.2014. http://www.uudenmaanliitto.fi/aluesuunnittelu/hyvakasytyt_maakuntakaavat/3_vaihekaava

teollisuusympäristö, **Kruununpuiston pientaloalue**, Kytäjän kartanon kulttuurimaisema, Sääksjärven parantolat ja Kiljavan opisto sekä Sääksjärven vapaa-ajan alue.²²

Neljäs vaihemaakuntakaava tulee kattamaan koko maakunnan 26 kuntaa. Kaavassa on mukana seuraavat teemat: elinkeinot ja innovaatiotoiminta, logistiikka, tuulivoima, viherrakenne ja kulttuuriympäristöt. Kulttuuriympäristöjen osalta kyseisessä kaavassa määritellään maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt yhdenmukaisin perustein koko Uudenmaan alueelle. Kaavan tavoitteena on, että maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöalueet ja -reitit tunnetaan ja näiden kulttuuriympäristöjen tärkeät ominaispiirteet otetaan huomioon maankäytön suunnittelussa.²³

1.7.3 Yleiskaava

Yleiskaava on kunnan yleispiirteinen maankäytön suunnitelma. Sen pääasiallinen tehtävänä on kunnan eri toimintojen (asutuksen, palvelujen ja työpaikkojen sekä virkistysalueiden sijoittamisen) yleispiirteinen ohjaaminen sekä näiden toimintojen yhteensovittaminen. Yleiskaavoituksella osoitetaan tavoitellun kehityksen periaatteet. Yleiskaava voi koskea koko kuntaa tai sen tiettyä osa-aluetta, jolloin sitä kutsutaan osayleiskaavaksi. Kunnat voivat laatia myös yhteisen yleiskaavan. Yleiskaava voi olla luonteeltaan strateginen ja yleispiirteinen lähestyen maakuntakaavan esittämistapaa. Toisaalta yleiskaava voidaan laatia tarkaksi suoraan rakentamista ohjaavaksi. Tällaisia yleiskaavoja on laadittu erityisesti ranta- ja kyläalueille. Kunta vastaa yleiskaavan laatimisesta ja sen hyväksyy kunnanvaltuusto. Jos kunnat ovat laatineet yhteisen yleiskaavan, sen hyväksyy kuntien yhteinen toimielin ja vahvistaa ympäristöministeriö. Yleiskaava ohjaa tarkempaa suunnittelua eli asemakaavoitusta.²⁴

Kulttuuriympäristöjen kannalta yleiskaavalla voidaan osoittaa suojelun tarve suojelumerkinnöin tai antaa suojelua tukevia ohjeita, joilla vaikutetaan muutoksen tai säilymisen suhteisiin. Yleiskaavalla on usein tärkeä rooli keskustan täydennysrakentamiselle ja nuoremmalle rakennusperinnölle, jonka säilymisen periaatteita ei ole ratkaistu. Yleiskaavan merkitys korostuu asemakaavoitetun alueen ulkopuolella, jossa yleiskaava suojelumääräyksineen on oikeusvaikutteinen. Yleiskaavaa laadittaessa on otettava huomioon maakuntakaava sekä mm. rakennetun ympäristön ja maiseman vaaliminen.²⁵

Hyvinkään vuonna 2013 voimaan tulleessa keskustaajaman osayleiskaavassa on esitetty kohde-merkinnöin kaavan alueella sijaitsevat valtakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt. Rakennus-suojelulailla suojeltu huoltoasemarakennus on niin ikään osoitettu suojelukohde-merkinnällä. Kaavakartassa on esitetty kaupunki- tai kyläkuvallisesti arvokkaat alueet, joihin sisältyvät valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt. Kohteiden valinta perustuu maakuntakaavan ja Uudenmaan liiton inventoinnin mukaisiin kulttuuriympäristöihin. Uusina maakunnallisesti arvokkaina

²² Uudenmaanliitto, 17.3.2014. http://www.uudenmaanliitto.fi/aluesuunnittelu/hyvakasytyt_maakuntakaavat/2._vaihekaava

²³ Uudenmaanliitto, 17.3.2014. http://www.uudenmaanliitto.fi/aluesuunnittelu/valmistelussa_4._vaihemaakuntakaava

²⁴ Ympäristöministeriö, 2013. http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Maankayton_suunnittelujarjestelma/Yleiskaavoitus. Yleiskaavan sisältövaatimukset on mainittu MRL 39 §:ssä.

²⁵ Turun kaupungin ympäristö- ja kaavoitusosasto, 2012. 29.

kulttuuriympäristöinä yleiskaavaan on otettu mukaan maatalousopiston alue ja Ävikin kuurojenkodin alue, Hiiltomon teollisuusalue, Urheilupuisto ja Hämeenkadun koulu, Hämeenkadun asutus (pääkadun varsi), konepajan alue ja Mustanmännistön asutus. Yleiskaavassa määrätään kulttuuriympäristöjen suojelemiseksi, että rakennus- tai aluekohteiden säilyttämiseksi on laadittava tarpeelliset rakentamishjeet ja ympäristönhoitosuunnitelmat.²⁶

Kruununpuisto on merkitty yleiskaavassa pääosin merkinnällä AO, jonka mukaan pääosa kerrosalasta varataan erillispientaloja varten. Alueen tonttitehokkuudeksi suositellaan $e=0,2-0,3$. Kruununpuiston pohjoisosassa ja keskivaiheilla on alueet, jotka ovat merkitty AP-alueiksi. Merkinnän mukaan pääosa alueen rakennusoikeudesta varataan asuinkäyttöön pienkerrostaloissa, rivi- ja ryhmäpientaloissa. Alueen tonttitehokkuudeksi suositellaan $e=0,3-0,4$. Kruununpuistoon on osoitettu yksi alue julkisia palveluja ja hallintoa varten. Tämän alueen tonttitehokkuudeksi suositellaan $e=0,3-0,8$. Koko Kruununpuiston alue on ruuturasteroitu kaupunki- tai kyläkuvallisesti arvokkaaksi alueeksi (arvokas kulttuuriympäristöalue). Alueen arvokkaat piirteet tulee säilyttää asemakaavoituksella tai muilla toimenpiteillä. Kruununpuiston eteläosassa kulkee arvokkaan harjualueen raja, joka tulee ottaa huomioon alueen asemakaavoituksessa siten, että kyseisen harjualueen alkuperäinen luonne säilyy. Kruununpuiston Kalevankadun eteläpuolinen osa kuuluu yhdyskuntien vedenhankinnan kannalta tärkeälle pohjavesialueelle. Alueella tulee kiinnittää erityistä huomiota pohjavesien suojelemiseen. Yleiskaavan ehdotus on, että lämmitysmuodoksi suositellaan muuta kuin öljykeskuslämmitystä tai pohjavettä vaarantavaa maalämpöjärjestelmää. Kruununpuiston alueen halkaisee yleiskaavassa osoitettu yhdystie, Kalevankatu.

1.7.4 Asemakaava

Asemakaavan tarkoituksena on ohjata rakentamista. Siinä määritellään alueen tuleva käyttö: mitä säilytetään, mitä saa rakentaa, mihin ja millä tavalla. Kaavassa osoitetaan esimerkiksi rakennusten sijainti, koko ja käyttötarkoitus. Asemakaava voi koskea laajaa asuntoaluetta, jossa on osoitettu asuin-, työ- ja virkistysalueita tai kaava voi koskea vain yhtä tonttia. Jos asemakaava laaditaan alueelle, jolla ei ole oikeusvaikutteista yleiskaavaa, on asemakaavaa laadittaessa soveltuvin osin otettava huomioon myös yleiskaavan sisältövaatimukset. Asemakaavan laatimisesta vastaa kunta. Merkittävät kaavat hyväksyy kunnanvaltuusto, pienemmät kaavahankkeet voi hyväksyä kunnanhallitus. Ranta-alueiden rakentamista voidaan ohjata ranta-asemakaavalla, jonka laatimisesta huolehtii maanomistaja. Asemakaavan sisältövaatimukset on mainittu MRL 54 §:ssä. Sen mukaan asemakaava on laadittava siten, että luodaan edellytykset terveelliselle, turvalliselle ja viihtyisälle elinympäristölle, palvelujen alueelliselle saatavuudelle ja liikenteen järjestämiselle. Rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä on vaalittava, eikä niihin liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää. Kaavoitettavalla

²⁶ Itkonen & Lindqvist, 2013. 22 ja 23.

alueella tai sen lähiympäristössä on oltava riittävästi puistoja tai muita lähivirkistykseen soveltuvia alueita.²⁷

1.7.5 Asemakaava rakennussuojelun välineenä Hyvinkäällä

Kohdassa 1.8 on käsitelty Kruununpuiston voimassa olevia asemakaavoja niiden ajantasaisuuden kannalta. Seuraavassa on tarkasteltu Hyvinkään asemakaavoissa käytettyjä suojelumerkintöjen sisältöä ja käyttöä erilaisissa suojelun tarpeessa olevissa kohteissa. Liitteessä 9 on esitetty Hyvinkäällä tähän mennessä asemakaavalla suojellut rakennukset.

Hyvinkäällä valmistui vuoden 1981 lopussa ensimmäinen asemakaava, jossa suojeltiin kaavamääräyksellä rakennus. Kyseessä oli ns. muurari Valtosen 1920 valmistunut asuinrakennus. Seuraavana vuonna suojeltiin jo useampia rakennuksia Silta- ja Vaiveronkaduilla. Seuraavan yhden vuosikymmenen aikana on laadittu asemakaavoja tai niiden muutoksia, joissa on rakennusten suojeluun liittyviä määräyksiä vain kuudesta kahdeksaan kappaletta. Useinkaan kaavoissa, joissa on rakennettuun kulttuuriympäristöön kuuluva inventointikohte, ei ole lähtökohtana rakennukseen liittyvä suojelukäytäntö. Se on tullut mukaan sivutuotteena, kuten esimerkiksi keskustan kehittämistä koskevassa keskustakorttelin asemakaavamuutoksessa (laaja kauppakeskuskokonaisuus 2009), jossa suojeltiin R. Valjakan suunnittelema kirjistorakennus. Päinvastaisena esimerkkinä voidaan mainita villatehtaan asemakaavamuutos, jonka yhtenä keskeisenä tarkoituksena oli, villatehtaan toiminnan kehittämisen lisäksi, määrittellä suojeltavat kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset ja tarkentaa aiempia rakennussuojelua koskevia määräyksiä. Kulttuuriympäristöjen suojelu asemakaavalla näyttäisi olevan kasvamassa. Syitä siihen on se, että asemakaava on pääasiallinen suojelun väline ja se, että kulttuuriympäristöön kuuluvia kohteita on inventoitu entistä tarkemmin ja samalla huomioon otettavien kohteiden määrä on kasvanut. Entistä useammin kaavamuutosalueelle osuu kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde. Myös ihmisten tietoisuus ympäristönsä arvoista on kasvanut, mikä näkyy mm. kaavoitustöiden yhteydessä osallisten kannanottoina sekä lehtien yleisöosastokirjoituksina. Hyvinkäällä on tällä hetkellä valmisteilla seitsemän asemakaavaa tai sen muutosta (tammikuu.2015), joissa merkittävänä osana on tutkia rakennuksen suojeluun ja ympäristön säilymiseen liittyviä kysymyksiä.

Asemakaavoissa esitettyjen suojelumääräysten tarkkuus on muuttunut 1980-luvulta 2000-luvulle tultaessa. Kuvissa 3 ja 4 on ensimmäinen Hyvinkäällä käytetty suojelumerkintä, joka on vuodelta 1981. Se on sisällöltään hyvin yleisluontoinen määräys, jonka tapaisia määräyksiä käytettiin Hyvinkään asemakaavoissa 2000-luvun alkupuolelle asti. Määräykset puuttuivat lähinnä rakennusten ulkomuotoa koskeviin asioihin. 2000-luvulla suojelumääräysten sisältö on vähitellen saanut entistä enemmän yksilöllisiä piirteitä. Uusimpien asemakaavojen suojelumääräyksissä on huomioitu esimerkiksi ra-

²⁷ Ekroos & Majamaa, 2000. 242-247; Ympäristöministeriö, 2013. http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Maankayton_suunnittelujarjestelma/Asemakaavoitus

kennusten sisätiloja koskevia asioita. Kuvassa 7 on esimerkki villatehtaan asemakaavamuutoksessa (v. 2013) käytetystä yksilöllisestä suojelumääräyksestä. Villatehtaan kaavassa on käytetty kaikkiaan yhdeksää erilaista suojelumääräystä, joista yksi käsittää sisäpihan suojelun. Suojelua koskevien kaavamääräysten laatimisessa ei ole yhtenäistä käytäntöä, vaan niitä laaditaan kunnissa eri tavoin. Joissakin kaupungeissa, kuten Helsingissä, suojelumääräyksen indeksiluku (sr-1) kertoo sen painoarvon eli indeksiluku yksi on määräykseltään tiukempi kuin esim. indeksi kaksi. Hyvinkäällä ei ole tällaista käytäntöä, vaan indeksiluku kertoo sen hetkisen yksilöllisten määräysten määrän; tällä hetkellä on käytössä merkintä sr-20 (vuoden 2014 lopulla).

Rakennussuojelun lisäksi asemakaavalla on osoitettu suojeltavaksi myös muuta kulttuuriympäristöä. Tällaisia muita suojeltavia yksittäisiä kohteita tai laajempia kokonaisuuksia ovat esimerkiksi puistot (Sveitsin puiston asemakaava, 1985²⁸), pihapiirit (Hyppärän asemakaava, 2009: Hyppärässä sijaitseva kauppias J.E. Heleniuksen 1900-luvun alun maatilakokonaisuus on suojeltu, joka sisältää rakennukset ja piha-alueen) ja muistomerkit (Kenraalinkulman asemakaava, 2007: Martin Olinin muistomerkki Ahdenkallionkadun varrella). Kytäjän Isokylän asemakaavassa (2004) on osoitettu muinaismuistoalueena ja muinaismuistoa tarkoittavilla kohdemerkinnöillä vanhan Ollilan kylän jäännöksiä (mm. talojen perustuksia ja kivaitoja).

Asemakaavalla on myös suojeltu rakennettuja ympäristöjä, joiden alueelle sijaitseville rakennuksille ei ole osoitettu varsinaista suojelumääräystä. Rakennetun ympäristön säilyttäminen on todettu kaavan käyttötarkoituksmerkinnän yhteydessä kuvan 4 tapaan. Tällaisia asemakaavoja tai sen muutoksia on laadittu mm. VR:n konepajan asuinkerrostalojen kortteleihin (2001) ja Hyvinkäänkylän Ali-Anttilan ja Mutilan mautilojen ympäristöön (1983).

Kuva 2. Kirjavalletolpalle kortteliin 645 laaditussa asemakaavamuutoksessa (1981) on merkitty suojelumerkintä muurari Valtosen talon kohdalle (180, sr). Tontille on mahdollista rakentaa täydennysrakentamisena pienehkö rivitalo (200 k-m²), mutta rakennusoikeus ja piha-alue riittävät lähinnä paritalon rakentamiseen. Käytännössä lisärakentamista ko. kortteliin on toteutunut vain tontille neljä, johon on rakentunut omakotitalo (Ote asemakaavasta, kaavatunnus 07:066).

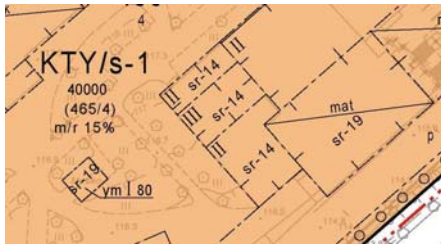
²⁸ Hyvinkään Sveitsinpuiston noin 272 hehtaarin alueesta osa, noin 92 hehtaarin, kokoinen alue on rauhoitettu harjujen-suojeluohjelmalla vuonna 1989. Sveitsin alue on ollut 1870-luvulta lähtien virkistyskäytössä. Puistossa on järjestetty erilaisia tapahtumia vuosien varrella, siellä on ollut mm. mäkihypyttorni (purettu vuonna 2012).

sr

Suojeltava rakennus.

Rakennustaiteellisesti arvokas rakennus, jota ei saa purkaa eikä sen ulkoasua muuttaa ilman pakottavaa syytä. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- tai muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen rakennustaiteellisesti arvokas luonne säilyy.

Kuvassa 3 on muurari Valtosen talon suojelua koskeva määräysteksti, joka on sisällöltään varsin yleisluontoinen. Vaikka kaavamääräys edellyttääkin Valtosen asuintalon säilyttämistä, voi sen ympäristö mennä pilalle väärinlaisella (käyttötarkoitus) ja ympäristöön sopimattomalla täydennysrakentamisella (Ote asemakaavan määräyksistä, kaavatunnus 07:066).

KTY/s-1

TOIMITILARAKENNUSTEN KORTTELIALUE, JOKA ON VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄ RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ (RKY 2009). ALUEELLE SAA RAKENTAA LIIKE-, TOIMISTO- JA JULKISTEN PALVELUJEN TILOJA SEKÄ TOIMISTOTYÖHÖN VERRATTAVIA TUOTANNOLLISEEN TAI TEOLLISEEN TOIMINTAAN LIITTYVIÄ TILOJA. MYYMÄLÄTILOJA EI SAA RAKENTAA ELINTARVIKKEIDEN MYYNTIÄ VARTEN.

sr-14

RAKENNUSTAITEELLISESTI JA KULTTUURIHISTORIALLISTA ARVOKAS RAKENNUS SEKÄ KAUPUNKIKUVAN SÄILYMIEN KANNALTA TÄRKEÄ RAKENNUS. RAKENNUSTA EI SAA PURKAA EIKÄ SIINÄ SAA SUORITTA SELLAISIA MUUTOS- JA LISÄTÖITÄ, JOTKA TURMELEVAT JULKISIVUJEN TAI VESIKATON KULTTUURIHISTORIALLISTA TAI RAKENNUSTAITEELLISTÄ ARVOA JA TYLLÄ. RAKENNUKSEN PORRASHUONEEN JA 1. KERROKSEN JOHTAJAN JA HALLINNON TYÖHUONEEN KIIINTEÄT SISUSTUKSET TULEE SÄILYTTÄÄ. MILLOIN RAKENNUKSESSA ON AIKAISEMMIN SUORITETTU RAKENTAMISTOIMENPITEITÄ EM. TAVOITTEIDEN VASTAISESTI, ON RAKENNUS KORJAUS- JA MUUTOSTÖIDEN YHTEYDESSÄ KORJATTAVA OMINAISPIIRTEITÄ KUNNIOITTAEN.

Kuvat 4. Yllä on esimerkki villatehtaan suojelumääräyksestä sr-14, jossa on huomioitu suojelun näkökulmasta rakennuksen sisätilojen kiinteät sisustukset. Villatehtaan kaavassa on kaikkiaan yhdeksän erilaista suojelumääräystä (s-10, sr-2, sr-13 – sr-19), joissa on yksilöity rakennuksen arvokkaita piirteitä tai on annettu mahdollisuus toteuttaa muita villatehtaan rakennuksia suurempia muutoksia sisätiloissa. Yksi määräyksistä (s-10) koskee sisäpihan ympäristön säilymistä. Laajemmissa suojelua koskevissa kokonaisuuksissa voidaan korttelialueen käyttötarkoituksen yhteydessä kertoa rakennusten ja sen ympäristön säilyttämisestä. Villatehtaan osalta käyttötarkoituksen yhteydessä merkinnällä /s-1 viitataan valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön (kuvat 5 ja 6). Kuvien otteet ovat asemakaavasta, jonka tunnus on 05:073.

1.8 Asemakaavan ajantasaisuus

Kuntien tulee seurata asemakaavojen ajanmukaisuutta, koska ajantasainen kaava luo pohjaa toimivalle infrastruktuurille ja rakennetulle ympäristölle, jotka ovat edellytyksiä ihmisten hyvinvoinnille, yritysten menestymiselle ja palveluiden järjestämiselle sekä maisema- ja kulttuuriarvojen säilymiselle.²⁹ Päätös asemakaavan uudistamisesta kuuluu siis aina kunnalle. Millainen on sitten vanhentunut, ei ajantasainen, asemakaava?

Maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL) asemakaavan ajantasaisuudesta todetaan yleisesti 60 §:n 1 momentissa seuraavasti: Kunnan tulee seurata asemakaavojen ajantasaisuutta ja tarvittaessa ryhtyä

²⁹ Ympäristöministeriö & Kuntaliitto 2012, 1.

toimenpiteisiin vanhentuneiden asemakaavojen uudistamiseksi. Kyseisen lainkohdan 2. momentti puolestaan ottaa kantaa asemakaavaan, joka on ollut voimassa vähintään 13 vuotta ja on edelleen merkittävältä osin toteuttamatta. Tällaiselle alueelle ei saa myöntää rakennuslupaa, ennen kunta on arvioinut asemakaavan ajantasaisuuden. Myös MRL 51 §:ssä, joka koskee asemakaavan laatimistarvetta, todetaan että asemakaava on laadittava ja pidettävä ajan tasalla sitä mukaan kun kunnan kehitys tai maankäytön ohjaustarve sitä edellyttää.³⁰

Asemakaavan uudistamistarve perustuu ensisijaisesti siihen, ohjaako voimassa oleva asemakaava riittävän tarkoituksenmukaisesti yhdyskunnan kehittämistä ja rakentamisen ohjaamista. Asemakaavan vanhentuminen voi johtua muuttuneista olosuhteista, jolloin tontit tai rakennusoikeuden määrät ovat merkittävältä osin toteutumatta. Rakennusoikeuden käyttämättä jäämisen syitä voivat olla taloudellinen tilanne, asuinalueen väestömäärän kehitys on jäänyt odotettua heikommaksi, tulva-alueiden laajentuminen tai liito-oravien esiintyminen alueella jne. Asemakaava voidaan todeta vanhentuneeksi myös siitä syystä, että halutaan säilyttää olemassa olevaa rakennuskantaa tai ympäristöä liian suurilta muutoksilta.³¹ Asemakaavojen luonteeseen kuuluu, että niiden sisältö on oman aikansa kaavoitus- ja rakennuskäsitysten mukaisia. Niiden sisältö vanhenee ajan myötä, jolloin koetaan tarpeelliseksi muuttaa niitä vastaamaan tämän päivän tarpeita. Sisällöltään yksityiskohtainen asemakaava voi vanheta hyvinkin nopeasti ja vaatia uuden asemakaavamuutoksen, jos alkuperäisen hankkeen tavoitteet ovat muuttuneet. Toisin sanoen laadittua kaavaa ei ole tarkoitettu pysyväksi, vaan se elää muutosten mukana myös silloin kun kaavan lähtökohtana on alueen tai rakennuksen säilyttäminen. Suojellun rakennuksen kannalta voi olla järkevää muuttaa asemakaavassa määritellyä käyttötarkoitusta, jotta rakennus säilyisi käyttökelpoisena.³²

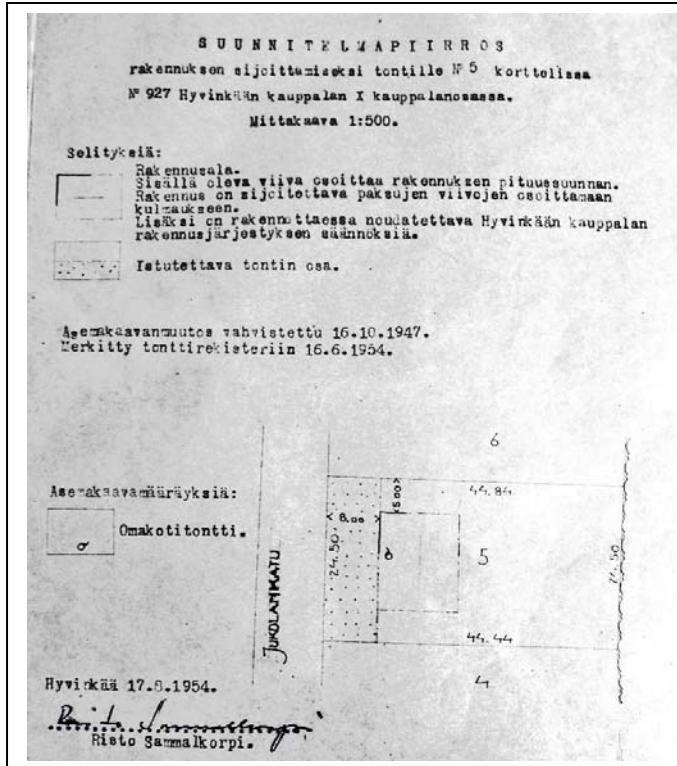
Kruununpuiston asemakaavan ajantasaisuus

Kruununpuiston omakotitaloalue kuuluu Hyvinkään kaupungin kulttuuriympäristön hoitosuunnitelman kohteisiin (liite 3, kohde 95) ja se on osoitettu Uudenmaan kulttuuriympäristön selvityksessä (2012) maakunnallisesti merkittäväksi kohteeksi. Kruununpuiston asemakaavan uudistamistarve perustuu-kin maankäyttö- ja rakennuslain (MRL 60 § 1.momentti) mukaan siihen, ettei nykyinen asemakaava huomioi alueen rakennusperinnön säilymistä ohjaamalla uudis- ja täydennysrakentamista esimerkiksi rakennusten sijoittumisesta tontilla, kerroslukua, rakennuksen ja katon muotoa ja aitaamista. Kruununpuiston asuinrakentamisen ohjaaminen tapahtui 1940-luvulta aina 1950-luvun loppupuolelle asti kaupungin laatimilla erillisillä tonttien suunnitelmapiirroksilla, joissa osoitettiin tarkasti asuinrakennuksen paikka rakennusalalla ja talon pituussuunta. Lisäksi suunnitelmapiirroksessa viitattiin rakennusjärjestyksen säännöksiin. Tämän kaltaisen ohjaustavan loputtua Kruununpuiston uudisrakentaminen on perustunut määräyksiltään suppeaan asemakaavaan ja joihinkin rakennusjärjestyksessä mainittuihin täydentäviin määräyksiin, jotka sinänsä ovat tärkeitä, kuten rakennusten määrän ja ra-

³⁰ Ekroos & Majamaa 2000, 235, 276-280.

³¹ Ympäristöministeriö & Kuntaliitto 2012, 3.

³² Tilapäiseen käyttötarkoituksen muutokseen riittää usein poikkeuslupamenettely.

kentämisen tehokkuuden osoittaminen. Minkäänlaista ohjausta ei ollut rakennuksen sijaintiin tontilla (etäisyydet tontin rajoista on huomioitu), muotoon, tai ulkoiseen ilmeeseen.

Kuva 5. Korttelin 927 tontin 5 suunnitelmapiiirros vuodelta 1954. Sen on laatinut kaupunginarkkitehti Risto Sammalkorpi. Suunnitelmassa on osoitettu rakennuksen kulmapiste paksuilla viivoilla, samoin etäisyydet tontin rajoista. Piiroksessa on tontille merkitty rakennusala ja rakennuksen pituussuunta rakennusalan keskelle. Suunnitelman lisäksi oli noudatettava rakennusjärjestyksen säännöksiä. Varhaisemmissa suunnitelmapiiroksissa on mainittu erikseen vielä rakennusjärjestyksen pykälä 43. Rakennusjärjestyksen säännöksissä määrättiin, että tontille sai rakentaa yhden, enintään kaksi asuntoa käsittävän päärakennuksen ja yhden talousrakennuksen. Päärakennus sai olla vain

yksikerroksinen, mutta ullakolle voi kuitenkin rakentaa alakerran huoneistoon kuuluvia huoneita eli käytännössä asuinrakennus voisi olla 11/2-kerroksinen omakotitalo. Vasta vuonna 1953 laadittiin rakennusjärjestyksen (voimaan 1954) lisäys, jossa mahdollistettiin toisen asunnon sijoittaminen ullakkotiloihin. Aiempien rakennusjärjestysten mukaan siis erillisen ullakkohuoneiston rakentaminen ei ollut mahdollista, mutta käytännössä kauppala-hallituksen luvalla ullakkoasuntoja toteutettiin 1940-luvun lopulta lähtien. Rakennusjärjestyksessä määrättiin rakennusten suuruudesta niin, että päärakennus sai olla kooltaan enintään 150 m² ja korkeudeltaan maksimissaan 5 metriä. Talousrakennuksen maksimipinta-alaksi oli määritelty enintään 75 m² ja korkeintaan 4 metriä korkeaksi. Lisäksi päärakennus tuli sijoittaa vähintään 5 metrin ja talousrakennus vähintään 4 metrin päähän naapuritontin rajasta. Talousrakennus oli myös mahdollista rakentaa kiinni naapuritontin talousrakennukseen, jolloin yhteinen maksimikoko sai olla korkeintaan 100 m². Viimeisenä määräyksenä oli päärakennuksen ja talousrakennuksen etäisyys toisistaan, minkä tuli olla vähintään 5 metriä.

Täydennysrakentamisen mahdollisuuksiin liittyy oleellisesti se, että Kruununpuiston alueen kokonaisrakennusoikeudesta 94 134 k-m² (ei sisällä päiväkotitontin rakennusoikeutta) on vielä käyttämättä noin 22 500 k-m² eli 23,9 % (liite 4). Arvioitavaksi tulee myös mahdollinen tehokkuusluvun noston vaikutus Kruununpuiston alueella, koska valtaosalla omakotitonteista tehokkuusluku on 0,2 ja yleisesti Hyvinkään uudemmissa omakotitaloalueilla tehokkuusluku on 0,25. Kruununpuistossa on tehty muutamia pieniä asemakaavan muutoksia, joissa tonttien tehokkuusluku on nostettu 0,2:sta 0,25:een. Lisäksi alueen muutamille tontille on myönnetty lisärakennusoikeutta Ympäristökeskuksen (nykyinen Ely-keskus) myöntämällä poikkeusluvulla. Rakennusoikeuden noston vaikutuksia on syytä tarkastella sekä asukkaiden tasapuolisen kohtelun että alueen ominaispiirteiden näkökulmasta. MRL 60 § sisälön tulkinnasta on kuitenkin todettu seuraavasti:

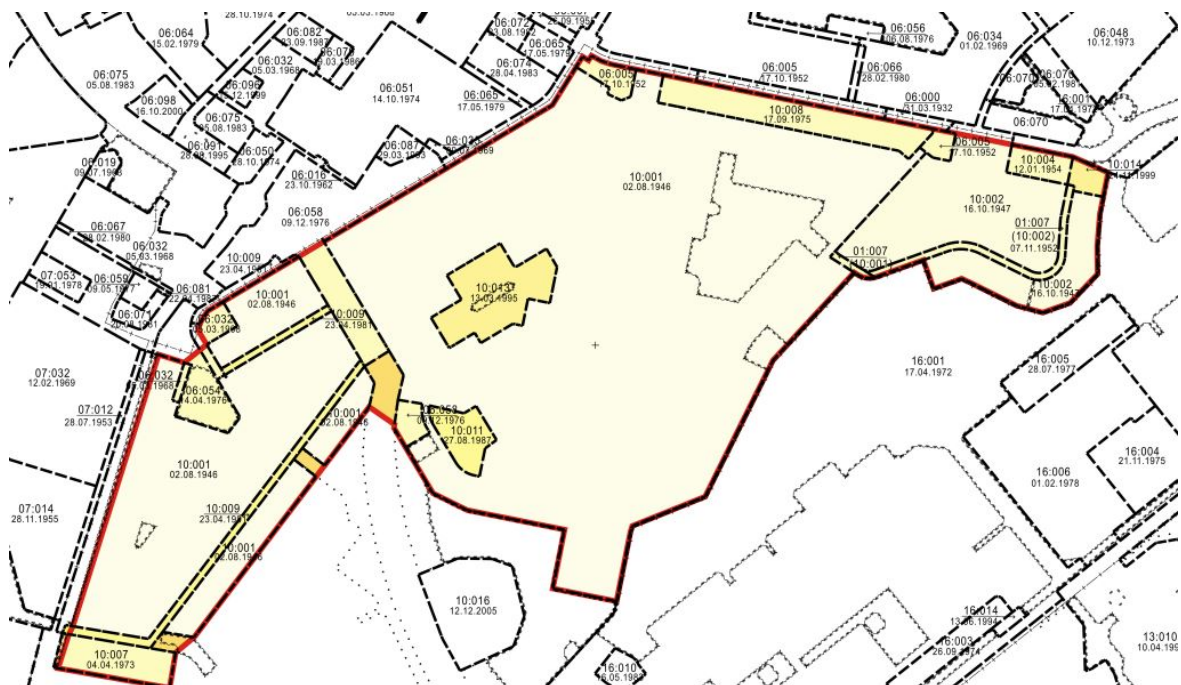
Laissa asetetun veloitteen täyttämistä ei voi seurata korvausvelvollisuutta esimerkiksi rakennusoikeuden vähenemisestä tai alueen käyttötarkoituksen muuttumisen vuoksi.

Velvoite voi koskea myös aluetta, joka on rakennettu asemakaavan mukaisesti. Tällöin on useimmiten kysymys väljästi rakennetun alueen tiivistämisestä ja / tai yleisestä raken-

tamistehokkuuden lisäyksestä tietyn alueen puitteissa. Rakentamatta jääneiden alueiden kohdalla on kysymys niiden käytön uudelleen arvioinnista.³³

Periaatteessa Kruununpuiston asemakaavojen ajanmukaistaminen voitaisiin siis toteuttaa vähentämällä rakennusoikeutta, jos se ympäristön säilymisen kannalta on tarpeellista. Kruununpuiston kaavojen ajanmukaistamistavoitteisiin kuuluu: 1) olevassa olevan rakennuskannan ja sen ympäristön ominaispiirteiden säilyttäminen 2) täydennysrakentaminen siten, että kyseiselle alueelle mahdollistetaan ympäristöön sopivien uudisrakennusten rakentaminen ja 3) tonttien käyttötarkoituksen muuttaminen vastaamaan toteutunutta rakentamista sekä 4) perusparannusten ja maisemavaurioiden huomiointi niin, että rakennusoikeuksien ja käyttötarkoituksen muutosten sekä ympäristöön sopimattomien rakennuksien tai epämääräisten laajennuksien sopiminen ympäristöönsä tarkistetaan kulttuuriympäristöä varten luotujen kriteerien pohjalta. Käytännössä osa tonteista tai jopa korttelin osista ei välttämättä täytä niitä kriteereitä, joiden perusteella ne on valittu Hyvinkään kulttuuriympäristön hoitosuunnitelmaan.

Hyvinkäällä on muitakin alueita, joissa asemakaavaa voidaan pitää vanhentuneena suurelta osin samoista syistä kun Kruununpuistossakin. Tällaisia pientaloalueita on mm. Mustanmännistön, Vierevän, Viertolan ja Sonninmäen alueilla (liite 3, kohteet 67, 19, 94, 97). Maankäyttö- ja rakennuslain 60 § 2. momentin mukaisia pitkän ajan, yli 13 vuotta vanhoja, pääosin toteutumattomia alueita ei juurikaan ole Hyvinkäällä, lukuun ottamatta joitakin alueita Mansikkamäen ja Tapainlinnan suunnalla.

Kuva 6. Kruununpuiston alueen asemakaavojen voimassa oleva ikärakenne. Mustalla katkoviivalla on osoitettu voimassa olevan kaavan raja. Punaisella on rajattu Kruununpuiston pientaloalue. Mitä vaaleampi on rajauksen keltaisen sävy, sitä vanhempi on voimassa oleva asemakaava.

³³ Ekroos & Majamaa 2000, 276—277.

1.10 Rakennusperinnön vaalimisen keinot Kruununpuistossa

Kuntien rakennusperinnön suojelun kannalta keskeisin väline on edellä käsitelty asemakaava. Muita oleellisia rakennuskannan säilymisen ja sen ohjaamisen keinoja ovat rakennusjärjestys ja ns. rakentamistapaohjeet. Kaavoitusta lähellä oleva eräs suojelun muoto on rakennuskiellon asettaminen alueelle, jossa tulevaa maankäyttöä ei ole ratkaistu. Rakennusvalvontaviranomaisella on velvollisuus valvoa omalta osaltaan rakennusperinnön säilymistä kunnassa. Kunnan parhaana rakennussuojelijana voi toimia kiinteistöjen omistajat, jotka muutenkin vastaavat kiinteistöjensä kunnosta.

Rakennuskiellon tarkoituksena on pääsääntöisesti turvata suunnittelualueen säilyminen muuttumattomana niin kauan, kunnes kaavalla (yleis- ja asemakaavalla) on ratkaistu kyseisen alueen maankäyttö tai suunnittelutyö on edennyt siihen pisteeseen, että alueen maankäytölliset periaatteet ovat selvillä ja mahdolliset rakennushankkeet eivät siten tuota ongelmia asetetuille tavoitteille. Rakennuskielto koskee uudisrakentamisen kieltämisen lisäksi kaikkia rakennustoimenpiteitä ja mm. kaikkia maisemaa muokkaavia toimenpiteitä puun kaatamisesta lähtien. Rakennuskielto voidaan antaa, kun esimerkiksi asemakaava on todettu vanhentuneeksi (Kruununpuiston alueelle ei ole määrätty rakennuskieltoa). Kunnan pitää erikseen määrätä rakennuskielto alueelle, jonka halutaan säilyvän muuttumattomana suunnitteluprosessin ajan. Rakennuskielto on voimassa enintään kaksi vuotta, mutta sitä voidaan jatkaa kunnan päätöksellä, esim. kaavatyön keskeneräisyyteen vedoten, kaksi vuotta kerrallaan. Rakennuskiellon enimmäispituutta ei ole rajattu MRL:ssä asemakaavan muutokselle, mutta kaava-alueen laajentamiselle enimmäisaika on kahdeksan vuotta.³⁴ Rakennuskieltoalueelle rakennusluvan myöntämiseksi tarvitaan poikkeamispäätös.³⁵

Kuntien rakennusvalvontojen tehtävänä on huolehtia mm. rakentamisen ja korjausrakentamisen neuvonnasta, valvonnasta ja erilaisten lupien käsittelystä. Sen toimenkuvaan kuuluu edelleen edistää ja opastaa sekä valvoa laadukkaan ja viihtyisän rakennuskannan ja sen ympäristön syntymistä ja säilyttämistä. **Rakennusvalvontaviranomainen** pyytää rakennus- tai toimenpideluvan hakemisen yhteydessä tarvittavien asiantuntijaviranomaisten lausunnot (kuten mm. museoviranomaisen ja Hyvinkäällä esimerkiksi myös kaavoituksen) kulttuurihistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokkaista

³⁴ Ekroos & Majamaa 2000, 239–240 ja 282–283.

³⁵ Maankäyttö- ja rakennuslain perusteella voidaan myöntää **poikkeuslupa** tai tehdä suunnittelutarveratkaisu. Kaavasta poikkeaminen vaatii poikkeusluvan. Lupa voidaan myöntää erityisistä syistä esimerkiksi asemakaava-määräyksistä tai muista säännöksistä ja rajoituksista poikkeamiseen. Suunnittelutarveratkaisussa harkitaan edellytykset rakennusluvan myöntämiseksi. Poikkeamismenettely (MRL 171 §) on tarpeen, mikäli rakentaminen tai muu toimenpide poikkeaa maankäyttö- ja rakennuslaissa säädettyistä tai sen nojalla annetuista säännöksistä, määräyksistä, kielloista ja muista rajoituksista tai kyseessä on suunnittelutarve ranta-alueella (MRL 72 §). Poikkeamismenettelyä ei kuitenkaan tarvita, jos kyseessä on vähäinen poikkeaminen (MRL 175 §) tai tilapäinen rakennus (MRL 176 §). Poikkeamista voi hakea myös kunnan rakennusjärjestyksen määräyksistä. Poikkeamismahdollisuus maankäyttö- ja rakennuslain perusteella ei ulotu esim. pelastuslakiin tai menettelytapasäännöksiin. Poikkeamisen toimivalta on lähtökohtaisesti kaupungilla, mutta ELY-keskus myöntää poikkeamisen mm. tontin kokonaisrakennusoikeuden ylityksissä, rakennussuojelumääräyksistä ja asemakaavan hyväksymisestä johtuvasta rakennuskiellosta (www.hyvinkaa.fi/Asuinymparisto_asuminen/Kaavoitus-ja-maankaytto/Poikkeamispaatokset-ja-suunnittelutarveratkaisut).

rakennuksista ja rakennelmista. Rakennuksen purkaminen vaatii nykyisin luvan³⁶, jonka käsittelyssä menetellään vastaavalla tavalla kuin rakennusluvan yhteydessä. Rakennusvalvontaviranomainen voi purkamisluvan yhteydessä vaatia hakijaa toimittamaan asiantuntijan tekemän selvityksen rakennuksen historiallisesta tai rakennustaiteellisesta arvosta. Vaikka rakennusta tai sen ympäristöä ei olisi-kaan suojeltu, rakennusvalvontaviranomaisella on MRL:n mukaan (MRL 118 § ja 139 §) aina juridiset perusteet olla myöntämättä kulttuuriarvoja turmelevaa rakennus- tai purkulupaa.

Käytännössä parhaana rakennussuojelun välineenä toimii **kiinteistön omistaja**, jolla on MRL:n mukaan velvollisuus pitää kunnossa kiinteistönsä rakennukset (MRL 166 §). Rakennusten säilymistä edesauttaa, mikäli omistaja ymmärtää rakennuksen kulttuurihistorialliset arvot ja se on toiminnallisesti, taloudellisesti sekä teknisesti käyttökelpoinen. Rakennussuojelun tarkoituksena ei ole museoida rakennuksia niin, että mitään ei voisi tehdä tai muuttaa, vaan rakennuksen kunnossapitoon liittyvän ajanmukaistaminen tarpeen mukaan, jotta se voi säilyä pysyvässä käytössä. Tällöin on kuitenkin tiedostettava rakennukseen liittyvät erityisarvot ja ominaisuudet, jotka tulisi säilyttää korjauksia tai muutoksia tehtäessä.

Rakennusjärjestys ja rakennustapaohjeet

Rakennusjärjestys tulee olla jokaisessa kunnassa (MRL 14 §). Sen määräykset voivat vaihdella kunnan eri alueilla. Määräykset voivat koskea mm. rakennuspaikkaa, rakennuksen kokoa ja sen sijoittumista, rakennuksen sopeutumista ympäristöön, rakentamistapaa, istutuksia, aitoja ja muita rakennelmia, rakennetun ympäristön hoitoa, vesihuollon järjestämistä ja suunnittelutarvealueen määrittelyä. Rakennusjärjestyksen määräyksillä on tarkoitus edistää suunnitelmallista ja sopivaan rakentamista, kulttuuri- ja luonnonarvojen huomioon ottamista, hyvän elinympäristön toteuttamista sekä olemassa olevan rakennuskannan ja elinympäristön säilyttämistä. Määräyksillä pyritään edistämään ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurillisesti kestävä kehitystä. Maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL) ja -asetuksessa (MRA) olevien sekä muiden maan käyttämistä ja rakentamista koskevien säännösten ja määräysten lisäksi on noudatettava rakennusjärjestyksen määräyksiä, jos oikeusvaikutteisessa³⁷ yleiskaavassa, asemakaavassa tai Suomen rakentamismääräyskokoelmassa ei ole toisin määrätty.³⁸

³⁶ Vuonna 1975 rakennuslakiin tuli muutos, jonka mukaan rakennuksen tai sen osan purkaminen vaatii luvan. Siihen asti rakennuskielto tai mikään muukaan säännös ei ollut estänyt rakennuksen purkamista, jos kiinteistön omistaja sitä to-della halusi (Heikkilä-Kauppinen 2012, 244).

³⁷ Oikeusvaikutteinen/ oikeusvaikutukseton (MRL 42-43 §). Oikeusvaikutteinen/ oikeusvaikutukseton ilmaisee kaavoituksen yhteydessä sen, miten sitovia vaikutuksia kaavalla on. Asemakaava on aina oikeusvaikutteinen, mikä tarkoittaa sitä, että rakentamisen yhteydessä siitä voi poiketa ainoastaan vähäisessä määrin. Yleiskaava voidaan laatia sekä oikeusvaikutteisena että oikeusvaikutuksettomana. Mikäli yleiskaava on oikeusvaikutteinen, se on mainittava kaavakartassa. Oikeusvaikutukseton yleiskaava on kehittämissuunnitelma ja strateginen suunnitelma. Oikeusvaikutteinen yleis-kaava vaikuttaa sitovammin muuhun suunnitteluun.

³⁸ Ekroos & Majamaa, 2000, 86-91.

Hyvinkään rakennusjärjestys

Nykyinen rakennusjärjestys täydentää pääasiassa vanhoja asemakaavoja seuraavissa asioissa (uudempiakin, jos kaavassa ei ole jostain syystä otettu kantaa seuraavassa lueteltuihin asioihin): tonttitehokkuus huomioiden käyttötarkoitus, tontilla käytettävän rakentamisen ala, rakennusten korkeus, rakennusten etäisyys naapurin tontin rajoista, rakennusten määrä tontilla, autopaikkojen määrä (ei kuitenkaan ota kantaa omakotitontin autopaikkamäärään) ja kevyiden rakennelmien enimmäismäärä.³⁹

Arvokkaiden kulttuuriympäristöjen osalta nykyisessä rakennusjärjestyksessä todetaan, että rakentamista suunniteltaessa on kiinnitettävä huomioita suunnittelun hyvään laatuun ja varmistettava, että suunnittelussa on käytössä riittävät lähtötiedot. Toisena ohjeena on, että rakennusten sijoittumiseen ympäristöön, maisemaan ja alueen rakennuskantaan on kiinnitettävä erityistä huomiota, jotta kulttuuriympäristöarvot säilyvät. Kolmas ohje liittyy rakennuskannan ja pihapiirien vaalimiseen siten, että korjaaminen ja rakentaminen tapahtuu alueen kulttuurihistorialliset arvot huomioiden. Neljänneksi kulttuuriympäristön kannalta merkittäviä rakennuksia ei saa purkaa ilman perusteltua syytä. Rakennusjärjestys toteaa kulttuuriympäristön hoitosuunnitelmasta, että siinä annettuja suosituksia säilyttävistä kohteista ja rakennustavoista, jotka tähtäävät kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämiseen, on noudatettava, mikäli se on mahdollista.⁴⁰

Periaatteessa Hyvinkään rakennusjärjestys antaa kohtuulliset hyvät työkalut kulttuuriympäristön suojelemiseksi. Se mahdollistaa ainakin jonkin asteisen puuttumisen ympäristöstään poikkeaviin rakennushankkeisiin. Ongelma on kuitenkin se, että pääosa rakennusjärjestyksen määräyksistä on yleisluontoisia ja eivät tarpeeksi yksiselitteisiä ja niiden sisällön tulkinnasta päädytään helposti näkemuseroihin siitä, huomioiko uudisrakennus tai laajennus riittävästi ympäröivän kulttuuriympäristön. Rakennusjärjestys ei myöskään ota yksityiskohtaisesti kantaa esim. rakennusten tarkkaan sijoitteluun, rakennuksen tai katon muotoon, materiaaleihin tai kerroslukuun. Rakennusjärjestyksen merkitys rakentamisen ohjaajana on ollut Hyvinkäällä huomattavan suuri ensimmäisestä laaditusta rakennusjärjestyksestä alkaen vuodesta 1926 aina 1950-luvun puoliväliin saakka, jolloin asemakaavojen määräysten ja merkintöjen määrä kasvoi ja niiden sisällön tarkkuus alkoi korvata osan rakennusjärjestysten määräyksistä. Liitteessä 8 on käsitelty rakennusjärjestysten kehitystä ja erityisesti ajanjaksoa vuodesta 1926 1960-luvulle.

Rakennustapaohjeet

Rakennustapaohjeiden tarkoitus on täydentää asemakaavan rakentamista koskevia määräyksiä. Rakennustapaohjeet laaditaan tavallisesti jollekin uudelle asuntoalueelle ohjaamaan uutta rakentamista tai se voidaan laatia rakennettuun kulttuuriympäristöön ohjaamaan täydennysrakentamista ja

³⁹ Hyvinkään kaupungin rakennusjärjestys 2010, 28 §.

⁴⁰ Hyvinkään kaupungin rakennusjärjestys 2010, 3 ja 10 §.

opastamaan vanhan rakennuskannan korjaamisessa niin, että rakennusten olennaisimmat arvot säilyvät alueen kokonaisuuden kannalta. Rakennustapaohjeissa annetaan tavallisesti asemakaavaa tarkempia määräyksiä mm. rakennusten julkisivumateriaaleista ja -väreistä, kattokaltevuudesta ja rakennusten sijoituksesta tontille. Ohjeiden sisältö vaihtelee kunnittain ja myös sen mukaan onko kyseessä uudisrakentamisen alue vai täydennysrakentaminen kulttuuriympäristöön. Rakennustapaohjeet ovat juridisesti yhtä sitovia kuin asemakaava vain silloin, kun ne käsitellään yhdessä aluetta koskevan asemakaavan tai sen muutoksen kanssa kunnallisen menettelytavan mukaan: mm. vireilletulo, nähtäville asettaminen ja kunnanhallituksen tai valtuuston hyväksyminen. Rakennustapaohjeista ei useinkaan tehdä sitovia, jolloin niiden etu on joustavuus, jos niistä on hyvästä syystä tarvetta poiketa. Rakennettuihin kulttuuriympäristöihin laadittujen ohjeiden tarkoitus on siis yleensä neuvoa huomioimaan olemassa olevan rakennuskannan ja piha-alueen oleelliset ominaispiirteet ja arvot, kuten oikeiden rakennustapojen ja materiaalien sekä kasvillisuuden käyttö. Esimerkiksi Tampereen Pispalan ja Tahmelan alueelle laadittiin väliaikaiset rakentamishjeet poikkeuslupamenettelyn tueksi ohjaamaan rakentamista siksi aikaan kun rakennuskielossa oleva alue asemakaavoitetaan uudelleen. Tällä tavoin haluttiin varmistaa keino ohjata rakentamista, jotta Pispalanharjun kulttuuriympäristö säilyisi.⁴¹ Rakennustapaohjeiden noudattamisesta voidaan uudisrakentamisalueilla sopia myös tontinluovutusehdoissa⁴² ja maankäyttösopimuksissa⁴³, jonka käyttö soveltuu myös täydennysrakentamiskohteisiin, joissa on kulttuuriympäristöarvoja. Rakennustapaohjeiden kehitystä Hyvinkäällä on kuvattu lyhyesti liitteessä 8.

Kruununpuistoon ei ole toistaiseksi mietitty laadittavaksi rakennustapaohjeita. Mikäli sellaiset tulisi laadittavaksi, tulisi ne tehdä ohjeellisina sen jälkeen kun asemakaavan muutos on alueelle toteutettu. Ohjeiden tulisi täydentää asemakaavassa annettuja määräyksiä esimerkein Kruununpuiston täydennysrakentamisesta. Ohjeet voisivat ottaa kantaa rakennusten muotoa ja ulkoasua sekä pihajärjestelyjä koskeviin kysymyksiin, kuten julkisivumateriaaleihin, rakennuksen korkeuteen sekä kasvillisuuden ja koviin pintojen määrään. Ohjeissa tulisi antaa tietoa olemassa olevan rakennuksen huoltamiseen ja korjaamiseen liittyvää tietoa ja opastusta: mm. ikkunat, ovet, lämmöneristäminen. Ohjeissa olisi hyvä olla vanhan rakennuksen laajentamista koskevaa tietoa, jossa olisi käsitelty laajentamiseen liittyviä hyviä toteutuskeinoja esimerkkien avulla. Niissä voisi olla kannanotto esimerkiksi siihen kysymykseen, tulisiko uuden laajennusosan näyttää vanhalta vai voiko se edustaa nykypäivän arkkitehtuuria. Myös virheellisten ratkaisujen käsittely on monesti valaisevaa.

⁴¹ Lehtimäki & Lyytinen 2008, 4.

⁴² Kunnan tontinluovutussopimuksessa voidaan määritellä normaalien kauppaehtojen (kauppahinta, sopimussakot yms.) lisäksi erilaisia vaatimuksia, joita ostajan tulee täyttää ostaessaan tai vuokratessaan kunnan omistaman tontin. Tällaiset vaatimukset voivat koskevia mm. rakentamisvelvollisuutta ja rakentamistapaohjeiden noudattamista.

⁴³ Maankäyttösopimus (MRL 91 §) on kaupungin ja yksityisen maanomistajan välinen sopimus yksityisen osallistumisesta kaavan aiheuttamiin toteuttamiskustannuksiin (esim. kunnallistekniikan rakentaminen tai kun on kyseessä rakennusoikeuden mittava nostaminen).

1.11 jälleenrakennuskauden ja 1960-luvun tyyppitalot

Tyyppitalon lähtökohtia

1900-luvun alun Suomessa tyyppitalon⁴⁴ piirustusten laatimisen tarkoituksena oli parantaa yhteiskunnan alempien yhteiskuntaluokkien, kaupunkien ja maaseudun työväestön, asemaa kohentamalla niiden asumisolosuhteita. Asuntokysymykseen, johon kuuluivat mm. kaupunkien asuntopula, työväestön ahtaat ja puutteelliset asumisolot, haettiin ratkaisua koko 1900-luvun alkupuolen ajan. Sosiaalisen asuntotuotannon tarpeen lisäksi asuntokysymys laajeni 1920-luvulla koskemaan myös yhä enemmän myös keskiluokkaa, jolloin erityisesti heitä koskevaksi teemaksi nousi perhe-elämän kotaisuus. Seuraavalla vuosikymmenellä tähdennettiin yksilöllisyyttä ja etenkin ydinperheen yksityisyyttä. Tyyppitalojen historiassa korostuu kaupunki- ja asuntosuunnittelun ongelmien yhteenkietoutuneisuus, sillä teollistumisen myötä syntyneeseen asuntokysymykseen kytkeytyy myös modernin kaupunkisuunnittelun synty.⁴⁵ Tyyppitalojen suunnittelun taustalla on ollut rakentamiskustannusten pienentäminen, mikä saatiin aikaan osaksi rakennusosien standarsoinnilla sekä se, että talo oli mahdollista rakentaa omatoimisesti. Tyyppitaloilla haettiin ratkaisua myös nopeaan ja suuriin rakentamisvolyymeihin. Otto-livari Meurman korosti tyyppiirustusten käytön nostavan rakentamisen tasoa ja opastavan asukkaista säästäväisyyteen sekä niiden luovan asuntoalueelle yhtenäisyyttä ja harmoniaa.⁴⁶

Sotien, Talvisodan ja Jatkosodan, jälkeen yksi keskeisistä haasteista oli kodittomiksi jääneiden kansalaisten asuttaminen. Maansaanti koski Maanhankintalain (voimaan 5.5.1945) mukaan pääasiassa perheellisiä rintamamiehiä, sotainvalideja, -leskiä ja orpoja sekä laajaa joukkoa siirtoväkeä, joka koostui suurelta osin karjalaisväestöstä. Tosin koulutettujen ja perheellisten rintamamiesten ei katsottu olevan avun tarpeessa, joten maansaanti ei koskenut maanhankintalain mukaan heitä.⁴⁷ Valtio oli jo jatkosodan aikana hankkinut maata tätä varten pika-asutuslain (vahvistettiin 28.6.1940) perusteella. Pika-asutuslaki oli tarkoitettu alun perin ainoastaan Karjalan siirtoväen asuttamiseen. Maanhankintalain mukaisen asutustoiminnan ylin valvoja oli vuonna 1938 maatalousministeriön alaisuuteen perustettu asutusasiainosasto (Aso). Ason alaisuudessa keskeisempiä elimiä olivat maanlunastuslautakunnat, jotka hankkivat maan ja asukkaanottolautakunnat, jotka valitsivat asukkaat. Useimmiten nämä elimet koostuivat 1–4 kunnasta. Kunnissa näiden lautakuntien apuna toimivat asutuslautakunnat ja siirtoväen hoitokunnat. Kuntien toimintaa valvoivat maanhankintalain toimeenpanon tarkastajat ja päätöksistä oli mahdollista valittaa tarkastusoikeuksiin. Kyseinen organisaation toiminta oli voimakkaimmillaan vuosien 1946–1950 aikana. Tämän jälkeen Ason toiminnan virallinen puoli hiipui ja se lakkautettiin vuonna 1958 ja sen tehtävät siirrettiin asutushallitukselle. Maanhankintalain nojalla luovutettiin kaikkiaan n. 2,8 miljoonaa hehtaaria maata em. maansaajaryhmille. Kaikkiaan

⁴⁴ Tyyppitalojen historia Suomessa ulottuu aina 1600-luvulle, jolloin laadittiin tyyppitaloja mm. sotilasvirkataloille ja maalaiskansakouluille. 1800-luvun lopulla rakennettiin mm. rautatieasemien rakennukset pääosin tyyppiirustusten mukaan (Kammonen 2012, 28).

⁴⁵ Heininen-Blomstedt 2013, 64 ja 66.

⁴⁶ Heininen-Blomstedt 2013, 67.

⁴⁷ Palomäki 2011, 456.

muodostettiin yli 101 000 erilaista tilaa tai maakiinteistöä. Eniten muodostettiin omakotitontteja (33 889 kpl). Omakotitontit oli tarkoitettu lähinnä rintamamiehille, sotainvalideille, -leskeille ja –orvoille, mutta niitä luovutettiin myös siirtoväelle.⁴⁸

Lait (pika-asutuslaki ja maanhankintalaki) määräisivät kunnat asuttamaan tietyn määrän lisäväestöä alueelleen. Lait määrittelivät myös mm. pientalojen minimi- ja maksimipinta-alat, huoneluvun ja varustetason. Vuonna 1943 sosiaaliministeriö aloitti vuokrasäännöstelyn, jolla pyrittiin asuntotilanteen helpottamiseen hillitsemällä vuokrahintoja ja asumisväljyyttä. Sääntönä pidettiin yhtä henkilöä huonetta kohden. Tämä näkyi mm. siten että tyyppitalojen ullakkotiloja käytettiin vuokra-asuntoina. Tyyppitalojen yleistymiseen vaikutti osaltaan myös valtio rahoittama asuntotuotantoa säätelevä Arava-järjestelmä, joka aloitti toimintansa vuonna 1949. Lainaehdoilla rajoitettiin asuntojen pinta-alaa, huonelukua ja -kokoa sekä sen laatu- ja varustetasoa. Tyyppitalomallit suunniteltiin viranomaisten vaatimusten mukaan ja siksi rakentajan oli helpointa valita ratkaisu, jonka tiesi täyttävän kaikki vaatimukset.⁴⁹

1940-luvulla keskeinen rooli rakentamisen normien kehittäjänä oli arkkitehtiliiton perustamalla jälleerakennustoimistolla (perustettu vuonna 1942 ja nimi muutettiin standardisoimislaitokseksi vuonna 1947). Se jakaantui kahteen osaan Standardisoimislaitokseen ja Suunnitteluapuun. Standardisoimislaitos aloitti toimintansa arkkitehti Aarne Ervin johdolla. Sen toiminta liittyi paljolti juuri jälleerakentamiseen, mutta myös standardisoinnin ja normijärjestelmien kehittämiseen.⁵⁰ Sen tavoitteena oli vaikuttaa maan jälleerakentamiseen kehittämällä standardisointia ja turvaamalla rakennustyön korkealaatuisuus. Vuonna 1943 julkaistu rakennustietokortisto eli RT-kortisto oli yksi laitoksen standardisoimistyön tuloksia. Standardisointiin liittyi myös asunnon, erityisesti keittiön kiintokalusteiden toiminnallisuuden kehittäminen ja uudistaminen. Suunnitteluapua johti arkkitehti Aulis Blomstedt. Sen toiminta perustui talkoohengessä annettuun neuvontatyöhön, johon kuului mm. talotyypin valinta, rakennuksen sijoittaminen tontille sekä toisinaan myös tyyppiirustusten laatimista. Heidän standardisoituja tai tyyppitalopiirustusten mukaan rakennettavia omakotitaloja syntyi vuonna 1943 Karjalan palautetuille alueille.

Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön rakennusasiain osasto eli KYMRO toimi vuosien 1941–1949 aikana määrävänä rakennusviranomaisena. Sen vastuulle kuului mm. rakennusaineiden huolto, niiden säännöstely ja valvonta. Se myönsi rakennusainekiintiöt eri tuotannonaloille. Sen yhteyteen perustettiin vuonna 1942 rakennusstandarditoimikunta, jonka johtajana oli arkkitehti Martti Välikangas. Toimikunta teki yhteistyötä eri rakennusalojen järjestöjen, asiantuntijoiden ja valmistajien kanssa. Vuonna 1944 KYMRO tilasi tyyppitalosarjan asutuskeskusten tarpeisiin jälleerakennustoi-

⁴⁸ Roiko-Jokela 2004, 26-61.

⁴⁹ Heikkilä-Kauppinen 2012, 82.

⁵⁰ Saarikangas 2002, 360-361.

miston yhteydessä toimineelta Suunnitteluavulta. Yhdeksän talon tyyppitalosarjan oli suunnitellut arkkitehdit Aulis Blomstedt ja Yrjö Lindegren.⁵¹

Jälleenrakennuksen painopiste siirtyi maaseudulta kaupunkiin vasta vuonna 1949, jolloin otettiin käyttöön ns. aravalait eli asuntorakennustuotannon valtuuskunnan lait. Aravajärjestelmää esiteltiin vuonna 1950 Suomen arkkitehtiliiton järjestämässä näyttelyssä, jota varten aravamitoitettuja tyyppitalopiirustuksia laadittiin standardisoimislaitoksella mm. arkkitehtien Hilding Ekelundin ja Lauri Pajamiehen toimesta. Tavoitteen oli saattaa rakennuttajien ja rakentajien käyttöön tyyppiirustuksia, joita oli helppo muunnella vastaamaan kaupunkien ja kauppaloitten paikallisia tarpeita ja olosuhteita. Sen ensimmäisen puolentoista vuoden voimassaoloaikana syntyi noin 3 200 aravajärjestelmällä lainoitettua omakotitaloa.⁵² Jälleenrakennuskaudella aravalainoitetuista omakotitaloista joka toiseen rakennettiin vuokrattava sivuasunto vuoden 1955 loppuun mennessä. Taloissa saattoi olla useita vuokralaisia: sekä yläkerran että alakerran huoneissa eri perheet.⁵³

Sodan jälkeisen jälleenrakentamiskauden huippu sijoittui vuosien 1947–1950 välille, jolloin Suomessa rakennettiin yli 90 000 asuin-, karja- tai muuta talousrakennusta.⁵⁴ Asuinrakennukset rakennettiin suurimmaksi osaksi tyyppiirustusten mukaan ja ne olivat pääasiassa puolitoistakerroksisia omakotitaloja. Myös talousrakennuksia ja navettoja varten laadittiin tyyppiirustuksia, mutta niitä käytettiin vähemmän, koska talousrakennusten tilojen käyttötarkoitukset ja koot vaihtelivat paljon. Jälleenrakennuskauden edetessä säännöstelyyn tuli helpotuksia ja pula rakennustarvikkeista helpotti, jolloin tyyppiirustuksia uudistettiin vastaamaan uusia tarpeita. Tämä näkyi talojen koon kasvussa ja erilaisten materiaalien yleistymisenä. Jälleenrakennuskauden voidaan katsoa jatkuneen aina 1950-luvun loppupuolelle asti, jolloin lakkautettiin maanhankintalain tärkein toimeenpaneva elin eli Aso vuonna 1959.

Omakotitalojen rakentamisessa käytettiin perinteisesti suomalaista materiaalia eli puuta. Sitä sovellettiin myös elementtirakentamisessa, joka aloitettiin Suomessa nimenomaan puutalojen rakentamisella.⁵⁵ Suurin osa tyyppitaloista rakennettiin arkkitehtien laatimien tyyppiirustusten mukaan ja jonkin verran niitä pystytettiin pientalotehtaiden standardisoiduista elementeistä. Aiemmin maaseudun asuinrakennuksia ja navettoja olivat suunnitelleet pääasiassa rakennusmestarit. Arkkitehtien keskuudessa sodanaikainen ja jälleenrakennukseen liittynyt talkotoiminta toteutui erityisesti tyyppitalojen suunnittelussa: siirtoväen asuttamista ja jälleenrakentamista pidettiin sosiaalisena velvollisuutena.⁵⁶ Käytännössä tyyppiirustuksia sovellettiin usein rakentamisen yhteydessä. Tähän vaikutti se, että rakennusmateriaaleista oli pulaa, rakentajien taitotaso vaihteli ja asukkaiden varallisuus sekä tarpeet olivat erilaiset: talojen väliseiniä siirreltiin tai jätettiin rakentamatta, kellareita rakennettiin eri-

⁵¹ Kummala 2005, 21 ja 25.

⁵² Kummala 2005, 26 ja 27.

⁵³ Heininen-Blomstedt 2013, 67.

⁵⁴ Roiko-Jokela 2004, 67.

⁵⁵ Saarikangas 2004, 355.

⁵⁶ Saarikangas 2004, 353.

kokoisina sekä ullakkotiloja hyödynnettiin vaihtelevasti. Tyypitalojen rakentaminen toteutui käytännössä paikalla tehtynä hartiapankkirakentamisena eikä valmiiden elementtien käyttönä. Lisäksi tyypitalomalleja eri muunnelmineen suunniteltiin 1930-luvulta 1940-luvun puolivälin mennessä satoja. Tyypitalot ovatkin näennäisestä samankaltaisuudesta varsin erilaisia.⁵⁷

Tyypitalojen kehitys

Suomessa omakotirakennusten tyypitaloja kehiteltiin 1920-luvun alussa, kun sosiaalhallitus tilasi arkkitehti Elias Paalaselta (1884—1967) maatilarakennusten malliston, joka sisälsi kaikkiaan 12 erilaista tyypitalomallia.⁵⁸ Asuntohallitus julkaisi myös 1920-luvun lopussa maatilojen tyypitalokoelman. Paajanen suunnitteli sosiaaliministeriölle vielä vuonna 1935 tyypipiirustuskokoelman, joka oli tarkoitettu asutuskeskusten tarpeisiin.⁵⁹ Tyypitalojen kehittäminen alkoi varsinaisesti 1930-luvun loppupuolella, jolloin pyrittiin standardisoinnin ja massatuotannon avulla tuomaan omakotitalo jokaisen saataville.⁶⁰ Arkkitehti Aarne Ervi tutki valtion toimeksiannosta standardisoidun yhden perheen omakotitalon soveltumista taajaväkisen yhdyskunnan asumistason nostamiseen vuonna 1937. Samana vuonna arkkitehti Alvar Aalto suunnitteli A. Ahlström Oy:lle osittain tehdasvalmisteisen tyypitalon: paikalla rakennettavan puisen standarditalon, jossa käytettiin vain tiettyjä vakio-osia, kuten valmiiksi mitoitettuja ikkunoita ja puutavaraa. Aalto kehitti **AA-järjestelmäksi** kutsumaansa tyypisuunnittelua vielä 1940-luvun alussa, mutta sodan takia AA-järjestelmän talotyyppituotantoa ei saatu koskaan kunnolla käyntiin.⁶¹ AA-järjestelmän talot eroavat muista jälleenrakennuskauden taloista mm. yksikerroksisuuden, epäsymmetrisen kattomuodon ja korkeuttaan leveämpien ikkunoiden sekä kulmaikkunoiden vuoksi. Vuonna 1939 järjestetyn tyypipiirustuskilpailun ja maatalousministeriön aiempien mallien pohjalta ASO julkaisi ensimmäiset tyypipiirustukset vuonna 1940. *Maaseudun pienasuntojen tyypipiirustusten valintavihko*-julkaisua levitettiin asutuslautakuntien avulla kuntiin.⁶²

Ruotsissa järjestettiin vuonna 1940 kansalaiskeräys Suomen auttamiseksi talvisodan jälleenrakennustyössä. Keräyksen tuotolla saatiin 2 000 teollisesti esivalmistettua puuelementtirakenteista puutaloa, joista käytetään nimitystä **ruotsalaistalot**. Talot suunniteltiin Suomessa, mutta elementit valmistettiin ruotsalaisissa talotehtaissa heidän standardien mukaan. Talotyyppejä oli neljä ja niistä kaksi suunnitteli Elias Paajanen. Kahdesta muusta tyypistä vastasivat Urho Orola ja Jalmari Peltosen. Paajasen suunnittelemat talotyytit 1 ja 4 olivat tarkoitettu kaupunkeihin. Orolan ja Peltosen talot olivat taas tarkoitettu maaseudulle. Orolan ja Peltosen suunnittelemista talotyypeistä suurin osa lopulta sijoitettiin kaupunkeihin, koska maalaiskunnat eivät selvinneet talojen perustusten toteuttamisista. Lahjatalot saapuivat syksyllä 1940. Niitä sijoitettiin ympäri Suomea, eniten kuitenkin isoihin kaupun-

⁵⁷ Lukander s.a., 1.

⁵⁸ Hyvinkään kauppala tarjosi rakentajille omakotilainaa vuonna 1928. Rakennusten tuli olla mieluiten puurakenteisia ja käyttämällä arkkitehti Elias Paalasan laatimia piirustuksia, joita sai kauppalanhallituksen kautta, oli lainan saanti varmempaa (Hyvinkään Sanomat 1928, nro 83).

⁵⁹ Kummala 2005, 20.

⁶⁰ Saarikangas 2002, 358.

⁶¹ Kummala 2005, 13, 16 ja 17

⁶² Heininen-Blomstedt 2013, 72.

keihin, kuten Helsinkiin, Tampereelle, Turkuun ja Kuopioon. Ruotsalaistalot näyttivät suuntaa suomalaiselle tyyppitalosuunnittelulle ja puutaloteollisuudelle, joka oli 1930-luvun lopulla tehnyt vasta kokeiluja teollisesti esivalmistettujen puutalojen kanssa.⁶³

Pientalojen teollisen esivalmistuksen ja standardisoinnin kehityksessä tärkeä vaihe oli, kun talvisodan jälkeen vuonna 1940 perustettiin **Puutalo Oy** eli puutaloteollisuuden yhteistoimintaelin, joka koostui 21 puunjalostusteollisuuden yrityksestä. Sen ensimmäisiä tehtäviä oli organisoida ruotsalaistalojen pystyttäminen. Puutalo Oy:n ensimmäiset tehdasvalmisteiset tyyppitalosarjat syntyivät yhteistyönä ruotsalaisten talotehtaiden kanssa. Arkkitehdit Jorma Järvi ja Erik Lindroos suunnittelivat yksikerroksiset omakotityypit Rauhakodon ja Metsäkodon ruotsalaisten puutalomallien pohjalta. Puoli-toistakerroksisen talomallin, Rauhalan, oli piirtänyt Toivo Jänntti ja Jorma Järvi. Nämä olivat Puutalo Oy:n suosituimmat talomallit. Maaseudulle suunnatuista talotyypeistä suosituin malli oli Syväaho. Puutalo Oy:n toiminnan ensimmäisen 10 vuoden aikana syntyi yli 1 000 erilaista tyyppitaloa.⁶⁴

Arkkitehtien valtakunnallisen talkoojärjestön ensimmäinen talomalli oli ns. **asevelitalo**. Tätä talotyyppiä oli tarkoitus rakentaa Karjalan takaisinvaltuille alueille jatkosodan aikana. Talotyyppin suunnittelivat arkkitehdit Aulis Blomstedt, Kaj Englund ja Lauri Tolonen vuonna 1942. Hirsirunkoinen omakotitalo poikkesi muista ajan tyyppitaloista siten, että siinä oli itäsuomalaisen rakennustavan piirteitä. Asevelitalojen tyyppiirustusten pohjalta kehitettiin muitakin malleja, sillä maaseudulle tarkoitettuja tyyppiä eivät sellaisenaan sopineet kaupunkioloihin, erityisesti saniteetti- ja kellaritilojen sekä huonejärjestelyidensä vuoksi. Talot toteutettiin niin, että hirret voitiin valmistaa rintamalla, josta ne kuljettiin sijoituspaikalleen. Siellä hirret koottiin hirsikehikoiksi, jonka jälkeen hirsitalot viimeisteltiin asunnoiksi. Asevelitaloja ehdittiin luovuttaa noin 1 100 vuoden 1943 loppuun Suomen takaisin valtaamille alueille. Kaupunkeihin tai niiden liepeille rakennettiin asevelikyliä, joissa käytettiin talomallina esimerkiksi Alvar Aallon suunnittelemaa AA-järjestelmän tyyppitaloa. Palomäen mukaan asevelitalojen rakentamisella oli monessa kaupungissa suuri asuntohuollollinen merkitys.⁶⁵

Rautatieläiset olivat rakentaneet itselleen omakotitaloja rautateiden alkuajoista lähtien, mutta 1950-luvun alkupuolella rautatielaitos alkoi tukemaan omakotitoimintaa hankkimalla sopivia alueita ja myöntämällä halpakorkoisia omakotilainoja sekä laatimalla tyyppiirustuksia työntekijöiden käyttöön. Tontit luovutettiin rautatieläisille pitkäaikaisilla vuokrasopimuksilla. Rautatieläisiä rakentajia avustettiin rautatiehallituksen toimesta myös rahtialennuksilla, konevuokrilla ja myymällä halvalla rautateille tarpeetonta puutavaraa. Rautatiehallituksen sosiaalijaostoon keskitettiin rakentamisen neuvonta ja avustus sekä tyyppiirustusten laadinta.⁶⁶ Tyyppiirustukset olivat tarkoitettu vain rautatieläisille ja he saivat ne käyttöönsä ilmaiseksi. Niiden luovuttaminen eteenpäin oli kielletty. Tyyppiirustukset käsittivät työselitykset ja tarvikeaineluettelot. Uusimmissa olivat mukana kustannusarviot. Ensimmäiset tyyppiirustukset julkaistiin vuonna 1953 ilmestyneessä *Rautatieläisten omakotipiirustusten va-*

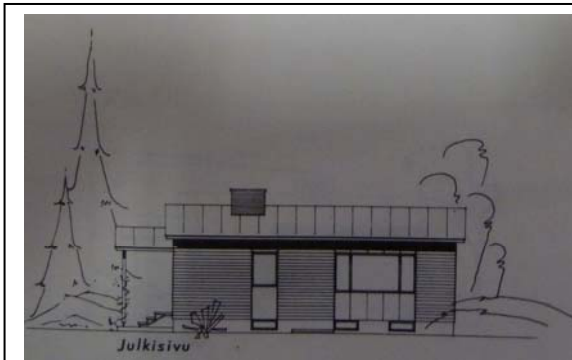
⁶³ Saarikangas 1993, 246—248 ja Palomäki 2011, 149—152.

⁶⁴ Kummala 2005, 14 ja 19.

⁶⁵ Saarikangas 1993, 270—274 ja Palomäki 2011, 184—186.

⁶⁶ Ollikainen 1962, 769—771

lintavihkossa. Siinä oli kuuden 11/2-kerroksisen talotyyppin (tyypit: VR 1-6) ja yhden talousrakennuksen piirustukset. Kaikki tyyppitalot olivat kahden perheen taloja, joiden yläkerrassa oli vuokralle tarkoitettu asunto. Taloissa oli kahden tai kolmen huoneen ja keittiön pääasunto ja huoneen ja keittiön käsittävä vuokra-asunto. Tyyppitalojen suunnittelijoina toimivat mm. arkkitehdit Inkeri Siltavuori ja E. A. Kajava. Vuonna 1957 julkaistiin arkkitehti V. R. Rytöhongan suunnittelemat kolme (tyypit: VR 7-9) yhden perheen yksikerroksista asuinrakennusta ja näihin soveltuva talousrakennus. Käytäntö oli osoittanut, että rautatieläisten perheet rakensivat pääasiassa talot oman perheensä käyttöön, joissa ei ollut vuokra-asuntoa. Siksi tuli tarve suunnitella toisenlaisia tyyppitaloja. Valikoiman laajentamiseksi seuraavat tyyppitalot julkaistiin vuonna 1961 ilmestyneessä valintavihkossa. Se käsitti viisi uutta tyyppiirustusta (VR 10–14), jotka oli suunnitellut insinööri-toimisto Karppala-Tuttujew. Kolme talosta oli kahden perheen taloja ja kaksi yhden perheen taloja. Suunnittelutyö käsitti myös kaksi kesämajatyyppejä. Vuonna 1964 ilmestyi vielä saman toimiston laatimana tyyppitalo (VR 15), joka edusti matalaa yksikerroksista pulpettikattoista asuinrakennusta, joka sisälsi neljä huonetta ja keittiön.⁶⁷

Kuva 7. V. R. Rytöhongan suunnittelema tyyppiirustus VR 8 vuodelta 1961.

Kuva 8. Kruununpuiston tontilla 909-4 sijaitseva VR:n 8 tyyppiirustuksen mukaan toteutunut asuinrakennus, joka on valmistunut vuonna 1969. Taloa on laajennettu vuonna 1989.

Hyvinkään kauppalanhallitus tilasi vuonna 1950 arkkitehti Olavi Lekalta tyyppiirustukset Rääkänpään omakotialueen kortteliin 419 (40 tonttia). Hän laati tonteille rakennusten sijoitussuunnitelman ja viisi erilaista tyyppiirustusta, joita sijoitettiin tietyille tonteille. Tyyppiirustus nro:1 ja nro:2 kauppalanhallitus ei hyväksynyt käytettäväksi, sillä ne olivat yksikerroksisia ratkaisuja. Leka joutui suunnittelemaan tyyppiirustus nro:2:sta 11/2-kerroksisen vaihtoehdon (5a), jota tuli käyttää korttelin 419 tonteilla 15–26. Tonteilla 1-6 ja 35–40 tuli käyttää tyyppiirustusta nro:4 ja tonteilla 7-13 ja 28–34 tyyppiirustusta nro:5. Tyyppiirustusten hinta oli 2000 markkaa ja ne sisälsivät pääpiirustusten lisäksi detaljipiirustuksia. Muita ehtoja tonttien vuokraajalle oli, että kauppa määräsi talon väriyksen sekä vaati pensasaidan käyttöä tontin rajoilla.⁶⁸ Olavi Lekan laatimia tyyppiirustuksia nro:4, nro:5 ja nro:5a päätettiin käyttää vuonna 1952 Sahanmäen omakotialueen kortteleissa 812-813 (sisälsi 18 tonttia). Piirustusten hinta oli noussut 5000 markkaa ja sen lisäksi piti maksaa 1000 markkaa erillisestä teräsbetonipiirustuksesta.⁶⁹

⁶⁷ Rautatieläisten omakotitalopiirustusten valintavihkot:1953, 1957, 1961 ja 1964.

⁶⁸ Kauppalahallituksen pöytäkirja 1950, 249-250, §8 ja 270 §20.

⁶⁹ Kauppalanhallituksen pöytäkirja 1952, 436-437 §8 ja 494-495 §11.

Modernin Suomen rakentaminen aloitettiin sotien jälkeen laajassa mittakaavassa juuri tyyppitalojen toteuttamisella. Arkkitehdit laativat tyyppitalokokoelmia 1940-luvun puolivälissä maatalousministeriön asutusasiainosaston (Aso), sosiaaliministeriön (erityisesti arkkitehti Kaj Englund) ja KYMRO:n (mm. arkkitehdit Aulis Blomstedt ja Yrjö Lindegren) toimeksiannoista. Aso julkaisi vielä vuonna 1952 15 tyyppitalon malliston, joka noudattelee jälleenrakennuskauden suunnitteluihanteita. Tyyppitalomallistojen puolitoistakerroksisesta omakotitalosta tuli vallitseva talotyyppi, jonka suosio oli suurimmillaan 1950-luvulla. Taloja rakennettiin ympäri Suomea niin maaseudulle ja esikaupunkeihin kuin asutuskeskuksiin. Usein pensasaidan reunustamat ja teiden varsille säännöllisesti sijoitetut vaaleat talot muodostavat kaupunkien keskustojen läheisyyteen yhtenäisiä omakotialueita. Tyyppitalojen arkkitehtuuri vakiintui nopeasti hyvin yhtenäiseksi joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Arkkitehtien eri yhteisöille suunnittelemat talot eivät poikkea juurikaan toisistaan, mutta eroavat omana ryhmään muusta asuntoarkkitehtuurista.⁷⁰ Tyyppitalojen yksilölliset piirteet toteutuivatkin vasta käytännön rakentamisen yhteydessä.

Jälleenrakennuskauden tyyppitalon ja talousrakennusten sekä pihojen piirteet

Jälleenrakennuskauden tyyppitalo käsitetään siis puurakenteiseksi puolitoistakerroksiseksi ja harjakattoiseksi omakotitaloksi. Se on pohjamuodoltaan hyvin neliömäinen, minkä vuoksi se muistuttaa puolitoistakerroksisena noppamaista kappaletta. Talojen kattokaltevuus on tyypillisimmillään kohtuullisen jyrkähkö, noin 1: 1,5. Taloissa on usein lyhyet räystäät. Ikkunat olivat yleisesti pystysuuntaisia kahteen tai kolmeen osaan jaettuja ikkunoita. Vaikka valtaosa toteutetuista jälleenrakennuskauden tyyppitaloista edustaa 11/2-kerroksista tyyppitaloa, sisälsi tyyppitalomallistot myös yksikerroksisia ratkaisuja.

Ennen sotia vallinneen arkkitehtuurin suuntaukseen, funktionalismiin, nähden tyyppitaloarkkitehtuurissa hylättiin tasakatot, vaaleat tasaiseksi rapatut pinnat ja vapaan julkisivusommittelun. Ikkunaratkaisuihin voidaan kuitenkin havaita modernistisia muotoja ja nauhaikkunaan viittaavia elementtejä, erityisesti kuistien ikkunoissa. Tyyppitalojen julkisivujen yksinkertaisuus ja vähäinen koristeellisuus noudattavat modernistisia periaatteita. Ideologisella tasolla tyyppitalojen standardisointi ja tehdasvalmisteiset elementit liittyvät suoraan funktionalismiin. Samoin talojen sisätilojen toiminnallisessa eriyttämisessä ja keittiön rationalisoinnissa noudatettiin funktionalismin oppeja.⁷¹

Tyyppitalot olivat julkisivuiltaan useimmiten ulokkeettomia ja niukasti detaljoituja. 1940-luvun lopun säännökset eivät sallineet sisäänkäyntien katosta tai avokuistia lukuun ottamatta ulkonemien, parvekkeiden tai umpikuistien rakentamista. Umpikuisteja ja parvekkeita rakennettiin myöhemmin rakennustarvikepulan hellittäessä ja samalla niiden kokoa kasvatettiin.⁷² Tästä syystä tyyppitalojen

⁷⁰ Saarikangas 2002, 356-357.

⁷¹ Kummala 2005, 29.

⁷² Heininen-Blomstedt 2013, 87

muuntelu näkyy selkeimmin kuisteissa. Kuisti sijoittui usein talon pitkän julkisivun keskelle, talon kulmaan tai harvemmin talon päätyyn. Kuistilla oli oma katto talon lappeen alla tai talon lape jatkui osana kuistin kattoa.

Talojen tyypillinen julkisivumateriaali oli pystyaukkoitettu puuverhoilu, jossa leveämpien lautojen väliä peittää kapeampi puurima. Tämän tyyppistä puuverhoilua käytettiin erityisesti maaseudulla. Arkkitehtien suunnittelemissa tyyppitalopiirustuksissa suosittiin mieluummin vaakalaukoitusta ja tätä laudoitustyyppiä käytettiin erityisesti asutuskeskuksissa. Tyypitaloissa käytettiin myös erilaisia rappauskäsittelyjä, jotka yleistyivät rakennusten pintamateriaalina 1950-luvulla. Jonkin verran julkisivuissa käytettiin myös Minerit-levyjä, joista käytettiin jälleenrakennuskaudella vielä nimitystä eterniittilevy. Tyypitaloalueilla esiintyi siis erilaisia julkisivumateriaaleja ja -pintoja. Kattomateriaalina käytettiin materiaalipulan vuoksi usein savitiiltä, mutta myös jonkin verran heikkolaatuista huopaa. Maaseudulla esiintyi myös pärekattoja. Kattopelti yleistyi vuoden 1952 jälkeen, kun sotakorvaukset oli maksettu Neuvostoliitolle.⁷³

Tilajäsentely perustui pääosin neljän tilan järjestelmään siten, että alakerrassa on pieni eteinen, keittiö ja kaksi huonetta, joista toinen on olohuone ja toinen makuuhuone. Tilojen keskelle sijoittui tulisija hormeineen. Alakerran huoneet olivat kaikki läpikuljettavia, jolloin jokaisessa huoneessa oli vähintään kaksi ovea. Ullakolla saattoi olla yksi tai kaksi huonetta lisää. Portaat ullakolle lähtivät usein joko eteisestä tai kuistilta. Taloihin kului usein myös vaihtelevan kokoinen kellari, jossa oli varastotilojen lisäksi toisinaan sauna- ja pesutilat, jolleivät ne sijainneet erillisessä talousrakennuksessa. Tyypitalojen pinta-alat olivat vuoden 1940 lainaehdoissa rajattu 38–80 m²:iin ja vuoden 1944 tarkistetuissa lainaehdoissa kiellettiin saunan ja pesutuvan, korkeiden ullakkotilojen ja suurten parvekkeiden sekä suurten ikkunoiden rakentaminen.⁷⁴

ASO:n vaatimuksesta kaupunkeihin perustettavien maanhankintalain mukaisten tonttien koko tuli olla vähintään 1 000 m² kokoisia.⁷⁵ Monista jälleenrakennuskauden alueiden tonteista tuli kuitenkin suurempia ja koko vaihteli runsaan 1 000 ja 1 500 m² välillä. Tunnusomaista aikakauden tonteille on tonttimuotojen säännönmukaisuus. Suurille tonteille sijoittuvat pienehköt rakennukset jättivät suuren osan piha-alueesta vapaaksi. Pihaa hyödynnettiin hyötykasvienviljelyyn kuten perunoiden ja porkkanoiden viljelyyn. Runsaat omenapuut ja hedelmäpuut sekä marjapensaat kuuluivat myös pihan oleukseen. Omasta puutarhasta saadut vihannekset, hedelmät ja marjat tuottivat säästöä perheen ruokatarvikekustannuksiin. Pihatilasta ja talousrakennuksesta saattoi olla varattu pieni osa kotieläimille, kuten lampaille tai jopa lehmälle.

Tyypitalojen tonteille rakennettiin usein jonkinlainen talousrakennus. Talousrakennus saatettiin rakentaa ennen varsinaista asuintaltoa, jolloin tulevat asukkaat asuivat ensin piharakennuksessa. Ta-

⁷³ Heininen-Blomstedt 2013, 87 ja Palomäki 2011, 295.

⁷⁴ Kummala 2005, 21.

⁷⁵ Palomäki 2011, 343.

lousrakennuksiin sijoitettiin usein peseytymistilat ja jos alueella ei ollut vielä viemärointiä, rakennettiin myös wc-tila talousrakennukseen. Rakennukseen voitiin sijoittaa pieni tila yhdelle tai kahdelle sialle tai pieni kanala. Jo 1940-luvulla rakennettiin autosuojia talousrakennuksen yhteyteen. Tonttien talousrakennuksista rakentui siis varsin vaihtelevan kokoisia ja näköisiä johtuen perheiden erilaisista tarpeista. Yleensä talousrakennus oli muodoltaan kapearunkoinen ja harjakattoinen yksikerroksinen puurakennus.⁷⁶

Tyypitalojen ja piha-alueiden muutos 1950-luvun lopulta 1970-luvulle

1950-luvun loppupuolella alkoi siirtymävaihe, jossa jälleenrakennuskauden 1 ½-kerroksiset talot muuttuivat yksikerroksisiin mataliin tyypitaloihin, joissa kattokaltevuus oli aiempaa loivempi, mutta muuten tyyliiltään muistuttivat aiempia tyypitaloja. Tämä kehitys on myös nähtävissä Kruununpuiston alueella, jossa 1960-luvun alussa suunniteltiin yksikerroksisia ja loivakattoisia taloja, joissa oli jonkinlainen pieni ja matala käyttöullakko.

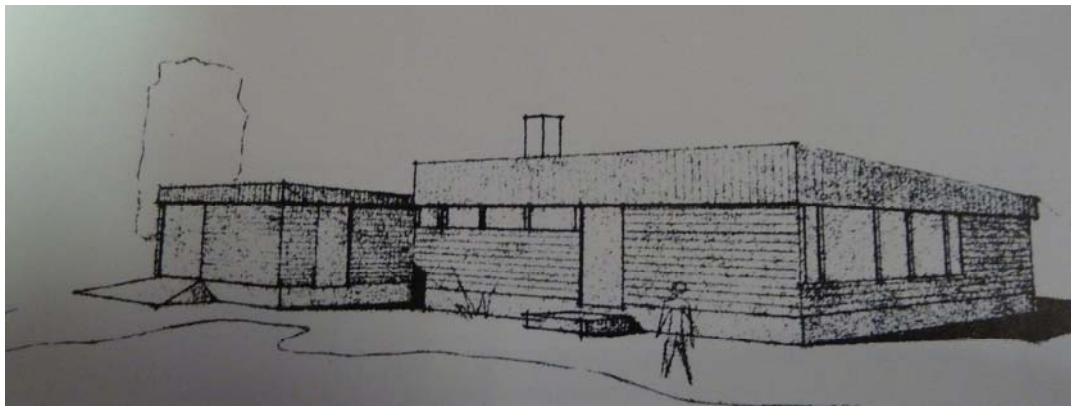
1960-luvun matalat tyypitalot aloittivat uuden, modernistisen tyylin, joka kesti noin 20 vuotta. Uusilta tyypitaloilta haluttiin lisää asumismukavuutta, mikä johti yksikerroksisiin ja loivakattoisiin taloihin. Uudet teolliset ratkaisut moduulimitoituksineen mahdollistivat entistä suurempien jänneväliden käyttämisen, jolloin olohuoneet ja ikkuna-aukotukset suurenivat. Pitkät isohkot ikkunarivit yleistyivät oleskeluhuoneissa, kun taas aputiloissa ikkunat muuttuivat pieniksi yläikkunoiksi. Tyypillisessä talossa oli neljä asuinhuonetta: olohuoneen lisäksi kolme makuuhuonetta. Talot oli suunniteltu erityisesti lapsiperheille. Aiemmin kellarillisten tai tuulettuvien alapohjien (rossipohja) sijaan yleistyivät matalat maanvaraiset alapohjat, jotka madalsivat taloja entisestään.⁷⁷ Rakennusten pohjamuodot on luokiteltavissa kolmeen eri tyyppiin: suorakaide, L-muoto ja tähti⁷⁸. Näistä yleisimpänä käytetty pohjamuoto on suorakaide, jonka ansioita ovat selkeys, yksinkertaisuus ja edullisuus. L-muotoa on käytetty myös melko yleisesti ja sen etuna on, että sillä saa muodostettua suojaisan pihatilan. Tähti-muoto on harvinaisempi. Sen etuja ovat tilojen aukeaminen moneen suuntaan, mutta se saattaa muodostaa sekavaa kaupunkiympäristöä. Rinnetonteille sijoittuvat asuintalot olivat usein suunniteltu yksikerroksiksi ja tasamaalle, jolloin kellarikerros suunniteltiin erikseen. Näissä taloissa kerrokset on usein erotettu toisistaan erilaisella pintamateriaalilla. Matalien tyypitalojen julkisivumateriaaleina käytettiin pääasiassa joko tiiltä tai puuta. Puhtaaksimuurattu punatiili oli kuitenkin yleisin käytetty materiaali. Jonkin verran käytettiin valkoista kalkkihiiekkatiiltä. Niillä talotoimittajilla, joilla pientalotuotannon painopiste oli puutaloissa, olivat myös julkisivut kokonaan puuta, esimerkiksi Puutalo Oy, Enso-Gutzeit Oy ja Jukka-talo. Puun käyttö julkisivuissa oli kuitenkin hyvin yleinen sommittelullinen keino tai tehoste-elementti aikakauden taloissa. Betoniakin käytettiin julkisivumateriaalina esim. puhtaana pintaan, maalattuna tai pesubetonina. Yleisintä sen käyttö oli kaksikerroksisten talojen alimmassa ker-

⁷⁶ Kruununpuistossa korttelissa 918 ja tontilla 7 on Heikki Siikosen suunnittelema asuin- ja talousrakennus (v.1943, valmistunut 1945), joka on alueen muihin talousrakennuksiin nähden poikkeuksellisesti kaksikerroksinen.

⁷⁷ Ruotsalainen 2011, 40.

⁷⁸ Tähtimuotoisen talon pohja on monimuotoinen, sillä siinä on ulokkeita tai siipiosia useaan suuntaan.

roksessa, jolloin ylempi kerros on ollut usein tiiltä.⁷⁹ Kattomuodoista käytetyimmät olivat tasakatto ja loiva umpiräystäinen harjakatto. Matalissa taloissa käytetyt paksut ja raskaan oloiset räystäslaatikot ovat hallitseva ominaispiirre.⁸⁰ 1960-luvun pientalojen koko rajoittui yleensä 120 m² arava-normien vuoksi, mutta osa taloista olivat hyvin suuria, yli 300 m².⁸¹ Tosin Kruununpuistossa em. talotyypeistä harvat tehtiin aravanormien mukaan, sillä alueen matalien tyyppitalojen keskikoko on huomattavasti suurempi lähes 200 m².

Kuva 9. VR:n tyyppiirustus 15 vuodelta 1964. Sen suunnitteli insinööritoimisto Karppala & Tuttujew. Talon mainostettiin edustavan tyyppiirustusten valintavihkossa nykyaikaista rakennussuuntausta: matala yksikerroksinen ja pulpettikattoinen asuinrakennus.

9

1960- ja 1970-luvun alun matalien tyyppitalojen väliset erot oli varsin pieniä. 1960-luvun tyyppitaloissa oli pääasiassa avoräystäät, mutta koteloitujen räystäiden osuus taloissa kasvoi 70-luvulle tultaessa. 1960-luvun puolivälin maissa pientalojen suunnitteluun liittyi uusi analyttinen ja rationaalinen arkkitehtuuri-ideologia: konstruktivismi ja järjestelmäajattelu. Tavoitteena oli järjestelmien muunneltavuus, avoin rakentaminen ja standardisointi, jolla yksinkertaistettiin rakennusosien teollinen tuottaminen. Talotyypeistä konstruktivistit suosivat atriumtaloa (esim. Aulis Blomstedin vuonna 1965 suunnittelema *Citadelle*), joka sulkeutuneisuudellaan mahdollisti tiiviin kaupunkirakenteen. Tunnetuimpia konstruktivistisen järjestelmäarkkitehtuurin edustajia ovat *Domino*, *Moduli 225* ja *Bungalow: Kuten haluatte*. 1960-luvun loppupuolella tapahtui murros pientalomarkkinoilla, sillä pakettitalot syrjäyttivät tyyppitalot omakotituotannossa, sillä ne toivat rakennuttajalle helpotusta rakennushankkeen hallintaan ja kustannustietoisuuteen (tyyppi- ja pakettitalon määrittely liitteessä 5). 1970-luvun loppupuolella taas alkoi vaikuttaa arkkitehtuurissa vastakulttuuri, postmodernismi, edellisen vuosikymmenen epäonnistuneelle arkkitehtuurilla. Pientalotuotannossa tämä näkyi jyrkkäkattoisina kahden tai kolmen kerroksen korkuisina alppitaloina ns. käkikelloina tai espanjalaistyyllisinä aumakattoisina taloina, joissa käytettiin valkoista lohkoiltä ja ikkunoiden aukoituksissa, käytävissä ja katoksissa oli holvikaareja.⁸²

⁷⁹ Ruotsalainen 2011, 56.

⁸⁰ Ruotsalainen 2011, 52—53.

⁸¹ Ruotsalainen 2011, 28.

⁸² Ruotsalainen 2011, 27—41.

Rakennusten ulkonäön lisäksi pihan käyttö muuttui vuosikymmenten kuluessa. Erityisesti autoistuminen johti tonttikohtaisen pysäköinnin korostumiseen ja muutti myös talojen arkkitehtuuria. Rintamamiestalojen suunnitelmia muutettiin niin, että kellariin tehtiin tallipaikka autolle, johon ajo tapahtui jyrkähköä luiskaa pitkin. Kellaripysäköinnin ongelmallisuus tuli esiin nopeasti ja myöhemmin autosuojia rakennettiin rintamamiestalojen kylkeen tai erillisinä tontin perälle. 1960-luvulla pihojen pinta-alat pienenevät, koska matalat yksikerroksiset tyyppitalot veivät entistä suuremman osan tontin pinta-alasta. Matalissa tyyppitaloissa autotallit sijoitettiin usein talon pätyyn, niin että itse asuinrakennus jäi piiloon. Useamman auton talli saatettiin rakentaa rajaamaan tontin kadun puoleista osaa siten, että talon asukkaiden yksityisyys korostuu ja ihmisten eläminen kadun suuntaan ei välity mitenkään. Ajan suunnitteluideologia ei pitänyt tärkeänä tiloihin aukeavia näkymiä, vaan korostettiin urbaania katutilaa ja sisäpihan yksityisyyttä.⁸³ 1960-luvulla pihojen hyötyviljelmät vähenivät ja tilalle tuli oleskelualueet ja laajat nurmikkoalueet, joiden reunoilla oli vain joitakin marjapensaita ja perannoita.

Yleisin aitatyyppi koko 1900-luvun alkupuolen on ollut pensasaita. Sen asema korostui erityisesti jälleenrakennuskauden tonteilla, joilla se oli pääasiallisen aitaamismuoto. Puista säleaitaa on käytetty erityisesti ennen sotia. Sen sijaan puinen umpiaita kuului lähinnä kaupunkien vanhoille puutaloalueille, joilla ilmenee suljetun rakentamistavan perinne. Muurimaiset tiiliaidat yleistyivät 1960-luvulla. Aitaamattomien tonttien osuus on ollut tasainen läpi vuosikymmenten.⁸⁴

Vanhojen alueiden täydennysrakentaminen 1960- ja 1970-luvuilla

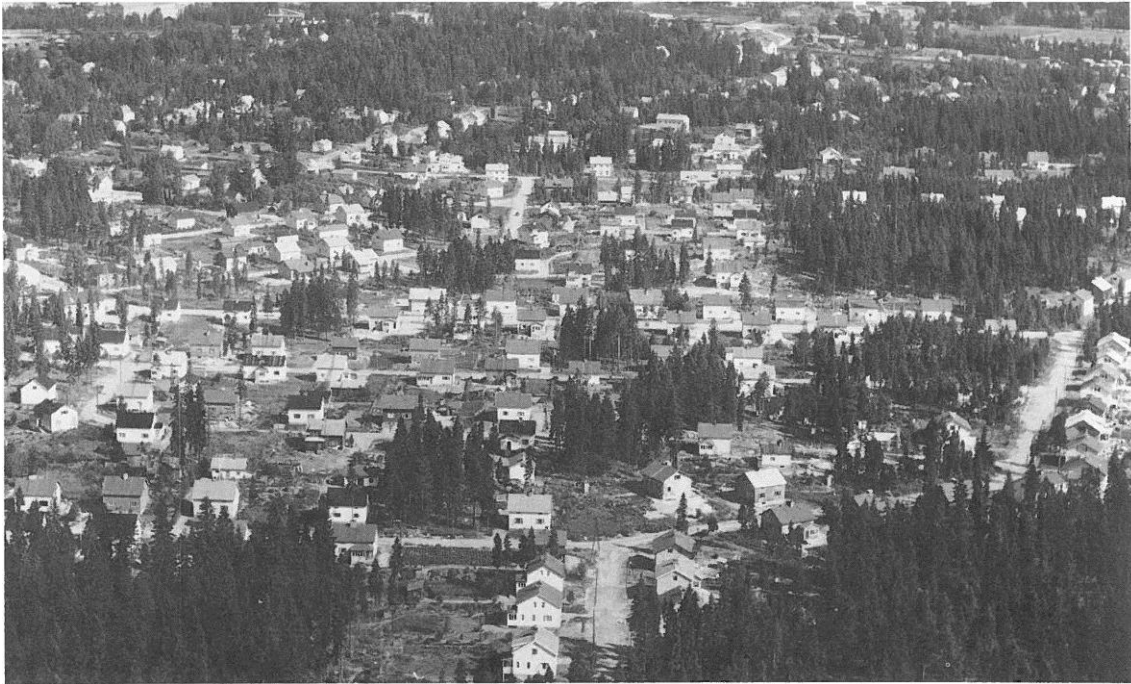
1960-luvun matalia tyyppitaloja rakennettiin Suomessa yleisesti yksittäisinä täydennysrakennuksina pientaloalueille, jotka muuten olivat rakentuneet yhtenäisesti, esimerkiksi juuri jälleenrakennuskauden alueille (Kruununpuisto, Viiala, Tampere). Näin tapahtui varsinkin laajoilla jälleenrakennuskauden alueilla, joissa yksittäisiä tyhjiä tontteja oli jäänyt rakennettujen tonttien väliin etenkin isoissa kortteleissa. Myös tavallista hankalammat rakennuspaikat, kuten mäkien rinteet, rakennettiin muuta aluetta myöhemmin. Tällöin poikettiin usein aiemmista alueella olleista rakentamisperiaatteista: rakennusten mittakaava, rakennusten sijoitus tontille ja rakennustyyppi oli poikkeava. Sen sijaan tonttien tiivistämistä rakentamalla toinen asuinrakennus esiintyi vähän. 1960- ja 70-luvulla oli tyyppillistä rakentaa olemassa olevaan rakennukseen mieluummin lisäsiipi kun purkaa ja rakentaa uusi isompi asuinrakennus. Huomattava täydentävän uudisrakentamisen sijoittuminen ja mittakaava poikkesivat usein alkuperäisestä rakennuksesta joko liian isona ja hallitsevana tai muodoltaan ja julkisivuiltaan epäsuhtaisena.

Täydennysrakentamisen lisäksi 1960- ja 1970-luvuilla tehtiin monia sellaisia muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet kaupunkikuvaan ja alueen luonteeseen: katuja on levennetty tai niiden korkeustasoja muutettu. Monilla alueilla ei ole ollut yhtenäistä käytäntöä aitaamisen suhteen, jolloin osa alkuperäi-

⁸³ Ruotsalainen 2011, 51.

⁸⁴ Lehtonen & Lepistö 1982, 38,90—91.

sistä pensasaidoista on korvattu erilaisilla puu-, tiili- ja metalliaidoilla. Etupuutarhojen kasvillisuus ja puusto on saattanut vaihtua koristekasvipenkkeihin ja monenlaisiin kivettyihin alueisiin.

Kuva 10. Kruununpuisto etelän suunnasta kuvattuna 1950-luvun puolivälissä. Kuvan alareunassa on Tuomaankadun pää. Kuvasta havaitsee hyvin talojen väleissä olevat rakentamattomat tontit.

1.12 Suomalaisen pientaloalueiden kaavoitus- ja suunnitteluperiaatteita 1900-luvun alkupuolelta 1950-luvun lopulle

Kauppaloiden perustaminen yleistyi 1920-luvulla. Pienet kaupungit ja uudet kauppalat alkoivat laatia isohkoja kaavoja, joissa oletettiin kaupungin tai kauppalan moninkertaistavan asukasmääränsä lyhyehkössä ajassa. Tärkeinä tulevana kasvukeskuksina pidettiin erityisesti liikenteellisiä solmukohtia ja rautatiellä oli siinä iso merkitys. Laajoja väkirikkaita kaavoja laadittiin mm. Hyvinkäälle, Mikkeliin, Riihimäelle, Valkeakoskelle. Kaavojen laatijoina toimivat mm. Otto-livari Meurman, Bertel Jung, Birger Junnila ja Carolus Lindberg. Kauppaloiden keskustoihin suunniteltiin ajan hengen mukaisia kiviisiä umpikorteleita, hierarkinen katuverkosto säteittäis- ja kehäkatuineen ja aukioineen sekä keskustoja ympäröivine pientaloalueineen. Pientaloalueista yli 50 % syntyi ennen 1920-lukua alle kilometrin päähän kaupungin keskustasta, kun taas 1950-luvulla luku oli enää 15 %.⁸⁵ Maastollisesti tunnusomainen piirre on, että kaavoitetut alueet sijoituivat tasaiseen maastoon. Sen sijaan villisti syntyneet eli asemakaavoittamattomat alueet sijoituivat mäkiseen maastoon.

1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun asemakaavoitetut pientaloalueet perustuivat pääasiassa ruutu-kaavaan. Tontit ja puistot olivat muodoltaan säännönmukaisesti suorakaiteen tai neliön muotoisia. Myöhemmin lähempänä 1920-lukua ruutumainen rakenne säilyi, mutta korttelit muuttuivat pit-

⁸⁵ Lehtonen & Lepistö 1982, 16.

känomaisemmiksi. Asuinrakennukset sijoitettiin aiempien ruutukaava-alueiden perinnettä noudattaen niin, että rakennus sijaitsee katulinjassa ja sen pitkä julkisivu on kadun suuntainen. Puukaupunkiperinteen mukaisesti isommat useamman perheen asuinrakennukset saattoivat rajata myös korttelien nurkkia. Tämä perinne katkesi osittain 1920-luvulla ja osa rakennuksista sijoitettiin irti katulinjasta, jolloin tontille muodostuu etupiha. Ruutukaava-alueilla talousrakennukset sijoitettiin pääasiassa tontin perälle rajaamaan tonttia tai jäsentämään pihaa sijoittamalla ne tontin keskelle.

1920- ja 1930-luvuilla alkoi suorakulmaisen katuverkoston rinnalla pientaloalueiden asemakaavoissa esiintyä säteiskatuja, joiden yhtymäkohtiin muodostui pienehköjä aukioita tai puistikoita. Puistoista muodostui oleellinen osa kaavan kokonaissuunnitelmaa. Katunäkymiin alettiin siis kiinnittää huomiota myös pientaloalueilla. Säteittäiskaduista johtuen samalla kortteleihin päihin syntyi monimuotoisempia tontteja. Katujen taivuttamista alkoi esiintyä (esim. U-muotoiset kadut) mutta maaston mukaan katuja ei juurikaan suunniteltu. 1930-luvulla vaihtelevan muotoisia puistoja sijoitettiin joidenkin korttelien keskelle, siten yksirivistä pientalokorttelia rajaa toiselta puolelta puisto ja toiselta katu. Puistoja käytettiin myös katkaisemaan tonttirivejä erilaisina vyöhykkeinä ja kiiloina. 1930-luvulta lähtien esiintyy kapeita puisto puistosuikaleita tonttien ja kadun välissä eräänlaisena tonttien etupihana. Asuinrakennukset olivat osittain jo 1920-luvulla irronneet katulinjasta, mikä tapa yleistyi 1930-luvulla. Tällöin rakennuksia saatettiin sijoittaa niin, että talon pääty oli kadulle päin. 1930-luvulla talousrakennukset sijoituivat tontin takaosaan. Joskus talousrakennukset rakennettiin yhteen naapurirakennusten kanssa pareittain tai jopa nelittäin tonttien kulmaukseen.

Seuraavalla vuosikymmenellä pientalojen kortteleiden pituuksiin ja leveyksiin sekä muotoon tuli lisää vaihtelevuutta. Puistoja käytettiin edelleen katkaisemaan pitkiä tonttirivejä ja jakamaan kortteleita erilaisilla puistovyöhykkeillä. Puistoalueiden avulla haluttiin saada aikaan myös vaihtelevia katutiloja pienehköillä aukioilla tai laajennuksilla katutilaan. Jälleenrakennuskauden alueet on usein rajattu ympäristöstään puistoalueilla selkeiksi kokonaisuuksiksi. Asemakaavoissa alkoi esiintyä vapaasti kaartuvia katulinjoja, joiden muoto ei ollut geometrinen. Kaartuvia katulinjoja yhdistettiin suoriin katujaksoihin ja maaston muodot huomioitiin suunnitelmissa. Uutena katuverkkotyypinä kaavoihin tuli ns. vinokampa, jossa tonttikadut ja korttelit ovat vinosti suhteessa pääkatuun. Pääasiassa pientaloalueiden kadut muodostivat lenkkejä, mutta jonkin verran suunniteltiin pussikatuja, jotka päättyivät puisto tai lähivirkistysalueeseen. 1940- ja 1950-lukujen kaduille tyypillinen ominaispiirre on katunäkymien vaihtelevuus ja katujen tarkka maastoon sovittaminen.⁸⁶ Jälleenrakennuskauden asuinrakennusten sijoittelulle tunnusomaisia piirteitä ovat säännöllinen vinosijoitus katuun nähden, eri sijoitustapojen rytmisen vaihtelu ja rakennusten etäisyyden säännönmukainen porrastaminen katuun nähden. Katulinjaan taloja ei enää rakennettu kuin poikkeustapauksessa. Talousrakennuksen on saanut yleensä sijoittaa tontille melko vapaasti, lukuun ottamatta joitakin suunnitelmallisesti toteutettuja teollisuusyritysten asuinalueita ja osaa jälleenrakennuskauden alueista. Vaikka kaavassa on ollut talousrakennuksen rakennusala tarkasti määriteltynä, on siitä kuitenkin voitu poiketa. Pääsääntöi-

⁸⁶ Lehtonen & Lepistö 1982, 48

sesti talousrakennus sijoitettiin kuitenkin tontin perälle rajaamaan piha-alueetta. Jälleenrakennuskauden talousrakennusten sijoitustapoja ovat myös vinosijoitus asuinrakennuksen tapaan ja talousrakennuksen rakentaminen kiinni asuinrakennukseen.⁸⁷ Jälleenrakennuskauden alueet erottuvat usein katu- ja puistonimistöllään, johon on haettu aiheita esimerkiksi Karjalasta, luonnosta tai kansalliskirjallisuudesta.⁸⁸

Kaupunkien ja kauppaloiden jälleenrakennuskauden alueiden suunnittelutilanteet olivat monesti erilaiset: osalle alueista laadittiin ensin asemakaava, jonka perusteella tontteja luovutettiin ja toiset alueet muotoutuivat jako- ja palstoitussuunnitelmien mukaan. Suunnitteluratkaisuihin vaikuttivat maaston korkeussuhteet, maaperän laatu, olemassa olevan katuverkon sekä vesi- ja viemäriverkon ratkaisut. Kaavoittamattomilla alueilla syntyi asemakaavoittua aluetta helpommin hajanaisempi rakenne osaksi suurten tonttikokojen takia, mihin turvaututtiin kaivoveden pilaantumisriskin vuoksi, koska alueille ei pystytty rakentamaan alkuvuosina vesi- ja viemäriverkostoa.⁸⁹ Alueiden suunnittelun erilaisista lähtökohdista huolimatta niitä yhdisti rakennusten katujulkisivujen samankaltaisuus, materiaalien ja värien niukka käyttö sekä runsaan kasvillisuuden täyttämät etupihat, joita rajaavat leikattu pensasaita, saivat aikaan tyypillisen eheältä näyttävän jälleenrakennuskauden tyyppitaloalueen ilmeen.

Tonttikohtaisen suunnittelun teoriasta ja tutkimuksesta 1940 - ja 1960-luvulla: Meurman – Sammalkorpi

Otto-livari Meurman (1890—1994) toimi Teknillisessä korkeakoulussa vuodesta 1936 lähtien asemakaavaopin opettajana ja professorina vuodesta 1940 alkaen. Hänen kirjoittamansa teos *Asemakaavaoppi* julkaistiin vuonna 1948. Risto Sammalkorpi, joka oli Meurmanin oppilas Teknillisessä korkeakoulussa vuosina 1944—1948, työskenteli Helsingin Seutukaavaliitossa vuosina 1954—1961. Hän teki työryhmineen vuonna 1960 tutkimuksen tiivistä pientaloasumisesta. Työn tuloksena julkaistiin kirja *Kaupunkimaisesta pientaloasumisesta* (1961). Meurmanin asemakaavaopissa käyttämä aineisto oli peräisin pääasiassa ajalta ennen sotia 1930-luvun lopulta. Sammalkorven tutkimusmateriaali oli puolestaan 1950-luvun lopusta, joten heidän pientaloalueen suunnittelua koskevat periaatteet kuvaavat 20 vuoden aikana tapahtunutta muutosta.

Meurmanin asuinalueihanne oli väljästi rakennettu ja luonnonympäristön huomioiva pientaloalue. Tällaisen alueen etuja ovat luonnonläheisyys, terveellisyys, kotoisuuden tuntu, yksityisyys, yksityisomistus ja puutarhanhoito. Hänestä väljyysluku kuvasti asemakaavan sosiaalista laatua ja siksi hän piti sitä tärkeämpänä asemakaavoituksen arvon mittana kuin tehokkuuslukua.⁹⁰ Tontin minimikokona Meurman piti 660 m². Jos ei ollut etupuutarhaa, tontin pienin koko olisi 600 m². Käytäntö oli johta-

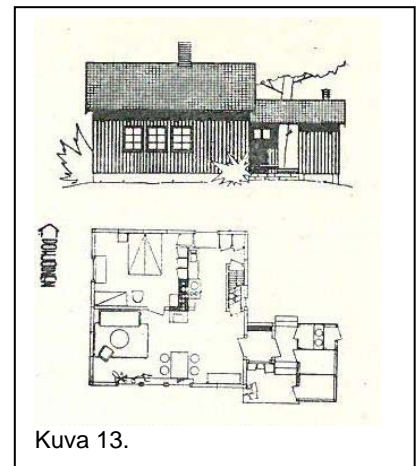
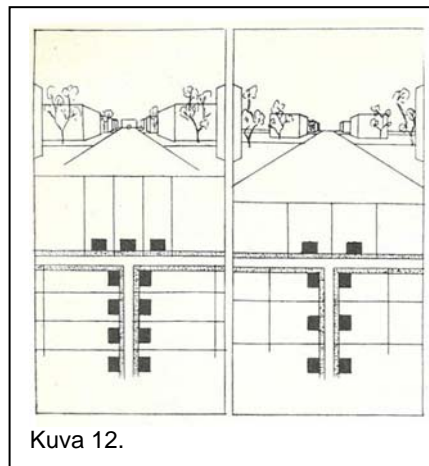
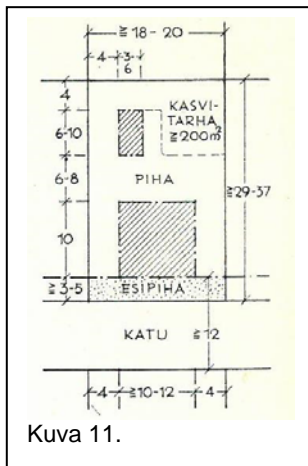
⁸⁷ Lehtonen & Lepistö, 1982, 56.

⁸⁸ Heininen-Blomstedt 2013, 99.

⁸⁹ Heininen-Blomstedt 2013, 97.

⁹⁰ Meurman 1948, 225.

nut vähintään 700–900 m² tontteihin, koska tonttien syvyydet olivat 35–40 metrin luokkaa.⁹¹ Tonttien suunnittelussa Meurman korosti maaston huomioimista, jotta rakennukset sijoittuvat mahdollisimman edullisiin ja tasapuolisiin kohtiin. Yksitoikkoisten talorivien välttämiseksi tuli toteuttaa erilaisia katutilojen sommitelmia, joissa katu välillä levenee muodostaen pieniä viheralueita. Toinen mahdollisuus oli sijoittaa rakennukset vinoittain tontille tai toteuttaa eri syvyisiä etupuutarhoja. Meurmanin mukaan erillisiä talousrakennuksia ei pitäisi rakentaa, vaan wc- ja työtilat sekä halko- ja muut varastotilat tuli sijoittaa asuinrakennuksen yhteyteen. Hyvänä esimerkkinä hän piti Ruotsin pientalorakentamista. Erillisten talousrakennusten ongelmana oli se, että ne täyttävät tonttien sisäosat ja yhtenäisten korttelialueiden toteuttaminen oli näin mahdotonta. Meurmanin mukaan erillisiä talousrakennuksia voisi tehdä, mikäli ne toteutettaisiin tyyppipiirustuksin ja ne rakennettaisiin tonttien rajoille yhteen naapurin talousrakennuksen kanssa. Tarkasti määriteltyjen rakennusalojen oli jo yleisesti käytössä 1930-luvulla, mutta usein ne myös jätettiin määrittelemättä. Meurman ei pitänyt rajattuja rakennusaloja välttämättöminä, mutta jos niitä käytettiin, piti ne suunnitella huolellisesti. Sen sijaan etupuutariha tuli määrittellä asemakaavassa tai rakennussuunnitelmamääräysten⁹² avulla. Sen vähimmäiskokona Meurman piti viittä metriä, mutta häntä miellytti englantilaisten pientalojen 10 metrin syvyiset etupihat.⁹³ Meurmanista erityisesti etupihan ja yleensä tontin muutkin rajat tuli jättää aitaamatta, koska silloin saadaan kasvillisuudella aikaan kauneimmat tulokset tonttien pihossa. Hänestä käytäntö on osoittanut, että tonttien aidoista oli vaikea saada yhtenäiset ja ne muodostivat kirjavia kokonaisuuksia.

Kuvat 11, 12 ja 13. Kuvassa 11 on Meurmanin esimerkki omakoti tontin minimitoituksesta. Kuvassa 12 on rakennusten sijoittuminen tontille ja kadun risteyksen suunnittelemisesta niin, että tonttien rajat eivät osu kadun päätteeksi, vaan asuinrakennus on se, mikä näkyy kadun päässä. Kuvassa 13 on Meurmanin esimerkki pääsisäänkäynnin ja taloustilojen liittämistä talon kylkeen, jolloin ei tarvita erillistä talousrakennusta.

⁹¹ Meurman 1948, 267. Meurmanin tontin minimikoko määräytyi seuraavasti: 5 m etupuutarha + rakennusala 10 m + pihamaa 8 m + kasvipuutarha 10 m yht. 33m. Tontin sopiva leveys on 20 m (ks. kuva 11).

⁹² Meurman 1948, 416. Maaseutupaikkakunnille voitiin laatia rakennussuunnitelma valtion kustannuksella. Rakennussuunnitelma sisälsi lähes poikkeuksetta rakennussuunnitelmamääräyksiä.

⁹³ Meurman 1948, 259

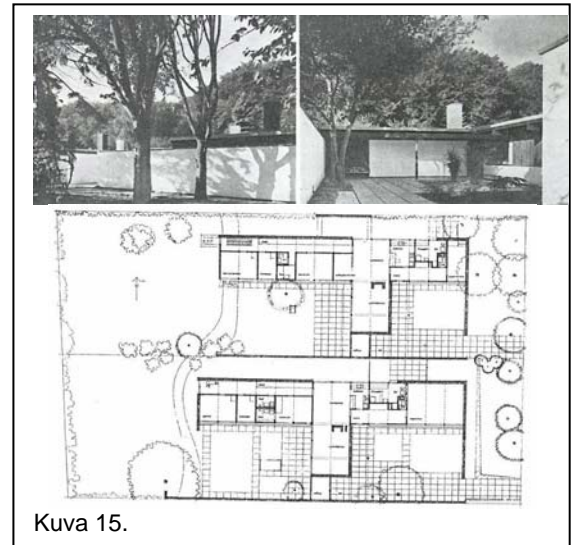
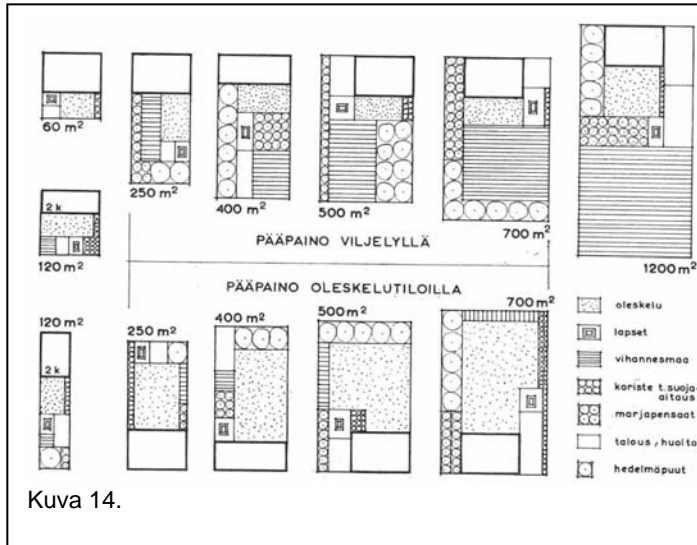
Risto Sammalkorpi arvosteli jälleenrakennuskauden alueiden kaavamaista toteutusta, joka johti saman talotyyppin yksitoikkoiseen toistamiseen saman suuruisille (isoille) tonteille. Se oli hänen mielestään ymmärrettävää heti sodan jälkeen materiaalipulan ja pakottavan kiireen aikana, mutta saman tyylin jatkuminen vielä 1950-luvulla oli hänestä lähinnä surullista. Luontoelementeillä ja taitavalla viimeistelyllä voitiin parantaa jonkin verran aikaansaannosten puutteita. Asutuskeskusten ympäristöön oli syntynyt osittain suunnittelemattomia taajamia, jotka olivat hajanaisia ja ympäristöä pirstovia. Hänestä kaupunkimaisen tiiviin asumisen ja maaseudun harvaan asumisen ero oli mennyt hämmentävästi sekaisin.⁹⁴ Asuinrakennusten osalta hän arvosteli 11/2-kerroksisten rintamiestalojen korkeita sokkeleita, jotka ovat pääsääntöisesti yli metrin korkeita ja pahimmassa tapauksessa lähes kaksi metriä. Talot ovat kaukana ympäristöön sopeuttavasta rakentamisesta. Lisäksi talojen pihat olivat näkösuojattomia, yhdellä vilkaisulla näki koko korttelin.⁹⁵

Sammalkorpi piti tonttien etupuutarhoja hukkamaina, jotka olivat usein hoitamattomia ja epämääräisiä. Ne ovat asukkaille rasitteita, koska ne ovat huonosti hyödynnettävissä. Hänen mielestään tonttien koko voisi olla maksimissaan vähän yli 1 000 m², Tämän suuruisella tontilla keskikokoinen perhe voi toteuttaa omaviljelyä perheen tarpeisiin. Kaupunkimaisen asutuksen kannalta tontin suuruudeksi riittää 300–600 m², mutta tämä vaatii hyvin tutkittua ja jäsenneltä asemaavaa. Sammalkorven mukaan 60 m² suuruinen alue on riittävä oleskeluun, jollei harrasta viljelyä. Tutkimusten mukaan pienemmät tontit ovat paremmin hoidettuja kuin isot pihat ja niillä on pihajärjestelyt tarkoituksenmukaisia. Hänestä pientalojen luonteeseen kuuluu tietoinen liittyminen omaan pihaan ja sisäänkäynnin sijoittuminen pihan suuntaan. Suojattu ulkotila tulisi rakentaa kiinteäksi osaksi taloa jo rakennusvaiheessa. Talon yhteyteen rakennettu autotalli tulee sijoittaa tontin etuosaan, josta on lyhyt matka kadulle. Sammalkorven periaatteilla pyritään tehokkaaseen tontin käyttöön, jossa on näkösuojattu sisäpiha ja talo näyttäytyy kadun suuntaan sulkeutuneelta. Erillisten talusrakennusten rakentamista Sammalkorpi ei suositellut, koska ne jakavat tarpeettomasti piha-alueita ja muodostavat rakennusten taakse ”kuolleita” kulmia, joihin kerääntyy kaikkea rojua. Lisäksi ne rakennuksina usein paisuvat arkitektuuriltaan kömpelöiksi ja raskaiksi. Talusrakennuksen rakentaminen asuinrakennuksen kylkeen on alueellisen kokonaisuuden kannalta Sammalkorvesta parempi ratkaisu. Se mahdollistaa tilojen paremman suunnittelun ja muuttamisen. Yksikerroksista asuinrakennusta Sammalkorpi piti piha-alueen näkösuojan muodostajana ja talon laajennettavuutensa ansiosta parempana kuin kaksikerroksista rakennusta, joka soveltui hänestä parhaiten isoihin perheasuntoihin. Sammalkorvesta yksi parhaista talotyypeistä on atriumtalo.⁹⁶ Hänestä aitojen käyttämisestä on turhaan aliarvioitu lankkuaitakaupunkiemme aikojen jälkeen, sillä ne ovat huokea keino saada aikaan kiinteä ja vaihteleva sommittelu katujen varsille sekä ne luovat näkösuojaa.

⁹⁴ Sammalkorpi 1960, 15.

⁹⁵ Sammalkorpi 1960, 22.

⁹⁶ Sammalkorpi 1960, 22-51. Sammalkorvella oli varsin väljä tulkinta atriumtalosta. Sellainen voi myös L-muotoinen talo, jonka rakentamaton sivu muodostuu muurimaisesta aidasta, jolloin talon ja aidan väliin jää sisäpiha (s.39).

Kuvat 14 ja 15. Risto Sammalkorven omakotitonttien kokotarkastelua, jossa on pohdittu oleskelutilojen ja viljelyn osuutta tontista. Tyhjä suorakaide kuvaa tontin rajalle rakennettua rakennusta, joka ei sisälly tontin pinta-aloihin. Pienin piha koostuu 60 m² oleskelupihasta ja suurin omaviljelyyn panostetusta 1 200 m² pihasta, jota Sammalkorpi piti jo tarpeettoman suurena. Kuvassa 15 on esimerkki suojaisan piha-alueen muodostumisesta talon muodon ja muurimaisen aidan avulla.

Kruununpuistossa näkyvät Meurmanin ja Sammalkorven periaatteiden toteutuminen. Asuinrakennukset on sijoitettu Kruununpuistossa 1940- ja 50-luvulla Meurmanin oppien mukaisesti, lukuun ottamatta talusrakennuksia, joita on rakennettu erillisinä tonttien takaosaan runsaasti. 1950-luvulla yleistyivät asuinrakennuksen kylkeen rakennetut taloussiivet, joissa oli mm. pesu- ja saunatiloja. Asuinrakennukset on rakennettu, Meurmanin periaatteen mukaisesti, istutettavan alueen (etupuutarhan) rajaan kiinni. Tonttien etupuutarhat ovat Kruununpuistossa tasaisesti 5-7 metrin syvyisiä pitkistä katujaksoista huolimatta: Meurmanin esittämiä etupihojen vaihtelevuutta ei esiinny. 1960-luvun rakentamisessa näkyy puolestaan Sammalkorven ajatusten toteutuminen. Lähes kaikki Kruununpuiston L-muotoiset yksikerroksiset asuinrakennukset (18/19) sekä yksi atriummuotoa edustava talo muodostavat kadun suuntaan sulkeutuvaa katukuvaa, jossa korostuu autotallien ovet ja aputilojen pienet ikkunat. Ratkaisussa talojen oleskelualueet ovat useimmissa tapauksissa näkösuojassa kadulla liikkuvilta ihmisiltä. Osassa taloista sisäpihaa reunustaa muurimainen tiiliäita. Tontit eivät sisällä erillisiä piharakennuksia yhtä tonttia lukuun ottamatta.

2 KRUUNUNPUISTON PIENTALOALUEEN INVENTOINTI JA ARVOTTAMINEN

2.1 Kruununpuiston nykytilanne

Kruununpuiston pientaloalue

Kruununpuiston alue on kooltaan noin 56,3 hehtaarin suuruinen. Pääosa tonteista on yksityisessä omistuksessa. Kaupungin omistamia tontteja ovat päiväkodin tontti sekä kolme omakotitonttia, jotka ovat vuokrattuja. Omakotitontteja on Kruununpuiston pinta-alasta noin 40 hehtaaria, joka on noin 71 % koko alasta. Toiseksi eniten on pienkerrostaloille tai muuhun kaksikerroksiseen yhtiömuotoiseen rakentamiseen osoitettua alaa, jota on noin 2,4 hehtaaria. Kolmanneksi eniten on puhtaasti rivitaloille tarkoitettua alaa 2,2 hehtaaria. Näiden lisäksi alueella on n. 0,5 hehtaarin kokoinen päiväkotitontti. Yleisten alueiden osuus on noin 11,2 % koko Kruununpuiston alasta (6,3 hehtaaria). Yleisistä alueista puistojen osuus on 30 % (3,38 hehtaaria) ja katualueiden osuus 70 % (7,8 hehtaaria). Merkittävimmät puisto- tai lähivirkistysalueet ovat Metsolanpuisto (2,21 hehtaaria) ja Tapionkadun, Tuulikinkadun ja Mielikinkadun rajaama puistoalue (puistoaluetta ei ole nimetty) korttelin 902 päässä (0,53 hehtaaria) sekä Kruununaukio (0,1 hehtaaria).

Kruununpuistossa on yhteensä 420 tonttia. Rakentamattomia tontteja on kaksi, joista toinen on tarkoitettu omakotirakentamiseen ja toinen yhtiömuotoiseen rakentamiseen kuten rivi- tai pienkerrostalorakentamiseen. Valtaosa tonteista on tarkoitettu omakotitaloille: näitä tontteja on yhteensä 381 kappaletta. Käyttötarkoitukseltaan toiseksi eniten on rivitalotontteja, joita on 19 kappaletta, mutta vain viidelle on rakennettu rivitalo. Muille rivitalotontteille on rakennettu omakoti-, paritalo tai kahden perheen talo ennen kaavamuutosta tai sitten poikkeusluvan perusteella. Toteutuneet rivitalokorttelit sijoittuvat Martinkadun (korttelit 918, 921 ja 925) ja Kruununkadun (kortteli 930) varteen. Kerrostaloille on kaksi tonttia Seitemänmiehenkadun ja Tuulikinkadun kulmassa. Toiselle on toteutunut kolmi-kerroksinen kerrostalo (kaksi asuinkerrosta ja maanpäällinen kellarikerros) ja toiselle uudehko omakotitalo. Kruununpuiston alueella on kymmenkunta kaksikerroksisille asuintaloille varattua tonttia, joille on toteutunut vaihtelevasti omakoti-, pari-, rivi- ja pienkerrostaloja. Kruununaukion ympärillä on seitsemän tonttia, joihin voi sijoittaa asumisen lisäksi liike- toimisto- ja yleisiä tiloja. Näistä tonteista yksi on rakentamaton ja yhdellä sijaitsee 1960-luvulla rakennettu omakotitalo. Kahdelle tontille on rakennettu 1950-luvulla kaksikerroksiset asuin- ja liiketalot, jotka ovat nykyisin asuinrakennuksia. Kahdelle muulle tontille on rakennettu 2000-luvun alkupuolella kaksikerroksiset asuinrakennukset: toiselle tontille kaksi paritaloa ja toiselle pienkerrostalo.

Kruununpuiston keskimääräinen omakotitalojen tonttikoko on noin 1040 m². Suurin tontti on 1 865 m² ja pienin on 782 m², joka on jaettu suuremmasta tontista vuonna 2011. Pienin jakamaton tontti on kooltaan 940 m². Muiden asumiselle tarkoitettujen tonttien koko vaihtelee 2 249 m²–852 m² välillä. Päiväkodin tontti on alueen suurin ja se on kooltaan 5 429 m².

Kruununpuiston pientaloalue

Viistoilmakuva, toukokuu 2014

JTM/kaavoitus

Kuva 16. Kruununpuisto sijoittuu Hyvinkään ydinkeskustan viereen. Alueen on varsin laaja ja pitkänomainen, sillä pituutta on yli 1,5 kilometriä ja leveyttä yli 0,5 kilometriä. Punaisen rajauksen keskellä erottuu Metsolanpuisto.

Kruununpuiston katu- ja puistoalueet

Kruununpuiston alue rajoittuu muutamaan vilkasliikenteiseen katuun: lännessä Uudenmaankatuun, luoteessa Seittemänmiehenkatuun ja pohjoisessa Martinkatuun. Kadut ovat kokoojakatuja⁹⁷, joilta on liittymät Kruununpuiston tonttikaduille. Alueen sisäiset tonttikadut ovat pääasiassa 10 metriä leveitä, lukuun ottamatta Simeoninkatua (12 m) ja muutamien katujen alkupäätä Kruununkatu (12 m) ja Tuulikinkatu (12 m), jotka kapenevat alueen sisälle päin mentäessä. Alueen läpi johtavat kadut, Timon- ja Tuomaankatu ovat 12 metriä leveitä. Tonttikadut ovat alun perin muodostaneet alueelle lenkkejä, lukuun ottamatta Laurin- ja Eeronkatua sekä Tuomaankadun loppupäätä. Kalevankadun halkaistua alueen, syntyi uusia ns. pussikatuja, jolloin myös katuja nimettiin uudelleen. Uusituilla tonttikaduilla ajoratoja reunustavat pienet nurmialueet. Monet kadut ovat varsin suoraviivaisia ja siksi Pikosuonkadulla on ajorataa kavennettu ajonopeuksien hillitsemiseksi tietyn matkan välein rakennetuilla ulokeilla vuorotellen kadun molemmin puolin. Vielä kunnostamattomilla tonttikatujen reunoilla kasvaa, osin katualueella ja osin tontin rajalla, vanhaa puustoa, kuten Tapionkadulla. Tonttikaduilla jalkakäytävä on ainoastaan Tuulikinkadulla. Alueelle ei ole rakennettu pysäköintialueita, vaan autot on mahdollista jättää katujen varsille. Pääosa Kruununpuiston katujen nimistöstä perustuu ajalle tyypilliseen

⁹⁷ Seittemänmiehenkatua ei ole yleiskaavassa osoitettu kokoojakaduksi, mutta käytännössä sen kautta kulkee enemmän läpikulkuliikennettä kuin Martinkadun kautta.

tapaan kansalliskirjallisuuteen eli tässä tapauksessa Aleksis Kiven romaaniin Seitsemän veljestä. Muutamia muut nimet on johdettu Kruununpuiston nimestä.

Kruununpuistoon sijoittuu kaksi puistoa: Metsolanpuisto ja nimeämätön lähivirkistysalue Tapionkadun, Tuulikinkadun ja Mielikinkadun rajaamalla alueella. Näiden lisäksi Timonkadun ja Simeoninkadun välissä on Kruununaukio, joka on noin 75 metriä pitkä ja vajaan 20 metrin levyinen aukio. Sen molemmilla laidoilla on muutamia puita, mutta pääosin se on nurmipintainen. Aukiolla on vanha aukomakattainen ja tiiliverhoiltu puistomuuntamo. Metsolanpuisto on nykyisillään lähes luonnontilainen puistoalue, jonka pohjoispuolella on hoitamaton hiekkapintainen kenttä. Puiston puusto on vahvimillaan sen eteläpuolella mäen rinteessä ja se on havupuuvältaista. Edellä mainittu nimeämätön puistoalue on tasainen ja luonnontilainen virkistysalue Tuulikinkadun eteläpuolella. Sen puusto koostuu valtaosin koivuista ja männystä. Alueella ei ole mitään toiminnallista käyttöä virkistysalueena. Kruununpuiston pientaloalue rajoittuu lounais-koillisuuntaisesti kulkevaan virkistysalueeseen, Kruununpuistoon, jonka korkein mäki (korkein kohta n. +126,5) sijoittuu Jukolankadun eteläpuolelle. Korttelin 928 rakennukset sijoittuvat sen pohjoisrinteeseen.

Kruununpuiston nykyinen rakennuskanta

Kaikkiaan Kruununpuiston pientaloalueella on asuinrakennuksia 423 kappaletta, joista omakotitaloja on 362 ja paritaloja tai kahden perheen taloja on 48. Rivitaloja on Kruununpuistossa 5 ja pienkerrostaloja 8. Tämän lisäksi alueella sijaitsee päiväkotit, joka on rakennettu vuonna 1988. Omakotitaloista, paritaloista tai kahden perheen taloista (laskelmasta on siis jätetty pois rivitalot ja pienkerrostalot) n. 100 rakennettu 1940-luvulla eli käytännössä vuosien 1947–1949 aikana. 1950-luvulla rakennettuja asuinrakennuksia on alueella eniten, lähes 50 % koko rakennuskannasta. Niitä on n. 200 kappaletta. Kolmanneksi eniten on 1960-luvulla rakennettuja taloja, joita on noin 55 kappaletta. 1970-luvun puolella rakennettuja taloja on alle 20 ja 1980–2010 lukujen välillä valmistuneita taloja on vain noin 5 % koko rakennuskannasta eli reilu 20 kappaletta. 1950-luvun kaksikerroksisia asuin- ja liikerakennuksia Kruununpuistossa on kuusi, joista kolme sijoittuu Kruununaukion ympäristöön ja kolme Martinkadun varrelle. Talot ovat nykyisin asuinkäytössä ja niistä kaksi on käytännössä laajennettu ja muutettu omaan rakennusaikakautensa rakennuksiin nähden piirteiltään lähes tunnistamattomiksi.

Seuraavaksi käsittelemme 1940 lopun - 1970-luvun alun välillä rakennettua rakennuskantaa ja pihapiirejä talousrakennuksineen. Kruununpuistoon vuosien 1975–2014 välillä valmistuneiden yksittäisten rakennusten joukko on rakennustyyppin ja ulkomuotonsa suhteen kirjavaa. Niistä on tosin tunnistettavissa melko helposti rakentamisvuosikymmen, mutta monet niistä edustavat kuitenkin pääsääntöisesti em. tyyppitaloihin verrattuna vieraita piirteitä mm. kokonsa, muotonsa tai rakennustyyppinsä suhteen. Rivi- ja pienkerrostalot mahdollisine liiketiloineen eivät myöskään edusta ns. jälleenrakennuskauden tyyppitaloja.

tyyppitalot

Jälleenrakennuskauden puolitoistakerroksiseksi tyyppitaloksi luokiteltavia taloja on Kruununpuistossa nykyään 317 kappaletta. Kyseinen tyyppitalo on perushahmoltaan suorakaiteen tai noppamaisen muotoinen ja siinä on jyrkähkö harjakatto. Julkisivut on verhoiltu pääasiassa puulaudoituksella tai rappauksella. Luonteenomainen piirre Kruununpuiston tyyppitaloissa on sisäpihan puolelle sijoittuva kuisti. Tyyppitalot on suunniteltu 1940—50-luvuilla. 1960-luvulla valmistuneet 1-1/2-kerroksiset talot on kaikki suunniteltu 1950-luvun puolella, osa jopa 1950-luvun alussa. Käytännössä taloissa asuttiin kauan ennen virallista valmistumisvuotta, joka tarkoittaa rakennusvalvonnan lopputarkastuksen suorittamista talossa.⁹⁸ Suuri joukko tyyppitaloista valmistui kuitenkin ripeää tahtia, alle vuodessa rakennusluvan myöntämisestä. Kruununpuistossa on lisäksi 20 muuta 11/2-kerroksista taloa, mutta ne edustavat ominaispiirteiltään uudempaa rakennustuotantoa. Ne on rakennettu 1970-luvun puolivälin jälkeen (11) tai ovat olleet alun perin yksikerroksisia 1960-luvulla rakennettuja asuintaloja, jotka on myöhemmin kattomuutoksen yhteydessä korotettu 11/2-kerroksisiksi (9). Merkittäviä muutoksia tai laajennuksia on tehty kaikkiaan 87 tyyppitaloon.

Oman luokkansa muodostavat 1960-luvulla suosioon tulleet tyyppilliset matalat yksikerroksiset omakotitalot, joita alueella ollut alun perin 55, mutta nykyisin niitä on 37. Tämän lisäksi on kolme kellarillista rinneratkaisua, jotka asuinkerroksen osalta edustavat em. talotyyppiä. Siirtymävaiheen (1950-luvun loppu) suorakaiteenmuotoiset ja yksikerroksiset taloksi on luokiteltu alueen rakennuksista kuusi. Muodoltaan yleisin tyyppi on suorakaiteen muotoinen rakennus, joita alueella on 25. L-muotoisia taloja on 19 ja atriumtaloa edustaa yksi rakennus. Rakennusten kattomuotona yleisimmät olivat loiva harja- tai tasakatto. Joukossa on lisäksi muutamia pulpettikattoisia. Suurin osa tasakattoisista rakennuksista on muutettu viimeisten vuosikymmenten aikana harja- tai aumakattoisiksi taloiksi. Niistä osa on toteutettu loivana kattona, mutta puolella tapauksista on katoista tehty jyrkähköt, jolloin on rakennettu ullakkotiloihin uusia asuinhuoneita. Julkisivuverhoukset on toteutettu suurimaksi osaksi tiilestä tai tiilen ja puu yhdistelmästä, joissa tiili on ollut pääasiallinen materiaali. Siirtymävaiheen talot ovat yleensä rapattuja tai puuverhoiltuja.

Taulukossa 1 on esitetty Kruununpuiston päärakennuksen (asuinrakennuksen) suunnittelu- ja valmistusmäärät eri vuosikymmeninä. Taulukko sisältää yhden ja kahden asunnon omakotitalot sekä paritalot.

Vuosikymmen	valmistuneita asuintaloja	%- osuus	suunniteltuja asuintaloja	%- osuus
1930	2	0,5	2	0,5
1940	102	25,1	188	46,2
1950	209	51,4	147	36,1
1960	55	13,5	34	8,3

⁹⁸ Inventointilomakkeeseen olen merkinnyt kaksi vuosilukua, joista ylimmäinen on rakennuksen valmistuspäivä (rakennuksen lopputarkastuspäivämäärä) ja alempi on rakennusluvan myöntämispäivä.

1970	16	3,9	13	3,2
1980	10	2,5	10	2,5
1990	3	0,7	5	1,2
2000	8	1,9	6	1,5
2010	2	0,5	2	0,5
	407	100	407	100

Sisätilat ja kellarit

Tyypillisesti 11/2-kerroksisen jälleenrakennuskauden tyyppitalon alakerta oli jaettu neljään erisuuruiseen osaan, jotka käsittivät kaksi huonetta ja keittiön sekä eteisen. Talon uuni ja takka hormeineen sijaitsivat talon keskellä. Kuitenkin huonetilojen koon ja sijainnin keskinäiset suhteet vaihtelivat eri tyyppitalomalleissa. Mikäli ullakkotilat rakennettiin asuinkäyttöön, sijoitettiin sinne usein kaksi huonetta, joiden ikkunat olivat talon päädyissä ja reunoille jäi kylmää ullakko- tai varastotilaa. Ullakolle käynti oli eteistiloista ja sinne johtavat portaat olivat joko U- tai L-malliset. Tyyppitaloja, joihin rakennettiin kaksi asuntoa (kahden perheen talo eli alakerran asunnon lisäksi ullakkoasunto), oli alun perin 141. Taloja on vähitellen muutettu yksiasuntoisiksi niin, että nykyisin tällaisia kahden asunnon taloja on jäljellä enää 27. Ullakkoasuntoon mentiin yleensä kuistilla sijaitsevan sisäänkäynnin kautta. Heti kuistin oven takaa lähti suora porraskäytävä yläkerran huoneistoon, jossa oli yleensä yksi huone ja keittiö tai kaksi huonetta ja pieni keittokomero. Pääasunnon koko vaihteli n. 60 m²–120m²:n välillä, jolloin pienimmässä ei ollut toteutettu ullakkotiloja omaan käyttöön. Erillisen ullakkohuoneiston koko oli noin 20 m²–50 m²:n välillä. Nykyisin asuntoja on laajennettu ja erillisiä ullakkoasuntoja yhdistetty pääasuntoon, joten asuntojen koot ovat kasvaneet ja nykyisin niiden koko on keskimäärin 98 m².⁹⁹ Nykyisin suurimmassa osassa taloista on 4 huonetta ja keittiö sekä erinäinen määrä aputiloja. Näitä on noin 165 kaikista 11/2-kerroksisista tyyppitalojen asunnoista. Kolme huonetta ja keittiön asuntoja on n. 90 ja viisi huonetta ja keittiön asuntoja on noin 60 tyyppitalossa. Kuusi huonetta tai enemmän on noin 25 asuintalossa ja kahden tai yhden huoneen asuntoja on 40 talossa.

1960-luvun matalissa ja loivakattoisissa yksikerroksisissa tyyppitaloissa huoneistot ovat huomattavasti suuremmat kuin 11/2-kerroksisissa jälleenrakennuskauden taloissa. Noin puolessa taloista on neljä huonetta ja keittiön sekä aputiloja. Neljännes taloista sisältää kolme huonetta ja keittiön sekä toisessa neljänneksessä on 6–8 huonetta, keittiö ja aputilat. Keskimääräinen asuntokoko 60-luvun tyyppitaloilla on noin 110 m². Pääasunnon koko vaihtelee 65 m²–190 m²:n välillä. L-muotoisissa taloissa sisäänkäynti on talon sisäkulmassa. Keittiö ja olohuone sijoittuvat talon toiselle siivelle ja makuuhuoneet ovat rivissä käytävän varrella sijoittuen talon toiselle puoliskolle. Taloissa korostuu kadun suuntaan autotalli, joka on lähes poikkeuksetta talon päädyssä. Sauna pesutiloineen sijoittuu

⁹⁹ Koko Kruununmaan alueen asuntojen keskikoko on 96 m². Tässä luvussa on mukana rivi- ja kerrostaloasunnot, jotka ovat keskimäärin n. 76,5 m² suuruisia. Luvut perustuvat inventointilomakkeeseen yksi, johon on kerätty tonttien huoneistojen pinta-alat ja huonemäärät.

usein talon toiseen päätyyn tai olohuoneen ja autotallin väliin. Olohuoneen sijaitsee keskeisellä paikalla ja sen koko on aiempaa selvästi suurempi: yleisesti ottaen yli kaksikertaa suurempi kuin makuuhuoneet. Uutena ilmiönä tulivat pienet uima-altaat, joita rakennettiin pesutilojen yhteyteen (4 taloa) tai pihalle (1 talo). Suorakaiteen muotoisissa taloissa olohuone sijaitsee keskeisesti lähelle keittiötiloja ja on muihin tiloihin nähden kaksinkertainen. Talojen päätyyn on sijoitettu makuuhuoneet ja toiseen päätyyn sauna- ja pesutilat sekä autotalli. Sisäänkäynti asuintiloihin nähden on keskellä taloa ja kadunpuoleisella sivulla.

1½-kerroksisiin tyyppitaloihin, rakennettiin yleensä kellaritiloja. Myös Kruununpuiston tyyppitalot ovat pääasiassa kellarillisia taloja, vain yhdeksässä talossa ei ole kellaria. 1940-luvulla rakennetuissa taloissa kuudessa ei ole kellaria ja 1950-luvulla rakennetuista kolmesta puuttuu kellari. 1960-luvulle tultaessa kellarittomuus lisääntyy, sillä 25 %:lla taloista ei ole kellaria. 1970-luvusta lähtien pääosa asuinrakennuksista on rakennettu ilman kellaria. Kellaritilojen suuruudessa on paljon vaihtelua. Harvassa saman korttelin rintamiestaloissa, jotka ulkomuodoltaan muistuttavat toisiaan, on kellarin koko yhtä suuri. Kellarien koko vaihtelee pohja-alan täyskellarista pieniin n. 8 m² kellareihin. Kellaritiloihin sijoitettiin usein varasto-, sauna- ja pesutiloja sekä suppeimmillaan pienehkö kylmäkellari. Autotalleja rakennettiin kellarikerrokseen lisääntyvästi 50-luvun loppua kohden. Nykyisin ne on pääsääntöisesti muutettu varasto- tai harrastetiloiksi, koska autotallit ovat käyneet autoille ahtaiksi ja talleihin johtavat luiskat ovat epäkäytännölliset niiden jyrkkyyden vuoksi. Nykyisin kellareihin on sijoitettu pääasialliset pesutilat saunoineen, kodinhoito-, harraste- ja säilytystiloja sekä teknisiä tiloja.

Talojen julkisivut, materiaalit ja värit

Luonteenomainen piirre Kruununpuiston jälleenrakennuskauden tyyppitalojen katujulkisivuissa on kaksi symmetrisesti sijoitettua pääikkunaa, jotka sijoittuvat kadun puoleiselle julkisivulle. Nykyään tällaisen julkisivun omaavia taloja on 272 (66,3 %). Taloja, joissa katujulkisivussa pääikkunoita on kolme tai enemmän, on 54. Yhden pääikkunan taloja on vain 13 kappaletta. Alun perin useimmat ikkunat olivat kolmijakoisia, joissa keskimmäisen ruudun reunoilla on kapeat ikkunarudut. Talojen päädyissä käytettiin usein kaksijakoisia ikkunoita, joissa ruudut ovat yhtä isoja. Tällä hetkellä ikkunajakojen määrä on huomattavasti runsaampi ja ikkunoita on jaettu myös poikittain tai koristeltu erilaisilla ristikkoratkaisulla. Kolmijakoinen ikkuna on vielä hallitsevin, kapeita suorakaiteen muotoisia ullakko- tai kellari-ikkunoita on käytetty n. 220 talossa (vain yläikkuna 64, vain alaikkuna 92, ylä- ja alaikkuna 64). Taloihin, joihin ei ole tehty ullakko- tai kellari-ikkunoita on noin 119. Talon päätyjen ikkuna- ja oviaukoituksissa on paljon vaihtelua ja samoin pihan puoleisessa julkisivussa. Näissä julkisivuissa on paljon yksilöllisiä piirteitä. Saman suunnittelijan taloissa ikkunoiden ja ovien sekä kuistin sijoittelu toistuvat usein samanlaisina. Ovia on uusittu alueella vähemmän kuin ikkunoita, erityisesti alkuperäisiä kellarin ovia näkee alueella useita. Monet uusitut ovet poikkeavat usein huomiota herättävästi. Kuisteissa on käytetty tyypillisesti nauhaikkunaratkaisua. Kuisti on usein sisäpihan puolella. Osa kuisteista on ollut alun perin ollut avonaisia ja niistä on myöhemmin rakennettu lämpimiä tiloja. Pihanpuoleisen kuistin kautta on ollut sisäänkäynti huonetiloihin yli 290 talossa. Tyyppitalon päätyyn ra-

kennettuja sisäänkäyntejä on 29 asuinrakennuksessa. Päärakennuksen kadunpuoleiselle sivulle kuisti on sijoitettu vain 15 rakennuksessa. Talot, joissa sisäänkäynti on sijoitettu kadun puolelle, eivät ole varsinaisia tyyppitaloja, vaan räätälöityjä ratkaisuja kotonaan ammattiaan harjoittaville henkilöille, Kruununpuistossa taloja on suunniteltu lääkärille, vaaturille, musiikinopettajalle ja rakennusmestarille. Kruununpuiston tyyppitalojen räystäät ovat varsin lyhyttä mallia noin 200 talossa. Pienimmillään räystäät ovat vain muutaman kymmenen senttiä pitkiä.¹⁰⁰ Tämä korostuu erityisesti jyrkissä katoissa. Räystäiden pituutta on muutettu niissä tapauksissa, joissa kattoon on kohdistunut huomattavia muutoksia. 1960-luvun matalissa tyyppitaloissa yhteisenä tekijänä ovat suuret yhtenäiset ikkunapinnat. Julkisivuissa korostuu, varsinkin L-muotoisissa rakennuksissa, muurimaiset aukottomat tai pieniä yläikkunoita sisältävät pinnat. Raskaat räystäskoteloinnit ovat huomiota herättävä piirre aikakauden taloissa. Muutamissa taloissa vain päädyt on koteloitu, mutta useimmissa rakennuksissa räystäät on koteloitu talon ympäri. Räystäskoteloita on käytetty loivissa harja- ja pulpettikattoisissa taloissa. Lähes kaikki tasakattoiset talot on vuosikymmenten saatossa muutettu harjakattoisiksi, osa on korotettu jyrkkäkattoisiksi ullakollisiksi taloiksi. Muutamia talot on muutettu vielä aumakattoisiksi, mikä vieras kattomuoto kruununpuiston alueella.

Valtaosa Kruununpuiston omakotirakennusten, paritalojen tai kahden perheen talojen julkisivuista on puuverhoiltuja, yhteensä 258 talossa. Se on koko talotyyppien osuudesta 62,9 %. Toiseksi eniten on rapattuja taloja, joita on 86 (21 %) ja kolmanneksi eniten on tiiliverhoiltuja taloja 38 (9,3 %). Julkisivumateriaalina on käytetty yhdeksässä talossa mineriittilevyä sekä tiilen ja puun yhdistelmiä kuudessa talossa. Muita materiaaleja, kuten vinyylilaudoiteista julkisivua, on käytetty vain kuudessa talossa. Alun perin rapattuja ja mineriittilevyillä verhoiltuja taloja on ollut nykyistä enemmän, mutta niiden pintamateriaali on muutettu vuosikymmenten saatossa puujulkisivuksi. 1960—70-luvun taloissa pääasiallisena julkisivumateriaalina on käytetty tiiltä ja joissakin yksityiskohdissa puuta tai rappausa. Vain muutamissa tämän aikakauden taloissa on puuverhous. Siirtymäkauden taloissa rappaus on hallitseva pintamateriaali.

Julkisivujen pääväriyksessä suosituimmat värit ovat keltainen (93: 22,7 %) ja valkoinen (92: 22,4 %). Muita suosittuja värejä ovat beige (65: 15,9 %) ja ruskea (49: 12 %). Punasävyisiä taloja alueella on yllättävän vähän vain 21 kappaletta (5,1 %). Näiden lisäksi alueelta erottuu määrällisesti siniset (33: 8 %), vihreät (18: 4,4 %) ja harmaat (17: 4,1 %) talot. Alueella on muutamia taloja, joissa on käytetty harvinaisempia värejä, kuten oranssia. Lisäksi on erilaisia monivärisiä taloja, joissa ei ole käytetty yhtä selkeätä pääväriä. Tiiliverhoiluissa taloissa värinä on käytetty useimmiten tummanpuunaista tiiltä, mutta alueella on muutamia luonnonvalkoisia tiilitaloja.

Asuinrakennusten kattomateriaalina ylivoimaisesti suosituin on peltikate, jota on 359 (87,6 %) talon katteena. Peltikatoista suosituin on konesaumattu peltikatto, joka on 187 (52,1 %, peltikatoista) asuinrakennuksessa. Vanhan näköistä aaltopeltiä on katteena 52 (14,5 %) talossa. Tiilikattoja imitoi-

¹⁰⁰ Lyhyellä räystäällä tarkoitan alle 40 sentin pituista katon jatketta, joka alkaa julkisivun ja katon leikkauspisteestä.

va profiilipeltikate on 120 (33,4 %) talon katolla. Tiilikatto tai betonitiilikatetta on käytetty vain 32 (7,8 %) asuinrakennuksessa. Kattohuopaa on käytetty kymmenessä (2,4 %) loivassa harja- tai tasakattoisessa rakennuksessa. Kattohuopaa on käytetty lisäksi erilaisten rakennelmien, kuten pienten varastojen, grillikatosten katemateriaalina. Muutamissa taloissa laajennuksen katemateriaali saattoi olla eri kuin alkuperäisen asuinrakennuksen katemateriaali. Tällöin on huomioitu vain alkuperäisen talon katemateriaali. Katon värityksessä on pääosin käytetty viittä erilaista pääväriä. Katon väreistä suosituin on ruskeat sävyt, joita on 139:n (33,9 %) asuinrakennuksen katolla. Toiseksi suosituin on harmaan eri sävyt (113, 27,6 %) ja kolmanneksi suosituin on punainen katto (73, 17,8 %). Muita kattovärejä ovat vihreä (35, 8,5 %) ja musta (26, 6,3 %). Lisäksi on käytetty muutamia muita kattovärejä, mm. seitsemässä talossa on sininen katto.

Tyypitalojen laajennukset

Suurimpaan osaan Kruununpuiston tyypitalosta on tehty jonkinlainen laajennus. Yleisin laajennus 11/2-kerroksiin taloihin on ollut ullakotilojen muuttaminen asuinhuoneiksi. Tässä yhteydessä on saatettu lisätä ikkunoita tai rakentaa parveke talon päätyyn tai talon keskelle, jolloin myös kattorakenteita on joutunut muuttamaan. Erityisesti 1960-luvulla taloihin on rakennettu yksikerroksinen matala siipiosa talon päätyyn tai pihan puolelle kiinni talon toiseen kulmaan. Päätyyn rakennettuun laajennukseen sijoitettiin usein autotalli ja varasto tai huone ja sauna pesutiloihin. Pihan puolelle tehdyt laajennukset olivat usein melko suuria. Niihin sijoitettiin useita uusia huoneita ja mahdollisesti vielä sauna- ja pesutilat. Toisinaan laajennus käsitti kokonaan toisen asunnon. Monet näistä laajennuksista ovat suurempia kuin alkuperäinen talo, mutta koska ne sijoittuvat pihan puolella, niin niitä ei helposti havaitse katukuvassa. Kolmas laajennustapa on ollut jatkaa olemassa olevaa rakennusta talon päädyistä yhtä korkealla ja samannäköisellä massalla. Tällöin rakennuksesta muodostui pitkänomainen puutalo, jossa sekoittuvat vanha ja uusi rakennusosa. Edellä kuvatun kaltaisia laajennuksia on tehty kaikkiaan 79 tyypitaloon. Muita pienempiä talojen laajennuksia, joita on paljon tehty Kruununpuistossa, ovat sisäänkäyntien ja kuistien muuttaminen lämpimiksi tiloiksi. 1960-luvun matalissa tyypitaloissa laajennukset ovat koskeneet kattomuutoksia. Suurin osa tasakatoista on muutettu loiviksi harjakatoiksi ja osa jyrkiksi harjakatoiksi, jolloin on voitu toteuttaa ullakotiloihin uusia huoneita. Jyrkkä harjakatto syvärunkoiseen matalaan tyypitaloon on hankala yhdistelmä. Sen huomaa myös Kruununpuiston vastaavissa rakennuksissa, sillä ne ovat järjestään muuttuneiden mittasuhteiden takia kömpelön näköisiä.

Tyypitalojen lisäksi Kruununpuiston alueella on ollut kuusi kaksikerroksista asuin- ja liikerakennusta, joista neljää on muutettu ja laajennettu. Käytännössä liiketilat ovat muuttuneet asuinkäyttöön, jolloin julkisivuissa on tehty merkittäviä muutoksia. Martinkadun varren kahdessa em. tyypisessä talossa muutokset ja laajennukset ovat olleet niin laajoja, että alkuperäisestä 50-luvun rakennuksen hahmo ja ominaispiirteet ovat kadonneet.

Piharakennukset

Piharakennuksia (tai talousrakennuksia) Kruununpuiston alueella on n. 280 kappaletta. Piharakennuksia ovat varasto- ja saunarakennukset, autotallit, autokatokset ja em. erilaiset yhdistelmät sekä kevyet rakennelmat kuten esim. pienet vajat ja grillikatokset tai huvimajat. Vanhimmat 1940—50-luvun tyyppilliset piharakennukset sijaitsevat tontin perällä ja niihin sijoitettiin runsaasti erilaisia vaihtoehtoisia tiloja, mutta yleisimpiä olivat sauna- ja varasto- sekä käymälätiloja. Rakennukset ovat usein kapearunkoisia ja harjakattoisia sekä monesti niiden seinälinjoissa oli sisään- tai ulospäin vetoja. Matalissa julkisivuissa korostuvat ovet, joita oli tilojen määrästä riippuen kolmesta viiteen. Pienimmät piharakennukset koostuu lähinnä saunasta pukeutumistiloihin ja varastosta (usein puuvaja) sekä käymälästä. Rakennusjärjestys salli aikanaan pienten kanaloiden ja sikaloitten rakentamisen piharakennuksiin ja niitä rakennettiinkin muutamiin rakennuksiin.¹⁰¹ Isommissa piharakennuksissa saattoi olla lisäksi useampi varastotila, työ- tai askarteluhuone sekä 1950-luvun puolella autotalli tai joskus niitä oli jopa kaksi. Osalle tonteista rakennettiin ensin piharakennus, joka toimi tilapäisenä asuntona ennen asuinrakennuksen valmistumista. Myöhemmin niitä käytettiin vuokra-asuntoina. Vuoden 1952 rakennusjärjestyksen muutoksessa (40 §) määriteltiin talousrakennuksen lämpimät tilat, joita siihen sai rakentaa: sauna, pesuhuone, pukuhuone ja autotalli. Muutosta perusteltiin sillä, että talousrakennusten askartelu- tai työhuoneita käytettiin asuntoina, vaikka ne eivät täyttäneet asunnolle asetettuja vaatimuksia. Tavoitteena oli saada nostettua kauppalan asumistasoa. Erilaisten tilojen yhdistelmistä ja rakennusten koosta johtuen piharakennusten muoto ja julkisivumaailma vaihtelivat tyyppitaloja enemmän. 1960—70-luvuilla rakennettiin tontin perälle pieniä autotallirakennuksia, joihin ei liittynyt juurikaan varastotiloja. Nämä pienet autotallit ovat nykyään keskivertoautoille liian ahtaita ja siksi monet niistä ovat muuttuneet varastotiloiksi. Myös olemassa olevaan talousrakennukseen rakennettiin usein laajennusosaksi autotalli. Yksikerroksisten 1960—70-lukujen talojen autotallit sijoittuvat talon etuosaan, jolloin tonttiliittymän leveydet saattoivat kasvaa yli 10 metrin levyisiksi. 1980-luvulta lähtien on rakennettu autotalleja ja -katoksia, joihin on sijoitettu myös varastotiloja. Uusimmat talousrakennukset sisältävät usein kaksi autopaikkaa ja varastotiloja joko kahden auton tallin tai autotallin ja katoksen yhdistelmän. Piharakennukset ovat julkisivuverhoiltaan pääasiassa puuta. Alueella on vain muutamia tiili- tai rappauspintaisia talousrakennuksia. Materiaaleiltaan ne noudattelevat päärakennuksen materiaaleja ja väritystä. Monet alkuperäisistä 1940- ja 50-luvun piharakennuksista on purettu, laajennettu tai muutettu uudisrakennuksen veroiseksi. Alkuperäisen muotonsa ja tyylinsä säilyttäneitä piharakennuksia on tällä hetkellä 81.

Pihat ja aidat

Kruununpuiston tontit ovat suhteellisen isoja, kun huomioidaan alueen sijoittuminen lähellä kaupungin keskustaan. Tonttien käyttö ja siellä olevat rakennelmat sekä kasvillisuus ovat ajan saatossa muuttunut monella tontilla alkuperäisestä piha-alueesta. Tonttien nykyinen yleisilme on kuitenkin hy-

¹⁰¹ Kanaloita ja sikaloita ei kuitenkaan saanut rakentaa pääkatujen varrella oleville tonteille: Uudenmaan-, Hämeen-, Asema- ja Vaiveronkatu. Rakennusjärjestys 1940, § 30a.

vin perinteisen puutarhamainen. Pihat ovat pääsääntöisesti tilavia ja vehreitä 1940—50-luvuilla rakennetuilla tonteilla, joissa ei ole tehty päärakennukseen isoja laajennuksia piha puolelle. 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa rakennettujen yksikerroksisten loivakattoisten ja L-muotoisten talojen pihat ovat varsin pieniä johtuen rakennuksen suuresta pohjapinta-alasta. Lisäksi pihat ovat usein piilossa kadulla kulkijoilta rakennusmassan ja aidan takana muodostaen suojaosan ja yksityisen piha-alueen. Pihoilla kasvaa runsaasti hedelmäpuita, joista selvästi yleisin on omenapuu. Muita pihoilla olevia puita ovat mm. luumu-, kirsikka ja päärynäpuut. Lisäksi joidenkin tonttien kulmauksiin on muodostunut luonnontilainen saareke, jossa kasvaa mm. mänty- ja kuusipuita. Edelleen pihoilla näkee kasvimaita, joissa viljellään mm. perunaa, porkkanoita ja raparperia. Näitä yleisempiä ovat erilaiset marja- ja koristepensaat sekä kukkapenkit. Nurmikenttien osuus piha-alueesta leikki- ja oleskelutiloina on kasvanut ja niin kuin erilaiset oleskelualueiksi rakennetut terassit, jotka on usein nostettu muutaman askelman verran pihatasosta. Muita pihan pinnoitteita, mm. kivituhkaa, soraa ja betonikiviä, on käytetty runsaasti erottelemaan pihan toimintoja. Asfaltin käyttö on lähes kokonaan rajoittunut tonttiliittymien kadun puoleisille osille. Muutamien talojen etupiha tai pihalle johtava tie on asfaltoitu.

Suurimmalla osalla tonteista on pensasaita rajaamassa tonttia. Se myös vaikuttaa katukuvaan. Kruununpuistossa suosituin aitamateriaali on pensasaita, jota on käytetty 272 (66 %, pensasaita on myös neljällä rivi- tai pienkerrostalotontilla) omakotitalon tontilla. Pensasaita tuo yhtenäisyyttä alueelle ja rajaa katutilan ja yksityistilan selkeästi. Se antaa myös vehreän yleisilmeen kaupunkikuvaan. Pensasaidoista yleisin on orapihlaja-aita. Puuaita rajaa tonttia 53 (12,9 %, lisäksi 11 rivi- tai pienkerrostalon pihalla on puuaita) omakotitalon pihalla. Pystyjakoista puusäleaitaa on käytetty 44 tontilla ja vaakalaudoitteista aita viidellä sekä umpiataa neljällä omatontilla. Lähes kaikki aidat ovat matalia alle 1,2 metriä korkeita, lukuun ottamatta muutamaa Martinkatuun rajoittuvaa tonttia, joissa on korkeat umpiaidat. Korkeat umpinaiset aidat eivät sovellu tyyppitaloalueille, koska ne erottuvat liikaa muusta vihreästä ympäristöstään ja luovat sulkeutunutta kaupunkikuvaa. Puuaitojen värityksen suhteen valkoinen (22 kpl) ja ruskea (20 kpl) ovat suosituimmat värit. Puuaitojen värityksen suhteen matala ja riittävän harva pystyvuinen säleaita, jonka lisänä on riittävästi pensasistutuksia. Muita alueella käytettyjä aitatyyppejä ovat mm. verkkoaita (22 kpl, 5,3 %), tiiliaita (6, kpl, 1,5 %) ja erilaisia yhdistelmäaitoja¹⁰² (5 kpl, 1,2 %). Kokonaan metallirunkoisia ja -pintaisia aitoja alueella ei ole kuin yksi. Aitaamattomia omakotitontteja on 53 kappaletta (12,9 %, lisäksi kolmen rivi- tai pienkerrostalotontit ovat aitaamattomia). Osalla aitaamattomista tonteista kadun ja piha-alueen raja hämärtyy, varsinkin jos tontille johtaa vielä ylileveä ajoneuvoliittymä. Yleisilme näiden tonttien edustoilla on epämääräinen ja epäsiisti. Viiden tontin kadun puoleinen raja on rajattu yli puoli metriä korkealla kivi- tai tukimuurilla, joka ei ole luonteenomainen piirre tyyppitaloalueilla.

¹⁰² Yhdistelmäaitoja ovat pensas-verkkoaita, pensas-puuaita tai kuusi-verkkoaita yhdistelmät.

Kruununpuiston maisemavauriot ja kehittämiskohteet

Maisemavaurio voidaan määritellä siten, että se on aiheutunut tapahtumasta tai toimenpiteestä, jonka vuoksi maisemarakenteen ominaispiirteet tai maisemakuvan laatu on heikentynyt. Maisemavauriot voivat olla pysyviä, ajan myötä korjaantuvia tai maisemoinnilla korjattavia.¹⁰³ Kruununpuiston maisemarakenne koostuu verrattain yhtenäisistä katunäkymistä, jossa tyyppitalot sijoittuvat säännönmukaisesti linjaan ja jossa tonttien rajoilla kasvavat pensasaidat rajaavat katutilan. Kruununpuiston osalta maisemavaurioina voidaan pitää tontin etupihan avoimuutta ja rakentamattomuutta niin, että tontin ja kadun rajapinta hämärtyy. Tällöin tontilla ei ole selvää ajoneuvoliittymäkohtaa, vaan kadun puoleinen tontin osa on osittain tai kokonaan kuljettavissa ajoneuvoilla. Maisemavaurioina voidaan pitää myös reilusti ylileveitä ajoneuvoliittymiä tai jos tontille on useampia liittymiä. Näiden tonttien etupihoissa korostuvat kovat päällysteet kuten, betoni tai asfaltti. Edellä mainituissa tapauksissa etupuutarha-alueilta puuttuu kasvillisuus. Maisemavaurioita ovat myös kunnostamattomat piha-alueet, jotka näkyvät selkeästi katukuvassa. Puiset tai tiiliset umpiaidat eivät kuulu Kruununpuiston ominaispiirteisiin ja ne erottuvat silmään pistävästi katukuvassa. Rakennusten osalta maisemavaurioksi on luokiteltu talot, jotka poikkeavat mittakaavaltaan huomattavan paljon ympäristön talokannasta. Kehittämiskohteet ovat pääasiassa yleisillä alueilla olevia hoitamattomia tai rakentamattomia kohteita. Tällaisia ovat Kruununpuiston puisto- ja viheralueet sekä muutamat katualueet, jotka ovat jäsentymättömiä ja rajaukseltaan epämääräisiä. Asukaskyselyssä toivottiin puistoalueille lapsille ja aikuisille erilaisia aktiviteettejä ja lasten leikkivälineitä, joita on ollut aiemmin Metsolanpuistossa ja nimeämättömällä puistoalueella Tuulikinkadun varressa. Liitteissä 31 ja 32 on muutamia esimerkkejä Kruununpuiston maisemavaurioista ja kehittämiskohteista.

2.2 Asemakaavoituksen ja rakentamisen historiaa

Kruununpuiston aluetta on kaavoitettu useammassa osassa, mutta rakenteeltaan Kruununpuiston alue sai muotonsa arkkitehti Väinö Tuukkasen laatiessa alueelle kaksi kaavaa. Ensimmäinen kaavoitustyö käynnistyi, kun kuntien maanlunastuslautakunta päätti luovuttaa maansaantiin oikeutetuille noin 300 tonttia valtion omistamalta Nikkilän Kruununpuiston alueelta.¹⁰⁴ Tämä alue käsitti jo lähes kokonaan nykyisen Kruununpuiston alueen, lukuun ottamatta eteläisintä korttelia ja itäosan laajennusta. Tuukkasen toinen Kruununpuistoa koskeva kaava oli asemakaavan muutos, joka käsitti juuri alueen itäosan laajennuksen ja muutososan, joka kuului aiempaan Kruununpuiston kaavaan. Kruununpuiston eteläosan korttelin kaavoitti kauppalanarkkitehti Risto Sammalkorpi 1950-luvun alussa. Carolus Lindbergin toimesta oli kaavoitettu nykyisen Kruununpuiston alueen pohjoisosia jo vuoden 1932 asemakaavassa. Hän oli kaavoittanut kymmenkunta korttelia Martinkadun ja valtion maan välisen alueella nykyisestä Kruununpuistosta osana Viertolan kaupunginosaa. Muutamat näistä kortteleista jatkuvat valtion maalle ja ne ovat Lindbergin kaavassa vaaleampina hahmotelmina. Kaavaan sisältyvät korttelit ovat suorakaiteen muotoisia varsin suoraviivaisten katujen varsilla.

¹⁰³ Lahdenvesi-Korhonen 2009, 63-64.

¹⁰⁴ Hyvinkään sanomat 1946, nro 32.

Kuva 17. Kruununpuiston sijoittuminen Lindbergin kaavaan länsiosaan.

Arkkitehti Väinö Tuukkanen (1896—1985) laati asemakaavan Kruununpuiston alueelle 1940-luvun puolivälissä. Asemakaavan vahvistettiin sisäasiainministeriössä 1946. Uuden alueen asemakaava sisälsi korttelit 901—924 ja siinä oli myös Carolus Lindbergin kaavoittamat korttelit Martinkatuun asti. Kaava sisältää enimmäkseen omakotitontteja, joita on 344 kappaletta. Pääkadun varteen, Martinkadulle, ja joihinkin risteyskulmiin sekä Kruunun aukion ympärille on osoitettu kaksikerroksisten rakennusten tontteja, joiden tehokkuus on muita tontteja suurempi ($e=0,4$). Alueelle on osoitettu kolme julkisten rakennusten korttelialuetta, joista kaksi sijoittuu alueen reunoille ja kolmas alueen keskelle. Alueen pohjoisosaan sijoittuu yksi vähän isompi yhtenäinen puistoalue, Metsolanpuisto. Pieniä viheralueita on sijoitettu erityisesti eteläosaan. Kruununpuistoa jakava viheralue sijoittuu korttelien 905—907 ja 908—910 välille, tosin puistoalueen läpi menevät kadut yhdistävät tässä vaiheessa aluetta. Kaikki kadut ovat suhteellisen kapeita tonttikatuja, noin 10 metriä leveitä. Tuomaankatu ja eteläosan Kruununpuistonkatu ovat kaksi metriä leveämpiä katuja kuin muut tonttikadut. Kruununpuistonkadun on ajateltu jatkuvan myöhemmin kaakkoon sijoittuvalle mahdolliselle asuinalueen laajentumiselle. Katuverkko on selkeä ja suoraviivainen. Pussikatuja alueella on kolme, jotka päättyvät

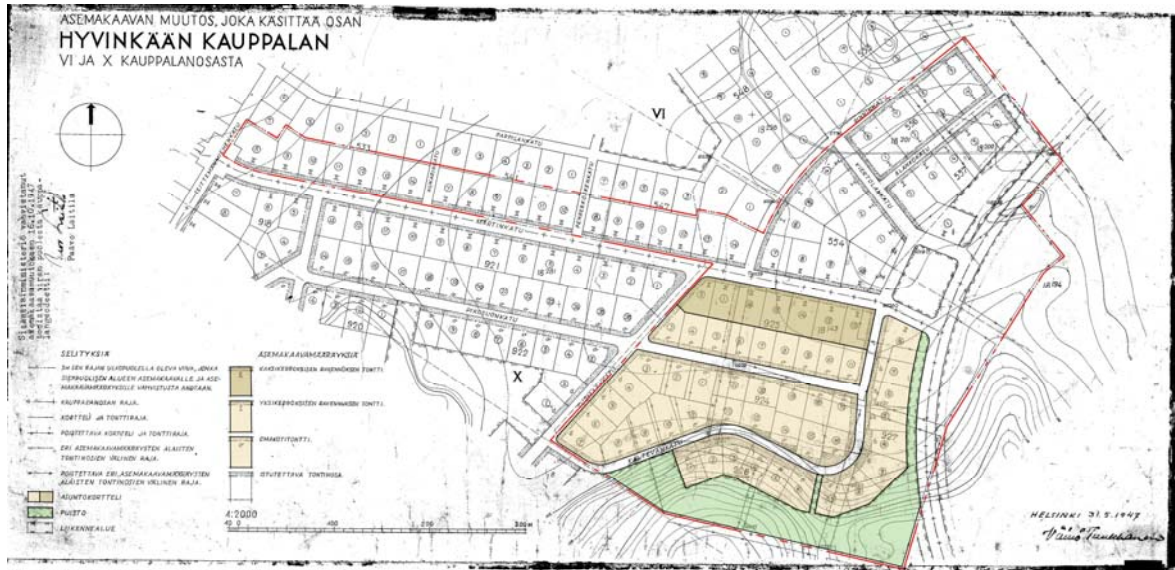
puistoalueeseen. Muuten kadut muodostavat lenkkejä, joita pitkin pääsee eri suunnista Hyvinkään keskustaa kohden. Asuintontteja koskevia kaavamääräyksiä kaavassa on kaksi: tontin käyttötarkoitus ja noin viisi metriä leveä istutettavan alueen raja. Yleisten rakennusten korttelialueille on osoitettu rakennuksille rakennusalan rajat.

Kuva 18. Arkkitehti Väinö Tuukkasen laatima Kruununpuiston asemakaava vuodelta 1946.

Vuotta myöhemmin vahvistettiin Tuukkasen laatima Kruununpuiston laajennusta koskeva asemakaavan muutos. Se koski aiemmin laaditun kaavan itäisintä osaa, Tuomaankadun itäpuoli sekä osaa Viertolan kaupunginosan kortteleista, joista muutama liitettiin nyt Kruununpuiston kaupunginosaan. Syy muutokseen oli tie- ja vesirakennushallituksen uudessa suunnittelemassa, jossa pohjoiseen vievä valtatie oli linjattu uudesta suunnasta.¹⁰⁵ Tuukkanen muotoili uudestaan Kaltevankadun (nykyisen Jukolankadun) katulinjan ja siihen rajoittuvat korttelit (924, 925, 927 ja 928). Aiempaan kaavaan nähden yleisten rakennusten korttelialue on poistettu ja tilalle on kaavoitettu omakotitontteja. Osaksi varmasti siksi, että julkiselle rakennukselle kyseinen tontti oli erittäin jyrkässä pohjoisrinteessä, vaikkakin näyttävässä paikassa Pinninkadun päätteessä. Nyt omakotitontit jäivät enemmän alarinteen puolelle, joskin edelleen varsin voimakkaaseen rinnemaastoon sijoitettuna. Tontteja kaavaa sijoitettiin kaikkiaan 51, joista seitsemän Martinkadun varren tonttia oli tarkoitettu kaksikerroksisille rakennuksille ja muut omakotirakentamiselle. Kaavan itäpuolelle oli suunniteltu pääkatu pääradan ali kohti etelään (nykyisen Hakalanmäen suuntaan). Tämä ajatus eroaa jo merkittävästi Lindbergin 30-luvun suunnitelmasta.

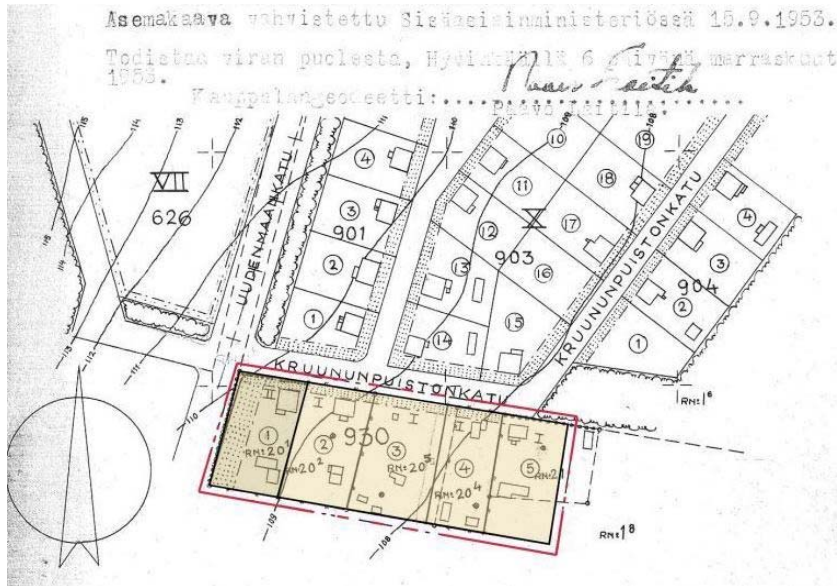
¹⁰⁵ Kauppalanhallituksen pöytäkirja 1947, 123 §5.

Kuva 19. Väinö Tuukkanen laatima Kruununpuiston laajennusalueen asemakaava on vuodelta 1947.

Tuukkanen asemakaavat ovat kaavamääräysten osalta 40-luvun suunnitteluperiaatteisiin nähden huomattavan väljät. Katuverkko, korttelialueiden kaksikerroksisten rakennusten sijoittuminen pääkadun ja aukion reunoille vastaavat Sitteläistä kaavoitusperinnettä.

Hyvinkään ensimmäinen kaupplanarkkitehti Risto Sammalkorpi laati pienehkön laajennuskaavan Kruununpuiston eteläisimpään osaan Kruununpuistonkadun varrelle vuonna 1952 ja se vahvistettiin syksyllä 1953. Kortteli 930 käsittää kaikkiaan viisi tonttia, joissa jokaisessa oli jo rakennuskantaa sitä kaavoitettaessa. Tonttien muodostus perustui olemassa olevan rakennuskannan mukaan, mutta tonttien 3—5 kohdalla kuitenkin muutettiin kiinteistörajoja siten, että tonteista muodostui pitkänomaisia ja suorakaiteenmuotoisia. Kooltaan tontit olivat vaihtelevan kokoisia, mutta isohkoja tontteja (1 224 m²—1 640 m² väillä). Kaavan sisällön osalta Sammalkorven kaava vastasi Väinö Tuukkanen aiemmin laatimia kruununpuiston kaavoja. Varsinaisia kaavamääräyksiä kaavassa on vain kolme, joista kaksi osoittaa kerrosluvun yksi- tai kaksikerroksisille rakennuksille ja kolmas istutettavan alueen osan. Kaksikerroksisille rakennuksille on osoitettu tontti yksi ja muut neljä ovat yksikerroksisille rakennuksille. Käyttötarkoitukseltaan korttelin kaikki tontit ovat tarkoitettu liike- tai asutuskäyttöön. Rakentamistehokkuus on kaksikerroksisella tontilla 0,4 ja muilla tonteilla 0,2. Istutettava tontin osa on osoitettu kadun puoleisille reunoille siten, että Kruununpuistonkadun puolella istutettavan alueen leveys on 4 metriä ja Uudenmaankadun puoleisella reunalla 10 metriä. Ainoa periaatteellinen ero Tuukkanen ja Sammalkorven kaavojen välillä on se, että Uudenmaankadun puolella Sammalkorpi on osoittanut istutettavan alueen osaksi tonttia ja Tuukkanen on osoittanut kortteliin 903 rajoittuvan saman levyisen, 10 m leveän, osan puistoksi. Käytännössä siis Kauppala joutuu huolehtimaan kapean puistokaistaleen kunnossapidosta, kun taas toisessa korttelin 930 tontin omistaja huolehtii istutettavasta alueesta katualueen rajaan asti.

Kuva 20. Arkkitehti Risto Sammalkorven vuonna 1952 laatima ja seuraavana vuonna vahvistunut asemakaava Kruununpuiston eteläosaan kortteliin 930.

Kruununpuiston laaditut asemakaavamuutokset vuosien varrelta 1950–1999

Ensimmäinen asemakaavan muutos Kruununpuistoon tehtiin jo vuonna 1952, jolloin pääosaa Martinkadun varrella olevien korttelien 918, 921 ja 925 sekä 927 tonttien kerroslukua laskettiin kahdesta yhteen ja tonteille määriteltiin tiukat rakennusalan rajat. Rakentaminen keskitettiin lähelle katurajaa, tontilla olevan kapean istutettavan alueen rajaan kiinni. Osa Risto Sammalkorven laatimasta kaavamuutoksesta koski myös Viertolan kaupungin osan Martinkadun puoleisia tontteja. Uutta Hyvinkään asemakaavoissa oli erillisen talousrakennuksen kieltäminen omakotitonteilla. Samaa kieltä noudatettiin 1950-luvun puolivälissä valmistuneessa Sonninmäen pientaloalueen kaavassa.

Alueen toinen asemakaavan muutos, tai kuten silloisessa kaavakartassa lukee asemakaavamääräysten muutos, tehtiin Kruununpuistoon vuonna 1953. Silloin muutettiin uudelleen Martinkadun puolella sijaitsevia korttelin 925 tonttien 12, 13 ja 14 kerroslukua ja rakennusalan viivoja. Kerrosluku muutui kahdesta yhteen, mutta ullakolle oli kuitenkin mahdollista sijoittaa asuinkäyttöön tiloja $\frac{3}{4}$ osaa alakerran pinta-alasta. Aiemmassa kaavassa ollutta tiukkaa rakennusalaa väljennettiin siten, että rakentaminen kohdistuu edelleen Martinkadun varteen. Pienehkön kaavamuutoksen laati silloinen kauppalangeodeetti Paavo Laitila.

Kaupunginarkkitehti Eila Karaila laati vuonna 1962 korttelin 930 asemakaavamuutoksen ja pienen asemakaavan laajennuksen. Kaava käsitti tontin viisi (uudeksi numeroksi muutoksen yhteydessä tuli kuusi) muutoksen ja uuden tontin numero kuusi sekä pohjoispuolella olevan pienen puistokaistaleen. Tonttia numero viisi kavennettiin ja puistoalueesta otettiin katualueeksi pieni viipale, jotta saatiin ajo-yhteys uudelle tontille (numero 7). Kaavamääräysten sisältö noudatteli aiemman Sammalkorven laatiman kaavan määräyksiä.

Noin kymmenen vuotta myöhemmin, vuonna 1972, asemakaavan muutos koski jälleen korttelia 930 sekä pientä puistoaluetta. Asemakaava-arkkitehti Keijo Planmanin ajatus oli yhtenäistää kortteli rakennustyyppiltään muuttamalla koko kortteli rivitalojen tai muiden kytkettyjen rakennusten korttelialueeksi.¹⁰⁶ Hänen laatima asemakaavan muutos on edelleen voimassa kyseisessä korttelissa. Tonttien koko säilyi muutoksessa ennallaan, paitsi tontin yhden osalta, jonka Uudenmaankadun puoleinen n. 10 metrin levyinen tontinosa muutettiin puistoalueeksi. Tällöin tontin numeroksi tuli 10. Korttelin kerrosluku säilyi yhtenä, mutta tehokkuutta nostettiin 0,2:sta 0,25:een. Kaava sisälsi pysäköintimääräyksen, jonka mukaan jokaista huoneistoa kohti tuli rakentaa yksi autopaikka. Korttelin tontit muodostuivat verrattain kapeiksi ja pääosin kooltaan pienehköiksi rivitalotonteiksi, mihin vaikutti se että jokaisella tontilla oli jo rakennuskantaa. Asemakaavaselostuksen mukaan korttelissa oli kuusi omakotitaloa talousrakennuksineen ja n. 30 asukasta.¹⁰⁷ Siten ei ole ihme, että rivitaloja tai kytkettyjä taloja tonteille ei ole toteutunut vuosikymmenten aikana, vaan korttelissa on nykyään eri-ikäistä pientaloasutusta, joista uusin rakennettu 2012.

Hyvinkään 1960—70-luvun alun asemakaavoissa, jotka koskivat asumista, alkoi merkintöjen ja määräysten määrä kasvaa aiempien vuosikymmenten kaavoihin nähden. Samalla myös kaavamääräysten yksityiskohtaisuus ja tarkkuus kasvoi, esim. tontin rakennusalojen, pysäköintipaikkojen, istutettavien alueiden tiukkoina rajauksina. Kaavoissa määriteltiin asuntojen tarvitsemia autopaikkamääriä, leikkialueiden neliömääriä ja erilaisia yhteistilojen tarpeita. Näitä em. määräyksiä esiintyy myös korttelin 921 asemakaavan muutoksessa, joka koski Martinkadun puoleista osaa, tontteja 1—13. Kaavamuutosanomukseen perustuen muutoksen laati Keijo Planman vuonna 1974 (kaava vahvistettiin puolitoista vuotta myöhemmin). Tonteilla 2—13 käyttötarkoitus muuttui rivitalojen tai muiden kytkettyjen rakennusten korttelialueeksi. Tontti 1, joka sijaitsee näkyvässä paikassa Martinkadun ja Tuomaankadun kulmauksessa, muutettiin yhdistettyjen liike- ja asuntokerrostalojen korttelialueeksi. Planmanin mukaan lähellä keskustaa sijaitseva alueen käyttötarkoitukseksi sopii parhaiten tehokas rivitalo asutus.¹⁰⁸ Kaikkien tonttien osalta kerrosluku on kaksi ja tehokkuusluvuksi määriteltiin 0,3, joka siis tarkoitti alkuperäisen rakennusoikeuden määrän nostamista kaikilla tonteilla, paitsi tontilla 1. Kaavamuutosta laadittaessa seitsemällä tontilla oli omakotirakennus ja tontilla yksi asuin- ja liikkerakennus. Muut viisi tonttia olivat rakentamattomia. Asemakaavan muutos on edelleen voimassa kaikilla edellä mainituilla tonteilla.

Vuonna 1976 laadittiin asemakaavamuutos, joka koski Kruununpuiston pientaloalueen jakavan puistoalueen muuttamista ns. Kruununpuiston sisääntulotieksi (Kalevankatu). Planmanin laatima kaavamuutos sisälsi lisäksi Kruununpuiston alueelta kaksi omakotitonttia Juhanintien varresta sekä Kruununpuiston ulkopuolelta, sen luoteispuolelta, kaksi kerrostalotonttia. Kahden omakotitontin kaavamääräykset päivitettiin vastaamaan silloista näkemystä erillispientalon kaavamääräyksistä. Näille tonteille osoitettiin kerrosluvuksi puolitoista ja tehokkuutta nostettiin 0, 2:sta 0,25:een sekä tarkennet-

¹⁰⁶ Planman 1972,2.

¹⁰⁷ Planman 1972, 1.

¹⁰⁸ Planman 1974, 2.

tiin rakennusaloja. Kaduksi muutettu puistoalue oli toiminut lasten leikkipaikkana vuosien ajan, joten korvaavaksi puisto- ja leikkipaikaksi Planman oli kaavoittanut vuotta aiemmin korttelissa 902 olevan rakentamattoman yleisten rakennusten korttelialueen.

Vuonna 1980 laadittiin Planmanin toimesta Kalevankadulle asemakaava ja sen muutos, jossa vahvistettiin nykytilanne. Kalevankadun yhteys Kruununpuiston tuntumasta valtatie 25 (Hanko-Mäntsälätielle) oli rakennettu valmiiksi jo 1977.

Keijo Planman laati vuonna 1981 asemakaavan muutoksen, joka koski kolmen Kruununpuiston kadun nimen muuttamista. Muutos oli tarpeen, koska Kruununpuiston alueen halkaisi kokoojakatu (Kalevankatu), jolloin Seittemänmiehenkadun, Metsämiehenkadun ja Kruununpuistonkadun yhteys Kalevankadun toisella puolella oleviin saman nimisiin katuihin katkesi. Tämä oli aiheuttanut ongelmia oikean osoitteen löytämisessä. Nimet muutettiin Kalevankadun lounaispuolella vanhaa nimeä vähän mukaillen Veljesten-, Metsästäjän- ja Kruununkaduksi.

Juhaninkadulla, kortteli 911, sijaitsevaan yleisten rakennusten kortteliin rakennettiin vasta vuonna 1988 päiväkotia. Sitä varten Planman joutui muuttamaan asemakaavaa vuonna 1987, koska alkuperäinen rakennusalan raja-alue oli pienehkö ja kapea L-muotoinen ala. Se ei vastannut siten 1980-luvun päiväkotirakennuksen ja pihatoimintojen sijoittelun suunnitteluohjeita eikä se huomionnut tontin maaston muotoja riittävästi.

Merkittävin asemakaavamuutos Kruununpuistoon, em. Kalevankadun kaavan lisäksi, tehtiin vuonna 1994, jolloin kaavoitettiin uudestaan alueen keskeisellä paikalla sijaitseva Kruununaukio ja sen ympärillä olevat kaksikerroksisille rakennuksille tarkoitettut tontit, joita on yhteensä kuusi. Kuudesta tontista kolme oli vielä rakentamattomia. Käyttötarkoitusta on täsmennetty siten, että kolmelle tontille on mahdollista sijoittaa myymälä, toimisto- tai yleisiä tiloja 50 % rakennusoikeudesta. Useammalla tontilla on edellisten vuosikymmenten aikana ollut erilaista liiketoimintaa. Päärakennusten, talousrakennusten ja oleskelualueiden sekä autopaikkojen sijoittuminen on tonteilla määritelty tarkasti. Rakennusoikeus on myös osoitettu rakennusaloittain. Rakennusoikeutta tonteille ei lisätty vaan sen tehokkuus on säilynyt 0,4. Vaikka kaavassa ei olekaan osoitettu tonteille suojelumääräyksiä tai lähiympäristöä huomioivia määräyksiä, ohjaavat rakennusoikeuden jakautuminen rakennusaloittain ja tarkasti osoitetut rakennus- ja eri pihatoimintojen alat uudisrakentamista nykyiseen rakennuskantaan soveltuvaan rakentamiseen. Asemakaavan muutoksen laati asemakaava-arkkitehti Päivi Seppälä.¹⁰⁹

Viimeisin asemakaavan muutos Kruununpuistoon tehtiin kiinteistön omistajan hakeuksesta vuonna 1999 ja se koski korttelin 927 tonttia 8 (pieni osa katualueesta sisältyi kaavamutokseen), joka kaavamutoksessa jaettiin kahdeksi tontiksi: tontit 9 ja 10. Alkuperäinen tontti oli kooltaan 1 714 m² suuruinen ja tonttitehokkuudeltaan varsin vaatimaton; e= 0,16. Kaavamutoksessa rakentamista ohjattiin lähelle Jukolankatua, istutettavan alueen rajaan kiinni. Kaavan mukaan uudisrakentamisen tulee

¹⁰⁹ Seppälä 1994, 1–3.

muodostaa nykyisen rakennuskannan kanssa yhtenäinen kokonaisuus. Liiketilojen rakentamismahdollisuus poistettiin kaavasta. Tonttien kerrosluku säilyi ennallaan (1 $\frac{3}{4}$). Tonttien tehokkuutta nostettiin 0,16:sta 0,25:een, joka vastaa Hyvinkäällä omakotitonttien tämän päivän keskimääräistä tehokkuutta. Kaavamutoksen laati toimistoinsinööri Martti Lyhykäinen.¹¹⁰

Kruununpuiston poikkeusluvut

Poikkeuslupia Kruununpuistoon on myönnetty kaikkiaan 12 kappaletta 10 eri tontille. Ensimmäinen poikkeuslupa on myönnetty vuonna 1991 ja viimeisin lupa on vuodelta 2011. Poikkeuslupan tarve on kuudessa kohteessa koskenut rakennusoikeuden ylitystä. Neljässä tapauksessa on tarvittu toisen omakotitalon rakentamista varten poikkeuslupaa, joista kahdessa luvassa on lisäksi poikettu kerrosluvusta eli puolitoistakerroksisen talon sijaan on haluttu rakentaa täysin kaksikerroksinen asuinrakennus. Toisen talousrakennuksen (sauna) rakentamista varten on myös haettu poikkeuslupaa. Yhdelle tontille poikkeuslupa on myönnetty kahdesti. Ensimmäinen lupa koski autosuojan rakentamista lähelle naapurin rajaa ja toinen lupa tarvittiin rakennusoikeuden ylityksen vuoksi. Edellä mainittujen 12 luvan lisäksi on myönnetty kaavassa osoitetulle puistoalueelle poikkeuslupa tilapäistä kioskirakennusta varten vuodesta 1978 lähtien. Viimeisin viiden vuoden lupa on myönnetty vuonna 1995. Kioskin toiminta on loppunut ennen viimeisimmän luvan umpeutumista.

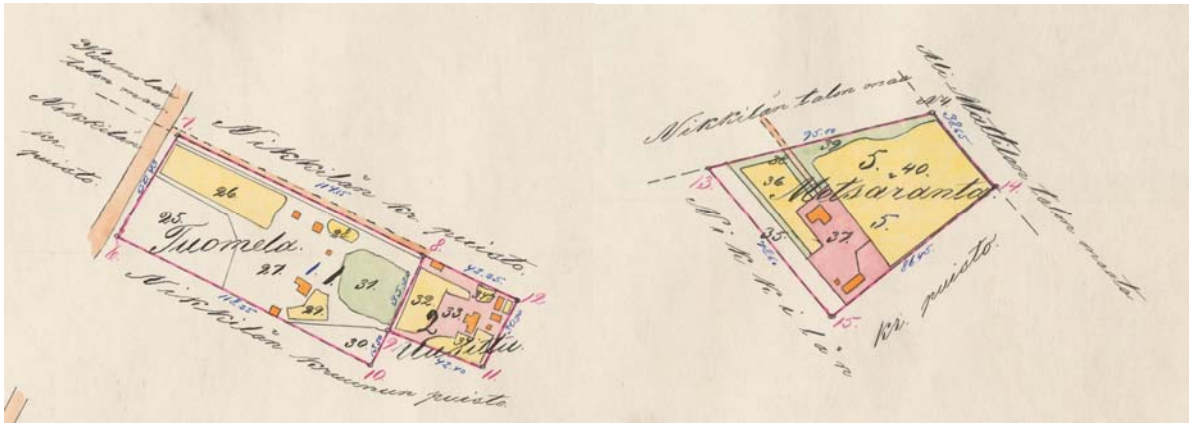
Myönnettyistä poikkeusluvista ongelmallisimpia ovat kerrosluvusta ja rakennusoikeuden ylityksestä myönnetyt poikkeukset. Kaksikerroksiset talot, jotka sijoittuvat puolitoistakerroksisten rakennusten ympärille, erottuvat isompina ja korkeampina rakennuksina ympäröivästä rakennuskannasta. Ne myös poikkeavat kattomuodon ja -kaltevuuden suhteen. Esimerkiksi täydennysrakentamisena alueelle sijoittunut kaksikerroksinen pulpettikattoinen asuinrakennus on vieras elementti puolitoistakerroksisten harjakattoisten talojen joukossa. Suurimmat rakennusoikeuden ylitykset Uudenmaan ympäristökeskuksen (nykyisen Ely-keskuksen) myöntämässä poikkeusluvissa ovat olleet noin 70 k-m² luokkaa. Suuret rakennusoikeuden ylitykset ovat johtaneet liian tiiviiseen ja massiiviseen rakentamiseen suhteessa ympäristöön.

2.2.3 Kruununpuiston rakentamisen historiaa

Nykyinen Kruununpuiston alue ympäristöineen kuului ennen isojakoa (toimitettu Hyvinkäällä vuosina 1780—1807) Hyvinkäänkylän talojen yhteisomistukseen. Isojaossa kyseinen alue erotettiin Kruunulle ns. liikamaaksi ja se oli osa laajempaa ns. Nikkilän Kruununpuiston aluetta.¹¹¹ Nikkilän Kruununpuisto säilyi 1940-luvulle asti lähes koskemattomana valtion maana lukuun ottamatta muutamia pieniä vuokratiloja, jotka erotettiin siitä vuonna 1930. Kruununpuiston vaiheisiin liittyy myös yli kaksivuosisymmentä kestäneet neuvottelut VR:n konepajan sijoittamisesta Hyvinkäälle (ks. liite 7).

¹¹⁰ Lyhykäinen 1999 2—5.

¹¹¹ Hyvinkään keskustaajaman kulttuuriympäristön hoitosuunnitelma 2000, 76.

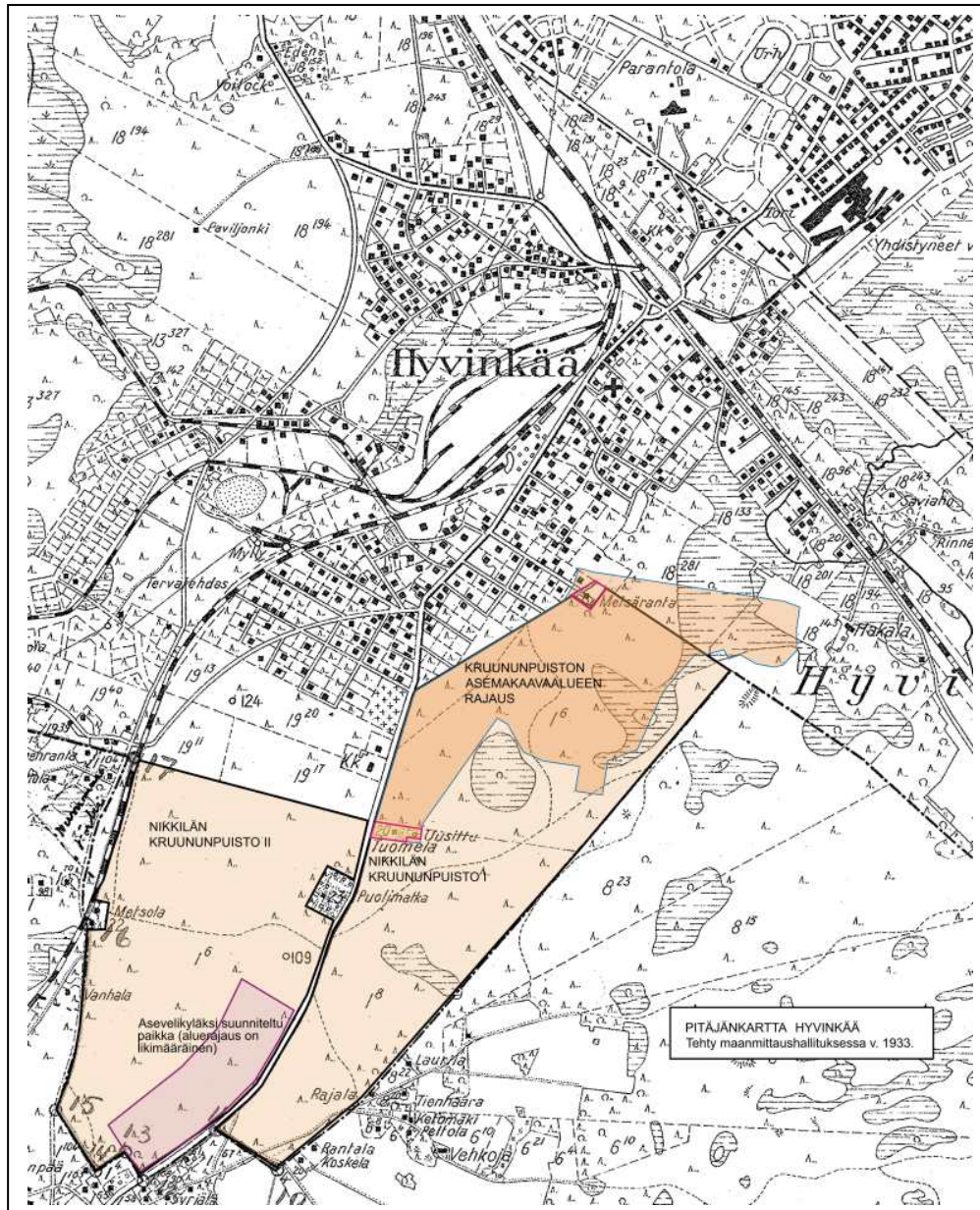

Kuvassa 21 on Kruununpuiston (Nikkilän Kruununpuiston) alueesta erotetut Tuomelan, Uusitun ja Metsärannan vuokratilat vuonna 1930 vahvistetun maarekisterikartan mukaan. (kuva: kansallisarkisto).

Nikkilän Kruununpuistossa laitettiin vireille Metsärannan ja Tuomelan sekä Uusitun tilojen vuokra-alueiden erotus vuonna 1926 maanmittausinsinööri F. Oskar Immellin toimesta. Samaan toimitukseen kuului Nikkilän Kruununpuiston länsipuolen alueella olevat Metsolan ja Puolimatkan tilat, mutta ne eivät sijaitse nykyisen Kruununpuiston alueella. Tuomelan ja Uusitun tilat sijoittuvat nykyiseen kortteliin 930, joka kaavoitettiin muun Kruununpuiston asemakaavan jälkeen vuonna 1953. Kartassa esitettyä Tuomelan tilan rakennuskantaa ei ole enää jäljellä. Sen sijaan Uusitun tilan pohjoiskulman rakennus saattaa olla nykyisin jäljellä. Muut rakennukset on purettu ja uusia on rakennettu tilalle. Metsärannan tila sijoittuu kortteliin 918 nykyisten tonttien 9, 10 ja 11 alueelle. Metsärannan alkupe-
räinen rakennuskanta sijoittui tontille 10, johon rakennettiin silloisten rakennusten tilalle neljän asu-
non rivitalo vuonna 1976. Lisäksi rakennuskantaa oli ennen Kruununpuiston kaavoittamista nykyisen kortteli 918 tonteilla 6–8.

Kruununpuistoon tehtiin valtion toimesta palstoitus suunnitelma vuoden 1945 lopulla noin 40 omakoti-
talotontille, jotka oli tarkoitettu maanhankintalain mukaan maansaantiin oikeutetulle henkilölle. Nikki-
län Kruununpuiston eteläosaan rakennettiin yksitoista 11/2-kerroksista taloa 1940-luvun puolivälin
jälkeen ja 1950-luvun alussa vielä neljätoista vastaavanlaista asuinrakennusta. Aluetta kutsuttiin
aluksi ns. asevelikyläksi ja se sijoittui nykyisen Pilventie ympärille, noin kilometrin verran etelään
päin Kruununpuisto eteläraja ja Hyvinkään kylän johtavan maantien pohjoispuolelle. Nimi kuitenkin
muutettiin Pilvenmäeksi sen ensimmäisen rakentajan Onni Pilven mukaan¹¹². Alueelle rakennettiin
rintamamiestaloja lopulta erittäin hajanaisesti ja ne eivät muodostaneet yhtenäisiä korttelialueita. Ny-
kyisin alueen jälleenrakennuskauden talot ovat pieni vähemmistö uudemman rakennuskannan seas-
sa. Tähän vaikutti luultavasti se, että vuoden 1946 syksyllä oli mahdollista rakentaa Kruununpuiston
asemakaava-alueelle, joka sijoittui lähelle Hyvinkään keskustaa. Myös Pilvenmäen kunnallistekniikka
oli puutteellinen vielä 1950-luvun alussa toisin kuin Kruununpuistossa

¹¹² Bergström, 1994, 49 – 51.

Kuva 22. Kuvan kartta on vuodelta 1933. Siihen on rajattu nykyinen Kruununpuiston alue oranssilla sävyllä (sininen reuna). Koko Nikkilän Kruununpuiston alue I ja II on osoitettu beigen värillä (musta reuna). Punaisella rajatut alueet ovat Nikkilän Kruununpuistosta erotettuja alueita Tuomela ja Uusittu (alempi) sekä Metsäranta (ylempi). Vasemmassa alakulmassa on ns. asevelikylän likimääräinen aluerajaus. Metsolan tila on kuvan vasemmassa reunassa rautatien vieressä ja Puolimatkan tila Nikkilän Kruununpuiston I ja II välissä maantien varressa (värittömät alueet).

Keisarillisen senaatin kamaritoimituskunnan kirjeellä n:o 829 23.10.1912 siirrettiin Hyvinkään kunnan Hyvinkään kylästä tilat Kruununpuisto II RN:O 1:6 ja Kruununpuisto I RN:O 1:8 valtion kruununmaahan (lähde: www.maanmittauslaitos.fi/rekisteritiedot).

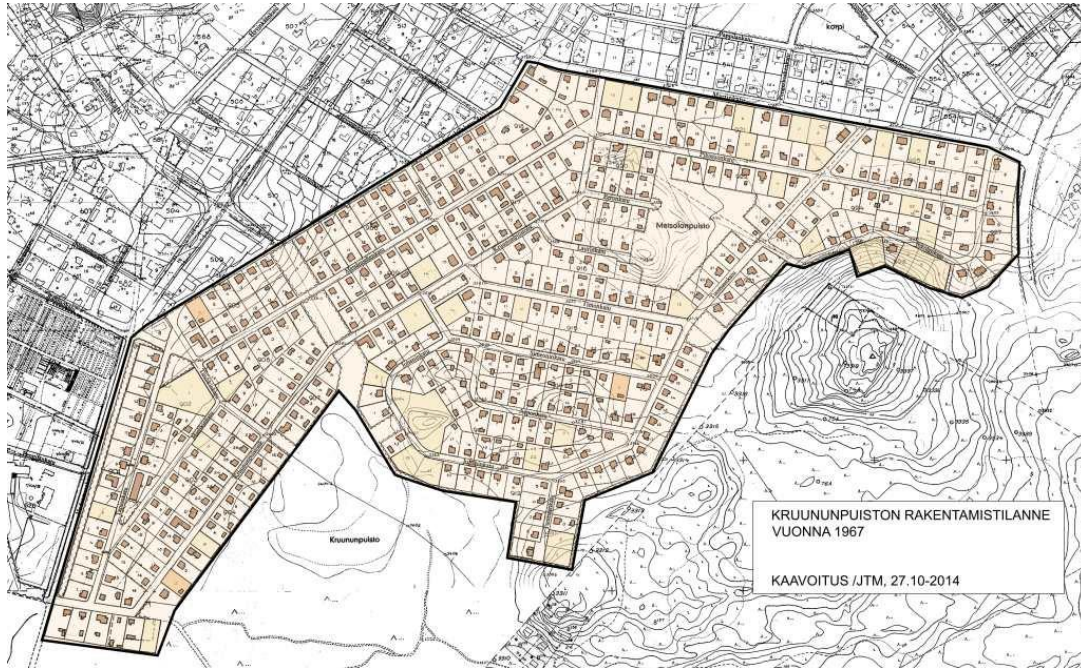
Kruununpuiston varsinainen rakentaminen käynnistyi vuonna 1946. Tosin kauppalan omistamalle alueelle kortteliin 918, Seittemänniehen ja Martinkadun kulmaukseen, rakennettiin muutamia asuinrakennuksia vuosina 1943 ja 1945. Jälleenrakennuskauden tyyppitalojen rakentaminen keskittyi aluksi Kruununpuiston länsi- ja eteläosiin kortteleihin 901—909 sekä sen keskiosaan muutamille yksittäisille tonteille. Seuraavana vuonna rakentaminen laajeni edellisten korttelien lisäksi kortteleihin 910—912 ja 917. Valtion omistamia tontteja annettiin maanhankintalain nojalla niihin oikeutetuille ja

muille yksityishenkilöille, joilla lainahakemukset olivat kunnossa. 40-luvun lopulla rakentaminen laajeni Kruununpuiston itäosiin 911—920 sekä seitsemälle tontille kortteleissa 924 ja 925, jotka olivat kauppalan omistamia. Muita kokonaan kauppalan hallussa olleita kortteleita olivat 921, 922, 927 ja 928. Kauppalan tonteilla rakentaminen pääsi kunnolla vauhtiin vasta 1950-luvulla. Rautatiehallitus osti metsähallitukselta vuonna 1950 Kruununpuiston itäosasta Tuomaan- ja Timonkadun varrelta 40 tonttia keskuskonepajan työntekijöitä varten. Tontteihin liittyvät katualueet rautatiehallitus antoi veloituksesta kaupungin omistukseen toisin kuin metsähallitus, joka oli valmis luovuttamaan katu- ja puistoalueet sopivaa korvausta vastaan (75 markkaa neliöltä). Samassa yhteydessä kaupunki osti yleisten rakennusten tontit kortteleista 902 ja 911 hintaan 150 markkaa neliöltä vuonna 1952.¹¹³ Rautatieläisten tonteille rakennetuista taloista vain neljännes toteutettiin Vr:n tyyppipiirustusten mukaan ja toisen neljänneksen suunnittelusta vastasi Arvi Rostila. Puolet taloista rakennettiin muiden suunnittelijoiden suunnitelmien mukaan. Kruununpuiston aivan itäisimpien kortteleiden 927 ja 928 tonttijaot vahvistettiin vasta vuonna 1952 ja korttelin 930 vuonna 1953. 50-luvulla Kruununpuiston alueella rakennettiin koko alueella lukuun ottamatta kortteleita 928 ja 930, jolla oli vanhaa rakennuskantaa jo ennen sotia ja sitä täydennysrakennettiin vasta 1960-luvulla. Kortteliin 928 merkittävää rakentamista toteutui vasta 60- ja 70-luvuilla. Korttelin viimeinen tontti rakennettiin vasta vuonna 2002. Alueen laajuudesta johtuen yksittäisiä tontteja jäi rakentamatta kortteleissa eri syistä: maasto-olosuhteet, tontin muoto ja sijainti. 60-luvulla ja 70-luvun alkupuolella Kruununpuisto täydentyi matalilla yksikerroksisilla asuinrakennuksilla ja 1/2-kerroksisten talojen yksitasoisilla laajennuksilla. 1960-luvun lopussa kortteliin 902 rakennettiin ensimmäinen matala tasakattoinen rivitalo. Kruununpuiston alue täydentyi 1970- ja 1980-luvuilla noin 20 omakotitalolla ja neljällä rivitalolla.

Liikerakentamista sijoittui 1950-luvulla Kruununaukion ympärille, johon rakennettiin kolme kaksikerroksista asuin- ja liikerakennusta. Kortteliin 915 Kruununaukion ja Timonkadun kulmaan rakennettuun taloon sijoittuivat vuonna 1954 Backmanin lihakauppa ja Turtiaisen kauppa, joka oli toiminut kahdessa eri Timonkadun omakotitalossa vuodesta 1950 lähtien. Molemmat yritykset lopettivat toimintansa rakennuksessa vuonna 1972 ja tilalle tuli lihakauppa Kuokka, joka toimi siinä vuoteen 1979 asti. Rakennuksen yläkerran asunnot ovat edelleen käytössä. Taloa vastapäätä rakennettiin vuonna 1956 asuin- ja liikerakennus, jonka liiketilaan sijoittui Ahjon kauppa, jonka tilalle tuli vuonna 1980 Kruunun baari ja matkustajakoti, jonka toiminta päättyi 1999. Nykyisin rakennuksessa on edelleen muutamia majoitushuoneita sekä asuntoja. Kruununpuistonkadun ja Timonkadun kulmaan sijoittui Leinon leipomo vuonna 1957. Leipomotoiminnan päätyttyä tilalle tuli Mormonikirkko (Myöhempien aikojen Jeesuksen kristuksen kirkko) vuonna 1978. Talo muutettiin kokonaan asuinrakennukseksi vuonna 1995. Kruununaukiolla (Timonkadun puoleisessa päässä) toimi 1960-luvulta alkaen myös Naskalin kioski, jonka vieressä oli puhelinkoppi. Ne poistuivat aukiolta 1990-luvulla. Martinkadun ja Tuomaankadun kulmaan rakennettiin 1950-luvun lopussa asuin- ja liikerakennus, jossa oli pieni, tukkukauppojen Oy:n eli TUKO:n, ruokakauppa (rakennuksen piirustukset oli laadittu ko. Tukku-Konttorin toimesta). Kaupan lisäksi rakennuksessa oli kioski 1960-luvun puolestavälistä alkaen.

¹¹³ Kauppalanhallituksen pöytäkirjat 1951, 125 §11 ja 1952, 312 §3.

Kauppaa (Spar) laajennettiin vielä 1980-luvun alussa. Rakennus muutettiin kokonaan asuinkäyttöön vuonna 1992.¹¹⁴

Kuva 23. Kruununpuiston rakentamistilanne vuonna 1967. Kuvassa on tummennettu tyhjät ja vain talousrakennuksen omaavat tontit. Rakentamattomia tontteja on tässä vaiheessa rinteisillä alueilla (kuvan oikeassa reunassa ja muutamat tontit kuvan alaosassa). Myös monet paljon rakennusoikeutta omaavat tontit ovat vielä vailla rakennuksia, kuten Martinkadun varsi (kuvan yläaita) ja Kruununaukion ympäristö (Kruununpuiston keskivaiheilla).

Kalevankadun (ns. Kruununpuiston sisääntulotie) rakentaminen Kruununpuiston läpi perustui yleiskaavan mukaisen Hanko-Mäntsälä maantien Hyvinkään sisääntulotien suunnitelmiin. Tiesuunnitelmat oli hyväksytty 1973 ja siihen liittyvän Aionkadun suunnitelmat vuotta myöhemmin (Aionkatu sijoittui Kruununpuiston halkaisevan puistoalueen koillispuolelle). Kruununpuiston läpi kulkeva Kalevankatu toteutettiin vuosien 1976–1977 aikana. Samalla Metsämiehenkatu ja Kruununpuistonkatu katkaistiin ja niistä tuli ajoneuvoliikenteen osalta pussikatuja Kalevankadun molemmin puolin. Kevyen liikenteen väylät rakennettiin kuitenkin Kalevankadun ali kyseisten katujen jatkeena. Seitsemänmiehenkatu liittyi Kalevankatuun t-liittymänä. Korttelin 910 tontit 1 ja 2 jouduttiin kaventamaan ja samalla osoittamaan 12–20 istutettavat suojavyöhykkeet. Koska sisääntulotiestä oli tulossa vilkasliikenteinen katu, rakennettiin melusuojavallit katualueen molemmin puolin niille osille, joissa tie on ympäröivää maastoa korkeammalla.¹¹⁵

1990-luvulla kruununpuistoon rakennettiin vain muutamia rakennuksia, joista merkittävin ympäristön kannalta oli pienkerrostalon rakentaminen Tuulikinkadun ja Veljestenkadun kulmaan. 2000-luvun alussa täydennysrakentamista sijoitettiin Kruununaukion ympärille, johon rakennettiin pienkerrostalo

¹¹⁴ Liiketilojen käyttö eri tarkoituksiin ja muut muutokset Kruununaukion ympäristössä perustuvat Seija Peuralan haastatteluun ja muistiinpanoihin sekä rakennuslupapapirustuksiin.

¹¹⁵ Kruununpuiston sisääntulotien asemakaavan selostus 1976, 3-4.

ja kaksi paritaloa. Omakotiloja alueelle on rakennettu kahdeksan, joista neljä sijoittuu kadun varteen ja neljä tontin takaosaan. 2000-luvulla on osassa Kruununpuistoa uusittu kunnallistekniikka: vesi- ja viemärijohtoja, kadun päällysteitä ja valaistusta. Työ jatkuu vielä tulevina vuosina.

Nikkilän kruununpuiston I alueesta Kruununpuiston eteläpuolinen alue, Kruununmaa, asemakaavoitettiin vasta 2004 pientaloalueeksi. Se on rakennettu valmiiksi yhtä yhtiömuotoista tonttia lukuun ottamatta. Nikkilän Kruununpuisto II sijaitseva Sonninmäen eteläpuolinen alue on edelleen asemakaavoittamatta. Alueella on kuitenkin voimassa keskustaajaman osayleiskaava (2014), jossa alue on osoitettu pääosin virkistysalueeksi ja katujen varsille jonkin verran kerrostalorakentamista. Kyseinen alue on nykyisin lähiympäristön asukkaiden virkistyskäytössä.

2.3 Kruununpuistossa käytetyt tyyppiirustukset

Kruununpuistossa käytetyt valmiit tyyppiirustukset

Valmiita tyyppiirustuskuvia Kruununpuistossa on käytetty yhteensä 48 tontin asuintalon rakentamisessa ja sen lisäksi kolme talousrakennusta on rakennettu tyyppiirustuksen pohjalta. Valmiita tyyppitalojen piirustuksia on hyödynnetty eniten korttelissa 906 (7 tontilla) ja korttelissa 915 (8 tontilla). Osassa tyyppiirustuksia on vaihtoehtoisia pohjaratkaisuja erityisesti ullakon ja kellarin rakentamisen suhteen. Hylätyt vaihtoehdot on piirustuksissa vedetty rastilla yli. Yhtenäistä linjaa (kuten esimerkiksi maatalousliiton keskusliiton jälleenrakennusvaliokunnan piirustuksissa) julkisivujen määrän esittämisessä ei ollut, vaan joistakin taloista on esitetty neljä sivua ja joistakin vain toinen pitkä julkisivu ja pääty. Valmiit tyyppiirustukset sisältävät vaihtelevan määrän erilaisia rakennekuvia esim. kattoristikkoista ja hormeista. Lisäksi osa piirustuksista sisältää rakennustarvikkeiden määräluetteloi- ta, joiden perusteella on ollut helppo ostaa tarvittava määrä rakennustarvikkeita. Maatalousseurojen keskusliiton jälleenrakennusvaliokunnan (tai asutusvaliokunnan) piirustuksia on käytetty 28 tontilla. Rakennusvaliokunnan piirustusvalikoimasta Kruununpuistossa on käytetty 13 erilaista tyyppiirustusta, joista suosituimmat (molempia käytetty 5 tontilla) olivat tyypit A-2 ja A-3 vuodelta 1947. Kaikki käytetyt mallit ovat olleet 11/2-kerroksisia taloja, joiden asuintilat tukeutuvat tulisijan ja hormin ympärille. Tyyliltään vuoden 1945 tyyppitalot ruutuikkunoineen olivat vielä vanhahtavia verrattuna vuoden 1950-luvun alun maatalouskeskusliiton jälleenrakennusvaliokunnan tyyppitalomalleihin. Uudenmaan läänin maanviljelysseurojen asutustoimikunnan tyyppiirustuksia on hyödynnetty kuudella tontilla vuosina 1945—46 ja 1949. Ne ovat sisällöltään hyvin lähellä Maatalouskeskusliiton jälleenrakennusvaliokunnan piirustuksia. Puutalo Oy:n laatimien tyyppiirustusten mukaan on toteutettu 4 kohdetta (1947, 1959 kaksi kohdetta ja 1962). Näistä kolme on yksikerroksisia taloja ja yksi on 11/2-kerroksinen talo, joka on kuitenkin tavallista matalampi, jolloin yläkerrassa on varsin vähän asuinpinta-alaa. Siirtoväen pika-asutuksen rakennuspiirustusta on käytetty yhdellä tontilla (tyyppi A10-1940). Se on 11/2-kerroksinen tyyppitalo, jonka neli- ja kuusiruutuiset pääikkunat sekä pystyverhous tekevät siitä tyyliltään vanhahtavan myöhempiin tyyppitaloihin verrattuna. Valtion rautateiden keskus- konepajan hankkeen yhteydessä työntekijöille oli tarjolla VR:n laatimia tyyppiirustuksia. Kokkolassa

laaditun Rautatieläisten omakoti -tyyppiirustuksen (1950) pohjalta on rakennettu asuintalot kahdeksalle tontille. Kalustetuissa pohjapiirustuksessa oli ullakoille sijoitettu toinen asunto. Kellarin rakentamista varten oli kaksi vaihtoehtoista ratkaisua: täyskellari ja suppea neljännesosakellari. 11/2-kerroksiset talot eroavat julkisivuiltaan perustyyppitalosta pihan puolen ulkonevasta pääikkunasta. Yhden talon tyyppiirustuksen merkintänä on VR:n omakotitalo (1953). Se on rautatieläisten omakotipiirustusten valintavihkon tyyppi numero 2. Se on hyvin samantyylinen Kokkolassa laadittu VR:n 11/2-kerroksinen tyyppitalo. Se on toteutettu peilikuvana, sillä alkuperäisen pääpiirustuksen väärinpäin olevat tekstit on korjattu niiden viereen. Valmiisiin tyyppisuunnitelmiin tehtiin varsin paljon muutoksia jo suunnitteluvaiheessa sekä rakentamisen yhteydessä, jolloin lupakuvia korjattiin päälle piirtämälle tai laadittiin muutospiiirustuksia. Valmiita talusrakennuksen tyyppiirustuksia on käytetty kolmella tontilla, mutta asuinrakennus on toteutettu kuitenkin erikseen laadituilla piirustuksilla.¹¹⁶

2.4 Kruununpuiston asuintalojen suunnittelijoita

Kruununpuiston rakennuskanta muistuttaa yleispiirteisesti katsottuna tyyppilliseltä jälleenrakennuskauden tyyppitalo- tai rintamamiestaloalueita. Kuitenkin valmiiden tyyppiirustusten käyttö alueella on ollut vain noin 10 % luokkaa. Suurin osa alueen päärakennusten piirustuksista tilattiin suunnittelijoilta, jolloin voisi kuvitella katukuvassa näkyvän rakennuskannan ilmeen olevan nykyistä vaihtelevampaa. Talomallit muistuttavat toisiaan varsinkin kadun puoleisen julkisivun ja sisätilojen suhteen. Erilaiset lait ja säädökset sekä lainansaanninehdot rajoittivat talojen suunnittelua, jolloin suunnitelmat johtivat samantyyppisiin ratkaisuihin. Pääosa Kruununpuiston talojen suunnittelijoista oli paikallisia rakennusmestareita, jotka laativat runsaasti asuin- ja pieniä liikerakennuksia Hyvinkään kauppalaan. Kauppalan rakennusosastolla olivat töissä Kruununpuiston talojen suunnittelijoista Selim Holmari, Pentti Suvio, J.H. Yli-Kovero, N.E. Järvinen ja Tatu Iivainen sekä Seppo Heikkinen.

Kruununpuiston alueen 1940—60-luvun suunnittelijat olivat siis pääasiassa koulutukseltaan rakennusmestareita. Arkkitehtien osuus suunnittelijoista kasvoi vasta 1980-luvulla, jolloin valtaosa alueen tonteista oli jo rakennettu. Ahkerin suunnittelija Kruununpuiston alueella oli rakennusmestari **Reino Helin** (s. 1907), jonka käsiälää on 79 omakotitalon piirustukset, jotka hän laati vuosien 1946—1959 välillä. Määrää selittää ehkä se, että hän toimi Uudenmaan läänin maanviljelysseuran palveluksessa¹¹⁷, jolloin rakentaja saattoi luottaa siihen, että Helinin suunnittelema rakennus täyttävän viranomaisten ja valtion tukeman asuntolainoituksen vaatimukset. Suurin osa Helinin piirustuksista syntyi 1940-luvun lopulla. Helin käytti 11/2-kerroksisissa taloissa suunnitelmien pohjana kolmea perustyyppiä, jotka erosivat toisistaan kuistin osalta: leveitä kuisteja oli 28:ssa ja kapeita 16:sta sekä parvekkeellinen kuisti oli kahdeksassa talossa. Erityisiä yksityiskohtia Helin sijoitti tyyppitalojen julkisivuihin harvakseltaan. Muutamiin taloihin Helin sijoitti ullakkotiloihin pieniä pyöreitä ikkunoita tai kuisteihin laajoja ruudutettuja ikkunapintoja. Hänen laatimansa talopiirustukset ovat varsin yksinkertaisia ääri- viivapiirustuksia, jotka hän laati todennäköisesti nopealla aikataululla. Vasta 1950-luvun puolivälin

¹¹⁶ Rakennusvalvonnan piirustusarkisto, korttelien 901—930 pääpiirustukset.

¹¹⁷ Kauppalanhallituksen pöytäkirja 1946, 21 §9.

maissa Helinin suunnittelemissa taloissa oli enemmän variaatioita ja samalla piirustuksista tuli tarkempia ja yksityiskohtaisempia, mutta mitoitukset puuttuivat edelleen pohjapiirustuksista.¹¹⁸

Selim Holmari (s. 1904) laati kaikkiaan 42:n talon piirustukset Kruununpuistoon. Pääosa suunnitelmista syntyi 40-luvun lopussa ja viimeinen vuonna 1954. Hän olisi laatinut piirustuksia todennäköisesti enemmänkin, mutta kauppalan rakennusmestarina hänen sivutoimista rakennussuunnittelua rajoitettiin.¹¹⁹ Hän tuli Hyvinkään kauppalan palvelukseen vuonna 1942 tontinmittaajan virkaan. Hänen toimenkuvaansa kuului monenlaisia tehtäviä tonttijakojen, pienten asemakaavamuutosten ja tonttien suunnitelmapiirrosten laatimista, kunnallistekniikan kustannuslaskentaa, rakennusjärjestysten valmisteluun osallistumista ja välillä myös rakennustarkastajan tehtäviä, jotka myös estivät rakennussuunnitelmien teon.¹²⁰ Monet Holmarin piirustukset olivat varsin luonnosmaisesti laadittuja ja hän jätti usein julkisivuista piirtämättä talon toisen päädyn. Holmari toisti pääasiassa muutamaa tyyppitalomallia, joissa oli pieniä eroja kuistin yksityiskohdissa. Lisäksi yhdessä talomallissa ei ollut lainkaan suuria ikkunoita (huoneiden pääikkunoita) pihan puoleisessa julkisivussa. Holmari laati muutamia yksilöllisiä omakotitaloja, joissa oli enemmän yksityiskohtia julkisivuissa. Näissä taloissa myös asuinhuoneiden käyttötarkoitus sekä sijainti poikkesivat tavanomaisista ratkaisuista. Hän suunnitteli Martinkadulle yhden pienkerrostalon vuonna 1949. Holmari oli myös ahkera Kruununpuiston talousrakennusten suunnittelija.

Rakennusmestari **Arvi Rostila** (s. 1900, alkuperäinen nimi on ollut Arvid Frost¹²¹) laati 31 talosuunnitelmaa vuosien 1947–1956 välillä. Valtaosa hänen suunnitelmistaan syntyi 1950-luvulla. Rostila muutti Hyvinkäälle sodan jälkeen Viipurista, jossa hän suunnitteli asuin- ja liikeyrakennuksia ja niiden muutoksia, mm. funkkis-tyylisen Keksien ja Rinkelin toimitalo vuonna 1937. Hyvinkäällä Rostila on suunnitellut monien omakoti-, asuin- ja liikeyrakennusten lisäksi mm. järjestötalon (1950) sekä osallistunut kauppalan lautakuntatyöhön (palo- ja yleisten töiden lautakunta) ja sen rakennushankkeisiin työmaan valvojana.¹²² Rostilan Kruununpuiston talosuunnitelmissa oli ajan tyyppillisistä rintamamies-taloista poiketen erilaisia yksityiskohtia esimerkiksi parvekkeellisia ja kulmikkaita erkereitä¹²³ talojen päädyissä. Nämä elementit toistuvat kaikkiaan 12:sta talossa. Tätä talomallia on käytetty kaikilla viidellä korttelin 923 tonteilla. Hän suunnitteli korttelin kokonaisuutena, jossa talojen vino sijoitus kadun suuntaan poikkeaa Kruununpuiston muista kortteleista, joissa talot ovat pääasiassa kadun suuntaisesti. Kyseistä talomallia on lisäksi käytetty kuudella tontilla korttelissa 916. Monissa muissa hänen suunnittelemissa taloissa on käytetty erkereitä tai muita ulokkeellisia ikkunaratkaisuja, joko talon päädyssä tai kadun puoleisessa pitkässä julkisivussa. Rostilan suunnittelemissa taloissa, jotka poikkeavat perinteisen tyyppitalon pohja- ja julkisivupiirustuksista, on noin kymmenkunta erilaista ratkaisua. Vain kolme hänen suunnitelmistaan taloista on yksikerroksisia ja muut 11/2-kerroksisia. Hä-

¹¹⁸ Rakennusvalvonnan piirustusarkisto, korttelien 901-930 pääpiirustukset.

¹¹⁹ Kauppalanhallituksen pöytäkirja 1944, 199 §5 ja 1947, 26 §8 ja 259 §13.

¹²⁰ Kauppalanvaltuuston pöytäkirja 1945, 10 §12 ja kauppalanhallituksen pöytäkirja 1947, 302-303 §5 ja 1949, 431 §7.

¹²¹ Härmäläinen, 2012. 10. www.lehtiluukku.fi/lue/aamuposti-hyvinkaa-26.04.2012/17802.html.

¹²² Kauppalanhallituksen pöytäkirja 1949, 123 §3.

¹²³ Erkkeri on ikkunallinen ulkonema talon rungossa. Sen avulla saadaan lisää valoa huonetilaan, joka on usein olohuone tai ruokailutila.

nen suunnitelmansa olivat tarkkaan mitoitettuja ja ne sisälsivät usein myös muita yksityiskohtaisia suunnitelmia esim. tulisijojen hormipiirustukset tai aitamallin.¹²⁴

Aarne Nurmi (s. 1909) laati 10 vuoden aikana (1947—1957) Kruununpuiston alueelle 27 suunnitelmaa, jotka kaikki olivat tarkkaan ja huolella piirrettyjä sekä mitoitettuja talotyyppejä. Nurmi toimi yksityisyrittäjänä vaihtelevalla menestyksellä. Hän suunnitteli omakotitaloja Viertolaan 1920-luvulla ja 30-luvun alussa kauppalan toimeksiannosta rakentanut kunnalliskodin ja siihen liittyvän työosastorakennuksen.¹²⁵ 1930-luvun loppupuolella Nurmella oli omassa yritystoiminnassaan taloudellisia vaikeuksia ja hän joutui eroamaan rakennuslautakunnasta luottamuspuolan johdosta.¹²⁶ Nurmen piirtämistä taloista viittä voidaan pitää yksilöllisinä asuinrakennuksina, jotka erottuvat perinteisistä tyyppitaloista niin sisätilojen kuin julkisivujenkin suhteen. Täysin samaa talomallia on käytetty viidessä talossa, joista kolme sijaitsee vierekkäisillä tonteilla. Nurmen piirtämissä taloissa erottuu kuistiratkaisut, joita Nurmi on varioinut yli toistakymmentä erilaista tyyppiä.¹²⁷

Rakennusmestari **Heikki Siikonen** (1890—1973) laati tasaisesti erilaisia rakennussuunnitelmia Kruununpuistoon vuosien 1943—1971 välillä. Hänen rakentamiseen liittyvä toimintansa oli laajaa jo aiemmin Hyvinkäällä ja muualla Suomessa. Hän suunnitteli Etelä-Suomen alueelle valtavan määrän rakennuksia pienistä talusrakennuksista tehdas- ja liikerakennuksiin sekä asuinkerrostaloihin. Hän toimi mm. vuosina 1918—1925 ja 1927—1928 Uudenmaan maanviljelysseuran rakennustoimiston johtajana.¹²⁸ Hyvinkäällä Siikonen laati villatehtaan työntekijöille omakotirakennusten piirustuksia. Hän toimi kauppalan monissa rakentamisasioissa asiantuntijan roolissa. Hän oli mukana 1930-luvulla kauppalan rakennusjärjestyksen laatimista koskevassa toimikunnassa. Hän selvitteli ja tutki tonttien taloudellisia arvoja sekä tutki silloisen kauppatorin uudelleen järjestelyjä.¹²⁹ Kruununpuistoon hän suunnitteli kaikkiaan 25 asuinrakennusta ja sen lisäksi runsaasti talojen laajennuksia, talusrakennuksia tai pieniä vajoja. Suunnittelutehtävien suhteen hän ei ollut valikoiva, vaan hänelle kalpasivat pienemmätkin tehtävät. Rostilan ja Nurmen suunnitelmien tavoin myös Siikosen laatimat suunnitelmat olivat keskimääräistä tasokkaampia, mitoituksineen ja yksityiskohtineen. Siikosen suunnittelemissa taloista 17:sta oli ”perustyyppitaloja” ja seitsemää voidaan pitää yksilöllisinä omakotitaloina. Lisäksi Siikonen laati erilaisia muutos- tai laajennussuunnitelmia kaikkiaan 11 omakotitaloon.¹³⁰

Turengista kotoisin oleva rakennusmestari **J. H. Yli-Kovero** valittiin kauppalan rakennusosastolle vanhemman rakennusmestarin virkaan vuonna 1947. Paria vuotta myöhemmin hän siirtyi osaston piirtäjäksi. 1950-luvun alussa hän siirtyi kauppalan rakennusosaston toimistorakennusmestariksi ja sai tehtäväkseen toimistopäällikön tehtävät.¹³¹ Hän laati Kruununpuiston tonteille yhteensä 18:sta

¹²⁴ Rakennusvalvonnan piirustusarkisto, korttelien 901-930 pääpiirustukset.

¹²⁵ Kauppalanhallituksen pöytäkirja 1935, 854 §4.

¹²⁶ Kauppalanhallituksen pöytäkirja 1937, 169 §5, 171 §11.

¹²⁷ Rakennusvalvonnan piirustusarkisto, korttelien 901-930 pääpiirustukset.

¹²⁸ Putkonen 2013, 25.

¹²⁹ Kauppalanhallituksen pöytäkirja 1934, 746 §9 ja 1936, 34 §12.

¹³⁰ Rakennusvalvonnan piirustusarkisto, korttelien 901—930 pääpiirustukset.

¹³¹ Kauppalanhallituksen pöytäkirja 1947, 253 §23 ja 1949, 431 §7 sekä 1951, 122 §5.

omakotitalosuunnitelmaa. Hänen suunnittelemansa talot edustavat sisätiloiltaan ja ulkoarkkitehtuuriltaan perinteistä jälleenrakennuskauden tyyppitalomallia. Osa talopiirustuksista on varsin luonnosmaisesti toteutettuja.¹³²

Muita suunnittelijoita, jotka laativat useampia talosuunnitelmia Kruununpuistoon 1940—1950-luvulla, olivat Pentti Suvio (9), N. E. Järvinen (8) ja Kalle Eloranta (5). 1960-luvun suunnittelijoista voisi mainita rakennusmestari **Seppo Heikkisen** (s. 1927), joka laati vuoden 1963 jälkeen Kruununpuistoon 12 ajalle tyypillistä matalaa yksikerroksista loiva- tai tasakattoista asuinrakennusta sekä kolme rivitaloa. Monet hänen suunnittelemansa 1960-luvun omakotitaloista ovat L-muotoisia, tiiliverhoiltuja ja loivakattoisia taloja. Heikkinen on laatinut rakennussuunnitelmia vielä vuonna 2014.¹³³

Läheskään kaikkia 1940–1960-luvun Kruununpuiston asuinrakennuksia ei siis kuvaa termi tyyppitalo, sillä osa taloista on varsin yksilöllisesti perheiden tarpeisiin sopiviksi suunniteltuja. Vajaassa kymmenessä talossa huomioitiin myös ammatinharjoittamiseen liittyvien tilojen sijoittaminen rakennukseen. Talon yksilöllistä suunnittelua kuvastaa erityisesti rakennuksen ensimmäisen kerroksen tilojen suunnittelu: huoneiden määrä tai niiden sijoittaminen toisiinsa nähden poikkeavat perusmallisesta tyyppitalosta, jossa neljä huonetta on sijoitettu talon keskellä sijaitsevan tulisijan ympärille. Kellaritiloissa oli paljon talokohtaisia eroja. Sen sijaan ullakkotilat olivat melko yhtenäisiä pääasiassa huone ja keittiö, kahden huoneen tai kahden huoneen ja pienen keittokomeron ratkaisuja. Julkisivuissa on kohtuullisen paljon vaihtelua yksityiskohdissa, lukuun ottamatta kadun puoleista julkisivua. Taloissa on monen tyyllisiä kuisteja, joiden yläpuolella saattoi olla vielä parvekkeet. Useissa kuisteissa oli ruutuikkunoita tai nauhaikkunoita. Taloihin suunniteltiin erilaisia ulokkeita ja erkkereitä joko talon päätyyn tai pihan puoleiselle julkisivulle, vain muutamissa taloissa niitä oli kadun puoleisella sivulla. Talojen päätyihin voitiin sijoittaa esimerkiksi pyöreitä tai kuusikulmaisia ikkunoita. Petteri Kummala onkin todennut, että jälleenrakennuskauden tyyppitalo ei varsinaisesti ole tyyppitalo vaan talomalli, jossa kiteytyvät jälleenrakennuskauden pientalosuunnittelun tunnusomaiset piirteet.¹³⁴

Monille tonteille rakennettiin talousrakennus joko ennen päärakennusta tai sitten asuinrakennuksen valmistumisen jälkeen, monissa tapauksissa useitakin vuosia myöhemmin. Talousrakennuksiin voitiin sijoittaa paljon erilaisia toimintoja kuten, sauna-, pesu-, varasto-, käymälä- ja kotieläinten tiloja sekä autotalli. Tämän vuoksi talousrakennusten suunnitelmissa oli paljon enemmän erilaisia variaatioita kun päärakennuksissa. Joidenkin tonttien talousrakennusten piirustukset ovat tarkemman ja huolellisemman suunnittelun tulosta kuin varsinainen asuinrakennuksen. Useimmissa tapauksissa päärakennuksen suunnittelija laati myös talousrakennuksen suunnitelmat. Silloin kun talousrakennus toteutettiin vasta vuosia myöhemmin, vaihtui usein myös piirustusten laatija. Mikäli omakotitalon rakentamisen yhteydessä käytettiin valmista tyyppiinpiirustusta, toteutettiin talousrakennus lähes aina kuitenkin erikseen palkatun rakennusmestarin suunnitelman pohjalta.¹³⁵

¹³² Rakennusvalvonnan piirustusarkisto, korttelien 901—930 pääpiirustukset.

¹³³ Rakennusvalvonnan piirustusarkisto, korttelien 901—930 pääpiirustukset.

¹³⁴ Kummala 2005, 32.

¹³⁵ Rakennusvalvonnan piirustusarkisto: korttelit 901-1930.

2.5 Arvottaminen

Arvottamisella tarkoitetaan kohteen merkityksen selvittämistä, mikä johtaa yleensä myös kohteen luokitteluun johonkin arvoluokkaan.¹³⁶ Nykymuotoisissa kulttuuriympäristön inventoinneissa arvottamisperusteina käytetään kolmijakoista luokittelua: rakennushistoriallinen tai arkkitehtoninen arvo, historiallinen tai maisemallinen arvo. Näistä muodostuu kohteen kulttuurihistoriallinen arvo. Historialliseen arvoon liitetään monesti jokin merkittävä henkilö, tapahtuma tai muu ilmiö, jossa on historiallista painoarvoa. Arkkitehtoniseen arvoon kuuluu rakennushistorialliset ja rakennustaiteelliset arvot, joiden määrittely tapahtuu fyysisten ominaispiirteiden kautta (rakennuksen alkuperäiset tai erityiset arvot). Rakennustaiteellinen arvo voi toteutua myös rakennuksen ja sen ympäristön välisessä suhteessa. Maisemallinen arvo käsittää rakennetun ympäristön esteettisten ja visuaalisten ominaisuuksien arvoja. Arvokas kohde voi tällöin olla esimerkiksi jonkin miljööseen keskeinen rakennus tai alueen keskeisten rakennusten kokonaisuus, jossa yksittäisen rakennuksen arvo voi olla pieni, mutta laajemman kokonaisuuden osana merkittävä. Kaupunkiympäristössä voidaan maisemallisen merkityksen sijaan puhua kaupunkikuvallisista arvoista. Nämä arvoperusteet ovat kuitenkin varsin rajallisia kuvaamaan monimutkaisia kokonaisuuksia, jollaisia ovat monet kulttuuriympäristöt. Täydentävinä kriteereinä voi käyttää esim. rakennusperinnön suojelua koskevassa laissa (498/2010) esitettyjä kohteen merkittävyyttä kuvaavia arvoja, joita ovat harvinaisuus, tyyppillisuus, edustavuus, alkuperäisyys ja historiallinen todistusvoimaisuus tai kerroksisuus.¹³⁷ Tämän lisäksi voi olla myös muitakin arviointikriteereitä kuin edellä mainitut kohteen fyysisiin ominaisuuksiin perustuvat arvot. Ei-fyysisten arvojen arvottamisperusteita voivat olla mm. taloudelliset, sosiaaliset ja elämykselliset sekä käyttöarvot.

Kruununpuiston osalta on tarkoitus tunnistaa sen ominaispiirteet laatimalla erityisesti sitä koskevat arviointikriteerit. Tarkastelu perustuu visuaaliseen näkökulmaan, jossa painottuvat kohteiden fyysiset ominaisuudet kuten ulkoasu, perusmuoto ja monet tyyllilliset seikat. Sitä varten on koko alueesta toteutettu kattava inventointi ajanmukaisen tiedon saamiseksi (liitteet 44–48).

Inventointiaineisto käsittää Kruununpuiston osalta asemakaavalliset tiedot (koko historia), alkuperäisen rakennuksen ja muutosten sekä laajennusten rakennuslupapiirustukset ja rakennuskannan rekisteritiedot sekä tonttikohtaiset ja lähiympäristön valokuvat nykytilanteesta. Kruununpuiston kannalta sen merkittäviä ja erityisiä arvoja on tarkasteltu soveltuvin osin yleisesti käytettyjen ja vakiintuneiden fyysisten arviointikriteerien kautta. Tässä työssä käytettyjä kriteereitä ovat alkuperäisyys, tyyppillisuus, edustavuus tai erilaisuus, kerroksisuus ja ikäkriteeri sekä yhtenäisyys. Ei-fyysiset ominaisuudet ovat osa Kruununpuiston arviointia. Ne tulevat esiin myös välillisesti fyysisten arviointikriteerien kautta. Ei-fyysisiä ominaisuuksia ovat mm. sosiaaliset ja taloudelliset arvot.

Rakennuksen **alkuperäisyys** on ehkä tutkimuksen vahvin kriteeri. Kruununpuiston kannalta asuinrakennuksen alkuperäisyyden kriteerinä tarkoitetaan erityisesti talon alkuperäisen muodon (ei laajen-

¹³⁶ Turun kaupunki 2012, 21.

¹³⁷ Rönkkö 2012, 88.

nuksia ja kattomuodon muutoksia) sekä ikkuna- ja oviaukkojen (myös ikkunoiden ruutujakojen) säilymistä. Tärkeitä ovat myös alkuperäisten ikkuna-, ovi- ja parvekerakenteiden sekä julkisivumateriaalien säilyminen, mutta näissä on huomioitava se, että kyseessä on kuitenkin asuinrakennukset, joissa pitäisi voida kunnostusten yhteydessä huomioida mm. energiatehokkuuteen liittyvät asiat. Täysin vieraiden materiaalien käyttö julkisivuissa ei ole tarkoituksenmukaista, esim. puujulkisivun tilalle laiteetaan esim. vinyyliverhous. **Tyypillisyyttä** voidaan tarkastella vertaamalla alueen rakennuksia toisiinsa ja koko Kruununpuiston tunnusomaisia piirteitä vastaaviin jälleenrakennuskauden alueisiin. Kruununpuistoa on tutkittu molempien näkökulmien kautta. Tutkimuksessa on tarkasteltu talon ulkoisen muodon ja julkisivujen ilmeen lisäksi rakennusten sisätiloja. **Edustavuus** on lähellä talon alkuperäisyyttä koskevaa määrittelyä, koska edustavan rakennuksen tulee ilmentää myös rakentamisajankohdansa ominaisuuksia. Tässä yhteydessä edustaviksi voidaan luokitella asuinrakennukset, joissa toteutuu alkuperäisyyden lisäksi joitain kyseisen aikakaudelle epätyypillisiä tai harvinaisia yksityiskohdita, jotka antavat kohteelle lisäarvoa. Toisaalta edustavuutta on tarkasteltu Kruununpuistossa myös pieninä kokonaisuuksina, kuten korttelialueittain tai katunäkyminä. **Kerroksisuudella** on Kruununmaan tapauksessa lähinnä negatiivinen merkitys, sillä se tarkoittaa useassa kohtaa vierasta elementtiä alueen kokonaisuudessa. Vaikka eri-ikäiset rakennukset ja niiden laajennukset kuuluvat myös osaksi rakennushistoriaa, poikkeavat ne Kruununpuistossa usein alueen yhtenäisestä kokonaisuudesta. Näissä tapauksissa merkitsevää on myös uudisrakennusten, laajennusten tai muiden muutosten laatutaso. Tutkimuksessa on käytetty **ikäkriteeriä**, jolla on erotettu jälleenrakennuskauden ja 1960-luvun matalan yksikerroksisen tyyppitalojen suunnittelu- ja rakentamisajankohta alueen muun rakennuskannan toteutusajankohdista. Ennen jälleenrakennuskauden tyyppitaloja rakennetuille asuintaloille on kuitenkin annettu arvokkaan rakennuksen status, koska ne ovat säilyttäneet hyvin alkuperäisen ilmeensä ja edustavat harvinaistuvaa rakennuskantaa Hyvinkäällä. Ikäkriteerin merkitys ominaispiirteiden arvoa alentava tekijänä korostuu niissä uudehkoissa asuinrakennuksissa, jotka ovat vanhojen tyyppitalojen kopioita. Ikäkriteeri viittaa osittain myös historiallinen todistusvoimaisuus-arvoon, koska taustailmiönä on sodan jälkeisen siirtoväen asuttaminen ja mittava jälleenrakentamisen kausi sekä 1960-luvulla tapahtuneet asumisen muutokset. **Yhtenäisyys** arviointikriteerinä näytetään koko Kruununpuiston rakennuskannan yhtenäisissä ja tunnusomaisissa piirteissä, jotka tuovat alueelle tunnistettavuutta ja luovat paikan identiteettiä. Paikan identiteetti luo asukkaisiin henkilökohtaista tunnearvoa, joka näkyy tarpeena säilyttää alue muuttumattomana, mikä tuli ilmi Kruununpuiston asukaskyselyssä. Kruununpuiston osalta voidaan puhua myös yhtenäisyyden lisäksi **sosiaalisista arvoista**. Samankaltaiset mittasuhteet ja talojen ja pihojen säännönmukaiset sijoittumiset luovat alueelle harmoniaa. Yhtenäisyyteen voidaan liittää muitakin myönteisiä merkityksiä, kuten rauhallinen ja turvallinen asuinympäristö. Koska alueen rakennuskanta muodostuu asuinrakennuksista, on niiden käyttökelpoisuus (**käyttöarvo**) tärkeää. Asuinrakennuksia tulee voida korjata ja muuttaa siten, että rakennukset täyttävät ainakin pääosin nykyasumiselle asetettavat vaatimukset. Mikäli rakennusten käyttökelpoisuus kärsii, niin samalla myös niiden **taloudellinen arvo** laskee. Tämä johtaa pidemmällä tähtäimellä myös rakennetun kulttuuriympäristön arvojen heikkenemiseen. Edellä mainittujen arvojen tarkastelu sisältyy seuraavana esitettyihin neljään Kruununpuistoa varten räätälöityihin rakennusten arviointiluokkiin.

Rakennuskannan arvoluokat

Kruununpuiston asuinrakennuksia on arvioitu yksittäisinä rakennuksia ja ne on jaettu viiteen luokkaan. Arvottamisessa on korostunut rakennusten muoto ja ulkoinen ilme. Oleellisia rakennusten arvioinnin kohteita olivat mm. rakennuksen rungon pituus, leveys ja kattomuoto ja julkisivut, kuten materiaalit sekä ikkuna- ja oviaukotukset. Asuinrakennusten nykyiset piirteet on arvioitu, miten ne vastaavat tyyppillistä jälleenrakennuskauden 11/2-kerroksisia tai 1960-luvun matalia tyyppitaloja.

Ykkös- ja kakkoskategorioiden erot ovat rakennusten tarkastelussa kohtalaisen pienet. Joissakin tapauksissa rakennus voisi sijoittua astetta ylempään tai alempaan kategoriaan, kun arvioinnin kohteena olivat pienet julkisivumuutokset tai pienet esim. kuistin laajennukset ja muutokset. Tasapainoilu kahden kategorian välillä on ratkaistu niin, että muutosten ja laajennusten tarkastelussa on painotettu niiden näkymistä katukuvassa. Sen sijaan kakkos- ja kolmoskategorian väliset erot ovat selkeitä, sillä kolmoseen kuuluvissa rakennuksissa on jo merkittäviä muutoksia. Rakennusten arvoa alentavia tekijöitä ovat olleet talojen laajennukset, kattomuutokset ja ikkuna- ja oviaukkojen muutokset. Alkuperäisen talon kokoiset tai sitä isommat laajennukset, ovat tiputtaneet rakennuksen kolmoskategoriaan. Samaan kategoriaan kuuluu, jos tyyppitaloa on jatkettu talon päädyistä samankorkuisena ja levyisenä laajennuksena, jolloin ei tunnista vanhan talon ja uuden rakennusosan välistä eroa. Laajennuksen koon lisäksi ratkaisevaa on ollut laajennuksen sovittaminen alkuperäiseen rakennukseen. Mikäli laajennus liittyy alisteisesti alkuperäiseen rakennukseen, niin se kuuluu kategoriaan kaksi. Tällöin laajennusta on vähän porrastettu ja sen mittasuhteet sekä yleisilme noudattaa alkuperäistä taloa. Kattomuutokset ovat järjestään olleet isoja, jotka ovat vaikuttaneet arvoluokan alenemiseen. Eriyisesti tämä näkyy niissä tasakattoisissa rakennuksissa, joissa kattomuoto on muutettu jyrkähköiksi harjakatoiksi. Tyyppitalon monet ikkuna- ja oviaukkojen muutokset ovat vaikuttaneet talon yleisilmeeseen niin paljon, että arvoluokkaa on laskettu tämän takia. Useissa taloissa, julkisivuverhousten ja ikkunoiden uusimisen yhteydessä, on lisätty koristeellisuutta erilaisin värein ja korostein: esimerkiksi erisuuntaiset laudoitukset, sahalaitakuviot, kaartuvat vuorilaudoitukset, erilaiset pienet ikkunaristikot. Nämä muutokset eivät ole vaikuttaneet ratkaisevasti arvoluokkaan, koska alkuperäinen asu on helposti palautettavissa, vaikka seuraavan julkisivuremontin yhteydessä.

Koska tonttien asuinrakennuksia on tarkasteltu yksittäisinä taloina suhteessa tyyppilliseen jälleenrakennuskauden tai 1960-luvun matalaa tyyppitaloon, ei rakennuksen kuuluminen nelos- tai vitosluokkaan tarkoita välttämättä sitä, että se olisi ympäristöönsä sopimaton tai laskisi rakennetun kulttuuriympäristön arvoa. Rakennus voi irrallisesti tarkasteltuna poiketa yksityiskohdiltaan alueen muusta rakennuskannasta, mutta osana korttelin rakennuskantaa se voi sopeutua lähiympäristöönsä saumattomasti. Tästä syystä rakennuskantaa on tarkasteltu kortteli- ja katunäkymäkohtaisesti. Piharakennuksia ei ole arvioitu samalla tavalla kuin asuinrakennuksia, koska lähtökohtana on ollut mahdollinen täydennysrakentaminen tonteille. Tällöin se merkitsee monessa tapauksessa olemassa olevan piharakennuksen purkamista. Pihapiiriä arvioitaessa myös talusrakennuksen sijainnin lisäksi sen autenttisuutta on pidetty positiivisena asiana ja se näkyy kokonaisarvioinnissa.

Kruununpuiston rakennuskanta (päärakennus eli useimmassa tapauksessa asuintalo) on arvottu viiteen luokkaan sen perusteella, miten ne vastaavat edellä kuvattuja arvosteluperusteita. Rakennusten arvoluokitus on annettu tontikohtaisesti jokaiselle asuinrakennukselle.

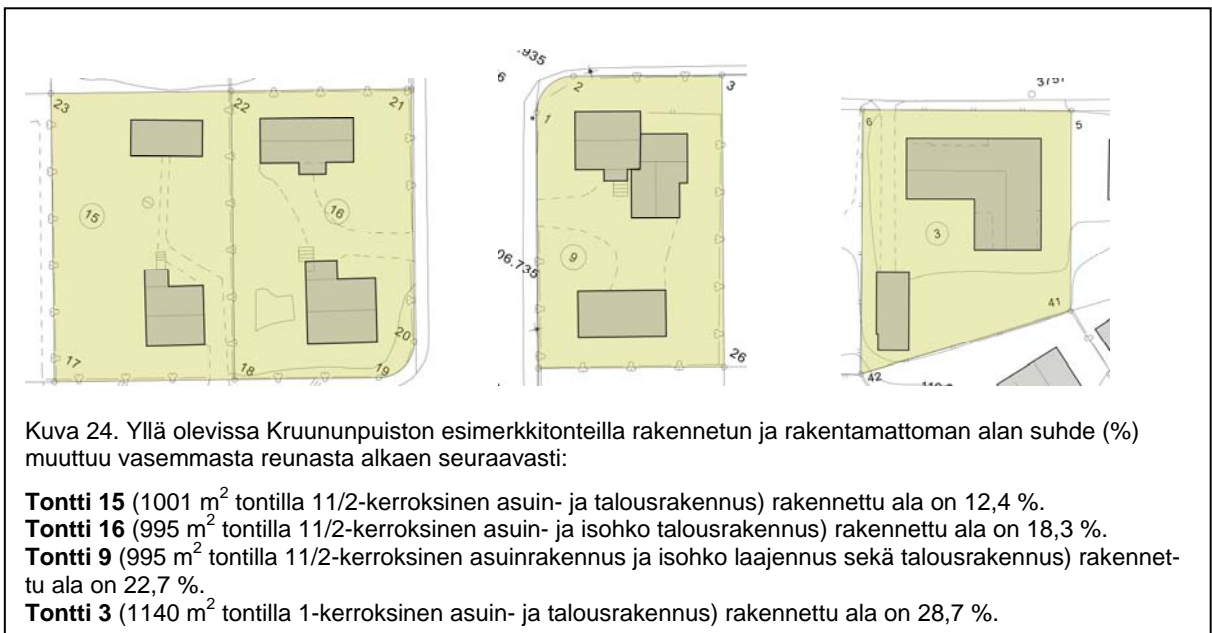
1. Tontin päärakennus tulee säilyttää. Rakennus on alkuperäisyydessään edustava 1940—50-luvun tai 1960—1970-alun tyyppitalo tai yksilöllisesti rakennettu asuinrakennus. Taloon on tehty pieniä muutoksia, jotka eivät vaikuta kokonaisvaikutelmaan tai ne on mahdollista palauttaa alkuperäiseen ilmeeseen. Talon alkuperäiset ominaispiirteet tulee säilyttää. Korjaustyöt on tehtävä ominaispiirteitä kunnioittaen. Talon laajentamista ei suositella, lukuun ottamatta nykyisen talon seinien ja katon sisäpuolella tapahtuvaa asuintilojen laajentamista, esim. kellarissa tai ullakkotiloissa. Mahdollinen täydennysrakentaminen tulisi toteuttaa tontin takaosaan.
2. Tontin päärakennus tulee säilyttää. Rakennus on 1940—50-luvun tai 1960—1970-alun tyyppitalo, johon on myöhemmin tehty pienehköjä muutoksia tai laajennuksia, jotka eivät ole välttämättä em. ajanjakson rakennuksille ominaisia piirteitä, vaan edustavat ajankohtansa suunnitteluideologiaa (suunnitteluajankohtansa tyyliä). Talon alkuperäiset ominaispiirteet tulee säilyttää ja ne on otettava huomioon rakennuksen korjaustöissä. Taloa laajennettaessa on huomioitava sen mittasuhteet ja kaupunkikuva. Laajennusta ei suositella tehtäväksi talon päätyä jatkamalla koko rakennusrungon syvyydeltä, vaan se tulisi toteuttaa pihan suuntaan. Suositeltavaa on toteuttaa täydennysrakentaminen tontin takaosaan.
3. Tontin päärakennus tulee säilyttää, mutta sen korjaamiselle ei aseteta erityisiä ehtoja. Alkuperäistä rakennusta on muutettu tai laajennettu oleellisesti siten, että merkittävä osa sen piirteistä on vieraat 1940—50-luvun tai 1960—1970-alun tyyppitaloille. Mikäli alkuperäisten piirteiden palauttaminen on mahdollista, tulisi tämä toteuttaa rakennuksen korjauksen yhteydessä. Rakennuksen laajentamisessa ja tontin muussa uudisrakentamisessa on otettava huomioon alkuperäisen rakennuksen ja lähiympäristön talojen mittasuhteet. Suositeltavaa on toteuttaa täydennysrakentaminen tontin takaosaan.
4. Tontin päärakennuksen säilyttämiselle tai korjaamiselle ei aseteta erityisiä ehtoja. Rakennus sisältää vähän tai ei lainkaan niitä ominaispiirteitä, jotka ovat tyyppillisiä 1940—50-luvun tai 1960—1970-alun tyyppitaloille. Rakennuksen laajentamisessa on otettava huomioon lähiympäristön talojen muoto, tyyli ja mittasuhteet. Suositeltavaa on toteuttaa täydennysrakentaminen tontin takaosaan.
5. Tontin päärakennuksen säilyttämiselle tai korjaamiselle ei aseteta erityisiä ehtoja. Rakennus edustaa huomattavasti uudempaa rakennustyyliä tai rakentamisajankohtaa. Rakennuksen laajentamisessa on otettava huomioon lähiympäristön talojen tyyli, muoto ja mittasuhteet. Suositeltavaa on toteuttaa täydennysrakentaminen tontin takaosaan.

Pihapiirien ominaispiirteiden arvot

Kruununpuiston tonttien pihapiirejä on arvioitu kolmen ominaispiirteen kautta. Tyypillisiä ominaispiirteitä ovat: väljyys, puutarhamaisuus, asuin- ja piharakennusten lähes säännönmukainen sijoittuminen tontille. Tontin puutarhamaisuuden tai väljyyden kokeminen on paljon kiinni itse kokijasta, siitä miten hän sen visuaalisesti hahmottaa ja siksi ne ovat vaikeasti mitattavia asioita. Näitä piirteitä on yritetty tehdä arviointikelpoisiksi termien määrittelyjen kautta. Alla on esitetty em. ominaispiirteiden määrittely, joiden perusteella tässä tutkimuksessa on tonttien pihapiirit arvioitu.

Tontin väljyys

Tontin väljyys muodostuu rakentamattomasta tilasta, joka jää tontilla olevien rakennusten väliin eli kyseessä on rakentamattoman ja rakennetun tilan suhteesta.¹³⁸ Jälleenrakennuskauden 11/2-kerroksisten rakennusten ja siirtymävaiheen 1-yksikerroksisten tyyppitalojen tonteilla, joissa on lisäksi piharakennus, on rakentamatonta tilaa pääsääntöisesti yli 85 % tontin pinta-alasta eli rakennettua alaa on silloin n. 15 %. Kruununpuistossa tyyppiesimerkki 1000 m² tontilla on pohjapinta-alaltaan 85 m² suuruinen asuinrakennus ja 50 m² kokoinen piharakennus. Yksikerroksisten rakennusten (1960-luvun tyyppitalo) tonteilla rakentamattoman tontin ala on keskimäärin 80 %, mutta se on monilla tonteilla reilusti alle 75 %. Täydennysrakentamisen kannalta tärkeää on tietää, missä kohdassa tonttien väljyys menetetään, kun rakentamisen määrä niillä kasvaa. Oman arvion mukaan n. 19,5 % tontin pinta-alasta voidaan käyttää rakentamiseen, jolloin väljyyden tunne säilyy tontilla. Tämä edellyttää myös rakennusten keskinäisten sijoittelun huomioimista.¹³⁹

¹³⁸ Periaatteessa pihakin on rakennettua tilaa, mutta tässä yhteydessä rakennetulla tilalla tarkoitetaan rakennuksia tai rakennelmia.

¹³⁹ 19,5 % arvio perustuu Kruununpuiston ja 2000-luvun alkupuolella rakentuneen Kruununmaan tonttien ja rakennusten pinta-alan suhteiden vertailuun, jossa on selvitetty nykyisillä eri tehokkuuksilla toteutettujen tonttien rakennettua ja rakentamattoman pinta-alan suhdetta toisiinsa.

Puutarhamaisuus

Puutarhamaisuudella tässä yhteydessä tarkoitetaan kasvillisuuden tuomaa vehreyttä tontille. Pihan puutarhamaisuuteen vaikuttavia tai sitä heikentäviä tekijöitä ovat erilaisten pienten rakennelmien (kattokset, huvimajat, vajat yms.), autopaikkojen sekä kovien pinnoitteiden (betonilaatoitukset, hiekkat tai sorakentät, terassialueet) määrä. Tonteille on asemakaavassa osoitettu istutettava tontin osa, joka sijoittuu tontin kadun puoleiselle osalle. Tämän etupuutarhan kasvillisuuden säilyttäminen nykyisillä tonteilla on yksi puutarhamaiseen ilmeeseen vaikuttava tekijä. Tontin puutarhamaisuutta lisää, jos kadun varressa tonttia rajaa pensasaita.

Asuin- ja piharakennusten sijoittuminen

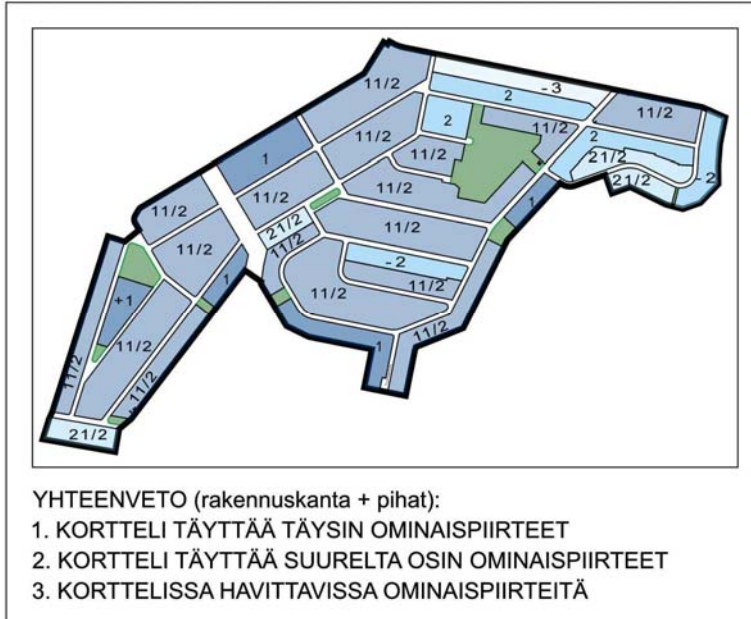
Tyypillisesti asuinrakennus sijoittuu Kruununpuiston alueella lähelle kadun puoleista tontin rajaa, noin 5 metrin päähän tontin rajasta. Talon eteen muodostuu ns. pieni etupuutarha. Talon pitkä sivu tuli suunnitelmapiirrosten mukaan sijoittaa kadun suuntaisesti. Tämä sijoitustapa säilyi vallitsevana periaatteena 1960-luvun alkuun asti, jonka jälkeen kaupunki ei enää laatinut tonttikohtaisia rakennusten suunnitelmapiirroksia. Yhden korttelin (923) osalta asuinrakennukset sijoittuvat vinoittain katuun nähden. Tämän korttelin suunnittelu toteutettiin kokonaisuutena yhden suunnittelijan toimesta. Kruununpuiston asuinrakennusten säännönmukainen sijoittuminen lähelle katua, siten että pitkä julkisivu on kadun suuntainen, on alueen oleellisia ominaispiirteitä. Piharakennuksen sijoitus on yleensä tontin takaosassa niin, että rakennuksen pitkä sivu on tontin takarajan suuntainen. Toinen sijoitus tapa on sijoittaa piharakennus tontin takaosaan sivurajan suuntaisesti. Pää- ja piharakennuksen sijoituksella on rajattu selkeä pihatila tontin keskivaiheille.

Yhteenveto ja johtopäätökset arvoluokista

Tonttikohtaisen arvioinnin perusteella Kruununpuiston pientalot on jaettu arvoluokkiin. Arvoluokassa on todettu asemakaavamääräystä muistuttavalla tavalla rakennuksen vaalimisen tarve. Asuinrakennuksen arvoluokka profiloii talon edustavuudesta ja alkuperäisyydestä, jotka arvosteluperusteina ovat keskeisessä asemassa. Asuinrakennuksiin täytyy olla mahdollista tehdä muutoksia, kuten energiatehokkuutta tai elämisen laatua parantavia toimenpiteitä, joilla talot pysyvät asuttuina ja niiden arvo ei laske. Tämän vuoksi arvoluokissa on otettu kantaa yleisellä tasolla siihen, että muutos- ja laajennustöissä tulisi huomioida talon ominaispiirteiden säilyminen ja ympäröivä rakennuskanta. Pihapiirejä on tarkasteltu kolmen tärkeimmän ominaispiirteen pohjalta, joita ovat väljyys, puutarhamaisuus ja rakennusten sijoittuminen. Puutarhamaisuutta ja rakennusten sijoittumista on arvioitu visuaalisesti havainnoimalla. Pihojen väljyyttä on tarkasteltu laskennallisesti: miten alle 19,5 % rakennettu ala toteutuu tonteilla. Väljyyden tunteeseen vaikuttaa oleellisesti rakennusten sijoittuminen tontilla ja tontin muoto. Kapea ja pitkänomainen tai toisesta päästä kapeneva tontti voidaan kokea ahtaana vaikka se käytännössä olisi isompikin kuin samankokoinen lähes neliön mallinen tontti. Rakennusten vertikaalinen koko vaikuttaa myös väljyyden tunteeseen.

Yksittäisissä rakennuksissa tyyppitaloille tai 1950—1960-luvun asuinrakennuksille ominaiset piirteet toteutuvat Kruununpuiston nykyisessä rakennuskannassa vielä varsin hyvin. Poikkeavaa rakennuskantaa on tonteilla, joissa on ollut lähtökohtaisesti enemmän rakennusoikeutta kuin varsinaisilla omakotitonteilla. Tällaisia ovat korttelin 921 Martinkadun puoleinen osa ja muutamat tontit Seitsemänmiehenkadun varrella. Myöhemmin, 1960-luvun jälkeen, toteutunutta rakennuskantaa on niissä kortteleissa, joissa on ollut jyrkät korkeuserot kuten kortteli 928 ja korttelin 913 ensimmäiset tontit. Alueen laajuudesta johtuen yksittäisiä välitontteja jäi 1950-luvulla rakentamatta varsinkin kortteleissa, jotka käsittävät yli toistakymmentä tonttia. Osalle näistä rakennettiin 1960-luvulle tyyppilinen rakennus. Useita alueen taloja on vuosien varrella laajennettu erikokoisilla päärakennuksesta eri suuntiin lähtevillä laajennusosilla. Laajennukset vaikuttavat oleellisesti rakennusten ilmeeseen erityisesti silloin, kun laajennus on kooltaan alkuperäistä taloa isompi. Laajennetut rakennukset jakautuvat tasaisesti ympäri Kruununpuistoa. Kruununpuistoon on rakennettu myös joitakin ympäröivästä rakennuskannasta merkittävästi poikkeavia taloja, jotka heikentävät lähialueen ympäristön arvoa. Tällaisia rakennuksia on erityisesti mm. Pikosuon-, Martin- ja Tuulikinkadulla. Piha-alueiden ominaispiirteiden säilyminen toteutuu pitkälti samassa suhteessa rakennuskannan tunnusomaisten piirteiden säilymisen kanssa. Osittain tai kokonaan alkuperäiset ominaisuutensa menettäneet pihat sijoittuvat Martin- ja Kruununkadun varrelle sekä muutaman tontin kokonaisuuksina ympäri Kruununpuiston aluetta. Kokonaisuudessaan pihapiirit ovat säilyttäneet kuitenkin ominaispiirteet rakennuskantaa paremmin. Rakennuskannan ja pihapiirien tarkastelun tulokset yksittäisinä tontteina on esitetty liitteessä 17.

Asuinrakennuksia ja pihapiirejä on tarkasteltu myös laajempina kokonaisuuksina eli kortteli- tai katunäkymäkohtaisesti. Tällöin erityisesti uudemmat asuinrakennukset, jotka eivät yksittäisinä kohteina täytä alueen yleisiä ominaispiirteitä, vertautuvat vanhaan rakennuskantaan. Ne sopeutuvat ympäristöönsä melko luontevasti. Tämän tarkastelun perusteella voi sanoa, että Kruununpuiston pientaloalue täyttää kokonaisuudessaan pääosin ne kaikki arvosteluperusteet, jotka alueelle on määritelty tunnusomaisiksi piirteiksi. Tonttikohtaisten asuinrakennusten ja piha-alueiden arvoluokat yhdistämällä ja laskemalla niistä keskiarvo (tällöin arvoasteikko on 1—5) kortteli- tai osakorttelikohtaisesti saadaan eräänlainen yhteenveto koko Kruununpuiston osalta (kuva 25).

Viereisessä kuvassa 25 on esitetty yhteenveto rakennusten ja pihapiirien tunnusomaisten arvojen täyttymisestä arvoasteikolla 1—5. Kuvan perusteella suurin osa kortteleista on luokassa 1 tai 2 eli tunnusomaiset piirteet ovat säilyneet täysin tai ainakin suurelta osin. Ominaispiirteiden osalta vähän heikompia alueita, joissa ne eivät kaikilta osin toteudu, ovat korttelin 921 Martinkadun puoleinen osa (-3), Jukolankadun kaarre (21/2) sekä pienet osuudet Kruunun- ja Kruununpuistokadulla (21/2).

Kriteerin ja arvoluokkien muodostamisessa ja rakennuskannan ja piha-alueiden visuaalisissa tarkasteluissa korostuvat tekijän näkemykset ja kokemus sekä koulutustausta. Jonkin toisen henkilön toimesta erilaisella taustalla yksittäisten tonttien asuinrakennusten ja pihapiirien tulkinnat voisivat olla toisenlaiset. Uskoisin kuitenkin, että eri henkilöiden tekemät arviot Kruununpuiston kokonaistarkastelun suhteen olisivat samansuuntaiset. Kehittämällä tai soveltamalla rakennusten arvoluokkien määrittelyjä, voidaan niitä hyödyntää jatkossa Kruununpuiston asemakaavamuutoksen yhteydessä, kun mietitään onko tarvetta suojella tonttikohtaisesti tyyppitaloja, jotka ovat edustavia ja hyvin säilyttäneet alkuperäisyytensä. Määrittelyjä voidaan käyttää hyväksi soveltamalla niitä myös osakortteli- tai korttelikohtaiseen rakennussuojeluun, mikä näyttäisi ainakin olevan tarpeen alueen parhaiten säilyneille osille.

3 KRUUNUNPUISTON ASUKKAAT JA OSALLISTAMINEN

3.1 Kruununpuiston nykyinen asukasrakenne

Kruununpuiston nykyinen asukasmäärä on vähän yli 1 200 asukasta, joista lasten osuus on noin 20 %, työikäisiä aikuisia on noin 60 % ja eläkeläisiä on yli 17 %. Kruununpuiston väestörakenne on tyyppillinen vanhalle asuinalueelle, jossa ikäihmisten osuus on tavallista suurempi uuteen asuinalueeseen nähden. Jossain määrin tilastosta on jo havaittavissa ikärakenteen muutos, jossa lapsiperheiden osuus on kasvussa. Asuntojen määrä Kruununpuistossa on 520, jolloin keskimääräinen asukasluvu asuinhuoneistoa kohden on 2,3 henkeä. Jos tarkastelusta vähennettäisiin yhtiömuotoiset tontit, kuten rivitalot, pois, olisi keskimääräinen asukasluvu huoneistoa kohti vielä vähän alhaisempi. Asuntokuntien koko on keskimäärin siis reilut kaksi henkeä. Kerros- ja rivitalohuoneistojen sekä omakotitalojen¹⁴⁰ yhteinen huoneistoalojen keskikoko on n. 96 m², jolloin asumisväljyys alueella on suhteellisen iso, n. 42 m² /henkilöä.

Kruununpuiston väestö	1 234 hlö	100 %
0—6 -vuotiaat	90	7,3
7—15-vuotiaat	158	12,8
16—64-vuotiaat	787	63,8
64—74-vuotiaat	106	8,6
75—84-vuotiaat	67	6,4
yli 85-vuotiaat	26	2,1

Taulukossa 2 on Kruununpuiston alueen nykyinen väestömäärä ja ikärakenne, tammikuussa 2014 (lähde: Hyvinkään kaupungin talousosasto).

Verrattaessa Kruununpuistoa Hyvinkään uudempiin pientaloalueisiin kuten Marttiin ja Tapainlinnaan, jotka ovat rakentuneet 1990-luvun puolivälistä 2010-luvulle, merkittävimmät erot ikärakenteessa näkyvät lasten ja eläkeikäisten

määrissä. Martissa ja Tapainlinnassa on alle 15-vuotiaita n. 28,4 % ja 15—64-vuotiaita on noin 66,9 % sekä yli 65-vuotiaita on vain 4,6 % koko alueen väestöstä. Työikäisiä on siis suurin piirtein saman verran, mutta lasten ja eläkeläisten määrä on käänteinen suhteessa Kruununpuistoon. Martin ja Tapainlinnan alueella on noin 1 930 huoneistoa ja noin 5 400 asukasta. Asukasluvu asuinhuoneistoa kohden on 2.8 henkeä, joka on siis selkeästi korkeampi kuin Kruununpuistossa. Suomessa keskimääräinen asuntokunnan koko oli vuonna 2013 2,05.¹⁴¹

¹⁴⁰ Kruununpuiston omakotitalojen huoneistoalan keskiarvo noin 99 m². Huoneistoala on yhtä huoneistoa ympäröivien seinien sisäpintojen mukaan laskettu pinta-ala. Jos huoneistossa on päällekkäisiä kerroksia, lasketaan huoneistoala eri kerrosten summana. Jos katto on vino, lasketaan pinta-alaan mukaan vain se osa jossa huonekorkeus ylittää 160 cm. Huoneistoalaan ei lasketa lämpöeristämättömiä tiloja, kellarikerroksessa sijaitsevaa varastotilaa, eikä autotallin, teknisen tilan, parvekkeen tai irtaimistovaraston tilaa. Hormeja ja välipohjan aukkoja ei lasketa huoneistoalaan. Suomen rakentamismääräyskokoelman (RakMK G1) mukaan asuinhuoneiston huoneistoalan on oltava vähintään 20 m².

¹⁴¹ Suomen virallinen tilasto (SVT): Asunnot ja asuinolot [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-6745. 2013, Liitetaulukko 1. Asuntokunnat koon mukaan ja asuntokuntien keskikoko 1960–2013. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 4.8.2014]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/asas/2013/asas_2013_2014-05-21_tau_001_fi.html

3.2 Asukaskysely ja sen tulokset

Kruununpuiston nykyisille asukkaille tehtiin asukaskysely vuoden 2014 alussa. Kyselylomake (liite 49) lähetettiin kaikille tarkastelualueella mukana oleville kiinteistöille, joita on yhteensä 420. Taloyhtiön ollessa kyseessä, lähetettiin kysely isännöintitoimistolle, joka on voinut käsitellä asukaskyselyä taloyhtiössä yhteisesti. Samoin meneteltiin, jos kiinteistö oli perikunnan hallussa eli kysely lähetettiin yhdyshenkilölle. Jos tontilla sijaitsee kaksi erillistä omakotitaloa hallinnanjakosopimuksella, lähetettiin kysely kummallekin osapuolelle, samoin tehtiin paritalojen suhteen. Vastausaikaa oli noin neljä viikkoa (10.1–7.2.2014). Vastausajalle ei kuitenkaan annettu tiukkaa takarajaa ja siksi vastauksia tuli noin kuukauden verran määrääjän jälkeen. Kysely sisälsi perustietojen (nimi, osoite, rakennusten määrä, rakentamivuosi yms.) lisäksi nykyisen tontilla olevan rakennuskannan ja pihaympäristön arviointia ja sen mahdollisia parannusideoita sekä muutaman kysymyksen koskien koko Kruununpuiston alueen kehittämistä. Kyselyn tavoitteena oli selvittää Kruununpuiston nykyisen rakennuskannan ja sen ympäristön tilannetta sekä asukkaiden näkemystä siitä, miten he haluaisivat kehittää omaa tontiaan tai koko Kruununpuiston pientaloaluetta. Tavoitteena oli, että kyselyyn vastaisi noin joka viides kiinteistön omistaja, jolloin vastausprosentti olisi noin 20 %. Toinen tavoite oli, että kyselyyn vastattaisiin vähintään joka korttelista. Vastaus saatiin lopulta 166 tontin omistajalta tai taloyhtiöltä. Näin vastausprosentiksi muodostui 39,5 %. Kaikista kortteleista vastattiin kyselyyn, mutta kortteleista 907 ja 930 saatiin vain yksi vastaus. Vaikutusmahdollisuudella oli mahdollisesti merkitystä kyselyyn vastaamisessa. Esimerkiksi korttelissa 930 muutosmahdollisuudet ovat pienet, koska se on suhteellisen täyteen rakennettu. Siellä on täydennysrakentamista sijoitettu tonttien perälle tonttijaolla tai hallinnanjakosopimuksilla. Vastausten kokonaismäärää voidaan pitää hyvänä ja todeta Kruununpuiston asukkaiden olleen kiinnostuneita tonttinsa ja lähialueen kehittämisestä.

Asukaskyselyn tulokset

Asukaskyselyssä kysyttiin mielipidettä alueen asemakaavan muuttamiseen, jossa tavoitteena olisi lähtökohtaisesti Kruununpuiston alueen ominaispiirteiden säilyttäminen. Vastaaajista 45 (27,1 %) oli asemakaavan muuttamisen kannalla tai piti sitä hyvänä asiana. Asemakaavan muuttamista vastusti vastaaajista 12:sta (7,2 %). Valtaosa vastaaajista (65,7 %) ei ottanut suoraa kantaa asemakaavan muuttamiseen. Suurin osa vastaaajista 89 (53,6 %) oli kuitenkin ymmärtänyt muutoksen tavoitteet ja kannatti ominaispiirteiden suojelua. Alueen säilymisen kannalla on 103 (62 %) vastaajaa. Vastaaajat haluaisivat alueen säilyvän suurin piirtein nykyisellään, ilman suuria muutoksia. Vastaaajat kannattivat mahdollista vähäistä täydennysrakentamista, joka noudattaisi nykyistä tyyliä. He haluaisivat mahdollisen täydennysrakentamisen tai peruskorjaamisen olevan tiukemmin ohjeistettua ja valvottua. Rakentamisessa ja korjaamisessa tulisi huomioida vanhan rakennuskannan nykyinen tyyli; erityisesti korostettiin rintamamiestalojen tyyliä. Monet sallivat siis maltillisen täydennysrakentamisen, mutta rivij- ja kerrostalorakentamista alueelle vastustettiin: vain muutaman vastaajan mielestä aluetta voitaisiin täydentää rivitalorakentamisella. Vastaaajista 12 (7,2 %) vastusti kaikkea täydennysrakentamista Kruununpuiston alueelle.

Osa vastaajista ei osannut hahmottaa, millaiseen rakentamiseen asemakaavan muuttaminen johtaa, eivätkä siksi osanneet ottaa asiaan kantaa. Muutamat vastustivat asemakaavan muuttamista, koska pelkäsivät muutoksen johtavan kerros- ja rivitalojen rakentamiseen. Asemakaavan muuttamista vastustettiin myös siksi, että muutoksen lähtökohta (ominaispiirteiden säilyttäminen) nähtiin alueen kehittymisen esteeksi. Tällöin nähtiin mahdolliseksi, että täydennysrakentaminen voisi tarkoittaa nykyisten omakotitalojen laajentamista ja uusien omakotitalojen sekä myös mahdollisesti rivitalojen rakentamista. Uusia kerrostaloja ei kuitenkaan haluta Kruununpuiston alueelle.

Kyselyn vastauksissa Kruununpuiston aluetta kuvailtiin idyllisenä, puutarhamaisena, rauhallisena ja viihtyisenä alueena, joka on lähellä keskustaa. Kruununpuiston pientaloalueen kehittämistä koskeissa kysymyksissä vastaajilla oli suhteellinen samankaltainen näkemys lähiympäristöstä ja siitä, mitä asioita pitäisi parantaa. Muutamassa vastauksessa toivottiin lähipalveluja, kuten kahvilaa, baaria, leipomoa ja lähikauppaa sekä toivottiin alueelle asukasyhdistystoimintaa. Monet vastaajat löysivät kehitettävää mm. puistoalueista, kaduista, kadun valaisimista ja viemäröinneistä. Puistojen kehittämistä, kuten leikki- ja oleskeluvälineiden lisäämistä, pelikenttien rakentamista, roskisten ja istutusten lisäämistä yms. ehdotti 27 (16,3 %) vastaajaa. Puistojen huonoa tai epäsiistiä kuntoa arvosteli 10 (6 %) vastaajaa. Puistoalueen muuttamista tonteiksi ehdotettiin epäsiisteyden ja pultsareiden takia. Eniten kehittämistoimenpiteitä ehdotettiin Metsolanpuistoon (16 vastaajaa, 9,6 %). Alueen nykyisten puistoalueiden säilyttämistä nykyisellään vaati 23 (13,9 %) vastaajaa. Katujen kuntoa, sen puutteita (esim. jalkakäytävä) tai leveyttä (myös kapeutta) arvosteli 29 (17,4 %) vastaajaa. Liikennejärjestelyihin haluaisi muutoksia 17 (10,2 %) vastaajaa. Halutut muutokset koskevat mm. tie- ja kevyen liikenteen yhteyksien parantamista, läpikulkuliikenteen estämistä ja nopeuksien hidastamista nopeusrajoituksilla tai hidasteilla. Neljä lähellä Kalevankatua asuvaa vastaajaa, piti melu- ja pölyhaittojen lisääntymistä ongelmana. Viemäröinnin uusimista vaati 22 (13,2 %) vastaajaa. Muutamia kannanottoja tuli sähköjohtojen laittamisesta maakaapeloinniksi (4 vastaajaa) ja tietoliikenneyhteyksien parantamisesta (3 vastaajaa). Valaistuksen uusimista tai parantamista vaati 28 (16,9 %) vastaajaa. Valaistusta pidetään osalla aluetta huonona. Juhaninkadun ilmettä puolestaan keuhuttiin, mikä oli saatu aikaan katuremontin yhteydessä.

Vastaajat pitivät tonttinsa rakennusten kuntoa pääsääntöisesti hyvänä. Vastaajista 119 (71,7 %) on sitä mieltä, että asuinrakennuksen kunto on vähintään hyvä. Kohtalaisessa tai tyydyttävässä kunnossa taloan piti 39 (23,4 %) vastaajaa ja huonossa kunnossa sen ilmoitti olevan vain kaksi vastaajaa. Talousrakennuksen tai autosuojan osalta vastaukset olivat samansuuntaisia eli vain 6 vastaajaa piti talousrakennusta tai autosuojaa tyydyttävässä tai huonossa kunnossa. Tosin osa vastaajien tonteilla olevista vanhoista autotalleista on liian ahtaita nykyautoille ja ne ovat olleet siksi osittain varastokäytössä. Asuinrakennuksia, joissa on tehty laajoja peruskorjauksia, pidettiin kunnoltaan hyvinä tai erinomaisina. Myös useat, joiden talot ovat pääosin alkuperäisessä kunnossa, pitivät talojaan hyväkuntoisina, lukuun ottamatta nykyajan mukavuuksien puutteita, jotka johtuvat siitä, että ei ole uusittu tarvittavia sähkö- ja LVI-johtoja sekä niihin liittyviä laitteita. Vastausten perusteella voi todeta, miten

eri tavalla ihmiset näkevät ja kokevat hyväkuntoisen rakennuksen. Erään vastauksen mukaan 10 vuotta tyhjiään ollut peruskuntoinen rintamamiestalo on edelleen hyvässä kunnossa. Arvio voi pitää paikkansa, jos puhutaan esimerkiksi vain rakennuksen rakenteista. Yleisempiä taloihin 1970-luvulta lähtien tehtyjä muutoksia ovat vastausten perusteella ikkunoiden ja katon sekä julkisivumateriaalin uusiminen tai vaihto mahdollisesti toiseen materiaaliin. Julkisivumateriaali oli vaihdettu usein mineriitileivistä tai rappauksesta puujulkisivuun tai puuverhoilu uusittu. Usein julkisivumateriaalin uusimisen yhteydessä oli lisätty lämmöneristystä. Muita peruskorjattuja toimenpiteitä olivat sähköjen uusiminen, viemäreiden ja salaojitusten toteuttaminen sekä kellaritilojen uusiminen ja sen seinien lämmön ja kosteuden eristäminen. Sisätiloissa ullakkotilojen muuttaminen ja laajentaminen asuinkäyttöön on ollut yleinen rakennustoimenpide, samoin lämpimän kuistin rakentaminen. Viimeisimpiä muutoksia 2000-luvulla on ollut siirtyminen lämmitysjärjestelmissä öljystä maalämpöön. Joissakin taloissa öljylämmitykseen on yhdistetty aurinkopaneelit.

Vastaajien suhtautuminen oman tonttinsa kehittämiseen uudisrakentamisella on varsin maltillinen. Toive uuden asuinrakennuksen (toisen talon olemassa olevan lisäksi) rakentamisesta on 15 (9,4 %) vastaajalla. Uuden talousrakennuksen tai autosuojan rakentamista harkitsee vastaajista 27 (16,3 %). Nykyisen asuinrakennuksen laajentamista miettii 11 (6,6 %) ja talousrakennuksen tai autosuojan laajentamista 4 (2,4 %) vastaajaa. Ylipäätään uudisrakentamista tai laajentamista harkitsee vastaajista 56 (35 %). Uuden asuintalon rakentamiseen olemassa olevan lisäksi liittyy kysymys nykyisen omakotitalotontin jakaminen kahdeksi omakotitontiksi. Asiaan otti kantaa 53 (31,9 %) vastaajaa ja näistä 42 (25,3 %) vastusti oman tai ylipäätään Kruununpuiston alueen tonttien jakamista sekä 11 (6,9 %) vastaajaa ilmoitti kannattavansa tonttijakoja. Epäsuorasti tonttijakoja vastustaa 19 (11,4 %) vastaajaa. He ovat perustelleet kantaansa alueen liiallisella tiivistymisellä tai umpeen rakentamisella. He kannattavat alueen väljyyttä ja isoja puutarhamaisia tontteja. Erityisesti heidän vastauksissaan korostuu se, että liian tiivis rakentaminen pilaa alueen puutarhamaisen luonteen. Tontin jakamista puolestaneista osa näkee Kruununpuiston kehittämisen tärkeänä niin, että alueelle mahdollistetaan uudisrakentamista: jopa rivitaloja. Alueen museoiminen, säilyttämällä alueen rakennuskanta nykyisellään ja estämällä rakennuskannan uusiutuminen, nähdään näivettymisen alkuna. Lisäksi vastaajat pitävät tonttijakojen kieltämistä oman tonttinsa kehittämisen estämisenä, joka johtaa kiinteistön arvon alenemiseen. Muutamat tonttijakoa puoltavat vastaajat toivovat rakennusoikeuden nostoa tontilleen ja yhden vastaajan mielestä on epäoikeudenmukaista, että joillakin omakotitonteilla on nykyisin suurempi tehokkuus kuin toisilla.

Piha-alueet ovat pääsääntöisesti puutarhamaisia pihvoja, joilla kasvaa erityisesti omenapuita mutta myös luumu- ja kirsikkapuita. Marjapensaita ja muita hyötykasveja, kuten esim. peruna- tai mansikkamaa, kasvatetaan pihvilla runsaasti. Myös koristekasveja kukkapenkkeineen on kaunistamassa useimpia pihvoja. Pieniä rakennelmia on sijoitettu monille piha-alueille. Tällaisia rakennelmia ovat mm. kasvihuoneet, pihavajat esim. puutarhavälineille, grillikatokset ja huvimajat sekä leikkimökit. Tyyppitalojen pihvilla autojen säilytys on pääasiassa pihan sisäänajovälillä tai autosuojassa talon perällä. Joillekin tonteille on rakennettu useamman auton talli ja sen lisäksi varattu vielä muitakin

autopaikkoja piha-alueelle, jolloin niiden asema korostuu tontilla. Oleskelutilat ovat pääosin takapihalla asuinrakennuksen läheisyydessä, usein rakennettuna terassina tai nurmikkoalueena. Pihojen uudistamistarvetta pidetään vähäisenä. Vastauksissa korostuu lähinnä piha-alueen ja muu puutarhan normaali ylläpito. Kehittämistoiveet liittyvät lähinnä pihalaatoituksen tai kiveysten tekemiseen sekä pienten em. tyyppisten rakennelmien rakentamiseen.

Kyselyn yhteenveto

Kruununpuiston asukkaat ovat pääosin tyytyväisiä alueen nykytilaan. Erityisesti korostettiin alueen rauhallisuutta ja puutarhamaisuutta sekä väljyyden tuntua. Jonkin verran arvosteltiin puistojen siisteyttä ja niihin toivottiin aktiviteetteja sekä lapsille että aikuisille. Alueen kunnallistekniikan parantamista toivotaan niillä alueilla, joissa sitä ei ole vielä tehty. Erityisesti toivottiin viemäröinnin uusimista. Osalla aluetta valaistusta pidetään huonona. Liikennejärjestelyissä on toisten mielestä parannettavaa (liian korkeat ajonopeudet ja näkyvyysongelmat risteyksissä).

Asukaskyselyn pohjalta kävi selväksi, että valtaosa alueen asukkaista haluaisi säilyttää Kruununpuiston omakotitaloalueen nykyisellään kuitenkin siten, että maltillinen uudisrakentaminen tai nykyisten talojen laajentaminen olisi mahdollista. Kyselyn perusteella jonkinlaista täydennysrakentamista, joko uudisrakentamista tai nykyisen rakennuksen laajentamista, tontilleen harkitsee n. 35 % vastaajista. Osa vastaajista halusi kehittää tonttiaan omilla ehdoilla, joita ei pitäisi rajoittaa millään tavalla. Nämä vastaajat pitävät rakennuskannan uusiutumista välttämättömänä alueen yleisen kehittymisen kannalta. Osa vastaajista vaati alueen säilyttämistä niin, ettei tulisi sallia yhtään enempään lisärakentamista alueelle. Näiden ääripäitä edustavien mielipiteiden yhteensovittaminen tarjoaa haasteen, mikä tulisi ratkaista asemakaavanmuutoksen yhteydessä. Osalle vastaajista asemakaavojen muuttaminen aiheutti pelkoja siksi, että pelättiin muutosten johtavan kerrostalojen rakentamiseen tai nykyisten puistoalueiden kaavoittamisen asuntorakentamiseen.

4 TÄYDENNYSRAKENTAMISEN SUUNNITTELU KRUUNUNPUISTON ALUEELLE

4.1 Täydennysrakentaminen käsitteenä

Täydennysrakentamisen käsitteen syntyyn vaikuttivat modernin arkkitehtuurin ja siihen liittyvän rakennustekniikan ja historiallisten kaupunkiympäristöjen väliset jännitteet 1950-luvulla. Täydennysrakentamisen ongelman käsittely yleistyi teksteissä 1960-luvun puolivälistä alkaen. Siitä lähtien täydennysrakentaminen on saanut käsitteenä useita eri merkityksiä.¹⁴²

Täydennysrakentaminen on käsitteenä epämääräinen, sillä sen määrittely vaihtelee sen mukaan, minkälaisesta täydentämisestä on kysymys. Suppeimmillaan täydennysrakentaminen voi olla yksittäisen asuinrakennuksen laajentaminen ja laajimmillaan rakentamattoman alueen täydentäminen osaksi kaupunkirakennetta. Täydennysrakentamistermiin liittyy läheisesti myös käsitteet lisärakentaminen, eheyttäminen, tiivistäminen ja saneeraus. Eheyttävässä rakentamisessa pyritään täydennysrakentamisella eheyttämään ja paikkaamaan yhdyskuntarakennetta. Eheyttäminen ja tiivistäminen yhdistetään käsitteinä helposti toisiinsa esimerkiksi siten, että kun tiivistetään kaupunkirakennetta, se myös samalla eheytyy. Täydennysrakentaminen on määritelty myös siten, että se on eheyttämistä lisärakentamisella. Tällöin eheyttäminen ja lisärakentaminen lomittuvat toisiinsa sekä täydennysrakentamisen väliin. Myös täydennys- ja lisärakentamista on termeinä käytetty tarkoittamassa samaa asiaa, kun esimerkiksi tontille tai kortteliin on sijoitettu lisää rakennuksia. Laajemmassa yhteydessä käsitettynä esimerkiksi kaupungin reuna-alueiden kaavoittamista pidetään luonteeltaan enemmän lisärakentamisena, kun taas kaupunkirakenteen sisäisten alueiden kaavoittaminen on täydennysrakentamista eheyttävällä tavalla. Saneerauksella voidaan tarkoittaa täydennysrakentamisen yhteydessä esim. jonkin vajaasti tai epämääräisesti rakentuneen alueen korjaavaa rakentamista, joka on luonteeltaan kaupunkirakennetta eheyttävää.¹⁴³ Edellä kuvattu kertoo täydennysrakentamisen ja siihen läheisesti liittyvien muiden käsitteiden moninaisesta käytöstä, johon vaikuttaa näkökulma, josta sitä katsotaan: esimerkiksi väestö- ja rakennustiheyden kasvattamisesta puhuttaessa voidaan käyttää yksistään termiä tiivistäminen. Täydennysrakentamisen keskeinen tavoite on kuitenkin yleensä ympäristön toiminnallisten tekijöiden parantaminen ja kehittäminen.

Täydennysrakentamiseen liittyy keskeisesti tilan ja paikan käsitteet, joita käsittelen lyhyesti tämän työn näkökulmasta. Käsitteinä ne ovat huomattavasti laaja-alaisempia, mutta tässä yhteydessä ei ole mahdollista tehdä tarkempaa tarkastelua. Täydennysrakentaminen kohdistuu kuitenkin ensisijaisesti tilaan, minkä vuoksi tilateorian käyttö täydennysrakentamisen teoretisoinnissa voi tuottaa hyödyllistä materiaalia täydennysrakentamisen suunnittelun prosessiin.

Käsitteenä tila on moniselitteinen ja abstrakti, sillä sitä voi käsitellä monesta eri näkökulmasta, kuten absoluuttisen ja relaationaalisen tiläkäsityksen pohjalta. Absoluuttinen tila on yksinkertaistettuna fyy-

¹⁴² Koponen 2006, 9,10 ja 40.

¹⁴³ Santaoja 2004, 19—23, 35.

sinen kenttä, jossa objekteilla on oma paikkansa ja niiden välillä ei ole mitään vuorovaikutusta. Arkkitehtoninen tila ilmentää usein absoluuttista tilaa, jossa tila muodostuu esimerkiksi rakennusten rajaamasta aukiosta, kuten Kruununpuiston Kruununaukio. Tällöin voidaan puhua myös kaupunkitilasta, jota tarkastellaan puhtaasti fyysisenä kenttänä. Arkkitehtonisen tai kaupunkitilan tutkiminen on hyvä lähtökohta onnistuneelle täydennysrakentamiselle, sillä oikeanlaisten tilojen sommittelu kautta syntyy onnistuneita kaupunkitiloja, joissa on huomioitu myös tilan ja sitä ympäröivien rakennusten oikeat mittasuhteet. Relationaalisessa tilassa on olennaista kohteiden tai tapahtumien keskinäinen vuorovaikutus, joka on sidottu aikaan ja tapahtumiin. Tila ei siis synny itse tilan ja objektien kautta vaan ei-spatiaalisten tekijöiden ja ihmisten vuorovaikutusten kautta. Samaan tematiikkaan liittyy ranskalaisen marxilaisuutta edustavan sosiologin Henry Lefebvren (1901—1991) tiläkäsitys. Se perustuu sosiaaliseen merkityksenantoon, jossa tila on monimutkainen yhteiskunnallinen ilmiö. Yksi tällainen ilmiö on erilaiset valtakysymykset. Lefebvren mukaan tilaan syntyy intressiriitoja, kun tilan hallinnan "status quo" sekoittuu. Tilaan liittyy monia käyttäjiä, joilla on erilaisia näkemyksiä ja tavoitteita, jotka synnyttävät ristiriitoja. Täydennysrakentamisen kannalta merkittävää on tilan hallintaan liittyvät valtakysymykset, kuten kiinteistöjen omistussuhteet tai julkisen ja yksityisen tilan väliset ongelmat. Julkisen ja yksityisen tilan ongelma on esimerkiksi isohko tontti, joka on kaavoitettu esim. asuntorakentamiseen, mutta se ei ole toteutunut. Lähiympäristön asukkaat ovat mieltäneet ko. alueen vuosien saatossa virkistysalueeksi ja kaavan mukaisen alueen toteuttaminen monien vuosien jälkeen voi aiheuttaa asukkaissa vastustusta.¹⁴⁴

Paikan käsitteellä on merkitystä mm. silloin kun tutkitaan tilan merkityksiä. Paikka tarkoittaa tilaa, johon ihminen liittyy merkityksiä elämismaailmastaan eli se rakentuu ihmisen kokemusten ja tulkintojen pohjalta. Paikan kokemukseen ja tulkintoihin liitetään erilaisia tunteita: miellyttävistä ja mukavista tunteista aina pelkoon ja ahdistukseen tai turvattomuuteen. Paikan kokemisen merkitys tulee hyvin esille esimerkiksi Kruununpuiston asukaskyselyn vastauksista, joissa pelätään, että heidän lähiympäristöönsä kohdistuu muutoksia, kuten lisärakentaminen tuo alueelle uusia asukkaita, liikenne lisääntyy, muutokset lisäävät rauhattomuutta tai laskevat heidän oman kiinteistönsä arvoa. Voidaan puhua myös paikan identiteetistä, joka voidaan kokea joko positiivisena tai negatiivisena. Esimerkiksi vuokra-asumisen sijoittaminen alueelle tai virkistysalueen menettäminen koetaan yleisesti vaikuttavan negatiivisesti paikan identiteetille. Sen sijaan tuttu, turvallinen ja muuttumaton paikka, josta on muodostunut vähitellen asukkaalle oman ympäristönsä identiteetti, nähdään usein myös parhaana paikkana. Paikka voidaan siis nähdä olennaisena osana täydennysrakentamista, sillä erityisesti asukkaan lähiympäristö on kaikkein tärkein ja vaikuttavin kokemusmaailma.¹⁴⁵

Olen käyttänyt tässä tutkimuksessa termejä täydennysrakentaminen ja lisärakentaminen synonyymeina. Käsitteellä tiivistäminen olen tarkoittanut lähinnä korttelialueen rakenteen täydentymistä siten, että sanalla on tässä tutkimuksessa negatiivinen vivahde. Sen sijaan, en ole käyttänyt sanoja eheyttäminen ja saneeraus, koska ne viittaavat termeinä täydentämisen lisäksi enemmän jonkin koh-

¹⁴⁴ Santaoja 2004, 11—18.

¹⁴⁵ Santaoja 2004, 14 ja 15.

teen tai alueen korjaamiseen: Kruununpuisto alue on kahta tonttia lukuun ottamatta kokonaan rakennutun ja tarkastelun lähtökohta on nykyisen kulttuuriympäristön säilyttäminen.

4.2 Täydennysrakentamisen tapoja

Rakennettua kulttuuriympäristöä voidaan täydennysrakentaa monilla eri tavoilla. Lähtökohtana voi olla hajanaisen ympäristön eheyttäminen tai rakennetun yhtenäisen ja pieni mittakaavaisen alueen täydentäminen alkuperäisiä erityispiirteitä säilyttäen. Ympäristöön sopiva täydennysrakentaminen vaatii tapauskohtaista tarkastelua. Kerrostunut, monimuotoinen ja tiivis rakennettu ympäristö kestää kontrastiltaan erilaisia ratkaisuja paremmin kuin yhtenäisesti rakennetut alueet. Olemassa olevan rakennuskannan muotokielen lainaaminen on yleensä ympäristöön sopivaa täydennysrakentamista, mutta vaarana voi myös olla monotonisen ja mielenkiinnottoman kaupunkikuvan¹⁴⁶ muodostuminen, missä uudet ja vanhat rakennukset eivät erotu toisistaan. Vaarana on myös, että uudesta rakennuksesta tulee pelkkä jäljitelmä, joka ei paranna ja kehitä kaupunkikuvaa. Täydennysrakentamisen muotoja ovat: piilottava, integroitava, analoginen ja kontrastinen täydentäminen sekä purkaminen.¹⁴⁷

Piilottavassa täydentämisessä uusi rakenne tehdään vanhan sisään, julkisivun taakse tai tehdään jäljitelmä. Piilottavaa täydentämistä voi olla käyttötarkoituksen muutos uusissa sisätiloissa, kun rakennuksen ulkoasu säilytetään. Myös käsite *poistava täydennysrakentaminen* tarkoittaa yleisesti olemassa olevan rakenteen tai sen osan poistamista uuden alta. *Integroitavassa täydentämisessä* käytetään ympäristössä vallitsevia muotoaiheita. Uusi rakennus alistuu alueen yleisilmeeseen, olematta kuitenkaan vanhan jäljitelmä. *Analogisessa täydentämisessä* käytetään vallitsevia suunnittelun järjestelmiä, mutta ei tavoitella laajaa yhtenäisyyttä olemassa olevien muotoaiheiden kanssa. Arkkitehtoniset aiheet ovat ajalleen tyypillisiä mutta voivat poiketa ympäristöstä. Täydennysrakentaminen osallistuu paikan luomiseen ympäröivän rakennuskannan kanssa omana kerrostumanaan. *Kontrastinen täydentäminen* tarkoittaa tietoista eroa vanhan ja uuden rakentamisen välillä. Näin eri aikakauden rakentamisen kerrostumat ovat selvästi havaittavissa ympäristössään. Kontrastisessa täydentämisessä voidaan luoda yhteyksiä ja ymmärtämystä erilaisten kauneuskäsitysten välille. Täydennysrakentamisen tapana voi olla olemassa olevan *rakennuksen purkaminen*. Purkaminen voi tapahtua kokonaan tai osittain, jolloin täydennysrakentaminen on saneerausta. Yleinen esimerkki tällaisesta toimenpiteestä on teollisuusrakennuksen purkaminen tai muuttaminen asuinkäyttöön (kyseessä voi olla myös piilottava täydentäminen): voidaan puhua myös korjaavasta rakentamisesta.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Kaupunkikuva. Rakennetun ympäristön ja kaupunki- tai taajamatilan visuaalisesti hahmotettava ilmiasu (rakennusperintö.fi/muuta_sisaltoa/kasitteisto/). Tässä tutkimuksessa kaupunki- ja katukuvalla tarkoitetaan samaa asiaa.

¹⁴⁷ Turun kaupungin ympäristö- ja kaavoitusosasto 2012, 45.

¹⁴⁸ Turun kaupungin ympäristö- ja kaavoitusosasto 2012,44—45 ja Santaoja 2004, 53—54.

4.3 Täydennysrakentamisen periaatteita 1940—50-luvuilla rakennetuille tyyppitalo-alueille

Vanhalle asuinalueelle täydennysrakentaminen tulisi tehdä olemassa olevan yhdyskuntarakenteen ehdoilla ja pyrkiä parantamaan sitä niin, että säilytetään ympäristön erityis- tai ominaispiirteet. Tällöin tulisi ymmärtää eri aikakausien tyyliuunnat ja niiden laadulliset puitteet, jotta täydennysrakentamisen mahdollisuudet pystytään selvittämään. Täydennysrakentamisen suunnittelun kannalta tärkeänä lähtökohtana on kohdealueen asemakaava, jonka pohjalta määritty alueen rakenne; korttelit, kadut ja viheralueet sekä rakennustyytit. Eri talotyytit ja niiden erityispiirteet tuovat omat ehtonsa täydennysrakentamisen suunnitteluun. Rakennustyytin soveltuvuuden lisäksi on huomioitava rakennuksen ja sitä ympäröivän tilan mittasuhteet. 1940- ja 1950-luvun omakotitalojen, tyyppitalojen, perusmuodot olivat yhtenäisiä, mutta sisätiloissa ja ulkoisissa yksityiskohdissa oli paljon vaihtelevuutta. Aikakauden pientaloalueen täydennysrakentamisen lähtökohtiin kuuluu yhtenäisyyden noudattaminen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että täydennysrakentamisen tulisi olla samanlaista kun vanha rakennuskanta. Uusi rakentaminen, kokonaan uusi talo tai vanhan laajentaminen, voi erottua olemassa olevasta rakennuskannasta niin, että se koetaan alueen kehittymisen kannalta positiivisena elementtinä. Talojen julkisivun tyyliä ja muuta muotokieltä voidaan esimerkiksi jalostaa perinteisen rintamiestalotyytin pohjalta. Täydennysrakennuksen onnistuneet julkisivut parantavat täydennysrakentamisen yleistä ilmettä, hyväksyttävyyttä ja perusteltavuutta. Pientaloalueiden rakennusten julkisivun korkeuden noudattaminen on pääsääntöisesti kannatettavaa, vaikka katukuvassa yhtä korkeat rakennukset voidaan kokea yksitoikkoisina. 1940- ja 1950-lukujen tyyppitalot sijoituivat kadun varrelle yhtenäisesti ja säännöllisen välein. Tästä syystä täydennysrakentamisen tavoitteena tulee olla nykyisen katulinjan ja -leveyden säilyttäminen. Väärin sijoitettu uudisrakennus voi tuhota kulttuuriympäristökokonaisuuden tai päinvastoin korkealuokkaista arkkitehtuuria edustava uudisrakennus voi menettää merkityksensä väärässä ympäristössä. Kyseisen rakentamisaikakauden alueilla tulisi ottaa huomioon myös katutilan pehmeä rajautuminen: tonttien etupuutarhoissa on usein runsas kasvillisuus. Täydennysrakentamisen suunnittelussa tulee huomioida myös ns. vapaa tila, kuten piha-alueet sekä katu- ja puistoalueiden näkymät, osana rakennettua ympäristöä. 1940- ja 1950-lukujen suunnitteluperiaatteena oli maastoa mukaileva rakennusten sijoittelu ja maisemallisten kiintopisteiden, kuten puistoihin sijoittuvien mäki-alueiden, toteuttaminen katunäkymissä. Tonttitehokkuuden tutkiminen on tärkeä täydennysrakentamisen suunnittelun lähtökohta, sillä se kuvaa osaltaan tarkastelualueen rakennetun ja luonnonympäristön välistä suhdetta. 1940- ja 1950-lukujen asuntoalueita kuvastaa suurrehko puutarhamaiset tontit pienellä tonttitehokkuudella. Onnistunut täydennysrakentaminen asettuu kauniisti kaupunkikuvaan.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Kivilaakso s.a., 9—10 ja Santaoja 2004, 57—66 ja 80—82

4.4 Kruununpuiston rakennusoikeus

Omakotitonttien osalta rakennusoikeutta¹⁵⁰ (kerrosala) kruununpuistossa on noin 81 985 k-m², josta käyttämättä on 19 515 k-m² (23,8 %). Muun asuinrakentamisen (pääasiassa rivi- ja pienkerrostalojen) osalta rakennusoikeutta on 13 505, josta 3 185 k-m² (23,6 %) on käyttämättä¹⁵¹. Omakoti- tai paritalojen osalta rakennusoikeus on ylitetty kaikkiaan 56 tontilla ja sen ylityksen kokonaismäärä on 1 390 k-m². Keskimääräisen ylitys tonttia kohden on siten 24,8 k-m², jota voidaan pitää vähäistä suurempana ylityksenä. Suurimmat tonttikohdaiset rakennusoikeuden ylitykset ovat jopa 70 k-m² luokkaa, mikä on turhan paljon verrattuna muiden tonttien rakentamisen määrään. Mikäli Kruununpuistossa otettaisiin tavoitteeksi nostaa rakennusoikeuden määrä 0,2:sta 0,25:een, joka on osoitettu muutamilla alueen omakotitonteilla kaavamuutosten yhteydessä ja joka vastaisi tämän päivän Hyvinkään omakotitonttien tehokkuutta, nostaisi muutos käytettävää rakennusoikeutta merkittävästi. Rakennusoikeuden lisäys olisi yli 17 250 k-m², niiden 332 tonttien osalta, joilla on nykyäänkin rakennusoikeutta käyttämättä. Tämän lisäksi suurimmalle osalle niistä 56 tontista, jotka ovat jo ylittäneet rakennusoikeuden, tulisi rakennusoikeutta lisää vaihtelevasti. Näiden tonttien rakennusoikeuden kokonaismääräksi tulisi n. 1 500 k-m². Kruununpuiston omakotitonteilla kuuluvan nykyisen käyttämättömän rakennusoikeuden 19 515 k-m² lisäksi tulisi uutta kerrosalaa siis n. 18 750 k-m². Kokonaismäärä käytettävälle rakennusoikeudelle olisi yhteensä 38 265 k-m². Tällaisen lisärakentamisen määrä muuttaisi väistämättä Kruununpuiston nykyistä väljää ilmettä tiiviimmäksi. Kyseisen rakennusoikeuden sijoittaminen tonteille vaatisi tiukkaa rakentamisen ohjaamista ainakin asemakaavoituksen ja mahdollisesti myös rakentamistapaohjeen keinoin, jotta olemassa oleva ympäristö tulisi huomioiduksi.

4.5 Täydennysrakentamisen vaihtoehtoja kruununpuiston kortteleihin 916 ja 923

Seuraavassa on esitetty neljä esimerkinomaista suunnitelmaa Kruununpuiston pientaloalueen tonttien¹⁵² täydennysrakentamiseksi. Esimerkit on laadittu korttelin 916 tonteille 18—23 ja kortteliin 923. Tontit sijoittuvat Kruununpuiston itäosaan Tuomaankadun varrelle. Korttelin 923 ja korttelin 916 tonttien 19—23 rakennuskanta muodostuu vuosien 1953—1958 välillä rakennetuista tyyppitaloista. Ne ovat puolitoistakerroksisia harjakattoisia taloja. Tyyppillisistä rintamiestaloista korttelin 923 ja korttelin 916 tonttien 20 ja 21 talot eroavat talon päätyyn rakennetulla kulmistaan viistetyllä erkkerillä, jonka päälle on rakennettu parveke. Näistä taloista kolme on rapattuja ja loput seitsemän puuverhoiltuja. Korttelin 916 tontille 18 on rakentunut yksikerroksinen ja loivan harjakaton (alun perin tasakatto, muutettu vuonna 1990) omaava tiilitalo, joka on L-muotoinen ja se on rakennettu vuonna 1973. Korttelin

¹⁵⁰ Rakennusoikeus kertoo, miten paljon tontille on mahdollista rakentaa. Rakennusoikeus määrittellään nykyisin asemakaavassa.

¹⁵¹ Kortteli 930 on kaavoitettu rivitalokortteliksi, mutta käytännössä tonteille on toteutunut omakotitaloja. Se ei tule toteutumaan rivitalokorttelina tonttien kokojen pienuuden ja osalla tonteista olevan uudehkon rakennuskannan vuoksi. Korttelin rakennusoikeus on siksi laskettu mukaan omakotitalojen yhteyteen. Samoin korttelin 918 tontit 21 ja 22 ovat lähinnä omakoti- tai paritalotontteja kokonsa puolesta (791 m² ja 723 m²), mutta ne on kaavassa osoitettu II-kerroksisille asuinrakennuksille.

¹⁵² Tontti on asemakaava-alueella sijaitseva rakennuskortteliin kuuluva alue, joka on tontinmittauksessa erotettu hyväksytyyn tonttijaon mukaisesti itsenäiseksi kiinteistöksi ja sen jälkeen merkitty tonttina kiinteistörekisteriin. Rakennuslupa voidaan myöntää vain rekisterissä olevalle tontille.

923 ja korttelin 916 tonttien 20 ja 21 asuinrakennukset ovat säilyttäneet alkuperäisen ilmeen ja muotonsa kohtuullisen hyvin, koska taloja ei ole laajennettu lisäosilla eikä julkisivuihin ole tehty merkittäviä muutoksia. Korttelin 916 tontin 19 alkuperäistä asuinrakennusta on laajennettu taloa jatkamalla kadun suuntaisesti vuonna 2007. Talon poikkeava pituus korostuukin koillispuolella oleviin rakennuksiin verrattuna. Tonteilla 22 ja 23 olevia asuinrakennuksia on myös laajennettu talon pihanpuolellesivulle ja talon päätyyn. Talojen alkuperäinen perusmuoto on hyvin hahmotettavissa, sillä kyseiset laajennukset näkyvät vain vähän katukuvassa.

Täydennysrakentamisen vaihtoehtojen lähtökohtana on, että olemassa oleva asuinrakennus säilyy tontilla nyky muodossa tai sitä on mahdollista laajentaa maltillisesti siten, että sen nykyinen mittakaava ja muoto on hahmotettavissa kaupunkikuvassa. Nykyisten rakennusten purkaminen antaisi lisää vapauksia ja mahdollisuuksia uudisrakentamisen suunnitteluun, mutta maakunnallisesti arvokkaassa kulttuuriympäristössä en pidä sitä vaihtoehtoa mahdollisena. Kahdessa ensimmäisessä vaihtoehdossa on esitetty rakennusoikeuden määrän lisäämistä niin, että se vastaa Hyvinkään tämän päivän uusien asemakaavoitettujen pientaloalueiden keskimääräistä tonttitehokkuutta, joka on tehokkuusluku ilmaistuna 0,25. Vaihtoehto yhdessä on lisäksi tutkittu tonttijaon¹⁵³ mahdollisuutta tonteilla. Vaihtoehdot kolme ja neljä on laadittu siten, että vain tontin nykyinen jäljellä oleva rakennusoikeus on käytetty uudisrakentamiseen tai asuinrakennuksen laajentamiseen..

Nykytilanne

Korttelin 923 tonttien 1—4 koko on n. 1 040 m² ja tontin viisi on 1 186 m². Vastapäätä (kortteli 916) olevat tontit 19—23 ovat n. 945—956 m² kokoisia ja kadun kulmassa oleva tontti 18 on 1 269 m² suuruisin. Tonttien tehokkuusluvaksi (e)¹⁵⁴ on määritelty 0,2, lukuun ottamatta korttelin 916 tonttia 18, jolla se on 0,4. Tonttien rakennusoikeudet vaihtelevat n. 190—208 k-m² välillä, paitsi kahdella kulmatontilla, joilla ne ovat 237 (923—5) ja 508 k-m² (916—18). Korttelin 916 tonttien 18—23 asuinrakennusten pitkät sivut on sijoitettu kadun suuntaisesti n. 5—7 metrin päähän tontin rajasta. Samaa talojen sijoitusperiaatetta on noudatettu pääosalla Kruununpuiston tonteista. Korttelin 923 talot on sijoitettu vinosti n. 30 asteen kulmassa katulinjaan nähden. Vastaavaa rakennusten sijoitustapaa ei ole käytetty muualla Kruununpuiston alueella.

¹⁵³ Tonttijaossa rakennuskortteliin kuuluva alue jaetaan tonteiksi. Tonttijako voidaan laatia asemakaavan yhteydessä joko sitovana tai ohjeellisena. Tonttijako voidaan myös laatia erillisenä toimituksena, jolloin asemakaava toimii ohjeena. Tonttijakoa voidaan muuttaa joko asemakaavanmuutoksen yhteydessä tai erillisellä tonttijaonmuutoksella (MRL 78-82 §, MRA 37-40 §).

¹⁵⁴ Tehokkuusluku (e) ilmaisee rakennusoikeuden määrän suhteessa tontin (e_t), korttelin (e_k) tai alueen (e_a) pinta-alaan eli se on alueen väljyydestä kertova luku (Behnke Tarja 2005, 1). Tässä tutkimuksessa on käytetty pelkästään e-kirjainta kuvaamaan tonttitehokkuutta.

Kuva 26. Kuvassa on korttelin 916 tonttien 18—23 ja korttelin 923 nykytilanne.

Yllä olevassa kuvassa on esitetty Tuomaankadun varrella olevien korttelien 916 ja 923 rakennuskannan nykytilanne. Periaatteessa nykytilanteen säilyttämistä voidaan pitää yhtenä vaihtoehtona, jossa tonttien rakennusoikeus muodostuisi jo käytetyn kerrosalan¹⁵⁵ mukaan ja lisärakentamista ei sallittaisi. Käytännössä tämän kaltainen ratkaisu ei kohtelisi kiinteistön omistajia tasapuolisesti, koska osalla tonteista rakennusoikeus on käytetty kokonaan ja osalla se on ylitetty. Varsin monella tontilla on käyttämätöntä rakennusoikeutta runsaasti jäljellä. Tarkastelun kohteena olevilla tonteilla on käyttämätöntä rakennusoikeutta vaihtelevia määriä: 0–285 k-m².

Viereisen sivun taulukosta selviää käytetty ja jäljellä olevan rakennusoikeuden määrä. Taulukossa on myös esitetty tontin tehokkuuden noston (0,2 → 0,25; tontilla 916—18 rakennusoikeuden vähennys) vaikutus rakennusoikeuden määrään.

¹⁵⁵ Kerrosala (MRL 115 §) on yksi rakennuksen laajuutta kuvaava pinta-alakäsité. Kerrosala saadaan laskemalla yhteen rakennuksen eri tasojen, yleensä kerrosten, pinta-alat ulkoseinien ulkopintoihin saakka mitattuna. Tontin tai rakennuspaikan kerrosalalla tarkoitetaan sille rakennettaviksi sallittujen rakennusten yhteenlaskettua kerrosalaa. Sallittu kerrosala ilmoitetaan tehokkuuslukuna (esim. e = 0,2) tai neliömetreinä.

Taulukko 3.

kortteli 916	tontin koko	rakennus- oikeus (ro)	tehokkuus- luku	käytetty ro	jäljellä oleva ro	tehokkuusl. 0,25= ro lisää	ro yh- teensä
18	1269	508	0,4	223	285	-190*	95
19	945	189	0,2	208	0 (-19)**	+47	28
20	956	191	0,2	138	53	+48	101
21	955	191	0,2	138	53	+48	101
22	953	191	0,2	183	8	+47	55
23	946	189	0,2	155	34	+47	81

Taulukko 4.

kortteli 923	tontin koko	rakennus- oikeus (ro)	tehokkuus- luku	käytetty ro	jäljellä ro	tehokkuusl. 0,25= ro lisää	ro yh- teensä
1	1040	208	0,2	156	52	+52	104
2	1039	208	0,2	150	58	+52	110
3	1040	208	0,2	138	70	+52	122
4	1040	208	0,2	127	81	+52	133
5	1186	237	0,2	150	87	+60	147

Taulukoissa 2 ja 3 on esitetty tarkastelun kohteena olevien tonttien rakennusoikeuteen liittyviä perustietoja täydennysrakentamisen näkökulmasta.

* Tontin 916—18 rakennusoikeutta on vähennetty 190 k-m² eli 0,25 tehokkuuden tasolle.

** Tontilla 916—19 miinusmerkkinen luku tarkoittaa rakennusoikeuden ylitystä.

Vaihtoehto 1

Vaihtoehdossa 1. on osoitettu täydennysrakentamista tontin perälle. Alkuperäinen tontti on jaettu kahdeksi tontiksi. Korttelissa 923 tontin koko, jolla olemassa oleva rakennus sijaitsee, supistuu n. 518 m² ja uusi kirvesvarsitontti¹⁵⁶ on kooltaan n. 520 m² (lukuun ottamatta tonttia viisi, jossa vastaavat pinta-alat ovat 660 m² ja 525 m²). Vastaavasti korttelin 916 tonttien 19—23 alkuperäisten tonttien uudet koot ovat n. 461—467 m² ja uudet kirvesvarsitontit ovat 482—491 m² suuruisia. Jaetun tontin 916—18 uudet tonttikoot ovat 790 m² (olemassa oleva rakennus) ja 475 m². Vaihtoehto yhdessä kaikille tonteille on osoitettu kerrosalaltaan n. 68 k-m² (huoneistoalaltaan 60 m², kuvassa 27 H-ala¹⁵⁷) kokoinen asuinrakennus. Tonteille voi sijoittaa erillisen autokatoksen tai -tallin, jonka koko voi olla 25 k-m². Alkuperäisen tontin puolikkaalle lisärakentamisen, kuten autosuojan, sijoittaminen tuottaa vai-

¹⁵⁶ Kirvesvarsitontti on lohkottu isommasta tontista. Se sijoittuu alkuperäisen tontin takaosaan ja sinne johtaa kadulta kapeahko ajoväylä.

¹⁵⁷ Huoneistoalan määritelmä on viitteessä 140.

keuksia. Mikäli autokatos/-talli on mahdollista rakentaa tontin rajaan kiinni, lisärakentamisen sijoittaminen on helpompaa, mutta palomääräykset (mahdollinen palomuri ja palo-osastointivaatimukset seiniin ja ikkunoihin: sijoitus, koko ja rakenne) ja rakennuksen huoltaminen (naapurin tontin puolelta, mikäli vain toinen rajanaapureista on rakentanut rajaan kiinni) tuovat lisärasitteita- ja haasteita. Tässä tapauksessa joudutaan lisäksi tinkimään joistakin Hyvinkään perusmääräyksistä, kuten huoneen pääikkunan tulee olla vähintään viiden metrin päässä tontin rajasta. Parhaiten tonttijako sopii korttelin 923 tontille viisi, joka on keskimääräistä suurempi pinta-alaltaan, mutta ennen kaikkea se on kulmatontti, joka on jaettavissa suoraviivaisesti muihin korttelin tontteihin verrattuna. Jaettavista tonteista muodostuu verrattain ahtaita, joissa pihapiiri jää pieneksi, kun huomioidaan vielä pysäköinnin vaatima tila. Uudisrakennukset ovat yksikerroksisia ja sijoittuvat tontin takaosaan, jolloin ne jäävät alisteiseksi vanhaan asuinrakennukseen nähden eivätkä siten korostu katukuvassa. Rakennusoikeutta on osoitettu uusille takaosan tonteille siten, että alkuperäinen tontti jakamattomana olisi saanut lisää rakennusoikeutta, kahta isompaan tontti lukuun ottamatta, keskimäärin 50 k-m². Tällöin em. uusien tonttien tehokkuus on 0,15–0,20 ja vanhoilla tonteilla, joilla on olemassa oleva rakennus, on tonttitehokkuus peräti 0,35–0,4 välillä. Uuden tontin tehokkuus ei ole kovin iso, mutta yksikerroksisuus ja tontille johtava ajoväylä verottavat varsinaista piha-aluetta niin, että varsinaista väljyyttä ei jää tontille. Vastaavasti olemassa olevan rakennuksen ympärille jää vähänlaisesti piha-aluetta pihatoiminnoille ja täydennysrakentamiseen, koska asuinrakennus sijoittuu keskeisesti tontille, erityisesti korttelissa 923.

Kuva 27. Kuvassa on esitetty täydennysrakentamista tonttien tehokkuutta nostamalla ja jakamalla nykyiset tontit niin, että uusista tonteista muodostuu kirvesvarsitontteja.

Vaihtoehto 2

Vaihtoehdossa 2. on, tonttijaon sijaan, kiinteistön jako ajateltu tehtäväksi hallinnanjakosopimuksella.¹⁵⁸ Tämä ratkaisu tuo vähän enemmän joustavuutta uudisrakentamisen sijoittelulle. Tässä vaihtoehdossa on esitetty korttelin 923 tonteille uudisrakennuksena pieni 1,5-kerroksisen omakotitalo tonttien takaosaan. Kerrosalaltaan 113 suuruinen uusi omakotitalo muistuttaa noppamaisuudessaan vanhaa rintamamiestaloa ja siten soveltuisi ympäristöönsä, mutta olisi myös tasaveroinen pari vanhan rakennuksen kanssa ja muodostaisi varsin tiiviin tunnelman kortteliin 923. Korttelin 916 tonteilla (paitsi tontilla 18) ei ole riittävästi rakennusoikeutta tehokkuuden nostonkaan jälkeen toteuttaa 1,5-kerroksinen asuinrakennus, vaan esimerkissä on esitetty ykkösvaihtoehdon mukainen ratkaisu. 1,5-kerroksisen talon sijoittaminen tuo tonteille vähän enemmän väljyyttä verrattuna yksitasoiseen ratkaisuun. Mutta kahden noppamaisen asuinrakennuksen sijoittuminen lähelle (noin 8–10 metrin) toisiaan, on kuitenkin tiiviydessään vieras elementti Kruununpuiston pientaloalueella, jossa yhtenä erityispiirteenä on nimenomaan tonttien väljyys ja pihapiirien puutarhamainen luonne.

Kuva 28. Kuvassa on esitetty täydennysrakentamista kortteliin 923 nostamalla tonttitehokkuutta ja sijoittamalla 11/2-kerroksinen uudisrakennus tontin takaosaan. Kortteliin 916 on sijoitettu uusi yksikerroksinen sivuasunto.

¹⁵⁸ Hallinnanjakosopimuksessa kiinteistö voidaan omistaa määräosin, esimerkiksi puoliksi. Määräosin omistetun kiinteistön omistajat voivat tehdä keskinäisen sopimuksen kiinteistön käytöstä ja hallinnasta. Sopimuksissa tehdään hyvinkin yksityiskohtaisia ehtoja mm. yhteiskäyttöalueista, pysäköintipaikoista, kulkuväylistä, leikki- ja oleskelupaikoista, alueiden hoidosta ja kustannusten jaosta jne. Tämä on yleinen käytäntö esimerkiksi pitalokiinteistöillä. (www.maanmittauslaitos.fi, 9/2009).

Vaihtoehto 3

Vaihtoehdossa 3. on osoitettu tontin jäljellä olevan rakennusoikeuden mahdollinen käyttö. Kahdella tontilla (916—19 ja 22) on vähän tai ei ollenkaan rakennusoikeutta käyttämättä, joten toisessa on kuvattu nykytilanne ja toiseen on sijoitettu autokatos pienellä varastolla. Vaihtoehdossa on esitetty n. 52 k-m² sivuasunto- tai talousrakennuksen sijoittuminen tontin takaosaan. Sivuasunto voi toimia esim. perheen isovanhempien käytössä tai pienimuotoisena työtilana. Rakennuksen kylkeen on lisäksi mahdollista sijoittaa autokatos tai -talli sen mukaan paljonko rakennusoikeutta on jäljellä sivuasunnon tai talousrakennuksen rakentamisen jälkeen.¹⁵⁹ Suunnittelun lähtökohtana on toteuttaa mitasuhteiltaan tyyppillisen 1940 ja -50-lukujen talousrakennuksen kaltainen uudisrakennus, joka muutoin voisi olla arkkitehtuuriltaan moderni eikä vanhan jäljitelmä. Tällöin muutos kaupunkikuvassa on vähäinen ja lopputulos tukee Kruununpuiston alueen tyyppisiä tontinkäyttöratkaisuja. Tässä vaihtoehdossa tontti ei ole ahdettu liian täyteen rakennuksilla vaan pihaan jää kohtuullisen hyvät tilat oleskeluun, leikkiin ja vaikka puutarhanhoitoon.

Kuva 29. Kuvassa on esitetty olemassa olevan käyttämättömän rakennusoikeuden sijoittaminen tontin takaosaan joko rakentamalla uusi sivuasunto tai talousrakennus.

Vaihtoehto 4

Vaihtoehdossa 4. lähtökohtana on myös nykyisen jäljellä olevan rakennusoikeiden käyttö. Korttelin 923 asuinrakennusten itäkulmaan, tontin takapihan puolelle, on sijoitettu laajennus. Katukuvassa

¹⁵⁹ Autotalli lasketaan aina mukaan kerrosalaan. Sen sijaan autokatosta ei yleensä lasketa kerrosalaan mukaan, jos 30 % seinäpinta-alasta on avointa ulkoilmaan ja aukkojen pinta-ala on vähintään 10 % lattiapinta-alasta.

hahmottuu pääasiassa nykyisen asuinrakennuksen muoto ja koko. Tämän lisäksi tontin takaosaan on sijoitettu autotalli tai -katos. Vaihtoehdon 3. periaatteen mukaisesti korttelin 916 tonteille on osoitettu lisärakentamista tontin takaosaan autosuoja- ja varastorakennuksille, lukuun ottamatta kulmatonttia (18), jossa L-muotoista taloa on jatkettu laajennusosalla tontin takaosaa kohti. Laajennuksen jälkeenkin tontilla on erittäin paljon rakennusoikeutta jäljellä ja sen laskeminen tasolle 0,25 voisi olla oikea vaihtoehto, koska koko (289 k-m²) rakennusoikeuden käyttö on hankalaa ilman nykyisen rakennuksen purkamista. Korttelin 916 tonttien 20, 21 ja 23 asuinrakennuksia voisi helposti laajentaa taloa jatkamalla, tontilla 19 olevan omakotitalon tapaan, mutta silloin menetetään alkuperäisen talon noppamaisuus sekä mahdollisesti talojen nykyisiä yksityiskohtia, kuten erkkerit parvekkeineen. Tässä vaihtoehdossa pihalle jää eniten väljyyttä ja muutos nykytilanteeseen jää varsinkin kaupunkivallisesti vähäiseksi.

Kuva 30. Olemassa olevan käyttämättömän rakennusoikeuden sijoittaminen tontin takaosaan rakentamalla uusi talousrakennus tai sen käyttäminen nykyisen rakennuksen laajentamiseen.

Yhteenveto

Rakennusoikeuden noston ja sen käytön mahdollisuudet ovat hyvin nähtävissä vaihtoehdoissa yksi ja kaksi. Kortteleihin on mahdollista sijoittaa nykyinen käyttämätön ja tehokkuuden noston aikaan saama rakennusoikeuden määrä monella eri tavalla. Sen voi käyttää yksi- tai puolitoistakerroksen uudisrakennuksen rakentamiseen, nykyisen talon laajentamiseen, talousrakennuksen rakentamiseen tai näiden eri yhdistelmien toteuttamiseen. Nykyistä taloa on mahdollista jatkaa myös suoraan talon päädystä, mutta paras laajentumissuunta on sisäpihan puoli. Tontin takaosa on kuitenkin ensi-

sijainen uudisrakentamisen paikka. Nykyinen ja mahdollinen uudisrakennus sijoittuisivat tiiviisti lähellä toisiaan, noin 8–10 etäisyydellä, jolloin kortteleista katoaa entisenlainen väljyys. Pysäköintiin varattavat tilat pienentävät pihan oleskelu- ja mahdollisen leikkialueen sekä hyöty- ja koristepuutarhan minimiin. Rakennusoikeuden määrä on vaihtoehdoissa yksi ja kaksi niin suuri, että se houkuttaa toisen asuinrakennuksen toteuttamiseen. Pihaa säästävä ratkaisu olisi uusi puolitoistakerroksinen asuinrakennus nykyisen rinnalle. Korttelien 916 ja 923 uudisrakentaminen vaihtoehto yhden mukaan antaa viitteitä rakenteeltaan ja ilmeeltään tiivistä kaupunkimaisesta pientaloalueesta, jollainen sinänsä sopisi ydinkeskustan läheisyyteen.

Tonttien jakamisen järkevyyteen vaikuttaa tontin koko, muoto, sijainti korttelissa ja olemassa olevien rakennusten, lähinnä asuinrakennuksen, sijainti tontilla. Vaihtoehdoissa esitettyjen tonttien koko ja nykyisten rakennusten sijoittuminen niille vaikeuttavat tonttien jakamista kahteen osaan, sillä nykyiset tyyppitalot sijoittuvat siten, että kadun ja talon väliin jää leveimmillään noin seitsemän metrin levyinen etupuutarha (mitattuna talon kadun puoleisen seinän keskeltä). Korttelin 923 tonttijakoa vaikeuttaa lisäksi nykyisten rakennusten sijoittuminen vinosti tontin rajojen suhteen, jolloin talo työntyy syvemmälle tontin keskiosaan. Parhaiten jaettavissa onkin korttelin 923 kulmatontti, koska se voidaan jakaa suoraviivaisesti. Tonttijaon kannalta tarkastelualueella tulisi olla isommat tontit (lähtökohteisesti noin 1 200m²), jotta talojen pihatoimintojen järjestämiselle olisi riittävästi tilaa ja alueen luonteenomainen väljyys säilyisi paremmin. Teoriassa tontteja voisi laajentaa noin 10 metrin verran puistoalueelle, jolloin tonttien koko olisi riittävä tonttijakoa ajatellen. Käytännössä keskustan puistojen pienentämisestä olisi vaikeaa perustella pelkällä asuinalueen tiivistämisen tarpeella.

Vaihtoehto kolmessa ja neljässä säilyy varsin hyvin tonttien olemassa oleva väljyys. Maltillisella täydennysrakentamisella, joko nykyistä taloa laajentamalla tai pienellä uudisrakennuksella, kaupunkikuvassa säilyy nykyinen hierarkia eli vanhan asuinrakennuksen asema ympäristössä. Oleellista on myös rakennuskannan tasavälinen etäisyys toisistaan, jolloin esim. talojen jatkaminen päädyistä tuo omat haasteensa kaupunkikuvan suhteen. Uudisrakennus tai vaihtoehdossa neljä esitetty laajennus talon takakulmaan ei korostu katukuvassa, jolloin alkuperäisen talon muoto hahmottuu ja erottuu selvästi uudisrakentamisesta.

Korttelin 916—18 tontilla on käyttämätöntä rakennusoikeutta 280 k-m². Jäljellä olevan rakennusoikeuden käyttö ei ole mahdollista käyttää nykyisellä tavalla rakentaen yhteen tasoon, vaan vaatii kaksoiskerroksien rakennuksen rakentamista tai ainakin nykyisen talon osittaista korottamista toisella kerroksella. Koko rakennusoikeuden käyttö johtaa tonteilla mittakaavaltaan ympäristöä massiivisempaan rakentamiseen. Toisaalta Väinö Tuukkanen laatiman kaavan tarkoitus oli korostaa Kruununpuiston alueella joitakin kadun kulmakohtia näyttävämällä rakentamisella. Tontin tehokkuusluvun lasku tasolle 0,25 olisi kuitenkin syytä harkita, jolloin rakennusoikeus laskisi 190 k-m² mutta sitä jäisi vielä käytettäväksi 95 k-m² esimerkiksi sivuasunnon rakentamiseen.

5 KRUUNUNPUISTON OMINAISPIIRTEIDEN SÄILYTTÄMINEN JA TÄYDENNYSRAKENTAMINEN

5.1 Täydennysrakentamisen rooli rakennussuojelun ja rakennetun kulttuuriympäristön säilymisen kannalta

Täydennysrakentaminen vakiintui osaksi rakennussuojelua täydentävänä käytäntönä ja käsitteenä Suomessa vähitellen 1950- ja 1970-lukujen aikana. Ajattelun pohjana toimi mm. Helsingin Rautatalon ja Helsingin suomalaisen työväenopiston sekä Göteborgin raatihuoneen laajennuksista tehdyt täydennysrakentamisen tulkinnat. Tämä ajattelu laajentui vähitellen käsittämään yksittäisten rakennusten lisäksi myös laajoja suojeltavia aluekokonaisuuksia. Aikanaan muotoutunut täydennysrakentamisen ajattelutapa on säilynyt vuosikymmenestä toiseen samansuuntaisena vaikka arkkitehtuurin ja rakennussuojelunkin aloilla on tapahtunut muutoksia.¹⁶⁰

Olli-Paavo Koponen on tuonut esille vuonna 2006 julkaistussa väitöskirjassaan rakennetun ympäristön inventoimisen ja arvottamisen tärkeyttä, sillä vasta riittävän tiedon pohjalta voidaan asettaa yksityiskohtaisia tavoitteita rakennussuojelulle. Hänen mukaansa inventointitieto on rakennussuojelun kannalta avainasemassa ja ne muodostavat myös tärkeän lähtökohdan täydennysrakentamiselle. Koposen mukaan onnistunut täydennysrakentaminen selkeyttää ja kiinteyttää rakennettua ympäristöä sekä sen avulla voidaan ylläpitää ja kehittää paikallisen rakentamisen perinnettä. Täydennysrakentamisella on mahdollista vaikuttaa rakennetun kulttuuriympäristön kannalta merkittävien rakennusten säilymiseen. Mahdollistamalla täydennysrakentamista voidaan helpottaa tai poistaa kokonaan vanhaan rakennukseen kohdistuvia muutospaineita. Täydennysrakentamisella voidaan tehdä nykyinen vanha ympäristö ymmärrettävämmäksi rakennuksen lähiympäristön asukkaiden lisäksi esim. alueella vieraileville turisteille. Tällöin täydennysrakennetussa ympäristössä vanhat rakennukset voidaan kokea tarpeellisina, toimivina ja niiden arvot paremmin esiin tuovina.¹⁶¹

5.2 Kruununpuiston ominaispiirteiden huomioiminen täydennysrakentamisessa

Koposen näkökulma huomioi olemassa olevan rakennuksen säilymisen täydennysrakentamisen yhteydessä. Olemassa olevien rakennusten säilyminen osana Kruununpuiston rakennettua kulttuuriympäristöä on myös lähtökohtana vaihtoehtojen tarkastelussa. Täydennysrakentamista voidaan kuitenkin pitää myös lähtökohtaisesti ristiriitaisena erityisesti Kruununpuiston pihapiirien ominaispiirteiden vaalimisen kanssa. Tonttien pääosin valmiit, vehreät ja hoidetut pihat ovat viihtyisyyden, rauhallisuuden ja luonnon läheisyyden kannalta alueen laatua nostattavia tekijöitä. Toisaalta joissakin kadunkulmissa Kruununpuisto näyttää vajaasti rakennetulta, jolloin oikeanlaisella täydennysrakentamisella on mahdollista parantaa kaupunkikuvaa. Suunnittelua hankaloittaa tonttien kokojen ja muotojen vaihtelu, joka on alueella suuri. Suurikokoiselle tai suorakaiteen muotoiselle tontille soveltuva

¹⁶⁰ Koponen 2006, 8.

¹⁶¹ Koponen 2006, 9 ja 11.

ratkaisu ei välttämättä sovi pienelle tai kolmion muotoiselle tontille, vaan on haettava tonttikohtaisia, yksilöllisiä ratkaisuja. Rakennusten määrä ja sijoitus tontilla vaikuttaa pihojen ominaispiirteisiin. Niiden määrää tulisi rajoittaa esimerkiksi niin, että asuinrakennuksen lisäksi tontille saisi rakentaa yhden talousrakennus ja yhden pienemmän rakennelman. Tontin riittävä väljyys mahdollistaa myös puutarhamaisen tontin muodostumisen, mikä vaikuttaa koko tontin ja korttelin yleisilmeeseen.

Rakennussuunnittelun osalta voidaan yleisesti todeta, että täydennysrakentamisessa tärkeäksi tekijäksi muodostuu talon perusmuoto ja koko, jotta alueelle saadaan mittakaavaltaan sopivan rakentamista. Kadun varteen sijoittuvan täydennysrakentamisen lähtökohta on 11/2-kerroksinen asuinrakennus. Yksitasoinen rakennuksen rakentaminen on soveltuvin vaihtoehto rakennettaessa tontin takaosaan. Tähän mahdollisuuteen vaikuttaa riittävä tontin koko, nykyisen rakennuksen sijoitus tontilla ja käytettävissä olevan rakennusoikeuden määrä. Mikäli rakennusoikeutta on käytettävissä paljon, tulisi silloin rakentaa 11/2-kerroksinen rakennus myös tontin takaosaan, vaikka ratkaisuna se ei ole alueen ominaispiirteiden mukainen. Talojen väriytyks on alueella ollut alusta asti kirjavaa, joten se on tässä tapauksessa toissijainen seikka suunnittelussa.¹⁶² Perinteiset materiaalit, puu, rappaus ja tiili (sileä), soveltuvat lähtökohdaksi julkisivusuunnittelussa. Puuta jäljittelevän vinyylin tai lohkotiiilen käyttö materiaaleina on alueelle vieraita julkisivupintoja, joita pitäisi välttää. Kattomateriaaleina soveltuu käytettäväksi parhaiten konesaumattu pelti ja tiilikate, jotka ovat alueella ylivoimaisesti suosituimmat katemateriaalit.

Tonttien aitaamisessa ei ole nykyisin yhtenäistä käytäntöä ja siihen tulisi saada selkeät pelisäännöt. Perinteinen pensasaita on edelleen Kruununpuistossa enemmistönä ja sitä voidaan pitää jatkossa myös hyvänä lähtökohtana. Pystyjakoinen harvasäleinen puuaita voisi tulla kysymykseen, kun sitä täydentää riittävä pensasistutuksilla.

Nykytilanteen säilyttäminen – sallitaan vain pienimuotoinen täydennysrakentaminen

Kruununpuistossa pienimuotoista lisärakentamista olisi erilaisten kevyiden rakennelmien rakentaminen, yhden auton autokatoksen ja pienen varaston yhdistelmä tai maksimissaan perinteisen talousrakennuksen rakentaminen. Käytettävissä olevan rakennusoikeuden määrä olisi rajoitettu enintään 45 k-m². Tämän rakennusoikeuden voisi käyttää enintään kahden rakennelman tai rakennelman ja rakennuksen rakentamiseen. Täydennysrakentaminen osoitettaisiin lähinnä tontin takaosaan, jos käyttää koko rakennusoikeuden yhteen rakennukseen. Mikäli tonteilla on jo asuinrakennuksen lisäksi talousrakennus, sallittaisiin tontille rakentaa enää yksi lisärakennus, jonka koko olisi alle 15 k-m². Tarkoitus ei olisi täyttää tonttia pienillä rakennuksilla, vaikka sen mahdollistaisi tontin rakennusoikeus tai väljyysprosentti. Lisärakentamista ei sallittaisi tonteilla, joilla väljyysprosentti on jo 19,5 tai enemmän. Tämä tarkoittaa sitä, että monella tontilla rakennusoikeudenmäärä supistuu ja joillakin tonteilla merkittävästi. Tässä vaihtoehdossa tonttien jakaminen ei tule kyseeseen, koska silloin se merkitsisi

¹⁶² Uusilla asuntoalueilla väriystä käytetään usein korttelia tai aluetta yhtenäistävänä tekijänä, joka on määritelty rakentamistapaohjeissa.

uuden omakotitalon sallimista alueelle. Kokonaisuutena rakentamisen volyymi jää tässä vaihtoehdossa vähäiseksi. Ratkaisu mahdollistaisi nykyisten alueen ominaispiirteiden säilyttämisen ja pitkällä aikavälillä voi kohentua myös niiden kohteiden piirteet, missä nykyisin ominaispiirteiden arvot ovat heikentyneet. Katukuva säilyy nykymuotoisena, kun uutta rakentamista ei sijoitu kadun varsille. Asukaskyselyssä 57 (35 %) vastaajaa ilmoitti harkitsevansa jonkinlaista täydennysrakentamista (uudisrakentamista tai rakennusten laajentamista) tontilleen. Lisäksi muutamat halusivat lisää rakennusoikeutta ja osa halusi jakaa tonttinsa kahdeksi omakotitalotontiksi sekä osa haluaa pitää rakennusoikeutta varastossa tulevaisuuden mahdollisia suunnitelmia varten. Nämä asukkaat voivat pitää epäoikeudenmukaisena sitä, että täydennysrakentamista rajoitetaan pienimuotoiseksi kun osa Kruununpuiston asukkaista on aiemmin käyttänyt ja ylittänytkin tonttinsa rakennusoikeuden määrän. Käytännössä vaihtoehdon toteuttaminen koko alueella tulisi olemaan hankalaa tai mahdotonta vastustuksen takia. Yksittäisen korttelin kohdalla vaihtoehto on mahdollinen, jos asukkaat ovat lähtökohtaisesti sen kannalla (liite 17, vaihtoehto A).

Täydennysrakentaminen nykyisen rakennusoikeuden mukaan

Sama peruseriaate kuin edellä olevassa ratkaisussa soveltuu tähän vaihtoehtoon eli päärakennuksen lisäksi tontille saa sijoittaa korkeintaan kaksi muuta rakennusta tai rakennelmaa. Erona on toisen asuinrakennuksen salliminen niille tonteille, joissa käyttämättömän rakennusoikeuden määrä sen mahdollistaa. Kruununpuiston omakotitonteilla on rakennusoikeutta jäljellä vaihtelevia määriä: nollasta vajaaseen 300 k-m². Ratkaisussa tonttien nykyinen rakennusoikeus voidaan käyttää kokonaan myös laajentamalla nykyistä asuinrakennusta, rakentamalla uusi piharakennus tai laajentamalla sitä. Lähtökohta on uudisrakentamisen sijoittaminen tontin perälle sijoittuvaan talousrakennukseen, jossa voi sijaita myös pieni sivuasunto. Tonteilla, joilla on runsaasti käyttämätöntä rakennusoikeutta jäljellä ja tontin muoto sekä nykyisten rakennusten sijoitus sen mahdollistaa, voi uudisrakennuksen sijoittaa kadun varteen. Asuinrakennuksen tulisi olla 11/2-kerroksinen kadun varteen rakennettaessa ja silloin kun rakennetaan tontin takaosaan yli 90 k-m² suuruinen rakennus. Tällöin säilytetään paremmin tontin väljyys. Yksikerroksisen 70—80 k-m² kokoisen uudisrakennuksen sijoittaminen tontille muuttaa sen yleisilmettä tiiviimmäksi, mutta säilyttää tontin vielä melko väljänä, mikäli alkuperäinen asuinrakennus on 11/2-kerroksinen. Suotavaa olisi jakaa 70—80 k-m² käyttämätön rakennusoikeus kahteen eri rakennukseen, esimerkiksi talousrakennuksen rakentamiseen ja asuintalon laajentamiseen. Lisäksi olisi huomioitava, ettei yksikerroksisesta rakennuksesta tule liian syvärunkoista taloa: 7—8 metriä leveä talousrakennus on jo liikaa, kuten tontin 905—14 takaosassa oleva talousrakennus (ks. liite 27). Puolestaan tonteilla, joille on rakennettu yksikerroksinen asuinrakennus, jäljellä olevan rakennusoikeuden käyttö johtaa monessa tapauksessa tiiviiseen rakentamiseen ja väljyyden menettämiseen. Toisen asuinrakennuksen rakentaminen tarkoittaa myös pysäköintipaikkojen tarpeen ja ajoväylien lisäystä, mikä saattaa johtaa pihan sirpaloitumiseen ja sekaviin pihan toimintojen ratkaisuihin, joissa oleskelu- ja leikkialueet sekä vihertilat jäsenyivät epämääräisesti. Vaihtoehdossa nykyinen katukuva säilyy hyvin nykyisen kaltaisena. Alueen kokonaisuutta tarkastellen myös sen tun-

nusomaiset piirteet varjeltuvat, vaikka täydennysrakentamista voi toteutua Kruununpuistoon 349 tontille, joista 47 tontilla lisärakentaminen jää pienimuotoiseksi: alle 20 k-m² (liite 17, vaihtoehto B).

Nostetaan rakennusoikeus vastaamaan tämän päivän erillispientaloalueen tehokkuutta

Tässä vaihtoehdossa rakennusoikeutta tulee lisää tonteille keskimäärin yli 50 k-m², mikä antaa mahdollisuuden useilla tonteilla monenlaisin ratkaisuihin: toisen omakotitalon rakentamisen, nykyisen asuinrakennuksen laajentamisen, uuden piharakennuksen rakentamisen tai sen laajentamisen sekä laajimmassa tapauksessa kaikkien edellä mainittujen vaihtoehtojen toteuttamisen samalla tontilla. Rakennusoikeuden nosta tarkoittaa monien uusien asuinrakennusten sallimista Kruununpuistoon. Nykyisten talusrakennusten purkaminen mahdollistaisi vielä useamman uuden asuinrakennuksen rakentamisen. Käytännössä se voisi merkitä Kruununpuistoon jopa noin 240 uutta omakotitaloa ja vaihtelevan määrän pienempiä sivuasuntoja. Samalla se johtaisi tonttijakojen muodostumiseen sekä hallinnanjakosopimusten yleistymiseen alueella. Asuinrakennusten lisäksi tonttia täydentäisivät mahdollisesti erilliset autosuojat. Täydennysrakentamista sijoittuisi tontin etu- ja takaosaan, jotta koko rakennusoikeus olisi mahdollista käyttää. Pihosta muodostuu pienet ja iso osa siitä käytetään ajoväyliin ja pysäköintiin. Tämä voi johtaa sekaviin ja fragmentoiviin pihatiloihin. Tonttien väljyys menetettäisiin entistä useammalla tontilla. Esimerkiksi tuhannen neliön tontilla, jolla olisi 200 k-m² sijaan 250 k-m² rakennusoikeutta, voi sijoittua kaksi noin 120 k-m² 11/2-kerroksista omakotitaloa (yhden talon pohjan ala n. 80 m²) ja kaksi pienehköä autosuojaa (2x 25 k-m²). Ratkaisu johtaa tontin väljyyden menetykseen (väljyysprosentiksi muodostuu n. 21 %). Pelkkä rakennusoikeuden nosta johtaisi todennäköisesti nykyistä huomattavasti laajempaan rakennuskannan purkamiseen, koska se vapauttaisi talon suunnittelua ja mahdollistaisi nykyaikaisen rakennuksen rakentamisen sekä myös sen vapaamman sijoittamisen tontille. Rakennusoikeuden noston lisäksi pitäisi varmistaa asemakaavamääräysin olemassa olevan rakennuksen säilyminen. Rakennusoikeuden nostosta huolimatta, on mahdollista säilyttää nykyinen katukuva melko hyvin, koska pääosa täydennysrakentamisesta sijoittuisi tontin takaosaan. Kadun varsiin tulisi jonkin verran uutta pientalorakentamista, joka on mahdollista toteuttaa ympäristöön sopivaksi, kunhan niiden mittakaavassa huomioidaan lähtökohtaisesti 11/2-kerroksiset tyyppitalot. Tässä ratkaisussa on vaikeampi säilyttää samoja lähtökohtia kuin muissa vaihtoehdossa, mutta se on tasapuolisempi rakentamisen määrän suhteen kaikkia tontin omistajia kohtaan. Kuitenkin ilman rakentamisen ohjaamista runsas lisärakentaminen voi tiivistää tontteja ja kortteleita tavattoman paljon sekä voi johtaa liian monimuotoiseen rakentamiseen, jolloin kärsii alueen nykyisen rakennuskannan yhtenäisyys (liite 17, vaihtoehto C).

Tonttijako - alueen tiivistäminen sallimalla nykyistä pienemmät tontit

Tonttijako tulee kyseeseen vaihtoehdoissa, joissa on mahdollisuus käyttää nykyinen rakennusoikeus kokonaan tai sitä on nostettu. Yli 1 200 m² tonteilla tonttijaon ja nykyisen jäljellä olevan rakennusoikeuden toteuttaminen onnistuu jo melko luontevasti, oli kyseessä kirvesvarsitontti tai suoraviivaisesti jaettu tontti. Suoraviivaisesti jaettavan tontin koko voi olla periaatteessa pienempi kuin kirvesvarsi-

tontin, koska siinä on tontin ala hyödynnettävissä paremmin. Mittakaavaltaan jälleenrakennuskauden tyyppitaloa muistuttava 11/2-kerroksinen rakennus (pohjapinta-ala voi enintään 95 m² ja silloin ei voi rakentaa muita rakennuksia) on sijoitettavissa noin 500 m² tontille, joka on jaettu alkuperäisestä tontista suoraviivaisesti. Uudisrakennus sijoittuu kadun varteen samaan linjaan naapurirakennusten kanssa. Tällöin vielä molempien tonttien väljyys on vielä mahdollista säilyttää kohtuullisena. Kirvesvarsitontin minimipinta-ala on vähintään 600 m². Kirvesvarsitonttien osalta tulee mietittäväksi, minkälainen rakennus sinne tulisi sijoittaa: yksi- vai puolitoistakerroksinen. Tällaiselle tontille on mahdollista sijoittaa 115 k-m² yhteen tasoon, jotta teoreettinen väljyys toteutuisi (väljyysprosentti on noin 19,1 %). Mutta muu lisärakentaminen, autokatoksen tai muun rakennelman rakentaminen, voi jo muuttaa tontin ahtaaksi. Väljyyden ja pihan toimintojen kannalta 11/2-kerroksinen talo sopisi paremmin kirvesvarsitontille, mutta se ei olisi alueen ominaispiirteiden mukaista. Nostettu rakennusoikeus vaatisi jaettavalta tontilta entistä isompaa, noin 1400 m², kokoa. Tonttijaon hyvänä puolena on, että siinä on lähtökohtana olemassa olevan asuinrakennuksen säilyttäminen omalla tontillaan. Täydennysrakentaminen 500—600 m² kokoiselle tontille, jossa omakotitalo sijoittuu usein keskellä tonttia, on käytännössä vaikeaa tai mahdotonta niin, että piha-alue säilyisi käyttökelpoisena. Mahdollinen lisärakentaminen olisi sijoitettava nykyiseen rakennukseen tai sen ulkopuoliseen laajennukseen. Liitteessä 18 on esitetty mahdolliset tontit, jotka ovat jaettavissa edellä selostettujen periaatteiden mukaisesti.

Yhteenveto

Kruununpuiston ominaispiirteet tulee huomioiduksi parhaiten, kun tonttien rakennusoikeutta ei lisätä nykyisestä. Tällöin säilyvät nykyisten rakennusten kaupunkikuvallinen asema ja tonttien väljyys, mikä mahdollistaa samalla myös muiden alueen ominaispiirteiden säilymisen. Pitkällä aikavälillä on myös mahdollista kohentaa ominaispiirteitä niissä kortteleissa tai tonteilla, joilla ne ovat nykyisin heikentyneet. Rakennusoikeuden nosto ei välttämättä huononna Kruununpuiston alueen ominaispiirteitä koko alueella vaan paikoittain, sillä tontit ja korttelit sekä osittain rakennuksetkin ovat toteutukseltaan erilaisia, jolloin rakentamisen tehokkuus vaikuttaa eri tavalla. Asukaskyselyssä rakentamistehokkuuden nostamisen vaatijoita oli pieni vähemmistö, mutta silti on hyvä osoittaa tehokkuuden noston vaikutukset tarkemman suunnittelun yhteydessä. Täydennysrakentamisen mahdollisuudet Kruununpuiston ominaispiirteet huomioiden tuleekin tutkia tarkemmin kortteleittain ja laatia niihin sopivat periaatesuunnitelmat asemakaavamuutoksen yhteydessä.

Kruununpuiston ominaispiirteiden säilyttämiseksi ja täydennysrakentamisen ohjaamiseksi on siis eduksi muuttaa nykyiset asemakaavat. Asemakaavamuutoksen tulisi sisältää ainakin yksityiskohtaiset rakennusalan rajat eri käyttötarkoituksiin: nykyisen asuinrakennuksen, mahdollinen toisen asuinrakennuksen ja autotalli- ja talousrakennuksen paikat sekä piha-alue oleskeluun. Olisi huomioitava myös mm. rakennusoikeuden määrä rakennusalohtaisesti, kerrosluku sekä rakennusten ulkomuotoon ja aitaamiseen liittyviä yhteneväisyysvaatimuksia kortteli- tai katunäkymäkohtaisesti. Vaihtoehdosta riippumatta peruseriaate on, että pääosa täydennysrakentamisesta tulisi keskittää tontin taaksaan mieluiten yksikerroksisilla rakennuksilla, jolloin nykyinen katukuva säilyy mahdollisimman

nykyisen kaltaisena. Ainoastaan väljät tontit, jotka on jaettavissa suoraviivaisesti, täydentäisivät 11/2-kerroksisilla rakennuksilla kaupunkikuvaa. Kirvesvarsitonttien salliminen pääsääntöisesti tiivistää ja tuo ahtautta sekä jaetulle että uudelle tontille, joten jaettavan tontin pinta-ala on oltava vähintään 1 200—1 400 m². Tonttijakojen periaatteet tulee ratkaista asemakaavamuutoksen yhteydessä, jotta ne tulevat asukkaille tiedoksi hyvissä ajoin.

6 LOPUKSI

Hyvinkään keskustaaajaman kulttuuriympäristön hoitosuunnitelmassa Kruununpuiston todetaan olevan laaja ja yhtenäinen jälleenrakennuskauden asuntoalue. Uudenmaan liiton selvityksessä Kruununpuiston pientaloalue on arvioitu maakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi. Alueen valintaperusteena on esitetty, että se on yhtenäinen ja hyvin säilynyt jälleenrakennuskauden tyyppitaloalue. Valintaperusteet ovat toimineet tämän tutkimuksen tarkastelun lähtökohta. Tarkoituksena on ollut selvittää Kruununpuiston jälleenrakennuskauden ja 1960-luvun tyyppitalojen ominaispiirteet ja tutkia, miten hyvin hoitosuunnitelman ja Uudenmaan liiton selvityksessä todetut valintaperusteet toteutuvat Kruununpuiston alueella. Kruununpuiston rakennuskantaa ei ole aiemmin inventoitu tonttikohtaisesti, joten se toteutettiin tämän tutkimuksen aluksi. Tonttikohtaisen rakennusinventoinnin perusteella on arvioitu rakennusten ominaispiirteitä, jotka ovat tyypillisiä jälleenrakennuskauden ja Kruununpuiston tyyppitaloille. Jälleenrakennuskauden on yleisesti katsottu kestäneen 1950-luvun lopulle asti. Olen laajentanut tyyppitalojen tarkastelun 1970-luvun alkuun, koska osa Kruununpuiston alueen tonteista on täydentynyt vuosien 1960–1970 välisellä ajanjaksolla sille ominaisilla tyyppitaloilla. Tällainen täydennysrakentaminen on tyypillistä muillakin isohkoilla jälleenrakennuskauden alueilla. Rakennusten lisäksi inventoinnissa tarkasteltiin pihapiirien ominaispiirteitä, johon kuuluvat rakennusten ja pihan eri toimintojen sijoittuminen, rakennusten määrä ja tonttien kasvillisuus. Perinteisesti jälleenrakennuskauden alueiden pihat tunnetaan avoimuudestaan, runsaasta kasvillisuudesta, etupuutarhoista ja yhtenäisistä rakennusriveistä katujen varsilla.

Tyypillinen Kruununpuiston asuinrakennus on katuun nähden pituussuuntaan rakennettu 11/2-kerroksinen, harjakattoinen ja rapattu tai puuverhoiltu talo, jonka katujulkisivussa on kaksi symmetrisesti sijoitettua ikkunaa ja sisäänkäynti taloon on pihan puolelta. Näitä täydentävät matalat yksikerroksiset tiiliverhoillut tyyppitalot, joita on sijoittunut yksittäisinä rakennuksina lähes jokaiseen kortteliin. Muutamien korttelialueiden katunäkymissä edellä mainitut määritteet eivät toteudu vaan niissä sekoittuvat eri vuosikymmeninä rakennetut omalle ajalle tyypilliset rakennukset, joista monet poikkeavat mittakaavaltaan ja sijoitustavaltaan muusta Kruununpuiston rakennuskannasta. Näissä kohdissa on arvioitava, onko rakennuskantaa kehitettävä yhtenäisempään suuntaan vai hyväksyttävä alueelle monimuotoisuutta. Käytännössä yhtenäisyyden tavoittelu esimerkiksi Martinkadun puolella on vaikeaa, koska se vaatisi radikaaleja toimenpiteitä, kuten rakennuskannan purkamista. Kruununpuiston pihapiirien tunnusomaisia piirteitä ovat rakentamisen väljyys, puutarhamainen vehreys etupuutarhoineen ja rakennusten säännönmukainen sijoittuminen tonteille. Kruununpuiston pihossa toteutuvat siis yleisesti aikakaudelle tunnustetut tyypilliset arvot. Jopa keskimääräistä tiiviimmin rakennetut kohdat sopeutuvat alueen väljään kokonaisuuteen niin, etteivät ne ainakaan toistaiseksi korostu liikaa ympäristössä. Siellä täällä on korttelien keskellä pieniä luonnontilaisia alueita, joissa kasvaa suurikokoisia puita, jotka näkyvät talojen takaa vahvistaen alueen puutarhamaista luonnetta. Rakennusten säännönmukainen sijoittuminen luo alueelle rauhallista ja harmonista tunnelmaa. Valtaosa Kruununpuiston kortteleista on hyvin säilyneitä ja rakennuskanta muodostaa yhdessä etupuutarhojen kanssa kadun varsille hienoja lähes alkuperäistä vastaavia katunäkymiä, jotka toivoisi säilyvän

tulevaisuudessa. Ominaispiirteiden tarkastelu on osoittanut, että Kruununpuisto on ajalleen tyypillisesti toteutunut yhtenäinen ja laaja jälleenrakennuskauden pientaloalue, joka on säilynyt tunnusomaiset piirteensä 2010-luvulla saakka muutamia kohtia lukuun ottamatta erinomaisesti.

Täydennysrakentamista ja tonttijakoja Kruununpuistoon on toistaiseksi tehty vähän. Osasyynä tähän on, että Hyvinkään kaupungilla on ollut tarjota omakotirakentajille vuosittain kohtuullinen määrä tontteja, jolloin tarve vanhojen alueiden tiivistämiseen on ollut vähäistä. Useimmat näistä vanhoja alueita koskevista uudisrakentamishankkeista ovat olleet alueiden olemassa olevan rakennuskannan kannalta ongelmallisia. Kruununpuistossa kuudelle tontille on rakennettu toinen omakotitaloa samalla tontille tai jaetulle tontille. Tämä on johtanut kyseisillä tonteilla ominaispiirteiden heikkenemiseen: liian tiiviiseen ja massiiviseen sekä ulkonäöltä poikkeavaan rakentamiseen. Kruununpuistoa on täydennysrakennettu vuosikymmenten saatossa erilaisilla lisärakennuksilla ja rakennusten laajennuksilla, mutta käyttämätöntä rakennusoikeutta on silti jäljellä merkittäviä määriä.

Täydennysrakentamista koskevien tarkastelujeni perusteella nykyinen jäljellä oleva rakennusoikeus on mahdollista käyttää Kruununpuiston ominaispiirteet säilyttäen. Vähäinen rakennusoikeuden nostakaan ei ole vielä katastrofi, mutta se aiheuttaa jo näkyviä muutoksia Kruununpuistoon. Joillakin tonteilla se johtaa olennaisten ominaispiirteiden heikkenemiseen tai jopa häviämiseen. Molemmissa tapauksissa täydennysrakentamista tulisi ohjata riittäväillä ohjeilla ja määräyksillä sekä kaupungin toimesta valvotulla etukäteissuunnittelulla.

Asukaskyselyn tulokset tukevat maltillista täydennysrakentamista Kruununpuistoon. Asukkaat haluavat Kruununpuiston säilyvän väljänä ja puutarhamaisen vehreänä asuinalueena. Vastausten perusteella rakennusoikeuden vähäiseenkin nostamiseen ei ole tarvetta. Kruununpuiston täydennysrakentamista ei pysty myöskään perustelemaan sillä, että alueelle tulisi asukkaiden toivomia lähipalveluita. Asukasmäärä nousisi maksimitapauksessa (vaihtoehto C, liite 19) noin 750 asukkaalla, jolloin kaikkiaan alueella olisi noin 2 000 asukasta. Uusien asukkaiden määrä ei riitä tuomaan alueelle lisää palveluita, koska väkimäärä jakaantuisi laajalle alueelle. Kruununpuiston etelä- ja länsiosiin (korttelit 901-908 ja 930) sijoittuva täydennysrakentaminen toki tukisi lähellä sijaitsevia Kirjavatolpan nykyisiä palveluita.

Kruununpuiston täydennysrakentamisen ohjaamiseen ja olemassa olevan rakennuskannan korjaamiseen sekä piha-alueiden suunnittelun tueksi ei ole tällä hetkellä ohjeita. Jos alueelle olisi laadittu rakentamistapaohjeet, olisi nekin vain ohjeellisia. Rakennusjärjestys antaa vain yleisluontoisia määräyksiä. Kruununpuiston asemakaavojen määräykset ja rakennusalat ovat omakotitonttien osalta väljät ja ne perustuvat pääasiassa kahteen 1940-luvulla laadittuun asemakaavaan. Rakennetun kulttuuriympäristön säilyminen vaatii täsmällisiä juuri kyseistä kohdetta varten laadittuja rakentamisen ohjaamista koskevia sitovia määräyksiä. Yleisluontoiset ohjeet tai määräykset, jotka koskettavat kaikkia kaupungin kulttuuriympäristöjä, johtavat helposti rakennushankkeissa tulkintoihin, joissa on vastakkain viranomaisen ja hankkeen toteuttajan näkemykset siitä, miten hyvin suunnitelmassa toteutuu

kulttuuriympäristön huomioiminen. Lopputuloksena voi olla ”puolivillainen” kompromissi, jossa korostuvat hankkeen toteuttajan näkemykset. Juridisesti sitovia määräyksiä annetaan asemakaavassa, jossa voi antaa hyvinkin yksityiskohtaisia suojelua koskevia määräyksiä. Edellä kuvatun ja kohdassa 1.8 esitetyn perusteiden pääosaa alueen asemakaavoista voidaan pitää vanhentuneina. Siksi Kruununpuiston nykyiset asemakaavat tulisikin korvata asemakaavan muutoksella, jossa huomioitaisiin rakennetun kulttuuriympäristön kannalta oleelliset asiat sekä mahdollinen täydennysrakentaminen. Kysymyksessä on kuitenkin laaja joukko asuinrakennuksia, joihin luonnollisesti kohdistuu muutos- ja korjaustarpeita ja nämä tulee mahdollistaa suunniteltaessa alueelle määräyksiä. Kruununpuiston rakennetun kulttuuriympäristön vaalimisen tarkastelu täytyy tehdä korttelikohtaisesti, koska alueella eri korttelit tai sen osat ovat lähtökohtaisesti erilaisessa tilanteessa ja sisältävät erilaisia arvoja. Tällöin asemakaavamääräysten tulee siis olla yksilöityjä ja tiettyyn kortteliin tai sen osaan laadittuja määräyksiä. Suojelua koskevat asemakaavamääräykset eivät takaa yksittäisen asuinrakennuksen säilymistä alueella, jollei rakennuksen omistaja pidä sitä asianmukaisessa kunnossa ja asukkaalla ei ole tahtoa sen säilyttämiseen. Rakennettua kulttuuriympäristöä vaaliva asemakaava kuitenkin mahdollistaa alueen kokonaisuuden säilymisen. Vaikka yksittäinen rakennus alueelta purettaisiinkin, ohjaa asemakaava ympäristöä huomioivaan uudisrakentamiseen.

Kruununpuiston tarkan inventointityön tekeminen on vaikuttanut konkreettisesti suhtautumisessa kaavoitettavaan kohteeseen. Yleensä kaavoitettavaa kohdetta katsoo enemmän ulkopuolisena niin, että työtä pyrkii tekemään objektiivisesti hakemalla parasta ratkaisua usein valmiiksi kootun materiaalin pohjalta. Kruununpuiston tapauksessa tarkka rakennetun kulttuuriympäristön selvitystyö on johtanut siihen, että alueen kokee huomattavasti läheisempänä, omana, asuinalueena. Käytännössä tämä on näkynyt suhtautumisessa alueen täydennysrakentamiseen. Vaikka en tässä tutkimuksessa täysin tyrmää rakennusoikeuden nostoa tämän päivän tasolle, pidän sitä kuitenkin alueen olennaisia piirteitä heikentävä vaihtoehtona enemmän kuin työn alkuvaiheessa. Työn edetessä olen päätenyt tonttikohtaisen täydennysrakentamisen ja tonttijaon ehtojen kiristämiseen.

Jälleenrakennuskauden rakentamiseen ja tyyppitalopiirustuksiin tutustumisesta on jatkossa hyötyä, jos Kruununpuistoon päädytään laatimaan rakennustapaohjeita. Kattavat taustatiedot antavat hyvän pohjan ohjeiden laatimiseksi. Rakentamisen ohjaamisen kehityksestä sain mielenkiintoista ja uutta tietoa, joka osaltaan tukee näkemystä asemakaavojen muutostarpeista. Rakennusjärjestyksellä oli aiemmin, vuodesta 1926 lähtien aina 1960-luvulle saakka, nykyistä selvästi vahvempi rooli, johon kuului mm. sisätiloja koskevia määräyksiä. Suunnitelmapiirroksot ja niihin myöhemmin, 1950-luvun puolivälissä, liitetyt lisäohjeistukset olivat ensimmäisiä viitteitä rakennustapaohjeista, mutta jotka ovat vuosikymmenten saatossa jääneet unohduksiin.

Aiemmissä kaavoitushankkeissani alueen asukkaille tiedottaminen on ajoitettu asemakaavan tai sen muutoksen vireilletulon yhteyteen. Kruununpuiston asukaskyselyn toteuttaminen tammi-helmikuussa 2014, reilusti ennen kuin asemakaavan muutos oli tullut vireille (marraskuu 2014), on saanut alueen asukkailta kiitosta. Asukkaat saivat aikaa sopeutua ajatukseen alueen asemakaavojen muuttamis-

ta. Samalla itselle konkretisoituvat asukkaiden mielipiteet, jotka on huomionnut jo suunnittelun lähtökohtina eikä vain suunnitelmaa vahvistavana lisätietona.

Maankäyttö- ja rakennuslaki vaatii, että asemakaavan tai sen muutoksen tulee perustua riittäviin selvityksiin (§ 9), joten niiden laatiminen on arkipäivää. Kysymys onkin lähinnä selvitysten riittävästä laajuudesta ja tarkkuudesta. Ilman tarkkaa tietoa alueen kulttuuriympäristöön liittyvistä arvoista ja sen nykytilanteesta, on vaikea antaa niitä ja täydennysrakentamista koskevia yksiselitteisiä ja sisälöltään yksityiskohtaisia kortteli- tai osakorttelikohtaisia määräyksiä, vaan se johtaa yleisluontoisiin määräyksiin, joissa on yleensä paljon tulkinnanvaraa. Kruununpuiston ominaispiirteiden ja täydennysrakentamisen tarkastelu sekä asukaskysely toimivat kattavana perusaineistona asemakaavan laatimista varten. Työssä esiintyviä periaatteita voi hyödyntää soveltamalla niitä muihin vastaaviin kohteisiin, joita on esimerkiksi Hyvinkäällä Mustamännistön ja Sahanmäen alueella.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

PAINAMATTOMAT LÄHTEET:

Hyvinkään kaupungin kaavoitusyksikkö, Hyvinkää.

Asemakaavan ja asemakaavan muutosten selostukset
Hyvinkään kauppalan asemakaavat 1926 – 1959.
Hyvinkään kaupungin asemakaavat 1960 –
Facta-kuntarekisteri

Hyvinkään kaupungin kaavoitusyksikkö, Hyvinkää.

Bilund, Antti & Seitsonen, Oula, 2002. *Hyvinkään muinaisjäännösinventointi 2002*.
Hyvinkään kaupunki, 2000. *Hyvinkään keskustaaajaman kulttuuriympäristön hoitosuunnitelma*.
Lyhykäinen, Martti, 1999. *Osa korttelin 927 asemakaavan muutos*. Asemakaavamuutoksen selostus. Kaavatunnus 10:014.
Mettälä, Jari, 2010. *Vanha kirkko*. Asemakaavamuutoksen selostus. Kaavatunnus 06:101.
Mettälä, Jari, 2013. *Vanhan villatehtaan asemakaavamuutos*. Asemakaavamuutoksen selostus. Kaavatunnus 05:073.
Mettälä, Jari, 2014. Kruununpuiston asukaskyselyn materiaali.
Mettälä, Jari, 2014. Kruununpuiston inventointiaineisto.
Planman Keijo, 1972. *Korttelin 930 asemakaavan muutos*. Asemakaavamuutoksen selostus. Kaavatunnus 10:007.
Planman, Keijo, 1974. Korttelin 921 asemakaavan muuttaminen tonteilla 1-13. Asemakaavamuutoksen selostus. Kaavatunnus 10:008.
Seppälä, Päivi, 1994. *10. kaupunginosan asemakaavan muuttaminen osat kortteleista 909, 910, 915 ja 916 sekä katu- ja virkistysalueet*. Asemakaavamuutoksen selostus. Kaavatunnus 10:013.

Hyvinkään kaupungin tonttipalvelut, Hyvinkää.

Pohja/peruskartta-aineisto
rakennus-/huoneistorekisteri

Hyvinkään kaupungin rakennusvalvonnan piirustusarkisto, Hyvinkää.

Kruununpuiston rakennuslupapiirustukset: korttelit 901-930
Rakennusjärjestykset: 1926–2010.

Hyvinkään kaupunginarkisto, Hyvinkää.

Kaupungin hallituksen pöytäkirjat, 1926–52.
Kaupungin valtuuston pöytäkirjat 1941–49.

Jyväskylän yliopisto (JY)

Taidehistorian oppiaine

Salmela, Ulla, 1997. Otto-I Meurmanin Mikkelin asemakaavat 1928–1936. Taivaitteena kaunis kotipaikka sekä jokapäiväiselle elämälle viihtyisä kehys. Pro gradu -tutkielma.

Suomen rautatiemuseon arkisto, Hyvinkää

Ollikainen, Yrjö, 1953. Rautatieläisten omakotitalopiirustusten valintavihko 1953.
Ollikainen, Yrjö, 1957. Rautatieläisten omakotitalopiirustusten valintavihko 1957.
Ollikainen, Yrjö, 1961. Rautatieläisten omakotitalopiirustusten valintavihko 1961.
Ollikainen, Yrjö, 1964. Rautatieläisten omakotitalopiirustusten valintavihko 1964.

Teknillinen korkeakoulu (TKK), Helsinki
Arkkitehtiosasto

Jokela, Taru, 2008. Säynätsalon Haikka. Säilyttävän asemakaavan periaatteet. Diplomityö.

Sikiö, Sampo, 2005. Paikan hengen säilyttävä suunnittelu. Jyväskylän Halssilan alueen suojelukaava. Diplomityö.

Tampereen teknillinen yliopisto (TTY), Tampere
Arkkitehtuurin laitos, Asuntosuunnittelu

Kammonen, Kaisu, 2012. Tyyppitalosta talopakettiin. Selvitys suomalaisen pientalotuotannon historiasta, nykytilasta, tulevaisuuden mahdollisuuksista ja kehitystarpeista. Diplomityö.

Arkkitehtuurin koulutusohjelma

Ruotsalainen, Sakari, 2011. 1960- ja 70-lukujen matalat tyyppitalot ja asumisen muoto. Diplomityö.

SUULLISIA TIETOJA ANTANEET:

Peurala, Seija, Hyvinkään kaupungin mittausosaston piirtäjä vuosina 1960—2001, Kruununpuiston alkupe-
räinen asukas, Timonkatu 30.

SÄHKÖISET LÄHTEET:

Archinfo.fi, 2014. *Mitä on arkkitehtuuripolitiikka ?*

<<http://archinfo.fi/arkkitehtuuripolitiikka/mita-on-arkkitehtuuripolitiikka/>>(4.5.2014)

Arkisto.fi (arkistolaitos)

Maanmittaushallitus> maanmittaushallituksen uudistusarkisto > Hyvinkään kauppala > Hyvinkää; kartta ja asiakirjoja valtion asutustiloista N:ot 20-24 1926-1926 (B68:1/1-3)> (13.5.2014)

Behnke, Tarja, 2005. *Tehokkuusluvut*. Teknillinen korkeakoulu (TKK),

<<http://www.tkk.fi/Yksikot/YKS/fin/opetus/tyokalut/mitoitus/tehokkuusluvut.htm>>(13.11.2008)

Hämäläinen Pirjo, 2012. *Pyöreän tornin paluu* Aamuposti.

<<http://www.lehtiluukku.fi/lue/aamuposti-hyvinkaa-26.04.2012/17802.html>.

Härö, Mikko. *Asuinrakentaminen Suomessa 1900-luvulla*.

Rakennusperintö.fi. <http://rakennusperinto.fi/rakennusperintomme/artikkelit/fi_FI/asuinrakentaminen-suomessa-1900-luvulla> (27.3.2013)

Lukander, Minna. *Pientalojen rakenteet 1940–1970*.

Rakennusperintö.fi. <http://www.rakennusperinto.fi/Hoito/Korjaus_artikkelit/fi_FI/Pientalojen_rakenteet_1940-1970> (27.3.2013)

Museovirasto, 2009. *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY*.

<<http://www.rky.fi>.>(2.1.2014)

Rakennusperintö.fi. *Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt*.

<http://www.rakennusperinto.fi/Sailyttaminen/Selvitykset_ja_inventoinnit/fi_FI/Valtakunnallisesti_merkittävät_kulttuuriympäristöt> (2.1.2014)

Rakennusperintö.fi. *Kulttuuriympäristön käsitteitä*.

<http://www.rakennusperinto.fi/muuta_sisaltoa/kasitteisto> (5.4.2014).

Uudenmaan liitto, 2014. *Kaavoitusjärjestelmä*.

<http://www.uudenmaanliitto.fi/aluesuunnittelu_kaavoitusjarjestelma> (25.2.2014)

Uudenmaan liitto, 2014. *Maakuntakaava*.

<http://www.uudenmaanliitto.fi/aluesuunnittelu/hyvakasytyt_maakuntakaavat> (17.4.2014)

Uudenmaanliitto, 2014. 2. *vaihe*maakuntakaava.

<http://www.uudenmaanliitto.fi/aluesuunnittelu/hyvakasytyt_maakuntakaavat/2_vaihekaava> (17.4.2014)

Uudenmaanliitto, 2014. 3. *vaihe*maakuntakaava.

<http://www.uudenmaanliitto.fi/aluesuunnittelu/hyvakasytyt_maakuntakaavat/3_vaihekaava> (17.4.2014)

Uudenmaan liitto, 2014. 4. *vaihe*maakuntakaava.

<http://www.uudenmaanliitto.fi/aluesuunnittelu/valmistelussa_4_vaihekaava> (17.3.2014)

Ympäristöministeriö ja Kuntaliitto, 2012. *Ajankohtaista kaavoituksesta. Asemakaavan ajanmukaisuudesta huolehtinen on kunnan edun mukaista*, Ympäristöministeriön ja Kuntaliiton julkaisu (pdf),

<<http://www.ymparisto.fi>> (8.1.2014)

Ympäristöministeriö, 2013. *Yleiskaava*.

<<http://www.ymparisto.fi> http://fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Maankayton_suunnittelujarjestelma/ Yleiskaavoitus. >(4.3.2014)

Ympäristöministeriö, 2013. *Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet*.

<http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Maankayton_suunnittelujarjestelma/Valtakunnalliset_alueidenkayttotavoitteet>(2.5.2014)

PAINETUT LÄHTEET:

Alanko, Marja, 1985. *Hyvinkään kulttuuriympäristön historiallinen kuvaus*. Helsinki: hyvinkään kaupunki.

Balgård, Sture, 1982. *Täydennysrakentaminen puukaupungissa. Ympäristön analyysimenetelmä sopeutuvan rakentamisen avuksi*. Helsinki: Rakentajain kustannus Oy.

Bergström, Lea, 1994. *Unelma kaupungista. Suunnittelua ja rakentamista Hyvinkäällä*. Hyvinkään taidemuseon julkaisuja 9. Toim. Lea Bergström Lea, Heli Javanainen, Raisa Laurila-Hakulinen, Hyvinkää: Hyvinkään taidemuseo.

Bergström, Lea, 1996. *Tuuli ja pilvet ja männyn latvat – Hyvinkään Parantola – Hyvinge sanatorium och Badanstalt – 100 vuotta*. Hyvinkään taidemuseon julkaisuja 13. Toim. Jukka Forslund ja Pirjo Hämäläinen-Forslund Hyvinkää: Hyvinkään taidemuseo.

Cifuentes, Humberto, 1979. *Puutalon laajentaminen. Ohjeita eräiden tyyppillisten puutalojen laajentamiseksi*. Helsinki: Rakentajain kustannus Oy.

Ehrström, Margaretha & Riionheimo, Anna, 2013. *Kulttuuriympäristön analyysi. Opas DIVE-menetelmän käyttöön*. Museovirasto

Ekroos, Ari & Majamaa, Vesa, 2000. *Maankäyttö- ja rakennuslaki*. Helsinki: Oy Edita Ab.

Hautala, Kustaa, 1951. *Hyvinkään seudun historia 1860–1950*. s.l.

- Heikkilä-Kauppinen, Marja, 2012. *Saanko luvan? 200 vuotta pääkaupungin rakennusvalvontaa – satavuotias rakennusvalvontavirasto*. Helsinki: Helsingin kaupungin rakennusvalvontavirasto.
- Heininen-Blomstedt, Kirsi. 2013. *Jälleenrakennuskauden tyyppitaloalue. Paikan merkitykset ja täydennysrakentaminen*. Väitöskirja. Helsinki: Unigrafia.
- Itkonen, Seppo & Lindqvist, Hannu, 2013. *Keskustaajaman osayleiskaava 2030*. Hyvinkää: Hyvinkään kaupunki, kaavoitusyksikkö.
- Jokiniemi, Erkki & Davies, Nikolas 2012. *Kuvitettu rakennussanakirja: Suomi – Englanti – Suomi*. Helsinki: Rakennustieto Oy
- Junnila, Olavi, 1990. *Hyvinkään seudun historia*. s.l
- Kalakoski, Iida, 2006. *10. kaupunginosa. Porilaisen tyyppitaloalueen pihapiirejä kesällä 2006*. Pori.
- Kivilaakso, Aura, 2010. *Rakennusperintö suojelun kohteena*. Suomen rakennustaiteen museo.
- Kivinen, Olli, 1972. *Hyvinkään yleiskaava 1980 ja 2000*. Hyvinkää: Hyvinkään kaupunki.
- Koponen, Olli-Paavo, 2006. *Täydennysrakentaminen – Arkkitehtuuri, historia ja paikan erityisyys*. Väitöskirja. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Koponen, Ursula, 1978. *Pientalonselvitys*. Lahti: Lahden kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Kummala, Petteri, 2005. *Lamasalvoksesta elementtitekniikkaan. Suomalainen pientalosuunnittelu jälleenrakennuskaudella*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.
- Lahdenvesi-Korhonen, Leena, 2009. *Kulttuuriympäristöohjelma - miksi ja miten?* Suomen ympäristö 9/2009. Helsinki: Ympäristöministeriö
- Lehtimäki, Terhi & Lyytinen, Hanna, 2008. *Pispalan ja Tahmelan väliaikainen rakennustapaohje*. Tampere: Tampereen kaupunki.
- Lehtonen, Hilikka & Lepistö, Timo, 1982. *Vanhat pientaloalueet*. Sisäasiainministeriön kaavoitus- ja rakennusosaston tutkimuksia 4/1982. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Lilius, Henrik, 1979. *Rakennussuojelu ja ympäristön rekonstruointi*. *Arkkitehti* 7/1979, 22–27.
- Matiskainen, Heikki & Ruohonen, Juha, 2004. *Esihistorian pauloissa*. Riihimäki: Riihimäen kaupungin museo. Karisto Oy.
- Mattinen, Maire, 1985. *Puukaupunkien suojelu*. Ympäristöministeriön kaavoitus- ja rakennusosaston tutkimuksia 2/1985. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Meurman, Otto-I, 1947. *Asemakaavaoppi*. Helsinki: Otava.
- Mäkinen, Kaisa, 2012. *Pohjois-Pohjanmaan kirkonkylien muuttuva kulttuuriympäristö*. Väitöskirja. Oulu: Erweko Oy.
- Ollikainen, Yrjö, 1962. *Valtion rautatiet 1937–1962*. Suomen rautateiden 100-vuotispäiväksi julkaissut Rautatiehallitus. Toim. Yrjö Korhonen. Helsinki: Valtioneuvoston kirjapaino.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö & ympäristöministeriö, 2014. *Kulttuuriympäristöstrategia 201–2020*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Palomäki, Antti, 2011. *Juoksuhaudoista jälleenrakennukseen. Siirtoväen ja rintamamiesten asutus- ja asutokysymyksen järjestäminen ja sen käännteentekevä vaikutus asuntopolitiikkaan ja kaupunkirakentamiseen*. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

Putkonen, Lauri, 1993. *Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt*. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Helsinki: Museovirasto.

Putkonen, Lauri, 2013. *Hyvinkään keskustaajaman kulttuuriympäristön hoitosuunnitelma*. Hyvinkää: Hyvinkään kaupunki.

Rahikainen, Jussi, Reijo Sandberg, Kaj Hurme, Kaisa Ikävalko, Hannu Riikonen, Ilkka Rekonen, Jorma Suokas & Matti Teppo, 2006. *Kahden lähekkäin rakennettavan pientalon paloturvallisuuden tulkintoja*. Vantaa: Vantaan kaupunki.

Rintamamiestalo. Rakentajien muistikuvia. Toim. Jouko Taskinen. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Roiko-Jokela, Heikki, 2004. Asutustoiminnalla sodasta arkeen. *Suomen maatalouden historia osa 3*. Toim. Pirjo Markkula. Helsinki: Suomalaisuuden kirjallisuuden seura.

Rönkkö, Emilia, 2012. *Kulttuuriympäristöselvitykset. Tieto, taito ja ymmärrys maaseudun maankäytön suunnittelussa*. Väitöskirja. Oulu: Multiprint Oy.

Saarikangas, Kirsi, 1993. *Model Houses for Model Families. Gender, Ideology, the Modern Dwelling The Type-Planned Houses of the 1940s in Finland*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Saarikangas, Kirsi, 2002. *Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa*. Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 860. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.

Salminen, Marita, 2008. *Rintamamiestalojen korjaus- ja rakentamistapaohjeet*. Kaavoitus- ja yleissuunnittelu 2008. Imatra: Imatran kaupunki.

Salokorpi, Asko, 1990. *Arkkitehtuuri Suomessa vuoden 1940 jälkeen*. Ars-Suomen taide 6. Toim. Salme Sarajas-Korte. Helsinki: Otava, 14–76.

Sammalkorpi, Risto, 1961. *Kaupunkimaisesta pientaloasumisesta*. Vammala: Vammalan kirjapaino.

Santaoja, Tero, 2004. *Täydennysrakentaminen kaupungin ja asuinympäristön kehittämisessä*. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2004:3.

Seppänen, Matti & Pyykönen, Hannu, 1980. *Pientalosuunnittelun perusteita*. Asuntohallituksen pientalotutkimus, loppuraportti. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Strömberg, Leila, 2010. *Säilyke – Säilyttävien pientaloalueiden selvitysraportti*. Jyväskylä: Jyväskylän kaupunki /kaavoitus.

Suomen rakentamismääräyskokoelma E4, 2005. *Autosuojien paloturvallisuus*. Ohjeet 2005. Ympäristöministeriön asetus. s.l.

Suomen rakentamismääräyskokoelma G1, 2005. *Asuntosuunnittelu*. Määräykset ja ohjeet 2005. Ympäristöministeriön asetus. s.l.

Talon tarinat – rakennushistorian selvitysopas, 2010. Toim. Marja Sahlberg. Helsinki: Museoviraston rakennushistorian osasto.

Tampereen kaupunki & Finnish Consulting Group OY 2010. *Asuinalueiden inventointi ja arvottaminen (1940-1960-luku)*. *Hipposkylä, Rantaperkiö, Rahola, Järvensivu, Taatala ja Rautaharkko*. Tampere.

Turun kaupungin kaavoitusosasto, 2000. *Jalava-, Saarni- ja Vahteratien ruotsalaistaloalue. Rakentamistapaohjeet*. Turku: Kaupunginkanslia.

Turun kaupungin ympäristö- ja kaavoitusosasto, 2012. *Rakennusperintöohjelma - luonnos, 2012*. Turun kaupunki: Turun kaupungin ympäristö- ja kaavoitusvirasto.

Uudenmaan liitto, 2012. *Missä maat on mainiommat – Uudenmaan kulttuuriympäristöt*. Uudenmaan liiton julkaisuja E114 – 2012. Helsinki: Uudenmaan liitto

Ympäristöministeriö, 2000. *Kerrosalan laskeminen*. Tampere: Rakennustieto Oy.

Ympäristöministeriö, 2013. Kulttuuriympäristö vaikutusten arvioinnissa. Suomen ympäristö 14/2013. Helsinki: Edita Prima Oy.

Ympäristöministeriö, 2014. Arviointi maankäyttö- ja rakennuslain toimivuudesta 2013. Suomen ympäristö 1/2014. Helsinki: Edita Prima Oy.

KUVA- JA TAULUKKOLUETTELO

Kansikuva, ylempi: Tuomaankatu 1950-luvun puolivälin jälkeen, Hyvinkään kaupunginmuseo.

Kansikuva, alempi: Tuomaankatu talvella 2014, Jari Mettälä (JTM).

Kuva 1: Sijaintikartta. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 2: Asemakaavaote tontista 645-5. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 3: Suojelumääräys vuodelta 1981. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 4: Suojelumääräys vuodelta 2013. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 5: Suunnitelmapiirros vuodelta 1954. Hyvinkään kaupunki, rakennusvalvonnan arkisto.

Kuva 6: Voimassa olevien kaavojen ikärakenne. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 7: Vr:n tyypitalon piirustus nro 8. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 8: Vr:n nro 8 tyypitalo Kruununpuiston tontilla 909-4. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 9: Vr:n tyypitalon piirustus nro 15, Hyvinkään kaupunki. kaavoitus, JTM.

Kuva 10: Viistoilmakuva Kruununpuistosta 1960-luvan alussa. Hyvinkään kaupungin museo.

Kuva 11: Tontin mitoitus. O.-I. Meurman, *Asemakaavaoppi* 1947, 256.

Kuva 12: Rakennusten sijoittuminen kadun varteen ja kadun päätteen suunnittelu. O.-I. Meurman, *Asemakaavaoppi* 1947, 264.

Kuva 13: Taloustilojen kytkeminen osaksi päärakennusta. O.-I. Meurman, *Asemakaavaoppi* 1947, 268.

Kuva 14: Tontin pihatoimintojen suhde tontin kokoon. Risto Sammalkorpi, *Kaupunkimaisesta pientaloasumisesta* 1960, 31.

Kuva 15: Esimerkki suojaisan piha-alueen muodostumisesta. Risto Sammalkorpi, *Kaupunkimaisesta pientaloasumisesta* 1961, 83.

Kuva 16: Viistoilmakuva Kruununpuistosta 2014 Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 17: Carolus Lindbergin laatiman kaavan länsiosa, jossa Kruununpuiston aluerajaus, Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 18: Kruununpuiston asemakaava, 1946. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 19: Kruununpuiston asemakaava, 1947. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 20: Kruununpuiston asemakaava, 1953. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 21: Nikkilän Kruununpuistosta erotetut tilat, 1930. Arkistolaitos, arkisto.fi:
<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=16999487>

Kuva 22: Nikkilän Kruununpuiston I ja II aluerajaukset Hyvinkään kartassa vuonna 1933. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 23: Kruununpuiston rakentamistilanne vuonna 1967. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 24: Rakennetun ja rakentamattoman tilan suhteita eri rakentamistehokkuuksilla. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 25: Kruununpuiston ominaispiirteiden toteutuminen kortteli- ja osakorttelikohtaisesti. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 26: Osakorttelin 916 ja korttelin 923 nykytilanne. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 27: Osakorttelin 916 ja korttelin 923 täydennysrakentaminen: rakennusoikeuden nosto ja tonttijako. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 28: Osakorttelin 916 ja korttelin 923 täydennysrakentaminen: rakennusoikeuden nosto. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 29: Osakorttelin 916 ja korttelin 923 täydennysrakentaminen: olemassa olevan rakennusoikeuden käyttö sivuasuntoon. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Kuva 30: Osakorttelin 916 ja korttelin 923 täydennysrakentaminen: olemassa olevan rakennusoikeuden käyttö asuin- tai piharakennuksen laajentamiseen. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Taulukko 1: Kruununpuiston asuinrakennusten suunnittelu- ja valmistumisvuodet. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Taulukko 2: Kruununpuiston väestörakenne. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Taulukko 3: Osakorttelin 916 rakennusoikeuden toteutuminen ja sen nostaminen 0,2→0,25. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

Taulukko 4: Korttelin 923 rakennusoikeuden toteutuminen ja sen nostaminen 0,2→0,25. Hyvinkään kaupunki, kaavoitus, JTM.

LIITELUETTELO:

- LIITE 1. Hyvinkää kaupungin voimassa olevien asemakaavojen ikärakenne.
- LIITE 2. Uudenmaan 2. vaihemaakuntakaavan liitekartta: Maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt.
- LIITE 3. Hyvinkään keskustaajaman kulttuuriympäristön hoitosuunnitelman kohteet ja arvoluokitus.
- LIITE 4. Hyvinkään kulttuuriympäristön hoitosuunnitelma: kohde 95, Kruununpuisto.
- LIITE 5. Rakennuksiin liittyviä käsitteitä.
- LIITE 6. Kulttuuriympäristön suojeluun liittyviä keinoja.
- LIITE 7. Hyvinkään kehityksen historiaa: rakentaminen ja kaavoitus.
- LIITE 8. Hyvinkään rakennusjärjestysten ja rakennustapaohjeiden merkitys rakentamisen ohjaamisessa menneillä vuosikymmenillä.
- LIITE 9. Hyvinkäällä asemakaavamääräyksillä suojellut asuinrakennukset.
- LIITE 10. Kruununpuiston asemakaavojen suunnittelijat: Väinö Tuukkanen ja Risto Sammalkorpi.
- LIITE 11. Kruununpuisto ajantasa-asemakaavassa.
- LIITE 12. Rakennusoikeuden toteutuminen Kruununpuiston alueella.
- LIITE 13. Kruununpuiston rakennuskannan ikärakenne.
- LIITE 14. Toteutunut rakennuskanta rakennustyypeittäin ja asemakaavan mukainen käyttötarkoitus.
- LIITE 15. Kruununpuiston rakennusten suunnittelijat ja tyyppiirustukset.
- LIITE 16. Kruununpuiston ominaisuuksia: väljyys, maisemavauriot, kehittämiskohteet ja kaupunkikuvallisesti tärkeät kohteet.
- LIITE 17. Kruununpuiston ominaispiirteiden toteutuminen.
- LIITE 18. Mahdolliset tonttijaot ja niiden jakoperusteet.
- LIITE 19. Eri tehokkuuksien vaikutukset täydennysrakentamisessa.
- LIITE 20. Kartassa on esitetty tutkimuksessa esiintyvien valokuvattujen kohteiden sijainti.
- LIITE 21. Arvoluokan 1 rakennuksia.
- LIITE 22. Arvoluokan 2 rakennuksia.
- LIITE 23. Arvoluokan 3 rakennuksia.
- LIITE 24. Arvoluokan 4 rakennuksia.
- LIITE 25. Arvoluokan 5 rakennuksia.
- LIITE 26. Arvoluokan 1 pihapiirejä.
- LIITE 27. Arvoluokan 2 pihapiirejä.
- LIITE 28. Arvoluokan 3 pihapiirejä.
- LIITE 29. Arvoluokan 4 pihapiirejä.

LIITE 30. Kruununpuiston kaupunkikuvallisesti tärkeitä kohteita.

LIITE 31. Kruununpuiston maisemavaurioita.

LIITE 32. Kruununpuiston kehittämiskohteita.

LIITE 33. Esimerkki Reino Helinin suunnittelema talosta: 905-3.

LIITE 34. Esimerkki Selim Holmarin suunnittelema talosta.

LIITE 35. Esimerkki Aarne Nurmen suunnittelema talosta.

LIITE 36. Esimerkki Arvi Rostilan suunnittelema talosta.

LIITE 37. Esimerkki Heikki Siiikosen suunnittelema talosta.

LIITE 38. Esimerkki J. H. Yli-Koveron suunnittelema talosta.

LIITE 39. Esimerkki Seppo Heikkisen suunnittelema talosta.

LIITE 40. Esimerkki VR:n omakoti-tyyppitalosta.

LIITE 41. Esimerkki Maatalousseurojen keskusliiton jälleenrakennusvaliokunnan (asutusvaliokunta) tyyppitalosta.

LIITE 42. Esimerkki Uudenmaan läänin maanviljelysseurojen asutustoimikunnan tyyppitalosta.

LIITE 43. Esimerkki Puutalo Oy:tyyppitalosta.

LIITE 44. Esimerkkejä talousrakennuksista.

LIITE 45. Inventoitolomake 1: rakennuskannan lähtökohtia ja perustietoja (esimerkkisivu).

LIITE 46. Inventoitolomake 2: rakennuskannan yksityiskohtia (esimerkkisivu).

LIITE 47. Inventoitolomake 3: pihapiirien ominaispiirteiden toteutuminen (esimerkkisivu).

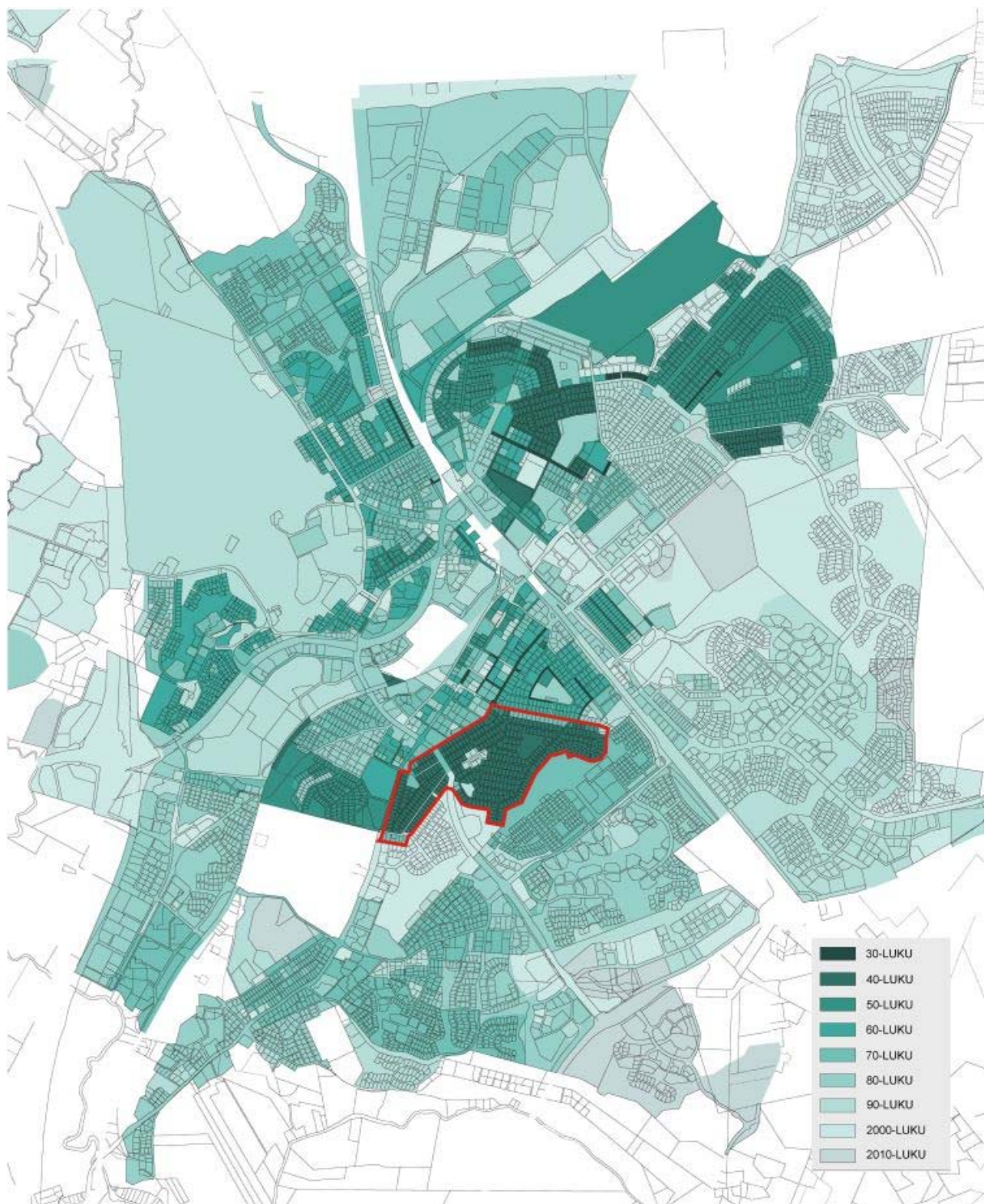
LIITE 48. Inventoitolomake 4: rakennusten suunnittelijat, rakennuskannan ominaispiirteiden toteutuminen (esimerkkisivu).

LIITE 49. Asukaskyselyn lomake.

LIITE 50. Kyselyn yhteenveto (esimerkkisivu).

HYVINKÄÄN KAUPUNGIN VOIMASSA OLEVIEN ASEMAKAAVOJEN IKÄRAKENNE

Tummmimmat sävyt kertovat kaavan olevan 1930 – 1950-luvulta. Vaalean sävyiset alueet ovat 2000-luvulla asemakaavoitettuja alueita. Valkoisilla alueilla ei ole voimassa olevaa asemakaavaa. Kruununpuisto sijaitsee kartalla punaisella rajatulla alueella.

Vanhimmat osat asemakaavoitetusta alueesta ovat Carolus Lindbergin vuoden 1932 kaavasta. Niitä ovat korttelit 216 ja 217 (pienkerrostalokorttelit Munckinkadun varressa) ja Santasillankadun katualueen pätkä Mustamännistössä ja katualueen osat Vieremässä (Riihimäenkatu), Parantolassa (Sähkökatu) ja Viertolassa (mm. Nukarinkatu ja Seittemänniehenkatu).

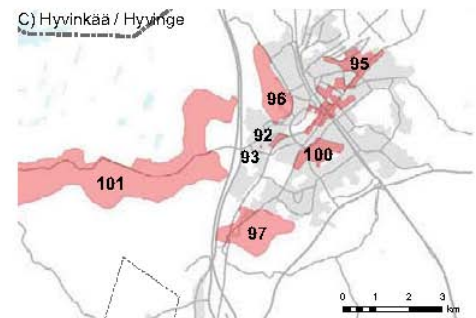
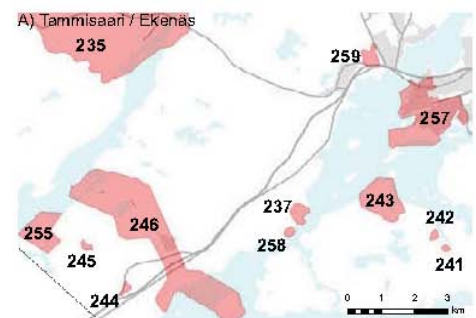
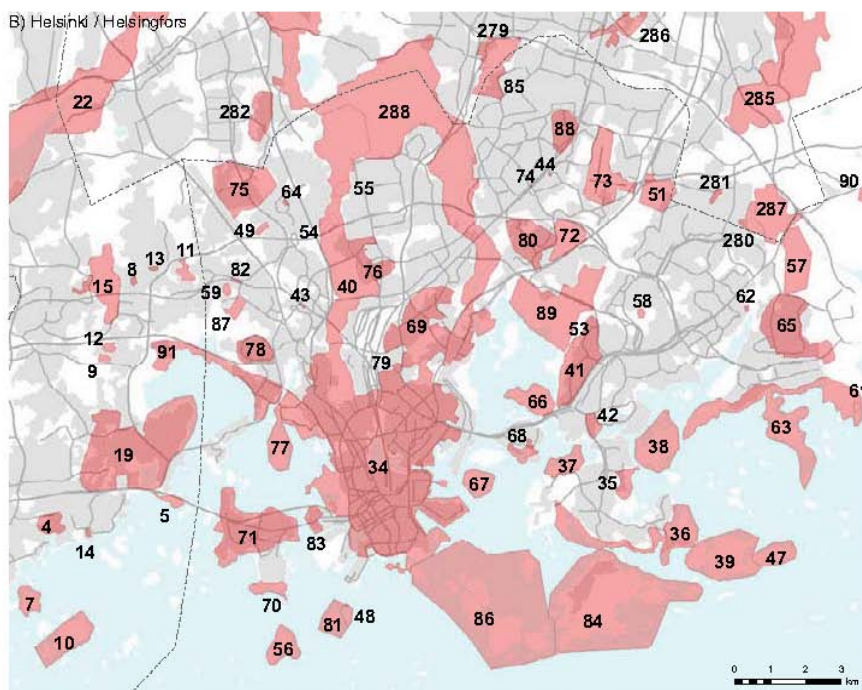
UUDENMAAN 2. VAIHEMAAKUNTAKAAVAN LIITEKARTTA: MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT KULTTUURIYMPÄRISTÖT

Kruununpuisto on Hyvinkään kartassa (C) kohdenumerolla 100. Valinta perustuu Uudenmaan liiton selvitykseen, *Missä maat on mainiommat* (2012). Alla on valinnan perustelut.

MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT KULTTUURIYMPÄRISTÖT - OSASUURENNOKSET A-C VÄRDEFULLA KULTURMILJÖER AV INTRESSE PÅ LANDSKAPSNIVÅ - DELFÖRSTÖRNINGAR A-C

Maakuntavaltuusto
Landskapsfullmäktige 20.3.2013

Märkning
Beteckningar
Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö Uudenmaan liiton sekä jäsen kuntien mukaisesti
Värdefull kulturmiljö av intresse på landskapsnivå enligt Nyländs förbunds utredning
Pohjakaarta: aineisto © MML, 2012

UUDENMAAN 2. VAIHEMAAKUNTAKAAVA | ETAPPLANDSKAPSPLAN 2 FÖR NYLAND

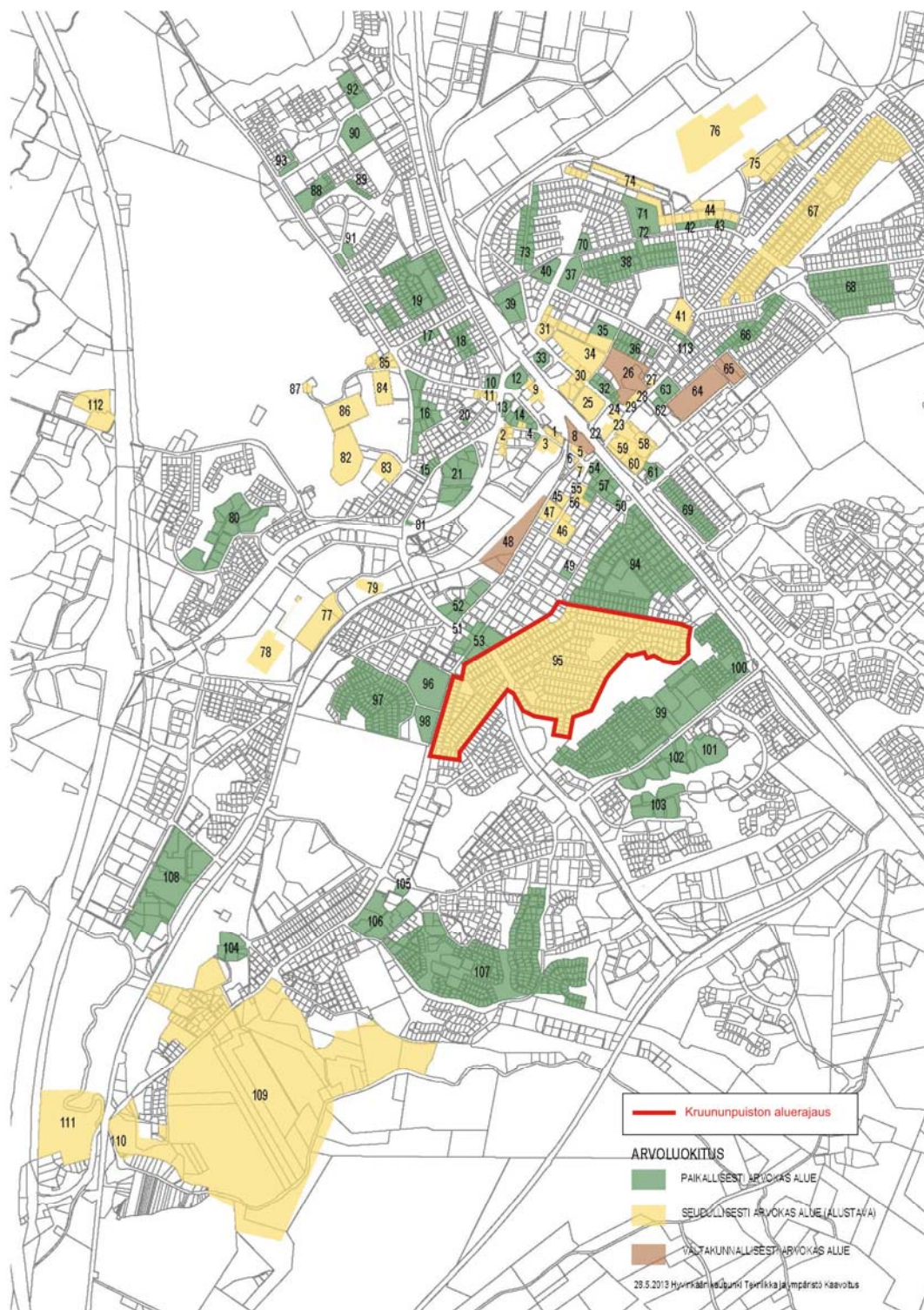
Liitekartta 9A-C
Kartbilaga

100

Kruununpuiston pientaloalue on jälleenrakennuskaudelta. Kruununpuiston pientaloalue on entisiä Hyvinkäänkylän maita, jotka joutuivat isojaossa valtion omistukseen ns. kruunun liikamaana. Alue palstoitettiin II maailmansodan jälkeen, ja tontit luovutettiin pääasiallisesti siirtolaisille ja rintamamiehille. Katuverkostoltaan luonnonmuotoja noudatteleva alue rakennettiin hyvin yhtenäisesti jälleenrakennuskaudelle ominaisia tyyppiyrityksiä käyttäen. Alue on säilyttänyt alkuperäisluonteensa, jota rehevät puutarhat täydentävät.

Perustelu : Jälleenrakennuskauden hyvin säilynyt asuinalue.

HYVINKÄÄN KESKUSTAAJAMAN KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITOSUUNNITELMAN KOHTEET JA ARVOLUOKITUS.

Hyvinkään keskustaajaman kulttuuriympäristön hoitosuunnitelma on hyväksytty kaupunginvaltuustossa vuonna 2013. Suunnitelmaan valittuja kohdealueita on kaikkiaan 113, joista paikallisesti arvokkaita on 62, seudullisesti arvokkaita 46 ja valtakunnallisesti 5. Kruununpuiston on kohde 95.

HYVINKÄÄN KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITOSUUNNITELMA: KOHDE 95, KRUUNUNPUISTO

HYVINKÄÄN KESKUSTA AJAMAN KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITOSUUNNITELMA

95. KRUUNUNPUISTO

Alueella voimassa useita asemakaavoja vuosilta 1946-1999

Kuvaus
Isojaossa entiset Hyvinkään kylän talojen yhteisomistuksessa olleet maat erotettiin Kruunulle ns. liikamaaksi. Siirtoväen asutustyön aikana Kruununpuisto kaavoitettiin omakotitonteiksi. Asemakaavan laati valtion maamittauskonttorin suunnittelija Väinö Tuukkanen vuonna 1946. Aluetta kutsuttiin Nikkilän Kruununpuistikoksi ja se rakennettiin pitkälle valmiiksi vuosien 1946 ja 1955 välillä. Alue muodostui hyvin yhtenäiseksi ja useimmat talot rakennettiin tyyppiirustusten mukaan.

Kohteen valintaperusteet

Kruununpuisto on laaja ja yhtenäinen jälleenrakennuskauden asuntoalue. Se rakentui vajaassa kymmenessä vuodessa savimaasta reilu neljästataa tyyppitaloa käsitäväksi alueeksi.

Kaavatilanne

Asemakaavassa asuinpienalojen korttelialuetta.

Hoitoehdotus

Rakennusten hoidossa ja käytössä tulee vaalia alkuperäistä arkkitehtuuria ja materiaalivalintoja.

Muuta, lähteet

Olavi Junnila 1988: Hyvinkään seudun historia. Hyvinkään keskustaajaman kulttuuriympäristön hoitosuunnitelma 26.1.2000, kohdealue A13, Kruununpuisto

RAKENNUSTYYPPEIHIN LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ:

Atriumtalo on erillispientalo, jossa L-, T- tai U-kirjaimen muotoinen asunto, johon liittyy kiinteästi tontin muut lisärakennukset ja aidat niin, että ne rajaavat sisäpihan. Se on myös roomalainen asuintalo, jossa huoneet ryhmittyvät sisäpihan tavanpaiseen päähuoneen ympärille.

Erillispientalo on asunnon tai enintään yhden sivuasunnon käsittävä pientalo, joka ei miltään osin liity toiseen rakennukseen. Erillispientalosta tutumpi nimitys on omakotitalo.

Kahden asunnon talossa usein toinen pienempi asunto on rakennettu ullakolle. Se voi sijaita rinnetontilla myös alakerrassa tai pääasunnon kyljessä. Pienemmästä asunnosta voi käyttää myös nimitystä sivuasunto.

Kerroskierrospientalossa asunnot sijaitsevat osittain tai kokonaan päällekkäin ja asunnoilla on omat sisäänkäyntinsä sekä yleensä oma asuntopiha. Kerrosluku voi vaihdella kahden ja neljän välillä. Tyypillinen kerroskierrospientalo sijoittuu rinteeseen. Tällöin päällekkäisten asuntojen sisäänkäynnit sijoittuvat eripuolelle taloa: ala- ja ylärinteen puolelle.

Kerrostalo on kaksi tai useampia asuntoja käsittävä kaksi tai useampikerroksinen asuinrakennus, jossa asunnot ovat päällekkäin. Käynti asuntoihin on yhteisen porrashuoneen /-käytävän kautta. Kerrostalotyyppejä ovat mm. lamellikerrostalo, pistekerrostalo, luhtikäytäväkerrostalo.

Kytetty pientalo on kaksi tai useampia asuntoja käsittävä pientalo, jossa asunnot liittyvät toisiinsa joidenkin rakennusosien (esim. katoksen tai varaston) välityksellä toisiinsa.

Lamellikerrostalo on vähintään kaksipuolinen asuinrakennus, jossa porrasyksikkö toistuu samanlaisena.

Omakotitalo ks. erillispientalo. Käsitteenä omakotitalo sai virallisen aseman vuonna 1927, kun säädettiin omakotitaloja koskeva laki. Omakotitaloiksi tuolloin luokiteltiin yhden tai kahden perheen talo, joka oli rakennuttajansa omassa käytössä ja johon liittyi puutarha (Kammonen 2005, 32).

Pakettitalo on tyyppitalon tuotteistetumpi versio, joka on kaupallisen yrityksen (talotehtaan) alusta loppuun valmistama tuote. Se hoitaa suunnittelun, osien valmistamisen ja niiden paikalle kuljettamisen sekä valitusta toimitustavasta riippuen myös pystytyksen, talotekniikan, pintakäsittelyn yms. aina ”avaimet käteen”-toimitukseen asti (Kammonen 2005, 25).

Paritalo, josta käytetään myös nimitystä kahden perheen talo. Paritalo muodostuu kahdesta vierekkäisestä asunnosta, joilla on omat sisäänkäynnit.

Pienkerrostalo on mittasuhteiltaan ja luonteeltaan kerrostalo, jossa maantasokerroksessa sijaitsevan asunnon yläpuolella on asunto. Asuntoihin kulku tapahtuu kerrostalomaisesti porraskäytävän välityksellä. Kerrosluku on pääasiassa kaksi, mutta voi poikkeustapauksessa olla myös 2 ja puoli tai kolme.

Pientalo on yhden tai useamman asunnon käsittävä yksikerroksinen tai maksimissaan kolmekerroksinen asuinrakennus, jossa jokaiseen asuntoon on maantasosta oma sisäänkäyntinsä. Yleensä asuntoon liittyy oma asuntopiha.

Päärakennus on rakennusryhmän huomattavin ja tärkein rakennus.

Sivuasunto on usein rakennettu pääasunnon kylkeen ja se on pääasuntoa pienempi. Sivuasunto on liitettävissä tarvittaessa pääasuntoon. Sivuasunto on usein tarkoitettu alkujaan oman perheen käyttöön: itsenäistyville nuorelle tai isovanhemmille.

Tyyppitalo on yleiskäyttöinen omakotimalli, jota varten on laadittu valmiit piirustukset. Tyyppitalon piirustukset ovat yleensä kaikkien rakentajien käytössä (VR:n tyyppipiirustukset olivat vain sen työntekijöille). Piirustusten lisäksi tyyppitalon suunnitelmiin kuului yksinkertainen työselitys ja ainemenekkilaskelmat. Tyyppitaloista tunnetuin esimerkki on rintamamies-talo (Kammonen 2005, 23-25).

KULTTUURIYMPÄRISTÖJEN SUOJELUN KEINOJA JA NIIDEN KÄYTTÖ HYVINKÄÄLLÄ

Kruununpuiston kulttuuriympäristön kannalta oleellisia suoje-
lun keinoja on käsitelty kohdassa 1.10. Tärkein niistä on
MRL:n lakiin perustava asemakaavallinen suoje-
lu. Muita ovat
rakennustapaohjeet, rakennusjärjestys, rakennusvalvontavi-
ranomainen ja kiinteistön omistaja. Seuraavassa on kooste
muista tavoista suojella erilaisia kulttuuriympäristöjä.

Laki rakennusperinnön suojelusta (498/2010), joka tuli voi-
maan vuonna 2010. Se korvasi vuoden 1985 rakennussuojelu-
lain. Uuden lain tavoitteena on tukea rakennusperinnön ajal-
lisen ja alueellisen monimuotoisuuden säilymistä. Lakia on
tarkoitettu soveltaa silloin kun suoje-
lua ei ole mahdollista to-
teuttaa asemakaavoituksella tai kohteella on valtakunnallista
arvoa. Lain nojalla tehtävästä suojelusta päättää ELY-keskus
ja päätöksen vahvistaa ympäristöministeriö. Rakennusperin-
tölain ja sitä edeltäneen rakennussuojelulain perusteella on
suoje-
lta yhteensä 280 kohdetta. Yhteen suojelukohteeseen
voi sisältyä useita rakennuksia.¹ Hyvinkäällä on suojeltu ra-
kennussuojelulain perusteella vuonna 1996 yksi kohde, joka
on Shellin entinen huoltamorakennus. Huoltamo on raken-
nettu vuonna 1935 ja se edustaa tyyli-
suunnaltaan funktiona-
lismia. Nykyisin rakennuksessa toimii hampurilaisravintola.

Muinaismuistolaiilla (295/1963) on rauhoitettu muinaisjään-
nökset, jotka ovat muistoja Suomen aikaisemmasta asutuk-
sesta ja historiasta. Rauhoitettuja ovat mm. esihistorialliset
asuinpaikat, linnanrauniot ja muut ihmisen rakentamat mui-
naismuistot. Rauhoitettuja kiinteitä muinaisjään-
nöksiä on
noin 29 000². Hyvinkään edustavimpia muinaismuistoja on
esitelty teoksessa *Esihistorian pauloissa* ja varsinaisessa in-
ventointiraportissa (*Hyvinkään muinaisjään-
nösinventointi 2002*), jossa on lueteltu kattavampi määrä Hyvinkään mui-
naisjään-
nöksiä.³

Kirkkolaki suojelee automaattisesti kaikki kirkkorakennukset,
jotka ovat rakennettu ennen vuotta 1917. Kirkkohallitus voi
määrätä uudemman kirkon suojeltavaksi. Evankelis-
luterilaisten kirkkojen osalta suoje-
luun liittyvä laki on vuodel-
ta 1993 ja ortodoksisen kirkkokunnan osalta 2006. Kirkkolain
perusteella on suojeltu 567 kirkkoa ja 10 siunauskappelia 259
kellotapulia sekä noin 200 kirkkopihoi-
lla sijaitsevaa hauta-
kappelia. Ortodoksisesta kirkosta annetun lain nojalla on
suoje-
lta 19 kirkkoa ja neljä rukoushuonetta.⁴ Hyvinkään van-
ha kirkko on rakennettu vuosien 1895–96 aikana. Se toimi
rukoushuoneena vuoteen 1923 asti, jonka jälkeen se hyväk-
sytettiin väliaikaiseksi kirkoksi ja se toimi Hyvinkään pääkirkko-

na vuoteen 1961 asti. Varsinaiseksi kirkoksi se vihittiin vuon-
na 1978. Tästä syystä vanhasta kirkosta ei löydy vuoden 1869
kirkkolain mukaista vahvistusmenettelyä, jossa se todettaisiin
kirkoksi. Se ei täytä siten Suomen evankelis-luterilaisen kirkon
näkökulmasta kirkollisen rakennuksen määritelmää ja siksi se
ei ole suojeltu kirkkolain perusteella.⁵

Rakennuksia voidaan suojella **lainsäädännöllisin keinoin
myös erilaisin asetuksin**, esim. sopimus valtakunnallisesti
merkittävien rautatieasema-alueiden suojelemisesta. Hyvin-
kään rautatieasemat (Helsinki–Hämeenlinna -radan asema ja
posti sekä Hangon radan asema-alue) ovat valtakunnallisesti
arvokkaita kulttuuriympäristöjä ja niitä koskee vuonna 1988
laadittu ns. rautatiesopimus, jossa on sovittu menettelyta-
voista valtakunnallisesti arvokkaiden rautatiealueiden säilyt-
tämiseksi ja suojelemiseksi. Alueiden suoje-
lua edistetään
ensisijaisesti kaavoituksen keinoin ja toissijaisesti rakennus-
suoje-
lulla. Valtion omistamien rakennusten suoje-
lta an-
netun asetuksen mukaan suojeltuja rakennuksia on noin 800.⁶

Suomeen on perustettu kuusi **kansallista kaupunkipuistoa
MRL:n (132/1999)** nojalla. Näille puistoalueille on laadittu
MRL 70 § perusteella käyttö- ja hoitosuunnitelmat. Kansalli-
set kaupunkipuistot on perustettu Hankoon, Heinolaan, Hä-
meenlinnaan, Poriin, Porvooseen ja Turkuun.

Luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla on perustettu kolme
valtakunnallisesti merkittävää maisema-
aluetta ja kaksi muu-
ta maisema-
aluetta. Näille voidaan laatia hoito- ja käyttö-
suunnitel-
mia, joilla voidaan edistää maiseman historiallisten
ominaispiirteiden tai muiden erityisarvojen säilyttämistä ja
hoitamista. Hyvinkäällä ei ole edellä mainittua maisema-
aluetta.

Kuvassa on rakennussuojelulain suojeltu entinen Shellin
huoltamorakennus.

¹ Ympäristöministeriö 2014, 78. Suojelutilanne on elokuulta 2013.

² Opetus- ja kulttuuriministeriö ja ympäristöministeriö 2014, 11.

³ Matiskainen, Ruohonen 2004, 8, 34 ja 75 - 89. Teoksessa on luetel-
tu kaikkiaan 11 kohdetta, jotka käsittävät kivikautisia asuinpaikkoja
(mm. Joentaka, Korteso, Paavola), Hautaröyhkiön (Tanssikallio) ja
kaskiraunioita (Lapinmäki). Kytäjän Isokylän asemakaava-alueella on
muinaismuistoja osoitettu kaavamerkinnoilla; sm tai SM-1 eli mui-
naismuistolaiilla rauhoitettu muinaisjään-
nös tai-
alue.

⁴ Ympäristöministeriö 2013, 51. Suojelutilanne on marraskuulta
2013.

⁵ Mettälä 2010. Asemakaavaselostus s. 3-5 ja liitteessä Museoviras-
ton lausunto asiasta. Vanha kirkko lähiympäristöineen on suojeltu
asemakaavalla vuonna 2010.

⁶ Ympäristöministeriö 2014, 78. Asetus on kumottu vuonna 2010,
mutta sen nojalla tehdyt suojelupäätökset ovat voimassa.

HYVINKÄÄN KEHITYKSEN HISTORIAA: RAKENTAMINEN JA KAAVOITUS

Hyvinkään maankäyttö ja rakentaminen 1800-luvun loppupuolelta 1960-luvulla

Asemanseudun kehittyminen

Hyvinkään nykyinen asemanseutu alkoi kehittyä rautatien rakentamisen yhteydessä vuoden 1857 jälkeen. Rautatieaseman sijoittuminen asumattomalle alueelle johtui todennäköisesti läheisten kartanoiden, mm. Kytäjän ja Erkylän, omistajien vaikutuksesta. Aseman paikka sijoittui kartanoiden tilarajojen kannalta edullisesti. Asutus oli tähän mennessä keskittynyt suurelta osin Helsinki -Hämeenlinna -tien varteen. Rautatieaseman päärakennus valmistui jo rautatien avaamisen yhteydessä vuonna 1862 lääninarkkitehti C. A. Edelfeltin piirustusten mukaan ja nopealla aikataululla aseman ympäristöön ilmestyi majatalo ja erilaisia kauppiaita. Hangon radan liittäminen länsisuunnasta päärataan Hyvinkään kohdalla vuonna 1873 muokkasi osaltaan asemanseudun rakentamista Hyvinkään keskusta-alueeksi. Vuotta myöhemmin radan itäpuolelle, radan läheisyyteen, sijoittui VR:n keskuspuutarha, jonka tehtävä oli huolehtia asemien istutuksista ja puistoista. Asumisen painopiste oli tällöin vielä radan länsipuolella, jonne kohosi Viertolaan ja Kirjavalletolpalle taloja sinne tänne suunnittelemattomasti.

Kuva 1. Hyvinkään keskusta-alue vuoden 1870-luvun lopulla. Asemanseudulla oli tällöin n. 500 asukasta.¹ VR:n keskuspuutarha näkyy vihreänä alueena radan itäpuolella. Asemarakennukset ovat radan länsipuolella kaartuvan Hangon radan välissä.

Toinen merkittävä asutuksen kehittymiseen asemanseudun lähiympäristöön ja Hyvinkään teollistumiskehitykseen vaikuttava asia oli Ossian Donnerin (1866-1957) perustama villatehdas vuonna 1892. Aluksi rakennettiin pieni villalankakehräämö radan itäpuolelle, lähelle nykyistä uutta kirkkoa. Muutaman vuoden päästä tehdas muutti nykyiselle paikalle, johon rakennettiin iso 60 metriä pitkä ja 24 metriä leveä tiilinen

kehräämörakennus. Mittavat laajennustyöt aloitettiin vielä vuosisadan lopulla, keväällä 1899.² Työväestöä varten Donner rakennutti työväenasuntoja, joista ensimmäisiä oli tehtaan itäpuolelle syntynyt Port Arthur (nimi on lainattu Venäjän ja Japanin välisen sodan tapahtumista), joka rakentui pääosin vuosina 1898 – 1900. Donner tuki myös omatoimistarakentamista, jota varten hän vuokrasi Ahdenkallion mailta maanvuokrasopimuksin työväestölle vuokrapalstoja. Palstoja vuokrattiin tiukassa valvonnassa ja niitä luovutettiin suunnitellusti kymmenkunta vuodessa. Vähitellen asuminen levisi Ahdenkallion maille melko pitkälle itään ja tarve asemakaavan laatimiseen kasvoi.

Pääradan halkaisemasta Hyvinkäästä alettiin 1900-luvun alkupuolella käyttämään nimityksiä Läntien, Itäinen ja pohjoinen piiri. Hallinnollisesti Hyvinkään asemanseutu kuului tässä vaiheessa osittain Nurmijärveen ja Hausjärveen aina vuoteen 1917 asti, jolloin perustettiin Hyvinkään kunta. Läntisen piirin, pääradan ja Hangon radan välisen alueen, asutus keskittyi suunnitelmallisimmin Viertolan ja Kirjavantolpan alueelle, muuton asutus jakaantui läntisellä alueella hajanaisesti. Läntisen alueen maa-alueet jakaantuivat isojakoon perustuviin tiloihin ja näiden omistajilla oli suuri vaikutus rakennusryhmiin syntyyn. Läntisen alueen hajanaisuutta lisäsi Valtion omistamat maat, sillä Hangon rataan liittyi laajat ratapenger- ja ratapiha-alueet. Lisäksi valtion omisti kokonaisuudessaan Nikkilän Kruununpuiston alueen, joka rajoittui pohjoispuolella Viertolan alueeseen ja etelässä Vehkojalle asti. Pohjoinen piiri käsitti Hangon radan pohjoispuolen ja sinne Sveitsin luonnonpuistoon johtavan Vaiveronkadun ns. Promenaadin var-

Hyvinkään historialliset vaiheet

Hyvinkään historia on jaettu kuuteen ajanjaksoon. Ensimmäisen ajanjakson alku on isojaon alkaminen 1780-luvulla, jolloin maanomistusolot alkoivat vakiintua. Ajanjaksot ovat:

1. Maalaiskylä 1770-1857
Isojaon alku - pääradan rakentaminen
2. Asemakylä 1858-1896
Pääradan rakentaminen - Villatehtaan ja Parantolan perustaminen
3. Villatehdaskylä 1897-1925
Villatehtaan ja Parantolan perustaminen - Kauppalan perustaminen
4. Vakiintuva kauppalala 1926-1940
Kauppalan perustaminen – Maailmansota
5. Teollistuva kauppalala 1941-1960
Maailmansota - Kaupungin perustaminen
6. Uusi Hyvinkää 1961-
Kaupungin perustaminen –

¹ Alkuperäinen kuva on arkistolaitoksen digitaaliarkistossa. Kuvaa on rajattu pienemmäksi alkuperäisestä.

² Alanko 1985, 30 – 35 ja Junnila 1990 46, 60 – 67.

relle alkoi muodostua kaupunkimaista huvila-asutusta. Tämä johtui, pääosin helsinkiläisistä, liikemiehistä, jotka ostivat tontteja Parantolan maineen ja Hyvinkään luonnonkauneuden vuoksi. Lähelle asemaa syntyi 1910-luvulla silloisen Hyypäräntien varteen erilaisia liikkeitä, kuten kahvila, täysihoitola ja elokuvateatteri Arena. Muutoin kauppaliikkeet sijoittuivat pääosin Helsinki- Hämeenlinna – maantien varteen. Radan itäpuolella, Itäinen piiri, vaikutti vahvasti villatehdas, joka oli luonut suunnitelmallisesti tehdasyhdyskuntaa ympäristöönsä. Villatehtaan läheisyyteen syntyi myös Tehtaan koulu vuonna 1906 ja myöhemmin Asemankoulu rakentui 1910 nykyiselle paikalleen Rautatieaseman lähelle, radan toiselle puolelle. Toimintansa se oli jo aloittanut 1890-luvulla väliaikaisissa tiloissa Erkylän kartanon hollituvassa. Muita kouluja olivat yksityinen ruotsalainen koulu ja Puolimatkan koulu.³ Villatehtaan pohjoispuolelle, noin puolen kilometrin päässä rautatieasemalta, perustettiin Hyvinkään Parantola (Hyvinge Sanatorium Ab) vuonna 1898. Parantola toimi lepotilana, hermo- ja toipilaskotina, jossa kävi varakas helsinkiläinen porvaristo sekä paljon venäläisiä. Parantolan kuuden hehtaarin maat oli aluksi vuokrattu Ahdenkallion kartanolta ja sinne rakennettiin arkkitehti Magnus Schjerfbeckin suunnittelemat kaksi puurakenteista kaksikerroksista parantolarakennusta sekä Karl Hård Af Segerstadin suunnittelema ulkorakennus. Parantola uusiutui 1900-luvun alkupuolella arkkitehti Lars Sonckin suunnittelemissa rakennuksilla: jugend-tyylinen kivinen päärakennus valmistui vuonna 1906 sekä muutamaa vuotta myöhemmin puurakenteinen alilääkäriin talo. Päärakennusta laajennettiin kahteen kertaan vuosina 1014 ja 1918. Parantolalla oli myös oma voimalaitoksensa.⁴ Parantolalla oli sen kukoistuskautella, n. 1900-1917, oli merkittävä vaikutus pohjoispiirin alueelle muodostuneelle huvilakaupunginosalle.

Hyvinkään kauppalan vaiheita

Kaikki rakennustoiminta Hyvinkään aseman seudun asutuskeskuksessa oli käytännössä yksityisen toiminnan varassa ennen kuin Hyvinkästä tuli kauppalaksi vuonna 1926. Kyseisenä vuonna Hyvinkään kunta oli jakautunut kauppalaksi ja maalaiskunnaksi. Harvat rakennukset olivat arkkitehtien tai rakennusmestareiden suunnitteleamia. Pääasiassa talot rakennettiin kirvesmiesten toimesta ilman mitään piirustuksia, koska julkiselta taholta ei ollut minkäänlaista valvontaa. Samoin toimittiin tonttien osalta, maanomistaja myi tai vuokrasi tontin ilman tarkempaa suunnittelua. Ainoastaan pyrittiin jättämään kapea kuja, jota pitkin pääsi varsinaiselle yleiselle tielle. Mutta sitäkään ei aina välttämättä jäänyt, silloin ainoa kulkureitti oli naapurin pihan läpi. Tämä johtui siitä, etteivät viereiset maanomistajat piitanneet naapurien tonttien järjestyistä. Villatehdas oli järjestänyt työväelleen vuokrasopi-

muksin tontteja villatehtaan itäpuolelta, Ahdenkallion suunnasta. Näitä oli palstoitettu suunnitelmallisemmin ja rakentaminen eteni vähitellen pitkälle Mustanmännistöön asti.⁵ Maankäytön osalta ei siis ollut minkäänlaista kokonaissuunnittelua Hyvinkään asemansseudulla ja sen ympäristössä.

Vaikka kauppalan alue muodostui alun perin melko laajaksi, se ei estänyt esikaupunkiasutuksen syntyä kunnan puolelle Vehkojalle, Nummenkärkeen ja Palojoelle. Näillä alueilla asukkaat saivat elantonsa kauppalan teollisuudesta ja palveluista. Suuremmissa kaupungeissa on tällaisen asutuksen syntyminen usein liitetty tonttipula, mutta pienemmissä kaupungeissa ja kauppaloissa, kuten Hyvinkäällä, esikaupunkiasutukseen vaikuttivat parantuneet kulkuyhteydet, valvomattoman rakentamisen tuoma vapaus ja edullisuus sekä ennen kaikkea halvempi tonttimaan hinta. Maalaiskunnan alueella edellisten lisäksi pienemmällä kunnallisverolla oli vaikutuksensa. Myöhemmin Kauppala asetti kyseiset alueet rakennuskieltoon, jotta sekava rakentaminen saatiin kuriin. Maanhankinnoissaan kauppalaksi keskittyi 1920-loppupuolella ja 1930-luvulla teollisuuden kehitysedellytysten luontiin hankkimalla omistukseensa mm. Hiiltomon noin 15 hehtaarin alueen silloisen tervatehtaan ympäristöstä. Sinne sijoittuikin ensimmäisten yritysten joukossa merkittävänä toimijana Tuottajain Mylly Oy.⁶ Ensimmäiset kunnalliset viemäriverkot rakennettiin 1930-luvun alkupuolella Postitalon ja silloisen Säästöpankin talon alueelta Viertolankadulle, mutta varsinaisesti VR:n konepajan tulo nopeutti vesi- ja viemäriverkoston rakentamista vuoden 1943 jälkeen.⁷

Hyvinkään keskusta alkoi muotoutua 1930-luvulla, kun Hämeenkadun (entinen Hyvinkää – Hämeenlinnan maantie) varrelle nousi funktionalistista tyyliä edustavia liikerakennuksia: Ahjon toimitalo (1936), PYP:n pankkirakennus (1938), elokuvateatteri Aula (1940). Radan länsipuolelle, keskusta-aukion ympäristöön kohosi Hyvinkään säästöpankki (1934) ja KOP:n pankki (1936) sekä Shellin huoltoasema (1935). Näiden vaaleiksi rapattujen ja laatikkomaisten sekä osalla pyöreitä muotoja omaavien rakennusten myötä keskusta sai avaran ja matalan ilmeen.⁸

Talvisodan jälkeen vuonna 1940 voimaan tulleen pika-asutuslain seurauksena Hyvinkäälle luotiin uusia tiloja tilallisten maille, kauppalan ja valtion omistamille maille. Kytäjän kartanon maille syntyi noin 50 uutta tilaa. Kauppala luovutti pika-asutukseen alueita Paavolasta ja Viertolasta, jonne Toivonkadulle sijoittui neljä puuelementtirakenteista ns. ruotsalaistaloa⁹, joita tuli ruotsalaisten lahjoituksena syksyllä 1940

⁵ Hautala 1951, 248 - 250.

⁶ Hautala 1951, 299 – 300.

⁷ Hautala 1951, 310.

⁸ Hammarberg 2000, 71-73.

⁹ Sotainvalidien Veljesliitto ry anoi vuonna 1941 neljän tontin lahjoitusta kauppalanhallitukselta. Niille liitto halusi rakentaa tehdasval-

³ Alanko 1985, 30 – 46.

⁴ Bergström 1996, 7 – 17. Parantolan toiminta loppui vuonna 1939 ja suurin osa maa-alueesta siirtyi kauppalalle vuonna 1950.

Suomeen kaikkiaan noin 2000. Nämä ruotsalaistalot oli tarkoitettu invalidiasutukseen. Nikkilän Kruununpuiston alueelle syntyi n. 30 keskikooltaan 4 000 m² tilaa. Kauppala kaavoitti omistamalleen Kangasmaan tilalle Rääkänpähän 70 tonttia asumiselle.¹⁰

Keskuskonepajakysymys

Rautatiehallitus oli asettanut vuonna 1915 komitean laatimaan ehdotusta, jossa Helsingin konepaja siirrettäisiin toiselle paikkakunnalle. Komitean lausunto valmistui vuonna 1919 ja siinä esitettiin sopivimmaksi paikaksi Hyvinkäätä. Hyvinkäällä oli tutkittu kahta vaihtoehtoista paikkaa konepajan sijoittamiseksi. Alueet olivat Nikkilän Kruununpuisto Hangon radan kaakkoispuolella ja Ahdenkallion alue (nykyinen Sahanmäki) pääradan itäpuolella. Konepajan sijoittamisasiaa käsiteltiin useaan otteeseen maan hallituksessa ja eduskunnassa, mutta lopullista päätöstä asiaan ei kuitenkaan saatu vuoteen 1929 mennessä. Syynä oli aluksi konepajan sijaintiin liittyvät kysymykset, mutta sen jälkeen ongelmaksi muodotui se, ettei konepajaan liittyviä kustannuksia oltu selvitetty riittävästi. Tämän jälkeen rautatiehallitus alkoi valmistella konepajakysymystä kaikessa hiljaisuudessa. Ulkomaalaisten asiantuntijoiden lausunnon pohjalta Ahdenkallion alue valikoitui sopivimmaksi alueeksi konepajatoiminnalle. Perusteena oli, että alueen perustamiskustannukset olivat pienemmät kuin Kruununpuistossa (sopivampi maaperä ja maasto tasaisempaa) sekä tuotaessa liikkuvaa kalustoa konepajalle Ahdenkalliossa välttyttiin pääraiteiden risteilemiseltä. Asiassa edettiin hitaasti ja rautatiehallitus sai vuonna 1934 hankittua aluevaihdoilla Ahdenkallion tilaan kuluvaan 30 hehtaarin suuruisen alueen. Vuonna 1938 valtioneuvosta asetti komitean tutkimaan, tarvitaanko uutta konepajaa vai voiko työt jakaa nykyisten konepajojen kesken. Mietintö valmistui marraskuussa 1940 ja siinä todetaan, että uusi keskuskonepaja on rakennettava Hyvinkäälle Ahdenkallion alueelle, joka oli jo hankittu sitä varten. Komitean esityksen mukaisesti eduskunta myönsi hankkeen ensivaiheen rakennustöille 15 miljoonan määrärahan vuonna 1941. Vuoteen 1950 mennessä oli rakennettu veturihalli, paja, lämpö- ja voimakeskus sekä rakenteilla oli kattilapaja ja poliklinikka. Konepajasta tuli merkittävä työllistäjä Hyvinkäälle 1940-luvun loppupuolelta lähtien. Myöhemmin Keskuskonepaja-nimi muutettiin Valtion Rautatien (VR:n) Hyvinkään pääkonepajaksi.¹¹

Jos VR:n konepaja olisi sijoittunut Nikkilän Kruununpuistoon, se olisi sijainnut alueen eteläosassa Hangon radan vieressä. Kruununpuiston alueelle olisi muodostunut todennäköisesti konepajan työntekijöille oma asuntoalue, kuten sellainen syntyi nykyisen konepaja-alueen viereen Sahanmäkeen. Kruu-

misteisesti valmistetut lamellitalot (Kaupunginhallituksen pöytäkirja 1941, 75, §4).

¹⁰ Junnila 1990, 210.

¹¹ Hautala 1950, 335 – 339.

nunpuistossa oli myös VR: työntekijöille tarjolla tontteja. Yhteensä niitä oli 39 tonttia¹², joista kymmenelle rakennettiin 1950-luvulla tyyppitalo VR:n työntekijöille tarkoitettujen tyyppiinrakennusten mukaan. Muille tonteille suunnitelmia laati mm. Arvi Rostila.

Jälleenrakennuskausi

Hyvinkään kasvu oli hidasta kauppalaksi tulon, vuoden 1926, jälkeen. Silloin Hyvinkään asukasluku oli noin 4 500 asukasta. Väkimäärä lisääntyi noin 2 000 asukkaalla vuoteen 1940 mennessä eli asukkaita oli noin 6 500. Kaikki muuttui sotien jälkeen, kun koko Suomessa alkoi mittava jälleenrakennuskausi. Tämä näkyi myös Hyvinkäällä nopeana väestömäärän kasvuna, kaupunkirakenteen tiivistymisenä, uusien asuinalueiden syntymisenä ja teollisuusyritysten määrän kasvuna sekä eri alojen monipuolistumisena. Hyvinkäälle arvioidaan sijoituneen noin 5 000 – 6 000 siirtokarjalaista, joista vajaa tuhat asutettiin maalaiskunnan puolelle. Syntyntä tonttipulaa helpottamaan oli vuonna 1945 tullut voimaan maanhankintalaki. Kyseisen maanhankintalain mukaisten toimitusten perusteella kauppalan alueelta siirtoväki sai 141 asuntotilaa- tai tonttia ja paikallinen väestö 247 asuntotilaa- tai tonttia. Kaikkiaan siis syntyi vajaa 400 uutta tilaa tai tonttia. Hyvinkään asukasluku kohosi jo 1950-luvun alussa 18 500 asukkaan.¹³

Hyvinkään Hiiltomon teollisuusalueelle sijoittui merkittäviä uusia teollisia yrityksiä kuten vuonna 1943 toimintansa aloittanut Kone Oy, joka aloitti Hyvinkäällä aluksi nosturitoiminnalla, mutta siirsi hissien valmistuksen kokonaan Hyvinkäälle 1960-luvulla. Hiiltomon alueelle sijoittui vuonna 1945 myös Helsingin verkatehdas Oy, joka myöhemmin vuonna 1959 yhdistyi em. villatehtaaseen. VR:n keskuskonepaja aloitti rakennustyöt vuonna 1943, mutta varsinainen toiminta alkoi vuonna 1949 Sahanmäen teollisuusalueella. Muita teollisuusyrityksiä olivat mm. Mikko S. Nupposen Puusepäntehdas, Hevossalmi Oy, Hyvinkää Oy ja Pohjoismainen Sähkö Oy sekä lisäksi syntyi runsaasti muuta pienteollisuutta. Hyvinkäältä muodostuikin 1950-luvun alussa Helsingin jälkeen Uudenmaan merkittävin teollisuuskeskus.¹⁴

Vielä 1940-luvun alussa kauppalan kaupunkikuva hahmottui rakennusmassoiltaan matalana, sillä asuntorakentaminen tapahtui pääosin kaksikerroksisena rakentamisena. Varsinaisia kerrostaloja Hyvinkäälle alettiin rakentaa 1940-luvun puolivälin jälkeen, jolloin Asunnonhankinta Oy Hyvinkään Haka (perustettiin vuonna 1945) rakensi puurunkoisia kaksikerrok-

¹² Ollikainen 1953, passim.

¹³ Junnila 1990, 216 – 218 ja 248. Antti Palojoen mukaan maanhankintalain mukaisia tontteja tai tiloja syntyi Hyvinkäälle 518 kappaletta. Hän on väitöskirjassaan käyttänyt lähteenä ASO:n vuosikertomusta 1954 – 58 (Palojoki 2011, 383).

¹⁴ Junnila 1990, 222 – 224.

sisia asuinrakennuksia Munckinkadun varteen. 1950-luvun alussa Haka rakensi kolmikerroksisia asuintaloja mm. Sandelininkadun varteen. Vuosikymmenen loppupuolella Hakan rakentamat kerrostalot saivat yhden kerroksen lisää, kuten Kauppalankadun varren kerrostalot. Valtion Rautatiet rakensi henkilökunnalle keskuskonepajan läheisyyteen ensi vaiheessa vuoteen 1946 mennessä 11 kahden perheen taloa omien tyyppiirustusten mukaan.¹⁵ 1950-luvun alkupuolelle mennessä VR oli rakennuttanut yli 300 asuntoa Karjalan- ja Telttien varteen sekä neljä nelikerroksista kerrostaloa Vesitorninkadun varteen. Nämä vaaleiksi rapatut kerrostalot olivat tuolloin kauppalan korkeimpia rakennuksia. Omakotiasutus levisi 40- ja 50-luvun taitteessa eripuolilla Hyvinkäätä mm. Sahanmäkeen, Mustamännistön pohjois- ja itäosiin ja Rääkänpäähän sekä Kruununpuiston alueelle. Näistä Kruununpuiston alue muodostaa laajan ja yhtenäisen jälleenrakennuskauden tyyppiirustuksiin perustuvan pientaloalueen. Myös Sahanmäkeen, Mustamännistöön ja Sonninmäen pohjoisosaan rakentuivat 50-luvun kuluessa rakennustavaltaan varsin yhtenäiset omakotitaloalueet.¹⁶ Nämä omakotitaloalueet tukevatkin osaltaan käsitystä Hyvinkästä puutarhamaisena kaupunkina.

Väestömäärän runsas kasvu merkitsi myös merkittävää julkista rakentamista. Sen osalta Hyvinkäälle rakennettiin 1950-luvulla useita kouluja: Hämeenkadun kansakoulu (1950), Aseman kivikoulu (1952), Puolimatkan koulu (1952) ja Hyvinkään yhteiskoulu (1957) sekä vielä vuonna 1960 ja 1961 valmistuivat Härkävehmaan ja Sveitsinrinteen koulut. Keskustaan rakennettiin mm. Valtion Virastotalo (1955), linja-autoasema, Linjala (1955) ja paloasema (1958) sekä maalaiskunnan toimitalo (1959). Hyvinkään uuden valtavyhlän (Hämeenkatu–Uudenmaankatu, joka yhdistyi vuonna 1955) varrelle alkoi rakentua erilaisia liikerakennuksia 50-luvulta lähtien kuten mm. Tehon toimitalo (1959).¹⁷

Kuva 2. Hyvinkään keskusta 1950-luvulla. Vasemmassa reunassa VR:n keskuspuutarha, joka esti junaradan itäpuolisen keskustan kehittämisen 1960-luvulle saakka. Keskellä valtion virastotalo, joka on purettu kauppakeskuksen tieltä vuonna 2010. Junarata sijaitsee kuvan ylä laidassa (kuva: Hyvinkään kaupunginmuseon kokoelma).

Hyvinkään kaupungin alkutaival

Hyvinkästä tuli kaupunki vuonna 1960, jolloin sen väkiluku kohosi vuosikymmenen alussa noin 26 700 asukkaaseen.¹⁸ Muutos kymmenessä vuodessa oli peräti 30 %. Seuraavan kymmenen vuoden aikana asukasmäärän kasvuvauhti vähän hiipui n. 22 %, väkimäärän ollessa vuonna 1970 34 600.¹⁹ Hyvinkään väkimäärän kasvu näkyi myös vilkkaana rakentamisena. Hyvinkäälle rakennettiin 1960-luvulla runsaasti kerrostaloja pieninä ryppäinä, mm. keskustassa as. Oy Hyvinlinna ja rintamamiesten viiden kerrostalon rakennusryhmä, Hämeen- ja Parantolankadun varsien kerrostalot, Rietinpuiston kerrostaloalue Sveitsin kansanpuiston lähelle ja Donnerinkulman liike- ja asuinkerrostalot keskustassa. Keskustan ulkopuolelle Kirjavalletolpalle rakennettiin Hyvinkään Asuntosäästäjät ry:n toimesta 13 matalaa kerrostaloa 1960-luvun puoliväliin mennessä. Runsaasta kerrostalorakentamisesta huolimatta Hyvinkää säilytti pien- ja omakotiasumiselle tyypillisen ominaispiirteensä. 1960-luvulla omakotialueita syntyi mm. Talvisiltaan ja Paavolaan.

Hyvinkään keskustan ilmettä yritettiin useaan otteeseen muuttaa kaupunkimaiseksi useilla asema- ja yleiskaavoilla sekä arkkitehtikilpailuilla vuosina 1953, 1957, 1960 ja 1965. Keskustan kehittämistä edes auttoivat VR:n keskuspuutarhan poistuminen vuonna 1962 Jussinmäen ympäristöstä ja Hämeen- ja Uudenmaankadun vahvistuminen Hyvinkään liikelämän keskukseksi.²⁰ Esimerkiksi Raimo. S. O. Valjakan voittamasta hallinto- ja kulttuurikeskuksen arkkitehtikilpailun ehdotuksesta toteutui vain kaupunginkirjasto vuonna 1968. Aiemmin oli toteutunut Hyvinkään kirkon ja työkeskuksen suunnittelukilpailun pohjalta Aarno Ruusuvuoren suunnitelma Hyvinkään kirkoksi. Se vihittiin käyttöön vuonna 1961 ja se toimii hyvänä maamerkinä Hyvinkään keskustassa.

Yhteenvedona voidaan todeta, että historiallisesti keskeisimpiä kaupunkirakenteellisia piirteitä Hyvinkäällä ovat kauppaitit, huvila-asutus ja teollisuus. 1800-luvun lopulla alkaen muodostui pitkän ja avoimen kadun, käytännössä Helsinki–Hämeenlinna -maantien, varrelle asutuksen lisäksi kauppvoja, jotka reunustivat pääkatua ja siitä erkanevia pieniä sivukatuja. Kauppaitteja syntyi myöhemmin 1900-luvun kuluessa

¹⁵ Alanko 1985, 67.

¹⁶ Alanko 1985, 64 – 67.

¹⁷ Alanko 1985, 68 – 71.

¹⁸ Junnila 1990, 231-232 ja 248. Lahden saatua kaupunkioikeudet vuonna 1905, niin sen jälkeen Suomeen perustettiin uusia kaupunkia vasta vuonna 1960, jolloin syntyi kuusi uutta kaupunkia: Hyvinkää, Kouvola, Riihimäki, Rovaniemi, Salo ja Seinäjoki.

¹⁹ Laisaari 1972, 13. Hyvinkään maalaiskunta liitettiin Hyvinkäeseen vuonna 1969.

²⁰ Hammarberg 2000, 23.

muidenkin tärkeimpien katujen varsille, kuten Silta- ja Valta- kadulle sekä 1950-luvulla keskeiseksi kaupparaitiksi muodostuneelle Uudenmaankadulle. Monille kaupungeille tyyppillistä tori-kirkko-kaupungintalo-sydäntä ei syntynyt Hyvinkäälle, vaan nämä sijoittuivat hajautetusti keskustaan mm. kirkko ja tori eripuolelle rautatierataa. Vehreä ja väljä huvilamainen pientaloasutus muodostui molemmille puolille rautatietä, mutta varsinkin sitä syntyi Hyvinkään länsipuolelle 1800- ja 1900-luvun vaihteen tuntumassa. Jälleenrakennuskauden tyyppitalot isoine tontteineen Kruununpuistossa ja Mustamännistöissä vahvistivat kaupungin puutarhamaista ilmettä. Aluksi teollisuuden isot rakennukset (mm. villatehdas ja Renton kenkätehdas), jotka sijoittuivat keskustaan, hallitsivat paikkakunnan maisemaa ja asukkaiden elämää sekä nostivat Hyvinkään kasvuun 1900-luvun alkupuolelta lähtien. Teollisuuden voimakas kasvu 1950-luvun tuntumassa ei enää näkynyt kaupunkikuvassa yhtä selvästi kuin ennen, sillä uudet teollisuuslaitokset siirtyivät keskustan ulkopuolelle Hiiltomon ja Sahanmäen alueille.²¹

Kuva 3. Kuvassa on Hyvinkää 1960-luvun alussa. VR:n keskuspuutarha on edelleen pääkadun, Hämeenkadun, ja radan varrella (kuvan keskellä). Aarno Ruusuvuoren suunnittelema moderni kolmiokuvioinen kirkko (vuonna 1961 vihitty käyttöön) on kuvassa vasemmalla ylhäällä (kuva: Hyvinkään kaupunginmuseon kokoelma).

Kaavoituksen historiaa Hyvinkäällä 1900-luvun alusta 1960-luvulle

1900 – 1930-luku

Hyvinkään ensimmäiset asemakaavat suunniteltiin yksityisten henkilöiden tai yritysten toimesta. Hyvinkään ensimmäisen asemakaavan laaditti kauppias E.J. Helenius omistamilleen Hyyppärän tilan maille Kirjavallatolpalla. Asemakaavan laati maanmittausinsinööri Arthur Alli vuonna 1909.²² Asemakaava muistuttaa lähinnä palstoitus suunnitelmaa, jossa tontit ja katuverkko on osoitettu melko suoraviivaisella tavalla. Suunnitelmassa on kaikkiaan 71 tonttia, joista osa rajoittuu suoraan hautausmaan alueeseen. Suunnitelman katuverkko on säilynyt melko hyvin nykypäivään asti.

Sisällissodan jälkeen muodostettu Sveitsi-yhtiöt saivat laajat maa-alueet haltuunsa radan länsipuolelta. Sveitsi-yhtiöt laadittivat ns. Länsi-Hyvinkään asemakaavan, joka nimettiin ”City”-suunnitelmaksi. Asemakaavan sai laadittavakseen Bertel Jung (1872—1946) vuonna 1918 ja se valmistui vuotta myöhemmin. Suunnitelman varsin kunnianhimoinen lähtökohta oli laatia asemakaava tulevaa Hyvinkään kaupunkia varten. Suunnitelman mukaan Hyvinkään tuleva keskus sijoittuu lähelle rautatieasemaa, jonka ympäristöön sijoituisi monikerroksisia liiketaloja yhtenäisine rakennusryhmineen, leveine katuineen ja puistoineen. Suunnitelma jäi toteutumatta Sveitsi-yhtiön huonon taloudellisten resurssien vuoksi ja maa-alueet siirtyivätkin Hyvinkään kunnan omistukseen vuonna 1924.²³

Villatehtaan omistaja, Ossian Donner, laaditti Ahdenkallion kartanon vuokratontteja varten ns. Itä-Hyvinkään asemakaavan. Asemakaavan laativat arkkitehdit Berndt Aminoff (1843—1926) ja Gösta Cajanus (1883—1943) vuonna 1922. Aminoffin suunnitelmassa uusien tonttialueiden lisäksi huomioitiin myös jo palstoitetut ja rakentuneet alueet.²⁴ Hyvinkään kauppalan ensimmäisenä toimintavuotena se lunasti kyseisen Itä-Hyvinkään asemakaavan villatehtaan ja Ahdenkallion kartanon omistajilta. Alue liitettiin osaksi koko kauppalaa koskevaa asemakaavaa, jota Carolus Lindberg alkoi laatimaan vuonna 1926.²⁵

Hyvinkään kunnan kaavoitus alkoi kun, syntynyttä asuontopu- laa helpottaakseen kunta osti Sveitsi-yhtiöltä n. 15 hehtaarin alueen Viertolasta ja kaavoitti sen omakotirakentamiselle maanmittausinsinööri Heikki Luostarisen toimesta vuonna 1922. Luostarinen kaavoitti kyseiselle alueelle kaikkiaan noin

²² Hautala 1951, 251 - 252.

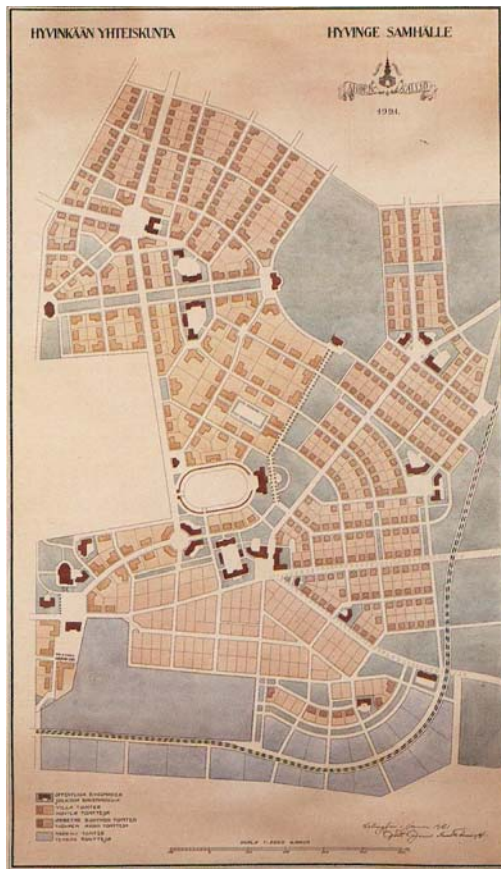
²³ Junnila 1990, 143 - 144. Jungin laatimasta suunnitelmasta on säilynyt vain kaavaselostus.

²⁴ Alanko 1985, 37.

²⁵ Junnila 1990, 138.

²¹ Hammarberg 2000, 24 – 25.

80 omakotitonttia, joiden koko vaihteli 1 500- 2 000 m² välillä. Alueelle sijoitettiin myös noin 3 200 m² suuruinen leikkikenttä.²⁶

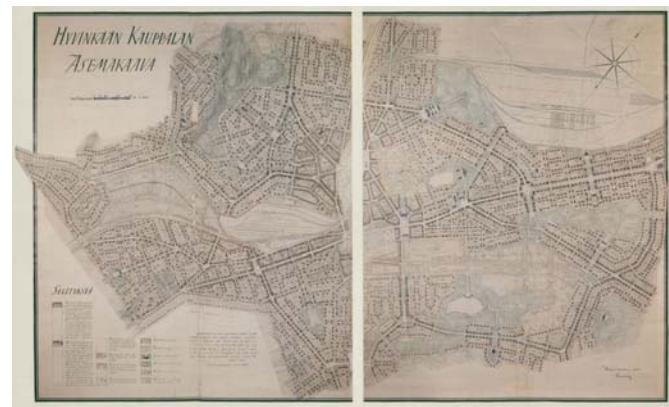

Kuva 4. B. Aminoffin ja G. Cajanuksen laatima Itä-Hyvinkään asema-kaava (Kuva kirjasta *Unelmia kaupungista*, 72).

Arkkitehti Carolus Lindberg (1889—1955) sai vuonna 1925 tehtäväkseen laatia koko tulevan kauppalan alueelle asema-kaavan ja rakennusjärjestyksen. Lindberg piti tehtävää yhtenä isoimmista tehtävistä mitä Suomessa oli tehty siihen mennessä.²⁷ Lindbergin ns. säteiskaupunkisuunnitelma jäi monilta kohdin rakenteellisesti hajanaiseksi ja silpoi vanhan tonttijärjestyksen keskustassa. Tämä johtui siitä, että pääradan ja Hangon radan jakaman keskusta-alueen lisäksi valtion omistamat maat, kuten Nikkilän Kruununpuisto pääradan länsipuolella ja VR:n keskuspuutarha ja Parantolan alue radan itäpuolella, vaikeuttivat kaavallisen yhtenäisyyden aikaansaamista. Valtion maita ei siis voinut kaavoittaa, koska ne olivat kauppalan määräysvallan ulkopuolella. Lindberg kuitenkin onnistui suunnitelmallaan vähentämään em. tekijöiden pirstovaa vaikutusta. Tarkoitus oli, etteivät itäisen, läntisen ja pohjoisen piirin asukkaat pääsisi vieraantumaan toisistaan. Pääkatujen varsille Lindberg suunnitteli kaupunkimaista asutusta 3-4 kerroksine kivitaloineen. Edustavat päätekohtat olivat tarkoitettu julkisille rakennuksille. Kaavassa esitettiin useita radan ylityspaikkoja yhtenäisyyden lisäämiseksi ja

uuden pääkadun (Uudenmaankatu) luomisesta, joka yhdistäisi läntisen ja itäisen osan toisiinsa. Tämä Uudenmaan- ja Hämeenkadun yhdistäminen toteutui vasta vuonna 1955.

Lindberg kaavoitti Hyvinkään kauppalan alueeksi suunnilleen 1 000 hehtaarin alueen ja mitoitti sen noin 45 000 - 55 000 asukkaalle riippuen käytetyistä asuntotyypeistä ja asukastiheydestä. Tosin Lindberg itse piti epätodennäköisenä, että 55 000 asukkaan mitoitus toteutuisi, sillä se vaatisi Hyvinkään keskustan korttelien rakentamista täyteen 3 – 4-kerroksisilla asuinrakennuksilla (kaikkiaan käsitti 844 tonttia). Kaikkiaan kaava-alue käsitti yhteensä 4 042 asuinrakennuksille varattua tonttia. Kauppalan asemakaava-alue käsitti mitoitukseltaan 300 henkilöä hehtaarilla, joka vertailussa Helsingin kaupungin asukasmitoitukseen vastasi sen laitakaupungin arvoja.²⁸ Vasta perustetun kauppalan pinta-ala oli silloin vain noin 50 hehtaaria ja väkiluku oli noin 4 500 henkeä.²⁹ Lindberg uskoi, että rautateiden solmukohdat, kuten Hyvinkää, kasvaisivat muita kaupunkimaisia yhdyskuntia nopeammin. Lisäksi oli pitkään jo puhuttu VR:n keskuskonopajan sijoittumisesta Hyvinkäälle. Se toisi paikkakunnalle mukanaan myös muuta teollisuutta, jolloin Hyvinkään väkiluku saattaisi kasvaa nopeasti uusiin mittoihin.

Kuva 5. Carolus Lindbergin laati kauppalan asemakaavaehdotuksen vuonna 1928 ja se vahvistettiin vasta vuonna 1932. Kaavan 1 000 hehtaarin alue oli mitoitettu noin 45 000 - 55 000 asukkaalle. Hyvinkään halkaiseva Helsinki-Hämeenlinna junarata kulkee kahden kuvan keskellä olevassa valkoisessa saumakohtassa. Kruununpuisto sijoittuu alas vasemmalle (kuva kaavoitusosasto).

Lindbergin koko kauppala koskeva asemakaava hyväksyttiin valtuustossa keuhällä 1928 ja valtioneuvosto vahvisti sen maaliskuussa 1932. Lindbergin kaavasta toteutui lopulta vain osia, joita olivat em. pääkadun uusi linjaus, Muncinkadun ja Sähkökadun välinen katuverkko sekä kaavan rakennustaiteel-

²⁶ Hautala 1951, 256 - 257.

²⁷ Hyvinkään Sanomat 1927, nro 39.

²⁸ Hyvinkään Sanomat 1928, nro 12. Kyseessä oli Carolus Lindbergin haastattelu. O-I. Meurman arvioi kirjassaan *Asemakaavaoppi* Helsingin keskimääräiseksi asukastiheydeksi vain 143 hlö/hehtaarilta (s. 218). 300 hlö/hehtaarilta käytännössä tarkoittaa, Meurmanin oppien mukaan, tehokkuuslukuna ilmaistuna keskimäärin peräti 0,6 tehokkuutta (s. 222).

²⁹ Alanko 1985, 56 - 57.

lisistä sommitelmista Viertolan alue ja Vieremän puiston koruaukea³⁰. Lindbergin asemakaava loi joka tapauksessa merkittävän pohjan Hyvinkään keskustan ja sen lähiympäristön asemakaavoitukselle.

Heti Lindbergin kaavan vahvistumisen jälkeen oli tarvetta muuttaa uutta asemakaavaa Vaiveronkadun kohdalla.³¹ Tehtävän sai kauppalangeodeetti I. Laine, joka alkoi laatia pieniä asemakaavan muutoksia 1930-luvun alkupuolella. Tehtävä siirtyi 30-luvun edetessä kauppalaninsinöörille K. Rainiolle. 30-luvun puolivälin jälkeen ilmeni tarve suurempien asemakaavamuutosten laatimiseen ja kauppalanhallitus aloitti sopivan arkkitehdin etsinnän.³² Sopivaa suunnittelijaa ei kuitenkaan löytynyt, vaikka ehdolla oli mm. Väinö Vähäkallio. Tällöin pienten asemakaavan muutosten laatimistehtävät siirtyivät kauppalan tontinmittaajan, Toivo Rissasen, tehtäväksi. Paine suurempien muutosten tekemiseen kasvoi 30-luvun loppupuolella ja vasta vuoden 1939 alussa kauppa sai palkattua Carolus Lindbergin muuttamaan ja täydentämään laatimaansa aiempaa kauppalan asemakaavaa. Pienen asemakaavamuutoksen 6. kaupunginosaan hän laati jo keväällä 1939.

1940-luku

Carolus Lindbergin vuoden 1932 kaavan jälkeen merkittävät uudet asemakaavat ja asemakaavamuutokset tehtiin vasta aivan 1930-luvun lopussa ja 1940-luvun alussa. Tällöin kaavoitettiin uudelleen merkittäviä osia Lindbergin vuoden 1932 kaavasta. Lindberg itse laati kaavamuutoksia vajaan 250 hehtaarin alueelle kauppalan länsiosassa, joista merkittävimpiin kuuluu Hiiltomon teollisuusalueen asemakaavan muutos vuonna 1940 (vahvistettiin vuonna 1943). Asemakaava sisälsi viisi isohkoa teollisuuskorttelialuetta ja asumiseen tarkoitettuja tontteja 153 kappaletta (omakotitontteja 89, yksikerrosten rakennusten tontteja 42, kaksikerrosten rakennusten tontteja 22). Kaava-alue sijoittui silloisen Helletorpankadun ja Hangon radan väliselle alueelle. Asuintontit sijoittuvat teollisuusalueen ympärille. Toisen vielä isomman länsipuolta koskevan kaavamuutoksen Lindberg kaavoitti vuonna 1942.

³⁰ Alanko 1985, 57.

³¹ Asemakaavan muuttamisen tarve ilmeni Lindbergin laatiman kaavan loppuvaiheessa. Lindberg oli todennut muutoksen vaativan alkuperäisessä kaavassa paljon ”raapimista”, joten sitä ei kannattanut enää tehdä siinä vaiheessa (kauppalanhallituksen pöytäkirja 14.12.1931, § 6).

³² Koska varsinaista kaavoittajan virkaa kauppalassa ei ollut, palkattiin järjestysjohtajien rakennus- ja asemakaava-asiaintuntijaksi vuonna 1931 arkkitehti Urho Åberg kolmivuotiselle toimikaudelle. Hänen tehtäviinsä kuului asemakaava-asioiden lisäksi osallistua mm. rakennusjärjestyksen valmisteluun. Hänen jälkeensä tehtävään tuli vuonna 1938 yliarkkitehti Urho Orola ja 1940-luvulla työ siirtyi arkkitehti Olavi Lekalle. Ensimmäinen asemakaava-arkkitehdin virka perustettiin Hyvinkäälle vasta vuonna 1966, jolloin kyseiseen tehtävään valittiin arkkitehti Keijo Planman (kauppalanhallituksen pöytäkirjat 1931 § 5, 502 ja 1941 § 14, 147, Seppälä 1994, 91).

Kaavamuutosalue rajautui em. Hiiltomon kaavan itäosasta Sveitsin puiston eteläreunaa ja siitä idässä Vaiveronkadun reunaa pitkin etelään Seittemänmiehenkadun, Kruununpuiston alueen, rajalle asti. Kaava-alue kiersi kuitenkin valtion omistaman Hangon ratapiha-alueen vuoden 1932 kaavan tapaa. Kaavamuutoksen pääpiirteiden noudattelivat Lindbergin vuoden 1932 kaava, mutta kaavassa nimetyn Tasavallan puiston ympäristön katuverkko oli huomattavasti suoraviivaisempi ja kaartuvat katulinjat olivat saaneet väistyä. Samantapaisia muutoksia Lindberg teki kaavan eteläosiin. Vuoden 1932 kaavassa katuverkko muodostui lenkkimäisistä kaduista, mutta kaavamuutokseen Lindberg toi uutena ratkaisuna umpikadut, joita hän oli sijoittanut mm. Sveitsin puiston reunaan rajoittuvien korttelien väliin. Kaava oli edelleen varsin mahtipontinen leveine puistomaisine katuineen ja aukioineen. Tontteja oli kaikkiaan n. 580, joista n. 30 % (177) oli osoitettu omakotirakentamiseen. Kolmikerroksisille rakennuksille oli tarkoitettu n. 10 % (58) kaikista tonteista. Valtaosa oli kuitenkin määritelty yksi- tai kaksikerroksisille rakennuksille, melkein 60 % tonteista (342 tonttia). Tonttien kaavamääräykset olivat edelleen yksinkertaiset, käyttötarkoitusten lisäksi oli tonteille osoitettu istutettavat alueet kadun varteen. Muita Lindbergin laatimia asemakaavoja olivat Rääkänpään pientaloalueen kaava (v. 1941) ja Parantolan, 50 hehtaaria kokoisena, alueen asemakaavan muutos (v. 1942), jossa Parantolan alue oli muutettu asuintonteiksi.³³ Tämän lisäksi hän laati myös muita pienempiä muutoksia mm. kenkätehtaan sekä Kirjantolpan ja Nummensillan yhdystunnelin asemakaavan muutokset. Lindberg laati asemakaavoja ja niiden muutoksia vuosien 1939 - 1942 välillä. Seuraavien parin vuoden aikana pieniä asemakaavan muutoksia laati Kauppalan tontinmittaaja ja Selim Holmari, joka oli tullut ko. virkaan Salosta vuonna 1942.

1940-luvun puolivälin maissa kauppalan asemakaavoja alkoi laatia Väinö Tuukkanen, joka sai vuonna 1945 tehtäväkseen laatia merkittävän asemakaavamuutoksen radan itäpuolisen keskusta-alueelle, joka käsitti Hämeen-, Sähkö- ja Vieremänkadun sekä Pääradan rajaaman n. 45 hehtaarin alueen. Se käsitti Parantolanpuiston ja Kirkkopuiston ympäristöön Hyvinkään mitassa tarkasteltuna keskustamaista rakentamista kaksi- ja kolmekerroksisille rakennuksille. Suunnitelmassa oli osoitettu Asemantori ja sen eteen uusi rautatieasema nykyisen Urakantalon kohdalle, kuten oli jo Lindbergin kaavassa.³⁴

³³ Parantolan kaavaa ei vahvistettu. Väinö Tuukkanen oli vuonna 1943 antamassaan lausunnossa arvostellut Lindbergin Parantolan alueen asemakaavan muutosta siitä, että Parantolan luonnonkaunis puistoalue oli muutettu tonttimaaksi. Hän piti sitä korvaamattomana vahinkona. Tuukkasesta ainakin osa tulisi osoittaa puistoalueeksi (Kauppalanhallituksen pöytäkirja 1943 §10, 144).

³⁴ Vielä 1950-luvun alussa kauppa tavoitteli rautatieaseman siirtoa junaradan toiselle puolelle silloisessa kaavassa esitetyn asematorin läheisyyteen. Rautatiehallituksella ei ollut kuitenkaan määrärahoja hankkeen toteuttamiseksi (kauppalanhallituksen pöytäkirja § 8, 547).

Nykyinen Kauppalankatu oli kaavassa nimetty Keskuskaduksi joka päättyy Asemantoriin. Torin reunalta alkoivat Kerkkolankatu ja Runeberginkatu. Uudet katulinjaukset, varsinkin Keskuskadun suora linjaus Hämeenkadulle merkitsi useiden rakennusten jäämistä katualueelle ja monien tonttien uudelleen järjestelyjä. Vuotta myöhemmin hän jatkoi asemakaavan muuttamista Sähkökadun itäpuoliselle, noin 60 hehtaarin, alueelle rajoittuen pohjoisosassa asemakaavassa osoitettuun rautatiealueeseen (käytännössä valtion omistamaan konepajan alueeseen) ja toisessa päässä se rajoittui Hämeenkatuun (Urheilupuisto ympäristöineen mukana kaavassa). Kaavamuutos käsitti yli 300 tonttia, joista yli 2/3 oli kaksikerroksisille tonteille osoitettuja ja tavallisia omakotitontteja oli vain 38 kappaletta. Kaavan kohokohtana oli aukiosommitelma Vieremäkadun ja Munckinkadun risteyksessä. Aukiota ympäröi kolmikerroksiset rakennusten tontit ja puurivistöt. Kaava on katujen ja korttelien suhteen sommittelultaan johdonmukainen. Kaavan sisällölliset periaatteet noudattivat Kruununpuiston alueen kaavaa, lukuun ottamatta kaksikerroksisten rakennusten tontteja koskevaa määräystä, jossa oli rajoitettu pää- ja talousrakennusten kokoa. Väinö Tuukkasen laatimista Kauppalan laajennusalueista tärkeimpiä on Kruununpuiston pientaloalueen kaavoittaminen maanhankintalain perusteella maansaantiin oikeutetuille henkilöille vuonna 1946. Kruununpuistoon liittyi sen itäosan laajennus, joka oli Tuukkasen laatima asemakaavan muutos vuonna 1947. Pienempiä asemakaavan muutoksia laadittiin edelleen Kauppalan rakennusosastolla 1940-luvun puoliväliin asti tontinmittaaja Selin Holmarin toimesta ja sen jälkeen pääasiassa kauppalangeodeetin Kalevi Erantin toimesta. Näistä 40-luvun puolivälin jälkeisistä muutoksista pyydettiin Väinö Tuukkasen lausunto.

1950-luku

1950-luvun alussa kaupungin eri osat saivat kaupunginosa-numeroiden lisäksi nykyiset nimet, joita oli siinä vaiheessa yhteensä kymmenen kuten Vieremä, Parantola ja Tehdas. Kauppala palkkasi samana vuonna tilapäisen kauppalanarkkitehdin virkaan Risto Sammalkorven, jonka ensisijaisena tehtävänä oli laatia rakennuspiirustuksia kauppalan rakennushankkeisiin. Varsin nopeasti tehtävät laajenivat uusien tehtävämääritysten vuoksi koskemaan myös kaavoittamista. Hän laatikin vuonna 1952 kaavamuutoksen Sahanmäen puiston ympäristöön, jota Väinö Tuukkanen oli jo vuonna 1946 muuttanut. Kaavamuutos sijoittui Väinö Tuukkasen aiemmin laatimien radan itäpuolisen keskusta-alueelle ja Sähkökadun itäpuoliselle alueelle. Kaavamuutos käsitti useita katulinjauksien uudelleen järjestelyjä ja sitä kautta myös korttelien tonttijärjestelyjen muutoksia mm. Antinsaarenkadun yhteys Teollisuuskadulle katkaistiin uuteen muodostettuun Sahanmäenpuistoon, leveähkö pääkatu, Kanervankatu, poistui ja muuttui pieneksi pussikaduksi Sahanmäenkadun varteen sekä hieno aukiosommitelma Vieremäkadun ja Munckinkadun risteyk-

sestä hävisi ja tämä Vieremäkadun osuus muuttui Munckinkaduksi, pienen mutkan kautta. Aiempien periaatteiden mukaisesti pääkatujen varret olivat kaksikerroksisten rakennusten tontteja ja sivukatujen varret omakotitontteja. Mutta kokonaisuudesta tuli huomattavasti sekavampi tontti-, puisto- ja katujärjestelyineen kuin aiempi voimassa ollut Tuukkasen kaava. Väinö Tuukkanen laati VR:n konepajan alueen asemakaavan vuonna 1953 ja se vahvistettiin seuraavana vuonna. Kaava-alue oli siis pääosin valtion omistamaa maata lukuun ottamatta itäosassa olevia muutamia kortteleita, jotka olivat asemakaavan muutosta. Muutosalue sisälsi yksinomaan omakotitaloja. Muu kaava-alue sisälsi konepajan työntekijöiden asuntoalueen, joka sijoittui pitkänomaisesti varsinaisen tehdasalueen eteläpuolelle. Sinne oli osoitettu kymmenkunta nelikerroksista kerrostaloa ja seitsemän kolmikerroksista pistetaloa alueen keskivaiheille funktionalististen periaatteiden mukaisesti Vesitorninkadun varrelle eli avoimena ja järjestelmällisenä rivistönä ko. kadun varrella. Länsipuolelle sijoittui vielä Tienhaarankadulle kolmikerroksisia kerrostaloja samoin periaattein. Länsiosassa oli kaksi- ja yksikerroksisten paritalojen rivistöt sekä itäosaan em. lisäksi uutena ratkaisuna viisi rakennusalaan rivitaloille. Kaavassa oli lisäksi osoitettu alueet konttori-, huolto ja yleisille rakennuksille sekä virkistys- ja urheilutoimintaa varten (Ilmarisen kentät). Kaavaa leimaa kokonaisuudessaan luonnosmaisuus, ehkä siksi, että esim. Telitien paritalot olivat jo tässä vaiheessa rakennettu ja myös osa kerrostaloista. Valtion maalle oli ilman asemakaavaa rakennettu varsin johdonmukaisesti eli alueesta oli kuitenkin olemassa kokonaisuunnitelma asemakaavan laatimisen pohjalle. Uudenmaankadun varsi nykyiseen Kalevankatuun saakka kaavoitettiin uudestaan Risto Sammalkorven ja Eila Karailan toimesta vuonna 1953. Uudenmaankadun varteen sijoittui 3–4-kerroksisia asuin- ja liiketalolle tarkoitettuja korttelialueita. Voidaan todeta, että 1950-luvun puoliväliin mennessä oli Lindbergin koko kauppala koskeva asemakaava kaavoitettu pääosin uudelleen eli käytännössä reilussa 20 vuodessa

Muita 1950-luvun puolivälin jälkeen laadittuja oleellisia asemakaavoja olivat mm. keskustan kehittämistä koskenut asemakaava ja asuntoalueista Sonninmäen omakotialue (Kruununpuiston länsipuolella) ja Hyvinkään kaava-alueen itäisimmässä osassa oleva Mustamännistön pientaloalueen asemakaavan muutos. Arkkitehti Eila Karaila korvasi Risto Sammalkorven kauppalanarkkitehtinä vuonna 1955. Hänen laatima Sonninmäen asemakaava vahvistettiin vuonna 1956. Sonninmäen pohjois- ja koillisrinteille sijoittui 124 omakotitonttia ja 4 kaksikerroksisten rakennusten tonttia, joille kahdelle sai rakentaa myös liiketiloja. Kaavan itäreunaan oli kaavoitettu kaksi kerrostalotonttia kolme–neljäkerroksisille kerrostaloille. Aiempaan Hyvinkään omakotikaavoihin nähden Karailan kaavassa oli osoitettu rakennusten sijainnit tarkkaan rakennusaloilla ja monille tonteille oli suunniteltu aiempaa isommat etupuutarhat, jolloin asuinrakennus sijoittui tontin

takaosaan. 1950-luvun alkupuolella Hyvinkään kaavoissa oli yleistynyt käytäntö, jossa asemakaavoissa kiellettiin talousrakennusten rakentaminen tonteille, näin myös Sonninmäen kaavassa. Karaila palasi vuonna 1957 laatimassaan Mustamännistön puistoalueen ympärille sijoittuvassa 543 tontin pientalokaavassa 1940-luvun kaavaperinteeseen, jossa käytötarkoitusten lisäksi tonteille osoitettiin vain kadun reunan tuntumaan pienet istutettavat alueen osat.

Keskustan kehittämistä koskevan asemakaavan laativat arkkitehdit Erik Kråkström (1919—2009) ja Ahti Korhonen (1921—2010). Alun perin keskustan ohjelmallista asemakaavaehdotusta koskeneen arkkitehtikilpailun oli voittanut vuonna 1954 arkkitehti Olli Kivinen (1921—1999). Varsinaisen asemakaavan laatimisen sai kuitenkin Kråkström ja Korhonen, jotka olivat sijoittuneet kilpailussa toiseksi. Asemakaavan laatiminen sisälsi VR:n keskustaimiston alueen, johon tuli suunnitella kauppalantalo, kauppatori, näyttelyhalli, paikoitusalueet, keskustalle ominaista teollisuutta ja keskuspuisto sekä kirkkopuistoon kirkko. Kaava hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa vuonna 1957.³⁵ Kråkström ja Korhonen laativat useita asemakaavamuutoksia Kauppalan keskusta-alueelle, mm. kerrostalokaavat Kauppalankadulle kortteliin 114 ja Donnerin- ja Hämeenkadulle kortteleihin 103—105 ja 107.

Kuva 6. Erik Kråkströmin ja Ahti Korhosen keskustasuunnitelma vuodelta 1957. Suunnitelmassa on esitetty mm. rautatie- ja linja-autoasemien siirto pohjoisempaan olevan, radan yli menevän, sillan ympäristöön. C. Lindberg oli 1932 esittänyt niiden siirtoa radan toiselle puolelle, tosin ei yhtä kauaksi kuin tämä ehdotus. Rautatieasema toimii edelleen alkuperäisellä paikallaan. VR:n keskuspuutarhan paikalle on sijoitettu kauppalantalo ja sen viereen tori sekä Jussinmäen viereen kauppalanhalli. Tässä muodossa suunnitelma ei kuitenkaan toteutunut (kuva: kaavoitusyksikkö).

1960-luku

1960-luvulla Hyvinkään asemakaavoissa oli entistä enemmän rivitalojen ja muiden kytkettyjen rakennusten tontteja. Esimerkiksi Risto Sammalkorpi laati tilaustyönä vuonna 1962 Talvisiltaan asemakaavan, jossa noin kolmasosa tonttimaaksi osoitetusta alueesta oli varattu rivitalotyypiseen rakentamiseen. Kaavalle leimallista on myös runsas pussikatujen käyttö. Uutena asumisen laajentumissuuntana oli kaupungin luoteispuolelle sijoittuva Paavolan alue, jonne kaavoitettiin 1960-luvun puolivälin maissa kaupunginarkkitehdin Karailan toimesta omakoti-, rivitalo- ja kerrostaloasumista. Keskusta-alueella muutettiin asemakaavoja asumisen suhteen tiiviimmän ja korkeamman rakentamisen suuntaan, mm. Raimo S. O. Valjakka kaavoitti Helenenkadun ympäristöön 5- ja 6-kerroksisia kerrostaloja ja Hämeenkadun ja Kutomokadun seudulle tiiviitä kaksikerroksisia asuin- ja liikerakennusten kortteleita. 1960-luvun lopulta lähtien kaavoitustyötä lähdettiin tekemään pelkästään kaupungin omana työnä.

Hyvinkään yleiskaavojen alkutaival

Hyvinkään ensimmäinen yleiskaava sai valtuuston hyväksynnän vuonna 1953. Sen laati valmiiksi arkkitehti Olavi Laisaari (1907—1982) vuotta aiemmin³⁶. Yleiskaavaan sisältyi kauppalan kokonaisvaltainen kehittämissuunnitelma, sillä Laisaari näki pienten osaratkaisujen vaikuttavan laajasti yhdyskunnan erilaisiin osatekijöihin. Laisaari ehdotti, että asuntoalueet tulisi keskittää jatkossa kauppalan länsiosiin ja teollisuus itäosaan mm. VR:n konepajan ja villatehtaan ympäristöön. Laisaaren mukaan kauppalan tulisi myös tehdä jatkuvia maanostoja ja maalaiskunnan suunnitelmat tulisi sopeuttaa kauppalan suunnitelmiin. Muita kehittämiskohteita Laisaaren mukaan oli myymälöiden ja yleisten rakennusten sijoittumisen ohjaus, vilkkaille kaduille erilliset kävely- ja pyörätiet sekä kauppalan sisäisen bussiliikenteen kehittäminen.³⁷ Seuraava yleiskaavatyö alkoi arkkitehti Olli Kivisen toimesta 1963 ja työ koski siinä vaiheessa silloista kaupunkialuetta. Tässä vaiheessa Hyvinkään kaupunkialueesta oli kaavoitettu noin 1 340 hehtaaria, josta asuin- ja liikekorttelialuetta oli noin 425 hehtaaria ja teollisuusalueita noin 120 hehtaaria.³⁸ Kivisen laatimaa yleiskaavan suunnittelualuetta laajennettiin myöhemmin koskemaan maalaiskunnan alueita: Hyvinkäänkylä ja Vehkoja, jotka olivat jo kiinteässä yhteydessä kaupunkiin. Yleiskaavan aikajänne oli kaksijakoinen eli sen tavoitteet olivat vuodessa 1980, johon liittyvä kehitys oli Kivisen mukaan luotettavasti

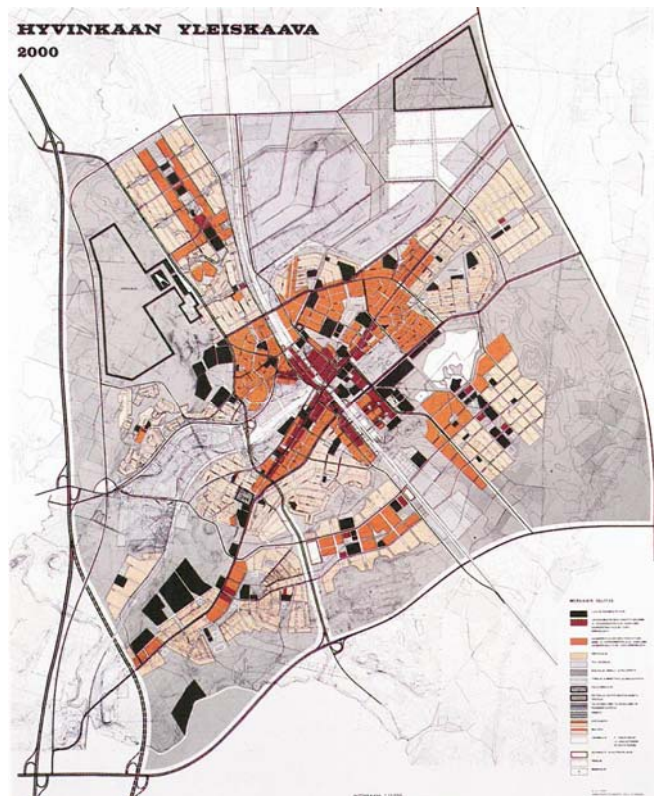
³⁶ Yleiskaavatyöstä kilpaili myös yhteistyöprojektina Väinö Tuukkanen ja Otto-I. Meurmanin toimisto, mutta hintapyyntö heillä oli lähes kolminkertainen Laisaaren pyytämään palkkioon verrattuna. Alun perin Meurman ja Aarne Ervi olivat suosittelleet juuri Laisarta tehtävään. (Kauppalanhallituksen pöytäkirjat 1951, 222 § 3, 263 § 9 ja 333 § 16).

³⁷ Junnila 1990, 227 – 229.

³⁸ Junnila 1990, 246.

³⁵ Junnila 1990, 250.

ennakoitavissa ja vuodessa 2000, johon liittyvä kehitys oli vain karkeasti arvioitavissa.³⁹ Kivisen yleiskaava valmistui lopullisessa muodossaan vasta vuonna 1972. Yleiskaavaa kaupunginvaltuusto ei lopulta hyväksynyt, vaan se jäi ohjeelliseksi, mutta se on ollut merkittävässä asemassa uusien maankäyttösuunnitelmien laadittaessa.⁴⁰

Kuva 7. Olli Kivisen laatima Hyvinkään yleiskaava. Uudet pientaloalueet (vaalea beige), Martti ja Mustamännistön jatkeet kuvan oikeassa laidassa, on suunniteltu ajan hengen mukaisesti lähes ruutu-kaavamaisesti kompaktikaupunki-periaatteella, jossa ajatus oli tiivistää kaupunkirakennetta, jotta asukkailla olisi enemmän kontakteja ja paremmat palvelut. Kompaktikaupunki-aate oli osa metsäkaupunki-ihanteen kritiikkiä (kuva: kaavoitusosasto).

Yhteenveto Hyvinkään asemakaavojen sisällön kehityksestä

Hyvinkäälle laaditut asemakaavat olivat sisällöltään varsin yksinkertaisia pitkälle 1960-luvun loppupuolelle saakka. Monissa 40- ja 50-luvun kaavoissa oli vain merkitty käyttötarkoitukset ja tonttien istutettavat alueet. Muutamissa 50-luvun kaavoissa oli tonteille osoitettu tarkemmat rajatut rakennusalat (Sonninmäen asemakaava), mutta niissäkin kaavoissa käyttötarkoituskohdista määräysten määrä jäi pieneksi. Yleisiä määräyksiä ei ole käytetty Sammalkorven ja Karailan kaavoissa. Poikkeuksina voidaan pitää Kråkströmin ja Korhosen laatia asemakaavan muutoksia keskusta-alueelle. Heidän laatimissa kaavoissa vuosina 1956 ja 1957 on paljon yksityiskohtaisia rakentamismääräyksiä, kuten esimerkiksi kattovaikeiden portaan kerrostasojen vapaa leveys saa olla 130 cm.

³⁹ Kivinen 1972, 60.

⁴⁰ Bergström 1994, 86.

Hyvinkään kaupungin toimesta laatimissa kaavoissa vasta 1970-luvun puolivälissä yleisten määräysten osuus kasvoi merkittävästi. Nämä määräykset sisälsivät ohjeita mm. rakennusoikeuden mahdollisesta jakautumisesta eri käyttötarkoituksiin, pihatilan käytöstä, aitaamisesta yms.

Esimerkki kaavoituksen mitoituslähtökohtien muuttumisesta

Hyvinkään laaja-alaisissa kaavoissa on ollut varsin optimistiset käsitykset kauppalaan ja kaupungin kasvusta. Lindbergin kauppalaan kaava oli mitoitettu aikanaan 45 000–55 000 ihmiselle.⁴¹ Laisaaren yleiskaavassa väestömäärän arvio oli maltillisempi ja se liikkui 17 400 ja 33 000 välillä. Olli Kivinen laatimassa yleiskaavassa Hyvinkään arvioitiin kasvavan vuoteen 1980 mennessä 45 000 asukkaan kaupungiksi ja vuonna 2000 väkimmään arvioitiin olevan jo 75 000⁴².

Mielenkiintoista on verrata 1920-luvun lopun asuntoalueiden asukasmäärien mitoitusperiaatteiden lähtökohtia tämän päivän käytäntöihin, sillä niissä on melkoinen ero ja selittää osaltaan Lindbergin kaavan ylimitoitetulta tuntuva asukasmäärä. Vertailun vuoksi esimerkiksi Otto-I. Meurman kaavoitti vuonna 1932 Mikkelin VII ja VIII kaupunginosiin noin 9 100 asukkaan tiiviin omakotialueen, joka oli kooltaan 150 hehtaarin suuruinen alue.⁴³ Kyseisen kaava sisälsi pääasiassa omakotitaloille tarkoitettuja tontteja, mutta myös muutamia yleisille rakennuksille tarkoitettuja tontteja ja seitsemän teollisuus- ja varastotonttia sekä Rokalanjoen varteen laajahkot puisto- ja virkistysalueet. Suunnilleen vastaavan kokoiselle alueelle Hyvinkään Metsäkaltevassa, joka on 2010-luvulla aloitettu uusi asuinalue, on mitoitettu n. 3 500 asukasta. Metsäkaltevassa vastaava 150 hehtaarin alue sisältää omakotitalojen lisäksi runsaasti yhtiömuotoista rakentamista, kuten kerros- ja rivitaloja, jotka muodostavat huomattavasti tiiviimpää rakentamista kuin puhdas omakotitaloalue. Alueella on myös kaavoitettu muutamia tontteja työpaikkarakentamiselle ja yleisten rakennusten (koulu, päiväkotit) tontteja sekä puisto- että virkistysalueita. Tämä selittyy huoneistokohtaisen asukasväljyyden kasvusta⁴⁴ ja kotitalouksien keskikoolta, joka sadassa vuodessa pienentynyt merkittävästi. 1900-luvun alussa asutokunnan keskikoko oli kuusi henkeä⁴⁵, 1990-luvulla 2,5 henkeä ja 2000-luvulla keskikoko on laskenut edelleen niin, että se oli vuonna 2012 2,06 henkeä.⁴⁶

⁴¹ Hyvinkään väkiluku on vuoden 2014 lopussa reilu 46 000.

⁴² Bergström 1994, 86.

⁴³ Salmela 1997, 35 – 36, kuvat 8 ja 9.

⁴⁴ O-I. Meurman arvioi *Asemakaavaopissa* (1947) yhden asukkaan tarvitsevan asuinpinta-alaa noin 20 k-m² (s. 222). Tämän päivän mitoitusarvo on yli kaksinkertainen eli noin 45 k-m²/hlö.

⁴⁵ Härö. Rakennusperintö.fi/rakennusperintomme/artikkelit/fi_FI/asuinrakentaminen-suomessa-1900-luvulla.

⁴⁶ http://www.stat.fi/til/asas/2012/01/asas_2012_01_2013-10-18_kat_002_fi.html

HYVINKÄÄN RAKENNUSJÄRJESTYSTEN JA RAKENNUS-TAPAOHJEIDEN MERKITYS RAKENTAMISEN OHJAAMISSESSA MENNEILLÄ VUOSIKYMMENILLÄ

Rakennusjärjestyksen kehitys

Hyvinkäällä ensimmäinen rakennusjärjestys laadittiin kauppalaksi tulon jälkeen. Se tuli tarpeelliseksi, koska lainsäädäntö vaati rakennusjärjestyksen laatimista. Rakennusjärjestyksen laatiminen aloitettiin vuonna 1926 ja tilapäinen rakennusjärjestys saatiin aikaiseksi vielä samana vuonna. Hyvinkään kauppalaksi oli ensimmäisiä keskuksia, joissa rakennusjärjestys vahvistettiin ennen asemakaavaa. Yleensä kaupungeissa, kauppaloissa ja taajaväkisissä yhdyskunnissa asemakaava ja rakennusjärjestys vahvistettiin yhtä aikaa.¹ Carolus Lindbergin laati rakennusjärjestyksen ehdotuksen vuonna 1928 ja se hyväksyttiin valtuustossa saman vuoden kesäkuussa, mutta siihen oli tarvetta tehdä joitakin kielellisiä muutoksia.² Rakennusjärjestyksessä annettiin hyvinkin yksityiskohtaisia ohjeita rakennusten sisätiloista, esimerkiksi huoneen vähimmäiskoosta (vähintään 7 m²), huoneiston minimikoosta (20 m²), portaiden minimileveyksistä, huonekorkeuksista ja pääikkunan minimikoosta huoneessa yms.³ Lindbergin rakennusjärjestystä ei kuitenkaan koskaan viety sisäasiainministeriön vahvistettavaksi. Seuraavan rakennusjärjestyksen valmistelu aloitettiin jo vuonna 1936 ja sen valmistelussa oli mukana mm. U. Åberg, K. Uusitalo ja H. Siikonen. Työryhmän laatima rakennusjärjestys oli jo seuraavan vuonna kauppalanhallituksessa esittelyssä, mutta se ei kuitenkaan edennyt valmiiksi asti. Rakennusjärjestyksen laatimista jatkettiin uusin voimin 1930-luvun lopulla ja se valmistui lopullisessa muodossaan vasta vuonna 1940. Se vahvistettiin sisäasiainministeriössä vielä samana vuonna. Vuoden 1940 rakennusjärjestys korvattiin jo vuonna 1946 uudella rakennusjärjestyksellä osaksi siksi, että Väinö Tuukkanen oli lausunnossaan vuonna 1943 todennut siinä olevan merkittäviä puutteita, sillä siinä ei ollut määritelty mm. rakennusoikeuden määrää, rakentamisen laatua eikä rakennusten keskinäisistä etäisyyksistä mitään.⁴ Tällöin malliksi otettiin sisäasiainministeriön mallirakennusjärjestys ja Kunnallisen Keskustoimiston laatima mallirakennusjärjestyksen täydennys. Vuoden 1946 rakennusjärjestystä täydennettiin ja muutettiin kahteen otteeseen 1950-luvun alkupuolella ja se oli voimassa aina vuoteen 1962 asti, jolloin laadittiin ensimmäinen Hyvinkään kaupunkia koskeva rakennusjärjestys. Hyvinkään kunnan osalta laadittiin erillinen rakennusjärjestys vuonna 1964. Vuonna 1971 vahvistettiin uusi rakennusjärjestys, joka tuli voimaan kaupungin alueen lisäksi entisellä Hyvinkään kunnan alueella (Hyvinkään kunta oli liitetty Hyvinkäeseen vuoden 1969 alussa). Tämä rakennusjär-

jestys oli voimassa melkein 20 vuotta ja se uusittiin vasta vuonna 1991. Sen jälkeen on laadittu kaksi rakennusjärjestystä vuosina 1996 ja 2001 ennen nykyistä voimassa olevaa rakennusjärjestystä, joka on laadittu vuonna 2010. Kaikkiaan rakennusjärjestyksiä on ollut 11 ja kahdesti kauppalanvaltuusto on tehty lisäyksiä tai muutoksia rakennusjärjestykseen (1952 ja 1954). Rakennusjärjestyksestä ovat poistuneet yksityiskohtaiset rakennusten sisätiloja ja talotekniikkaan liittyvät määräykset, joita tänä päivänä ohjeistaa Suomen rakentamismääräyskokoelma (RaMK). Rakennusjärjestyksen sisältö on laajentunut vuosien varrella käsittämään uusia ohjeistettavia asioita, kuten hulevesien käsittelyyn ja maalämmön toteuttamiseen ja kulttuuriympäristöjen huomioiseen liittyvien yleisluontoisten ohjeiden antamiseen.

Rakennusjärjestyksen ja suunnitelmapiirrosten rooli asemakaavan täydentäjänä jälleenrakennuskaudella

Rakennusjärjestyksellä on ollut tärkeä rooli asemakaavamääräysten täydentäjänä. Carolus Lindbergin koko Hyvinkään kauppalaa koskevassa asemakaavassa (v. 1932) on annettu varsin vähän maankäyttöä ohjaavia määräyksiä. Määräysosassa onkin viitattu rakennusjärjestykseen, joka on sisältänyt sellaisia perusmääräyksiä, jotka ovat olennainen osa tämän päivän asemakaavojen määräyksiä, kuten rakennusten sijoittuminen tontilla ja rakentamistehokkuus (Lindbergin kaavassa puhutaan rakentamistehokkuuden sijaan rakentamistiheydestä ja sen lisäksi erikseen vielä rakennuksen korkeudesta/kerrosluvusta). 1940-luvun asemakaavoissa, mm. Kruununpuiston kaavoissa on vain neljä määräystä, joista kolme osoitti korttelialueen käyttötarkoituksen ja yksi istutettavan alueen osan. Rakennusjärjestys vastasi rakentamisen ohjauksesta.

Merkittävänä asemakaavan täydentäjänä jälleenrakennuskaudella toimi kaupungin toimesta tonteille laaditut suunnitelmapiirroset. Näitä laadittiin Kruununpuiston lisäksi mm. Rääkänpäähän ja Mustamännistön alueelle. Suunnitelmapiirroksia voidaan pitää eräänlaisina rakennustapaohjeiden esiteinä. Suunnitelmapiirroksessa osoitettiin päärakennuksen paikka tontilla ja rakennuksen pitkän sivun suunta. Lisäksi osassa suunnitelmapiirroksissa viitattiin vuoden 1946 rakennusjärjestyksen pykälään 43 (kyseisen pykälän määräykset on lueteltu sivun 23 kuvan 5 kuvatekstissä). Rakennusjärjestys mahdollisti rakentaa yhdelle tontille kaksi erillistä rakennusta, joiden yhteenlaskettu rakennusoikeuden määrä oli enintään 225 k-m² (maksimissaan 150 m² päärakennus ja 75 k-m² talousrakennus: tonttitehokkuutena tämä tarkoitti keskimäärin 0,215).

¹ Hyvinkään Sanomat 1927, nro 54.

² Kauppalanvaltuuston pöytäkirja 1928, § 6.

³ , Huoneiston ja huoneen vähimmäiskoot ovat tänäkin päivänä samat, RaMK G1 2005, 5 ja 6.

⁴ Kauppalanhallituksen pöytäkirja 1943, 144 § 19.

Merkittävä muutos tehtiin vuonna 1953 rakennusjärjestykseen, jolloin mahdollistettiin korkeintaan 60 m² suuruisen erillisen ullakkohuoneiston rakentaminen.⁵ Kauppalanhallitus oli käytännössä jo 40-luvun puolivälissä suhtautunut suopeasti ullakkoasuntojen rakentamiseen asuntopulan takia, joten rakennusjärjestyksestä poikettiin jo silloin tältä osin.⁶ Jälleenkäytännössä rakennettiin erillisiä ullakkohuoneistoja Kruununpuiston taloihin varsin suuri määrä, yhteensä 127 kpl.

Suunnitelmapiiirroksia täydennettiin 1950-luvun puolivälin jälkeen lisäohjeilla, jotka koskivat uusia omakotialueita. Sonninmäelle laadittiin vuonna 1956 omakotitalojen rakentamista varten asemakaava, jossa oli jo tonteille merkitty rakennusalat. Näille tonteille laadittuja suunnitelmapiiirroksia täydensivät lisäohjeet, joissa oli määrätty mm. kattokaltevuudesta ja julkisivun korkeudesta (ks. viereiset kuvat).

1960-luvulle tultaessa Kruununpuiston ja muiden omakotialueiden rakentamisen ohjaamisessa luovuttiin erillisten suunnitelmapiiirrosten käytöstä. Tähän vaikutti mm. se, että alueet olivat jo suurimmaksi osaksi rakentuneet valmiiksi ja osaksi siitä syystä, että rakentamista ohjaavia määräyksiä alettiin sisällyttää uusiin asemakaavoihin. Kruununpuiston kannalta oleellinen muutos rakennusjärjestykseen tehtiin vuonna 1962, jolloin siinä määriteltiin omakotitonttien tontti-
tehokkuudeksi 0,2 niille tonteille, joille sitä ei ollut osoitettu

kaavassa. Käytännössä tämä johti kaikilla alle 1 100 m² kokoisilla Kruununpuiston omakotitonteilla rakennusoikeuden vähenemiseen. Tämän jälkeen rakennusjärjestykseen ei ole tehty sellaisia muutoksia, jotka olisivat vaikuttaneet merkittävästi Kruununpuiston rakentamisen ohjaamiseen. Monet nykyiset rakennusjärjestyksen määräykset (jopa sanatarkasti) ovat peräisin kyseisestä rakennusjärjestyksestä.

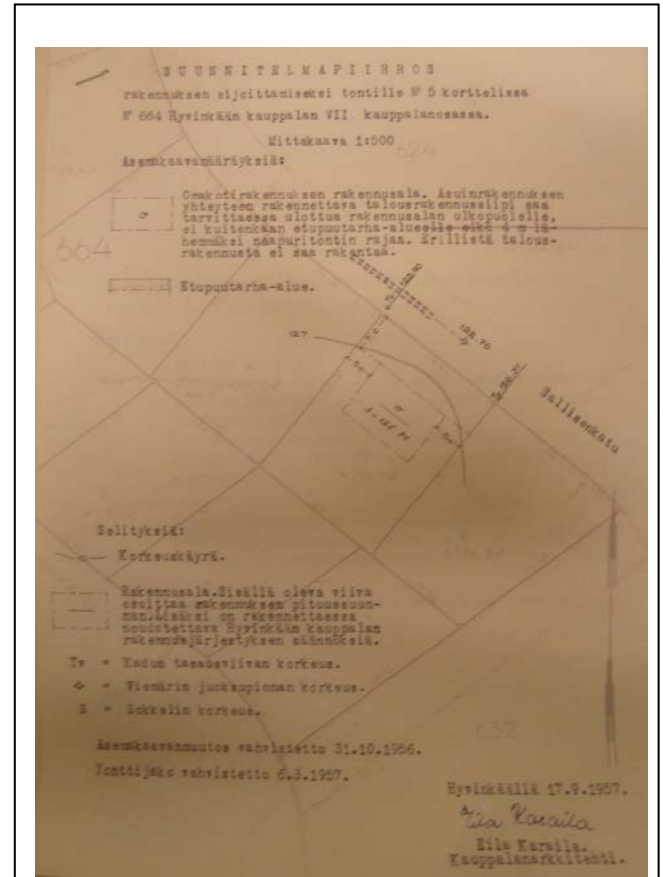
Otto-livari Meurmanin ja Risto Sammalkorven näkemyksiä rakennusjärjestyksen roolista 1940- ja 1960-luvulla

O.-I. Meurman näki 1940-luvulla rakennusjärjestyksen tärkeimmäksi tehtäväksi tonttien rakennusoikeuden määrittämisen. Se oli hänestä määriteltävä mahdollisimman kireäksi, koska sen supistaminen myöhemmin johtaa tontin omistajan toimesta ankaraan vastustukseen. Muilta osin Meurman näki rakennusjärjestyksen kaaviomaisena, koska sen määräyksiä sovelletaan laajalla alueella. 1940-luvun mallirakennusjärjestyksensä määritteli rakennusoikeuden niin, että sen suuruus riip-

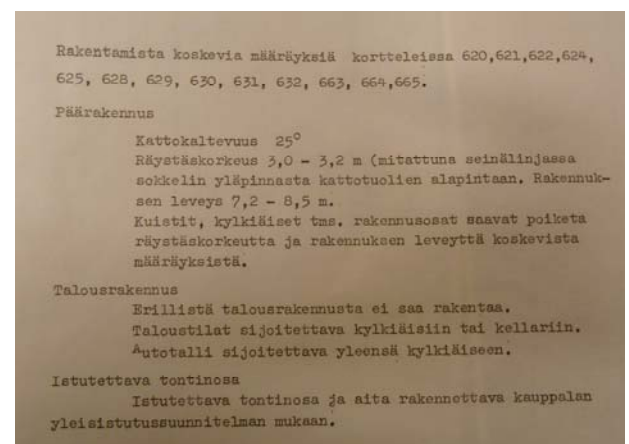
⁵ Kauppalanhallituksen pöytäkirja 1953, 122 §7. Rakennusjärjestyksen vahvistettiin vuonna 1954.

⁶ Kauppalanhallituksen pöytäkirja 1944, 167 § 8. Vuoden 1946 rakennusjärjestyksessä omakotitontille sai tehdä kaksi asuntoisen talon ja ullakolle sai tehdä vain alakerran huoneistoon kuuluvia huoneita (§43, s.26).

puu tontin laajuudesta ja kadun leveydestä. Esimerkiksi kulmatontti saa sen mukaan noin puolitoistakertaisen määrän rakennusoikeutta verrattuna välitonttiin, koska sillä on suurempi katuosuus hoidettavana. Meurman ei pitänyt tätä periaatetta erityisen hyvänä, koska se johti turhan mittavaan rakentamiseen.⁷

Sonninmäen suunnitelmapiiirros tontille 664-5 on vuodelta 1957. Ohjeessa on toistettu asemakaavamääräykset ja viitataan lisäksi edelleen rakennusjärjestykseen. Suunnitelmapiiirroksen liitteeksi laadittiin lisämääräykset, joita oli noudatettava rakentamisessa (alla). Esimerkiksi erillistä autosuojaa ei saanut rakentaa, vaan se oli rakennettava talon kylkeen kiinni.

Kuvat kaavoitusyksikkö.

⁷ Meurman 1947, 414, 417 ja 418.

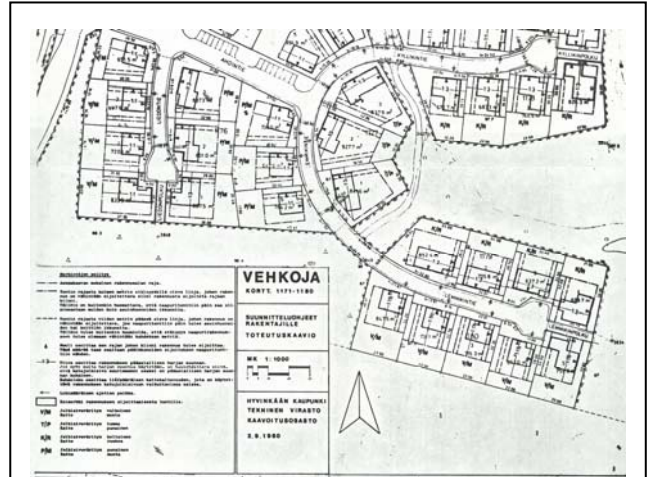
Risto Sammalkorpi koki rakennusjärjestyksen ja rakennusvalvonnan tiukan ohjeistuksen välttämättömäksi edellytykseksi kunnan pientaloalueen syntymiselle, koska tarjolle oli tullut runsaasti erilaisia ratkaisutapoja ja materiaaleja. Hänen mielestään rakennusjärjestyksessä annettavat määräykset mm. rakennustavasta, sijoituksesta, tontin ja rakennuspaikan aitaamisesta sekä istutuksista tuli olla riittävän yksityiskohtaisia. Vertauksena hän käytti Hämeenlinnan 1800-luvun rakennusjärjestystä, jossa on tarkkaan määritelty mm. millainen aita tuli rakentaa tontin rajalle. Sammalkorven mukaan vain riittävän yksityiskohtaisilla määräyksillä päästään hyviin tuloksiin.⁸

Rakennustapaohjeet

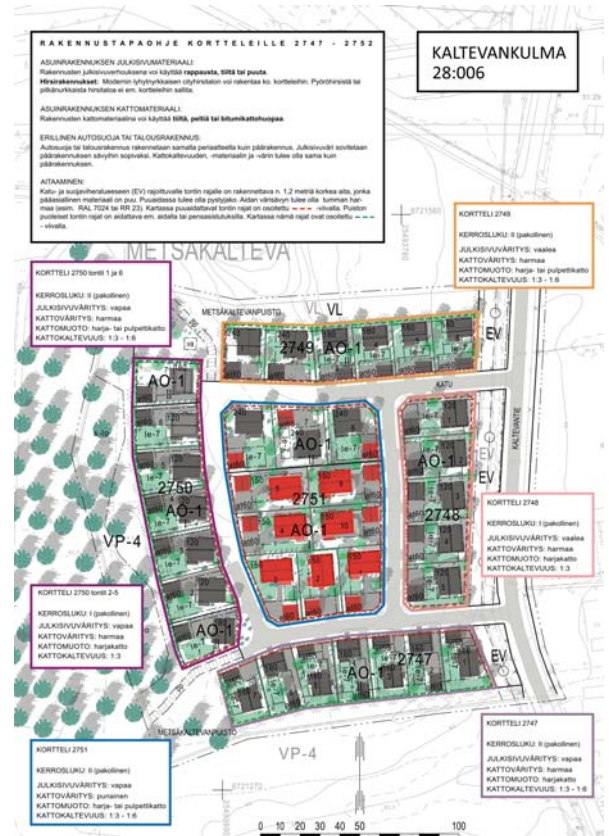
1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa asemakaavoissa annettiin määräyksiä, jotka myöhemmin siirtyivät rakennustapaohjeisiin. Ensimmäiset varsinaiset rakennustapaohjeet laadittiin Hyvinkäälle vuonna 1974. Ne koskivat Hakalanmäen ja Kulomäen sekä Paavolan alueita. Näissä ohjeissa määriteltiin kattomuoto, rakennusten sijoitusta tontille, julkisivumateriaalit ja niiden väriyty sekä annettiin ohjeita istutuksista. Tässä vaiheessa ohjeet olivat vielä kohtalaisen lyhyet. Niiden jälkeen vuonna 1975 laadittiin ohjeet Nummenkärjen ja Veikarin sekä Paavolaan pienteollisuuskortteleihin (Paavolan yleissuunnitteluohje on vuodelta 1976). Pienteollisuuskorttelien ohjeissa otettiin kantaa erityisesti rakennusten sijoittumiseen ja aitaamiseen. Rakennustapaohjeita laadittiin 1970-luvun lopussa Talvisillan ja Kirjavalletolpan sekä Vehkojan pientaloalueille. 1980-luvun taitteessa olivat vuorossa ohjeiden laatiminen Hakalan ja Vehkojan omakotialueille. Nykymuotoisen rakenteen rakennustapaohjeet saivat sisällön osalta vuonna 1982. Vehkojan ohjeissa. Samana vuonna laadittiin ohjeet Sillankorvankadulle, jossa oli mukana ohjeita teollisuus- ja toimistorakennusten lisäksi myös liikerakennuksille.

Käytännössä 1970-luvun puolivälistä lähtien kaikille uusille asuinalueille on laadittu rakentamistapaohjeet, joita on tehty kaikkiaan yli 60 alueelle ja muutamalle yksittäiselle tontille, mm. vuonna 1990 Nummenkärkeen tontille 1714-1. Näissä ohjeissa pääpaino on ollut antaa ohjeita omakotirakentajille. Myös joitakin ohjeita on laadittu keskusta-alueella pelkästään ohjaamaan kerrostaloalueita, esim. Kankurinkulman ohjeet (v. 2006). Laaditut rakennustapaohjeet ovat kaikki koskeneet siis uusia pääasiassa rakentamattomia asuinalueita. Vanhoille jo rakennetuille alueille ei ole toistaiseksi laadittu täydennysrakentamista ja olemassa olevan rakennuksen korjaamista ohjaavia ohjeita. Kaupungin rakennusjärjestyksessä todetaan, että rakennustapaohjeissa osoitettua rakennustapaa tulee noudattaa niillä alueilla, joihin kaupunki on sen hyväksynyt.

Viime vuosina laaditut rakennustapaohjeet Metsäkaltevaan ovat sisällöltään tarkentuneet yleisohjeiden osalta, mutta korttelikohtaisia määräyksiä on väljennetty. Nykyisin rakennustapaohjeissa otetaan kantaa hulevesien käsittelyyn, postilaatikoiden sijoittamiseen sekä alueen puistoihin tai katualueelle sijoittuviin muihin rakennelmiin. Toisaalta ohjeista on tullut entistä sitovammat, sillä viimeisimmät ohjeet (Kravunrinne ja Kaltevankulma) on laadittu valmiiksi asemakaavatyön yhteydessä ja ne on hyväksytty yhdessä asemakaavan kanssa.

Vehkojalle laadittu suunnitteluohjeen toteutuskaavio eli rakentamistapakartta vuodelta 1980. Kaavion ohjeistus ja esitystapa monella tapaa samanlainen kuin Hyvinkään rakennustapaohjeet on tänä päivänä.

Metsäkaltevassa sijaitsevan Kaltevankulman rakentamistapaohjeen liitekartta. Ohjeet ja asemakaava on laadittu vuonna 2014.

⁸ Sammalkorpi 1961, 77.

HYVINKÄÄN ASEMAKAAVAMÄÄRÄYKSILLÄ SUOJELLUT ASUINRAKENNUKSET

Hyvinkäällä on käytetty ensimmäisen kerran suojelumerkintää asemakaavamääräyksessä Kirjavatolpalle laaditussa asemakaavamuuotoksessa, joka koski kuutta korttelialuetta (609, 614–616, 645 ja 660). Kaavamuuotus laadittiin valmiiksi vuoden 1981 lopulla ja kaavassa suojeltiin vuonna 1920 rakennettu ns. Muurari Valtosen asuinrakennus, joka on mansardikattoinen vaaleaksi rapattu kaksikerroksinen pientalo (kuva 1). Vuoden 1982 aikana valmistui neljä asemakaavaa, joissa suojeltiin asemakaavamääräyksellä Silta- ja Vaiveronkadun rakennuksia, joita ovat elokuvateatteri Arena, Rinteen talo, Carolus Lindbergin suunnittelema 1920-luvun klassismia edustava kivitalo Siltakatu 17 ja 1900-luvun alun taitteessa rakennetut Siltakatu 18 (kaksikerroksinen puutalo), ns. Paavolan vanha huvila, sekä ns. Zylinskyn talo. Paria vuotta myöhemmin suojeltiin villatehtaan työväen asuuntoalueen, Port Arthurin, rakennukset asemakaavalla. Puinen kaksikerroksinen Bretagin-talo Kutomokadulla sai suojelumerkinnän vuonna 1988, mutta kaava vahvistui vasta vuonna 1993. Osa villatehtaan rakennuksista tuli suojelun kohteeksi vasta vuonna 1989 laaditussa asemakaavanmuuotoksessa, jossa rakennuskannalle annettiin kahdentasoisia rakennusten suojelua koskevia määräyksiä. Perusmääräyksen lisäksi oli kevyempi vain rakennusten julkisivua suojeleva määräys. 1990-luvulla laadittiin rakennusten suojelua koskevia asemakaavan muuotoksia kahdeksan kappaletta. Näissä kaavoissa suojeltiin rautatien asema- ja sivurakennukset, kenkätehdas Rentto, Ahjon liiketalo, PYP:n liiketalo, Entinen Hyvinkään Sanomien toimitalo, Säästöpankin liiketalo ja vuotta ennen kaavan vahvistumista rakennussuojelulla suojeltu entinen Shellin huoltoasema. 2000-luvulla on laadittu 11 kaavaa (kaksi 2010-luvun jälkeen), joihin on liittynyt rakennussuojelullisia tavoitteita. Näitä kaavallisen suojelun piiriin tulleita kohteita ovat Villa Turist, entinen kauppalansairaala vanha kirkko, kirjasto, entinen maalaiskunnan virastotalo, Parantolan päärakennus ja puuhuvila, Solbonkadun talot (Solbo, Laineen talo ja nuorisotalo Silta), ns. Sotalaiva ja Tienhaarankadun asuuntoalueen kerros- ja rivitalot. Valtakunnallisesti arvokkaan villatehtaan rakennuskannan ja pihaympäristön suojelua täydennettiin ja tarkennettiin vuonna 2012 niin, että suojelun piiriin tuli suurin osa villatehtaan rakennuksista (kuva 2).

Asemakaavalla suojellut rakennukset:**1980-luku:**

1. **Muurari Valtosen asuintalo** (rakennettu v. 1920), asemakaavalla suojeltu vuonna 1982 (kaavan voimaantulo vuosi)
2. **Elokuvateatteri Arena** (1914), **piharakennus** (1940), **Rinteen talo** (1924) ja **Siltakatu 18** (1935, 2.krs puutalo) suojeltu asemakaavalla vuonna 1982.
3. **Siltakatu 17, asuin- ja liikerakennus** (1928), suojeltu asemakaavalla vuonna 1983.
4. **Paavolan vanha huvila** (1896) suojeltu asemakaavalla vuonna 1983.
5. **Zylinskyn talo** (n. 1925) suojeltu asemakaavalla vuonna 1984.
6. **Port Arthurin työväen asunnot** (1900-luvun alku) suojeltu asemakaavalla vuonna 1984.

1990-luku:

7. **Villatehdas (1896 - 1981)** osa rakennuksista suojeltu asemakaavalla vuonna 1991. Rakennuskannan suojelua täydennetty vuonna 2013.
8. **PYP:n liikerakennus** (1938) suojeltu asemakaavalla vuonna 1991.
9. **Bretagin-talo** (n.1920) kaava laadittu 1988, mutta vahvistui vasta vuonna 1993.
10. **Rautatieaseman rakennukset** (asemarakennus, 1862; postirakennus, 1907; puinen makasiinirakennus 1900-luvun alku; tiilinen kellarimakasiini) suojeltu asemakaavalla vuonna 1997.
11. **Hyvinkään Sanomien toimitalo** (n. 1920) suojeltu asemakaavalla vuonna 1997.
12. **Shellin huoltoasema** (1935) ja **Säästöpankin talo** (1934) suojeltu asemakaavalla vuonna 1997.
13. **Kenkätehdas Rentto** (1928) suojeltu asemakaavalla vuonna 1999.
14. **Ahjon liikerakennus** (1936) suojeltu asemakaavalla vuonna 1999 ja suojelumääräystä tarkistettu vuonna 2009.

2000-luku:

15. **Parantolan päärakennus (1907) ja Puuhuvila (1896)** suojeltu asemakaavalla 2001.
16. **Villa Turist (n. 1920) ja entinen kauppalan sairaala (1949).**
17. **Solbonkadun talot: Solbo (1920), Laineen talo (1800-luvun loppu) ja Nuorisotalo Silta (1926)** suojeltu asemakaavalla 2004.
18. **Sotalaiva (1925)** suojeltu asemakaavalla vuonna 2007.
19. **Tienhaarankadun kerrostalot (1953) ja rivitalot (1954) sekä saunarakennus (1944)** suojeltu asemakaavalla vuonna 2007.
20. **Entinen maalaiskunnan virastotalo (1940)** suojeltu asemakaavalla 2008.
21. **Kirjasto (1968)** suojeltu asemakaavalla vuonna 2009.

2010-luku:

22. **Vanha Kirkko** (vuonna 1896 rakennettu rukoushuoneeksi, kirkoksi vihitty vasta vuonna 1978) suojeltu asemakaavalla vuonna 2011.
23. **Hyyppärän maatilakokonaisuus: päärakennus ja neljä muuta rakennusta (1900-luvun alku)**
24. **Korttelin 114 asuinkerrostalot (1955-1958)** suojeltu asemakaavalla vuonna 2015.
25. **Kiinteistö Oy Donnerintori (1987)** suojeltu asemakaavalla 2015.

Vireillä tai ehdotusvaiheessa olevat asemakaavat, joissa on suojeltavia kohteita:

26. **Lasitalo (1958) ja Siikosen talo (1926)** kaavaehdotus 2014.
27. **Hyvinkään Pyörän eli Luoman talo (1911)** kaavaehdotus 2014.
28. **Kruununpuiston** asemakaavan muutos on tullut vireille 2014.
29. **Palvelukeskus Ävik ja entinen uudenmaan maaseutuopiston rakennukset** (rakennukset ovat 1800-luvun lopulta 2000-luvulle) kaavamuutos on tullut vireille 2014.
30. **Musiikkiopisto (1936)** kaavamuutos on tullut vireille 2014.
31. **Kirkkoherranpappila (1932)** kaavamuutos on tullut vireille 2015.
32. **Villa Petriina (1956) ja Villa Nemes (1934)** kaavamuutos on tullut vireille 2015.

Kuva 1. Muurari Valtosen asuintalo (1920).

Kuva 2. Vanhan villatehtaan topsimakasiini (1915).

KRUUNUNPUISTON ASEMAKAAVOJEN SUUNNITTELIJAT

Väinö Tuukkanen (1896—1985) valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1921. Valmistumisen jälkeen hän oli töissä arkkitehtitoimisto Borg, Sirén & Åberg vuoteen 1924 asti. Sen jälkeen hän toimi asutushallituksen rakennustoimiston apulaisjohtajana ja johtajana, kunnes vuodesta 1929 lähtien hän työskenteli Helsingin kaupungin kiinteistötoimiston asemakaavaosastolla toisena apulaisasemakaava-arkkitehtina. Vuonna 1948 Tuukkanen nimitettiin Helsingin kaupungin asemakaava-arkkitehdiksi, jolloin hän toimi myös julkisivupiirustusten tarkastajana (1949- 1953). Helsingin kaupungin asemakaavapäällikkönä hän toimi vuosina 1954—1964. Tänä aikana hän kuului myös kaupungin julkisivujen katselmusmiehiin. Ennen eläkkeelle siirtymistä hän ehti toimia vuoden (1964—65) kaupunkisuunnitteluviraston päällikkönä. Virkansa ohella Tuukkanen toimi rakennusopin opettajana Helsingin yliopiston maatalous- ja metsätieteellisessä tiedekunnassa vuosina 1924—1948. Lisäksi hän toimi useissa valtion ja kuntien komiteoissa ja asiantuntijalautakunnissa.¹

Tuukkanen työt Hyvinkäällä alkoivat ennen 1940-luvun puoliväliä, jolloin häneltä pyydettiin lausuntoja Hyvinkään kauppalalle laadituista asemakaavoista ja rakennusjärjestyksen sisällystöstä. Vuodesta 1945 lähtien hän laati kauppalan asemakaavoja ja niiden muutoksia aina vuoteen 1953 asti. Hän kaavoitti uudelleen merkittäviä osia kauppalaan keskustan alueesta ja laajensi kauppalaan aluetta pientaloalueiden asemakaavoilla. Kyseisenä aikana hän toimi asiantuntijajäsenenä Hyvinkäällä järjestetyissä arkkitehtikilpailuissa ja lausuntojen antajana erilaisissa kaavahankkeissa, joita hän ei itse laatinut.

Risto Sammalkorpi (1919—2002) valmistui teknillisestä korkeakoulusta 1948. Hänen ensimmäisiä työpaikkoja oli Viljo Revellin toimisto. Hän toimi Hyvinkään kauppalaan arkkitehtina vuosina 1951—1954. Hänet palkattiin Hyvinkäälle alun perin tilapäisen arkkitehdin toimeen. Hänen oli tarkoitus toimia kaupungin omien rakennushankkeiden suunnittelijana. Hänen ensimmäisiä töitään olivat kauppalaan virkailijatalon ja arava-vuokratalon suunnittelu.² Seuraavana vuonna hänen työtehtäviinsä kuului lisäksi asemakaavojen laatiminen kauppalan.

Hän työskenteli Helsingin Seutukaavaliitossa vuosien 1954—1961 välillä. Sammalkorpi perusti oman arkkitehtitoimiston 60-luvulla ja hänen työnsä keskittyi yhdyskuntasuunnitteluun ja siihen liittyviin tutkimuksiin. Hänen merkittäviä suunniteltuja 1960—70-luvuilla olivat mm. Rauman yleiskaava, Helsingin Vuosaaren kaavarunko ja Myllypuron urheilupuisto-suunnitelma. Hänen tutkimuksensa Helsingin Seutukaavaliitolle käsittelevät seudullisen yhdyskuntarakenteen eheyttämistä, pientalorakentamisen lisäämismahdollisuuksia ja pohjoismaiden suurten kaupunkien keskustojen kehitystä. Hän otti osaa yleisiin arkkitehtikilpailuihin menestyksekkäästi. Hän teki vuonna 1960 työryhmineen asuntotutkimuksen tiiviistä pientaloasumisesta, jonka oli tilannut Arkkitehtiliiton asemakaavalaite ja rahoittajana toimi Kulkulaitosten ja Yleisten töiden ministeriö. Työn tuloksena syntyi vuonna 1961 kirja *Kaupunkimaisesta pientaloasumisesta*, joka oli ensimmäinen aiheesta käsitellyt teos. Sitä on pidetty edelleenkin 2000-luvulla ajankohtaisena käsikirjana, etenkin kaavoittajille. Kirjan käyttökelpoisuutta lisäsivät historiallinen katsaus pientalomiljoista ja silloin tuoreet esimerkit ulkomaisista pientaloprojekteista.³

Ote Tehtaan alueen asemakaavamuutoksesta, jonka Väinö Tuukkanen laati vuonna 1945. Villatehtaan taakse hän suunnitteli pientalotontteja (142 tonttia, vaalean ruskea) samoin periaattein kuin Kruununmaalle. Kuvan harmaa osa vasemmassa reunassa on villatehtaan aluetta. Puistoalueen reunassa on 2-kerroksisten rakennusten tontteja (tumman ruskea). Violetti on yleisten rakennusten korttelialuetta.

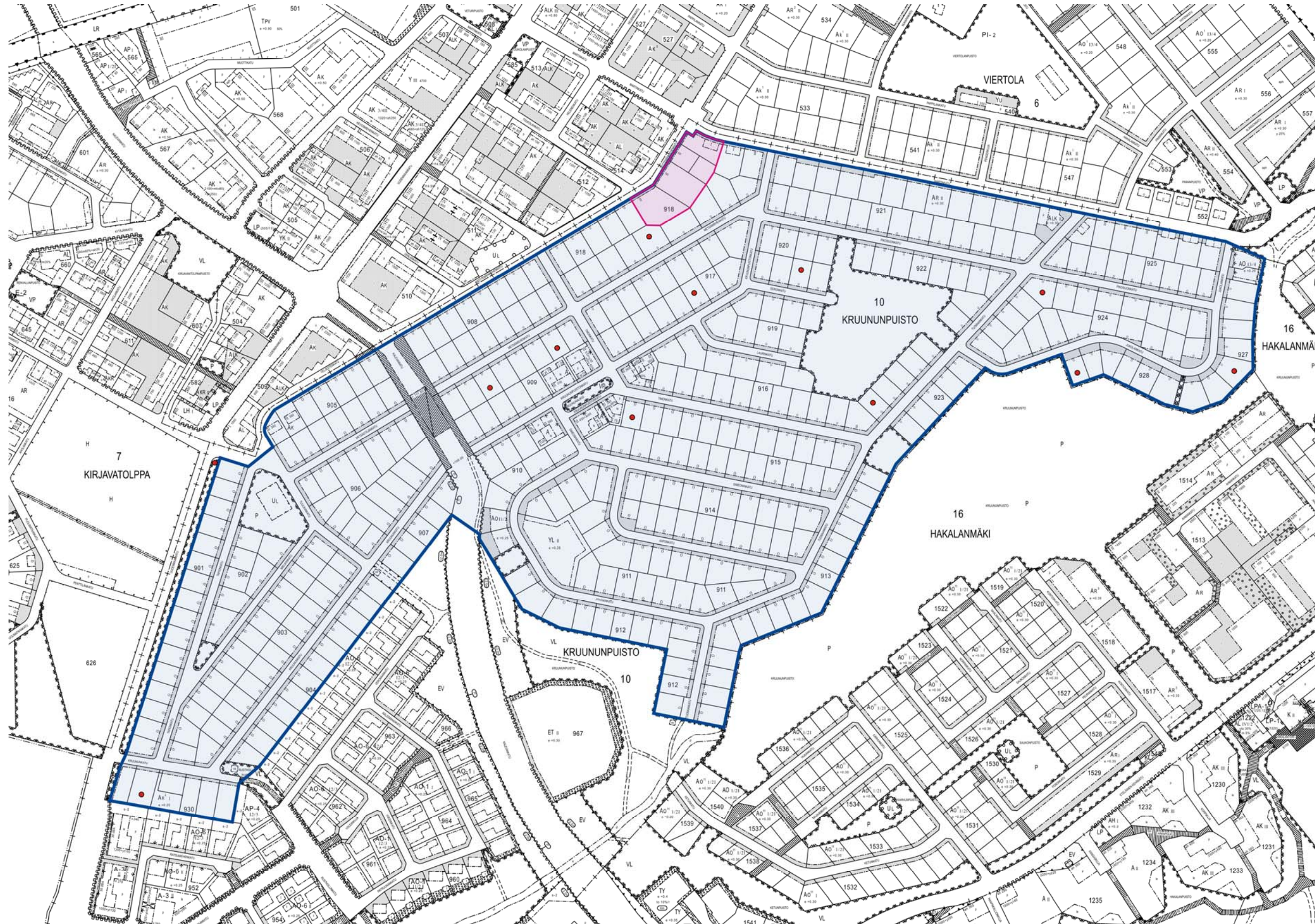
Risto Sammalkorven suunnittelema asuintalo Kruununpuiston korttelin 905 tontille 1 vuonna 1953.

¹ Arkkitehtiutiset 1985.

² Kauppalaan hallituksen pöytäkirja 1951, 387 (§17) ja 488 (§20).

³ Arkkitehtiutiset 2002.

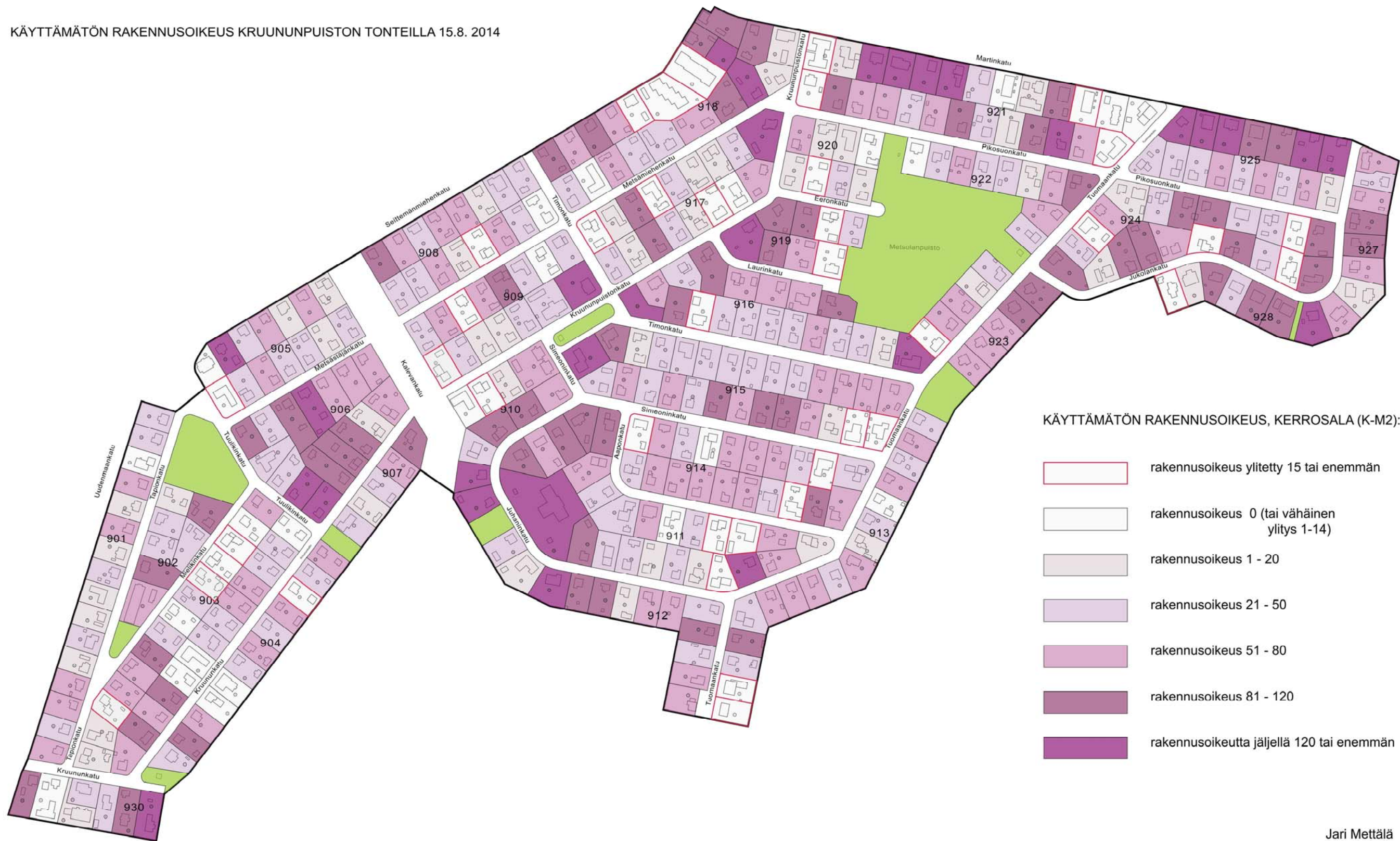
KRUUNUNPUISTO AJANTASA-ASEMAKAAVASSA

Kruununpuiston sinisen rajauksen sisällä on punaisia pisteitä, jotka tarkoittavat tontteja, joihin on myönnetty poikkeuslupa. Näillä tonteilla on poikettu asemakaavamääräyksestä, rakennusoikeudesta (Ely-keskuksen poikkeuslupa) tai rakennusjärjestyksestä. Punainen piste vasemmalla puolella (rajauksen ulkopuolella) kaavan mukaisella viheralueella on aikoinaan sijainnut poikkeusluvalla kioski (1978–1995). Punaisella alueella, korttelissa 918, olevat tontit eivät kuulu kulttuuriympäristön hoitosuunnitelmassa rajattuun Kruununpuiston kulttuuriympäristöön. Uudemmat asemakaavan muutokset erottuvat tonteilla olevilla yksityiskohtaisimmilla määräyksillä, esim. Kruununaukion ympäristö.

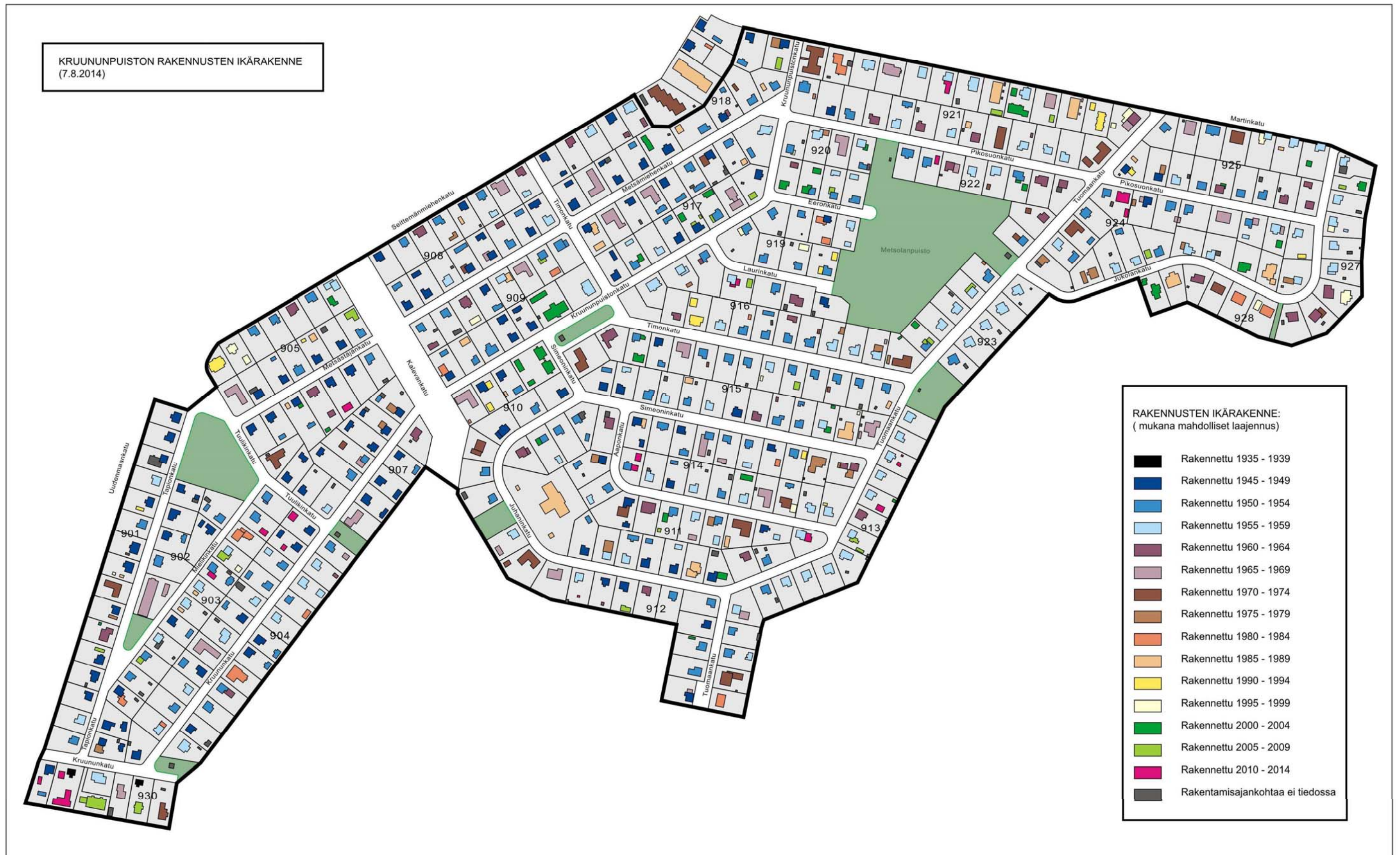
RAKENNUSOIKEUDEN TOTEUTUMINEN KRUUNUNPUISTOSSA

KÄYTTÄMÄTÖN RAKENNUSOIKEUS KRUUNUNPUISTON TONTEILLA 15.8. 2014

Käyttämätöntä rakennusoikeutta on jäljellä runsaasti erityisesti niillä tonteilla, jotka ovat pinta-alaltaan keskimääräistä kookkaampia ja niillä, joilla tontin tehokkuusluku on $e = 0,2$ suurempi eli se on välillä $0,25 - 0,4$. Rakennusoikeus on ylitetty reippaasti (yli 15 k-m^2) 39 tontilla eli noin 9 % koko alueen tonteista. Rakennusoikeutta on jäljellä vähintään 120 k-m^2 28 tontilla (päiväkodin tonttia ei ole laskettu mukaan) eli n. 6,5 % koko alueen tonteista. Rakennusoikeutta on jäljellä vaihtelevia määriä ($1 -$ noin 300 k-m^2) kaikkiaan 338 tontilla.

KRUUNUNPUISTO RAKENNUSKANNAN IKÄRAKENNE

Kruununpuiston kaksi vanhinta rakennusta sijoittuvat kortteliin 930. Ne ovat asuinrakennuksia, jotka on rakennettu 1930-luvun puolivälissä. Osa korttelin 930 tonteista oli erotettu valtion omistamasta Nikkilän Kruununpuistoalueesta 1930-luvun alussa. Metsärannan tilan, joka oli myös erottu ko. valtion maasta, rakennukset hävisivät 1970-luvulla kun niiden tilalle rakennettiin rivitalo (kortteli 918-9). Vanhasta rakennuskannasta on purettu eniten vanhoja talusrakennuksia, mm. tontin 905-6 talusrakennus, joka oli yksi harvoista jälleenrakennuskauden tyyppiirustusten mukaan rakennetuista talusrakennuksista Kruununpuistossa. Jälleenrakennuskauden asuinrakennusten tyyppitaloista on purettu kokonaan vain kolme (tonteilta 916-9, 905-15 ja 920-5, jonka talo vaurioitui tulipalossa). 1960-luvun taloista on purettu yksi asuinrakennus (914-18).

TOTEUTUNUT RAKENNUSKANTA RAKENNUSTYYPEITTÄIN JA ASEMAKAAVAN MUKAINEN KÄYTTÖTARKOITUS

KRUUNUNPUISTON TOTEUTUNUT RAKENNUSKANTA RAKENNUSTYYPEITTÄIN
JA ASEMAKAAVAN MUKAINEN KÄYTTÖTARKOITUS (8.8.2014)

ASEMAKAAVASSA OSOITETTU TONTIN KÄYTTÖTARKOITUS :

- OMAKOTITALOTONTTI,
1-kerroksinen talo (ullakolle saa sijoittaa asuintiloja)
- OMAKOTITALOTONTTI,
1 3/4-kerroksinen talo
- OMAKOTITALOTONTTI,
1 1/2-kerroksinen talo
- RIVITALON TAI KYTKETYN TALON TONTTI,
1-kerroksinen talo
- RIVITALON TAI KYTKETYN TALON TONTTI,
2-kerroksinen talo

TALOTYYPI:

- OMAKOTITALO
- 2. PERHEEN TALO
- PARITALO
- KYTKETYT TALOT
- RIVITALO
- PIENKERROSTALO
- ASUIN- JA LIIKERAKENNUS
- PÄIVÄKOTI
- SIVUASUNTO
- TALOUSRAKENNUS/AUTOSUOJA
- RAKENNELMAT, kuten pienet varastot,
grillikatokset yms.
- MUUNTAMO

- ASUINTALON TONTTI,
2-kerroksinen talo
- ASUINTALON TONTTI,
2-kerroksinen talo (50 % voi olla liike,-toimisto tai yleisiä tiloja)
- ASUNTO- JA LIIKETALON TONTTI,
1-kerroksinen talo
- ASUNTOKERROS- JA LIIKETALON TONTTI,
2-kerroksinen talo
- ASUINKERROSTALON TONTTI, 2-kerroksinen talo
- PÄIVÄKODIN YMS. TONTTI, 2-kerroksinen talo

Jari Mettälä
KAAVOITUS

Kuvasta selviää, että toteutunut rakennuskanta ei kaikilta osin vastaa kaavassa osoitettua käyttötarkoitusta. Tällaisia kortteleita ovat mm. korttelit 930, 918 (pohjoiskulma) ja 921 (Martinkadun puoleinen osa). Kortteli 930 on toteutunut omakoti- ja paritaloina, mutta se on kaavoitettu rivitalokortteliksi. Korttelin 921 Martinkadun puoleisessa osassa on sekavasti omakoti- ja rivi- sekä pienkerrostaloja. Kaavassa korttelin 921 tontit on osoitettu väljällä merkinnällä 2-kerroksisille asuintaloille, lukuun ottamatta tonttia 1, joka on asuin- ja liikerakennusten tontti.

KRUUNUNPUISTON RAKENNUSTEN SUUNNITTELIJAT JA TYYPIPIIRUSTUKSET

KRUUNUNPUISTON ALUEEN 1940 - 1960-LUVUN TYYPPITALOJEN ALKUPERÄISET SUUNNITTELIJAT JA TYYPIPIIRUSTUKSET (4.11.2014)

VALMIIDEN TYYPIPIIRUSTUSTEN MUKAAN TOTEUTETUT TALOT:

	Maatalousseurojen keskusliiton asetusvaliokunnan tyyppiirustus
	Siirtoväen pika-asutuksen tyyppiirustus
	Uudenmaan läänin maanviljelysseuran asutustoimikunnan tyyppiirustus
	Rautatieläisten omakoti-tyyppiirustus
	VR:n omakotitalo-tyyppiirustus
	Puutalo Oy:n tyyppiirustus

MUU KUIN TYYPPITALO:

	E 1940 - 1970-alkuun mennessä valmistunut rakennus, joka ei ole 1- tai 2-asuntoinen erillispientalo
	Ennen vuotta 1940 tai vuoden 1975 jälkeen suunniteltu asuinrakennus
	Piharakennus (pienet varastot, autotallit, grillikatokset yms.)
	Rakennuksen laajennus
	Kattomuutos: tasakatto --> harja- tai aumakatto

RAKENNUKSEN SUUNNITTELIJA:

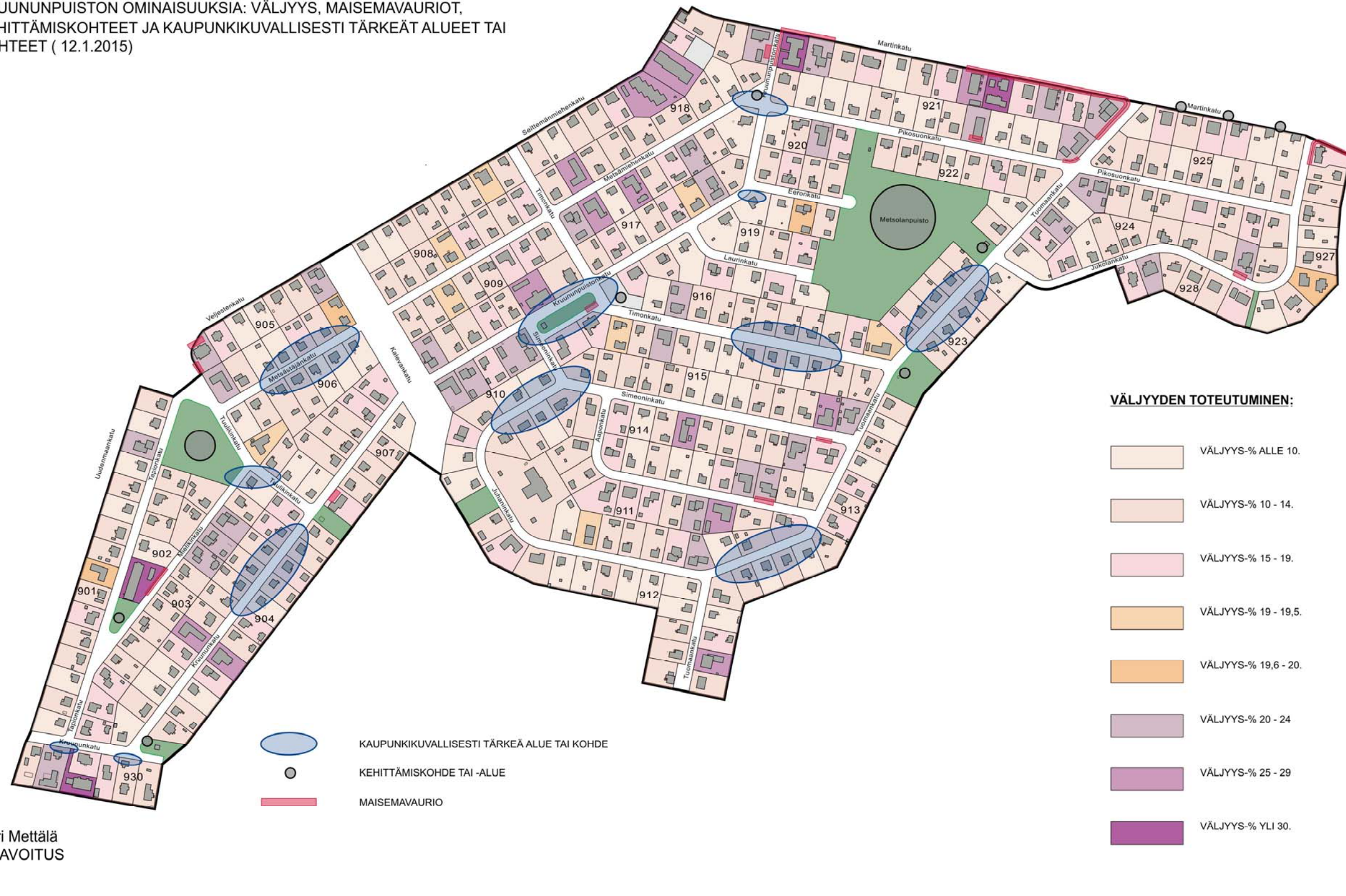
	Reino Helin
	Selim Holmari
	Aarne Nurmi
	Arvi Rostila
	J.H. Yli-Kovero
	Seppo Heikkinen
	Pentti Suvio
	Heikki Siikonen
	Ensio Kaipainen
	N. E. Järvinen
	Kalle Eloranta
	Muu yksittäisen talon piirustukset laatintu suunnittelija, mm. Risto Sammalkorpi
	Suunnittelija ei tiedossa

Jari Mettälä
KAAVOITUS

Kruununpuiston asuinrakennusten suunnittelijat, R. Helin, S. Holmari, A. Nurmi, A. Rostila, H. Siikonen, J.H. Yli-Kovero ja S. Heikkinen, laativat rakennuspiirustukset kaikkiaan 237 asuinrakennukseen (56,8 %). Valmiiden tyyppitalojen määrä on 49 (11,8 %). P. Suvio, N. E. Järvinen ja K. Eloranta ovat suunnitelleet 22 taloa (6 %). 64 asuinrakennuksen kohdalla on suunnittelijana toiminut henkilö, joka on suunnitellut Kruununpuistoon yhden tai korkeintaan kaksi taloa. Kuuden talon kohdalla ei ole suunnittelijaa tiedossa pääasiassa siitä syystä, että rakennuslupakuvat ovat haalistuneet niin pahasti, että suunnittelijan nimestä ei ole saatu selvyyttä. Alueella on yhdeksän rivi- tai pienkerrostaloa, jotka on rakennettu 1940-60-luvuilla, mutta ne eivät sisälly tyyppitalojen luokkaan. Ne ovat kuitenkin oleellinen osa nykyistä Kruununpuiston kulttuuriympäristöä.

KRUUNUNPUISTON OMINAISUUKSIA: VÄLJYYS, MAISEMAVAURIOT, KEHITTÄMISKOHTEET JA KAUPUNKIKUVALLESTI TÄRKEÄT KOHTEET

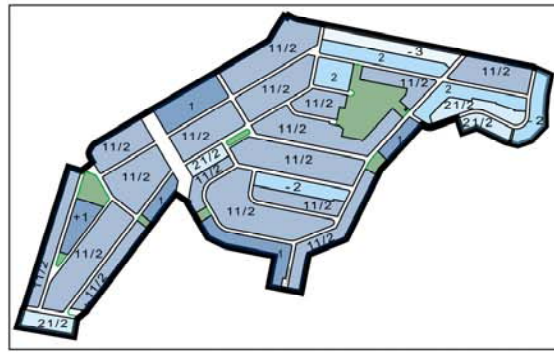
KRUUNUNPUISTON OMINAISUUKSIA: VÄLJYYS, MAISEMAVAURIOT, KEHITTÄMISKOHTEET JA KAUPUNKIKUVALLESTI TÄRKEÄT ALUEET TAI KOHTEET (12.1.2015)

Väljyys on kruununpuiston ominaispiirteistä keskeisimpiä tunnusmerkkejä. Sen toteutuminen mahdollistaa muidenkin pihan tärkeiden piirteiden toteutumisen. Lisäksi se on merkittävässä asemassa kun alueelle suunnitellaan täydennysrakentamista. Väljyystarkastelu osoittaa kruununpuiston olevan varsin väljästi rakentunut. Muutamia tiiviimpiä kohtia alueelta löytyy esimerkiksi Martin- ja Metsämiehenkadun varresta. Väljyystarkastelussa on korostettu 19 – 20 % välistä väljyyden toteutumista alueella, koska arviointi olen määritellyt tonttikohtaiseksi täydennysrakentamisen raja-arvoksi 19,5, jonka arvon ylitse ei pitäisi sallia enää rakentamista. Kaupunkikuvallisesti tärkeät kohteet ovat edustavia katuosuuksia, joissa on hyvin säilyneitä 11/2-kerroksisia tyyppitaloja. Katujen päätteet tai katujen taitekohdat, joissa sijaitsee alueen kannalta arvokasta rakennuskantaa, ovat kaupunkikuvallisesti oleellisia kohtia. Maisemavauriokohtat koostuvat pääsääntöisesti epäsovinnasta rakentamisesta ympäristönsä rakennuskantaan nähden. Myös piha-alueet, jotka ovat toteutettu ympäristöön sopimattomalla tavalla, on luokiteltu maisemavaurioiksi. Kehittämiskohteita on pääasiassa puisto- ja katualueilla. Niitä kuvastaa hoitamattomuus ja viimeistelemättömyys. Kehittämiskohteet ovat korjattavissa kohtuullisen helposti toisin kuin väärinlaisesta rakentamisesta johtuvat maisemavauriot, joille on vaikea löytää muuta vaihtoehtoa kuin purkamisen.

KRUUNUNPUISTON OMINAISPIIRTEIDEN TOTEUTUMINEN

PIHA-ALUEIDEN JA ASUINRAKENNUSTEN OMINAISPIIRTEIDEN TOTEUTUMINEN KRUUNUNPUISTOSSA (19.9.2014)

YHTEENVETO (rakennuskanta + pihat):

1. KORTTELI TÄYTTÄÄ TÄYSIN OMINAISPIIRTEET
2. KORTTELI TÄYTTÄÄ SUURELTA OSIN OMINAISPIIRTEET
3. KORTTELISSA HAVITTAVISSA OMINAISPIIRTEITÄ

JÄLLEENRAKENNUSKAUDEN TALOJEN PIHAPIIRIEN OMINAISPIIRTEIDEN ARVULUOKAT:

	1. TÄYTTÄÄ PIHAPIIRIN TYYPILLISET OMINAISPIIRTEET
	2. EI TÄYTÄ KAIKKIA PIHAPIIRIN OMINAISPIIRTEITÄ (2/3)
	3. TÄYTTÄÄ VAIN JOLTAIN OSIN PIHAPIIRIN TYYPILLISET PIIRTEET (1/3)
	4. PIHAPIIRI EI EDUSTA MILTÄÄN OSIN TYYPILLISIÄ OMINAISPIIRTEITÄ
	RAKENTAMATON TONTTI

Sr SÄILYTETTÄVÄ RAKENNUS, joka edustaa Kruununpuiston vanhintaa rakennuskantaa.

JÄLLEENRAKENNUSKAUDEN 11/2-KERROKSISEN TYYPITALON OMINAISPIIRTEIDEN ARVULUOKAT:

	1. RAKENNUSVASTAA PIIRTEILTÄÄN TÄYSIN JRKAUDEN TYYPITALOA
	2. RAKENNUS VASTAA PÄÄPIIRTEILTÄÄN JRKAUDEN TYYPITALOA
	3. RAKENNUKSESSA ON HAVITTAVISSA JRKKAUDEN TYYPITALON PIIRTEITÄ.
	4. RAKENNUS ON MENETTÄNYT KAIKKI TAI LÄHES KAIKKI AIKAKAUDELLE TYYPILLISEN TALON OMINAISPIIRTEET

1960-LUVUN MATALAN YSIKERROKSISEN TYYPITALON OMINAISPIIRTEIDEN ARVULUOKAT:

	1. RAKENNUS VASTAA PIIRTEILTÄÄN TÄYSIN 60-LUVUN MATALAA 1 KRS TYYPITALOA
	2. RAKENNUS VASTAA PÄÄPIIRTEILTÄÄN MATALAA 1 KRS TYYPITALOA
	3. RAKENNUKSESSA ON HAVITTAVISSA 60-LUVUN MATALAN TYYPITALON PIIRTEITÄ.
	4. RAKENNUS ON MENETTÄNYT KAIKKI TAI LÄHES KAIKKI 60-LUVUN MATALAN 1 KRS TYYPITALON OMINAISPIIRTEET
	ASUINRAKENNUS ON RAKENNETTU 1970-LUVUN PUOLIVÄLIN JÄLKEEN JA EI EDUSTA TYYPITALOA.
	TALOUSRAKENNUS TAI MUU PIHARAKENNUS

PKT	PIENKERROSTALO (mikäli rakennus on rakennettu 1950 - 1970-luvun alun välisenä aikana, on taloa arvioitu soveltaen yllä olevien luokkien kriteereitä)
PT	PARITALO (mikäli rakennus on rakennettu 1950 - 1970-luvun alun välisenä aikana, on taloa arvioitu soveltaen yllä olevien luokkien kriteereitä)
RT	RIVITALO (mikäli rakennus on rakennettu 1950 - 1970-luvun alun välisenä aikana, on taloa arvioitu soveltaen yllä olevien luokkien kriteereitä)
SVT	SIIRTYMÄVAIHEEN MATALA TYYPITALO (50-luvun lopun tai 60-luvun alun loiva-kattoinen 1-kerroksinen tyyppitalo)

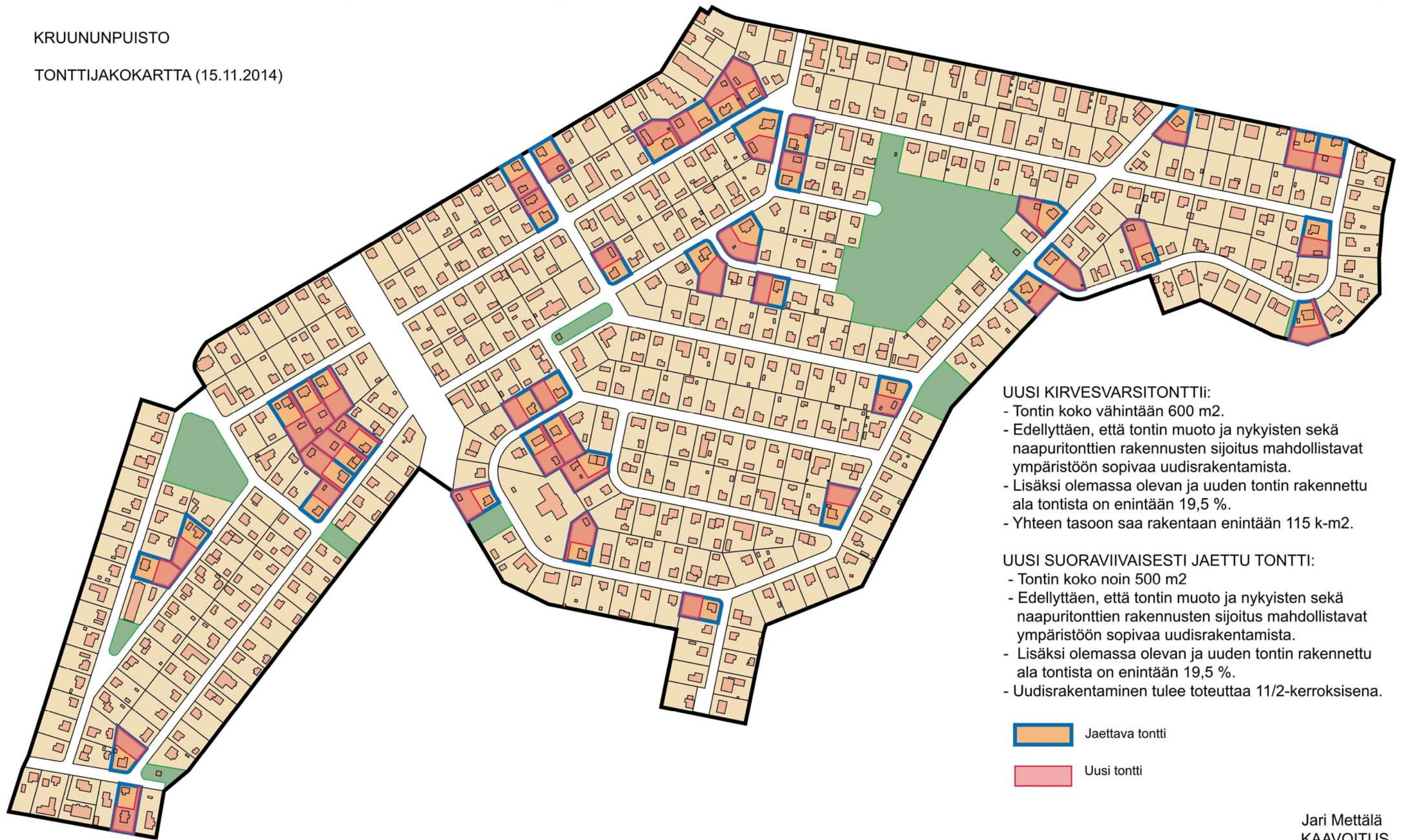
Jari Mettälä
KAAVOITUS

Asuinrakennusten osalta korostuu tumman ruskeat ja tumman violetin värisävyt, jotka kertovat Kruununpuiston rakennuskannan täyttävän suhteellisen hyvin sille määritellyt ominaispiirteet. Pihapiirin osalta tumman vihreät värisävyt ovat vallitsevia alueella, mikä osoittaa pihapiirien täyttävän ominaispiirteet hyvin. Ominaispiirteiden kannalta heikoimmat alueet ovat Martinkadun varren tontit korttelissa 921, kortteli 930 ja pienet osat Kruununpuiston- sekä Jukolankadulla. Tätä osoittaa myös pienempi yhteenvetokuva, jossa on kortteille tai niiden osille laskettu keskiarvo ominaispiirteiden arvoluokkien perusteella. Korttelin- tai osakorttelin kokonaisuusina tarkasteltuna koko alue sijoittuu luokkien 1-3 välille eli heikoimpiin luokkiin (4-5) kuuluvia alueita ei ole.

TONTTIJAKOPERUSTEET JA NIIDEN MUKAAN MAHDOLLISET JAETTAVAT TONTIT KRUUNUNPUISTOSSA

KRUUNUNPUISTO

TONTTIJAKOKARTTA (15.11.2014)

UUSI KIRVESVARSITONTTI:

- Tontin koko vähintään 600 m².
- Edellyttäen, että tontin muoto ja nykyisten sekä naapuritonttien rakennusten sijoitus mahdollistavat ympäristöön sopivaa uudisrakentamista.
- Lisäksi olemassa olevan ja uuden tontin rakennettu ala tontista on enintään 19,5 %.
- Yhtein tasoon saa rakentaa enintään 115 k-m².

UUSI SUORAVIIVAISESTI JAETTU TONTTI:

- Tontin koko noin 500 m²
- Edellyttäen, että tontin muoto ja nykyisten sekä naapuritonttien rakennusten sijoitus mahdollistavat ympäristöön sopivaa uudisrakentamista.
- Lisäksi olemassa olevan ja uuden tontin rakennettu ala tontista on enintään 19,5 %.
- Uudisrakentaminen tulee toteuttaa 11/2-kerroksisena.

 Jaettava tontti

 Uusi tontti

Jari Mettälä
KAAVOITUS

Jaettuja tontteja on kuvassa esitettyjä periaatteita noudattaen yhteensä 44 (n. 10 %) kaikista 420 alueen tonteista. Kirvesvarsitontteja on yhteensä 20 ja suoraviivaisesti jaettuja tontteja on yhteensä 24. Tonttien jakamisen ja täydennysrakentamisen kannalta 29 tontilla joudutaan purkamaan jonkinlainen piharakennus (5 tontilla on kyseessä pienehkö rakennelma). Täysin tyhjiä tontteja muodostuisi vain 15. Tosin purkaminen vapauttaa myös rakennusoikeutta käytettäväksi uudisrakentamiseen.

ERI TEHOKKUUKSIIEN VAIKUTUKSET TÄYDENNYSRAKENTAMISESSA

Kruununpuiston eteläosan kortteleissa 901-907 ja 930 on yhteensä 103 omakotitonttia. Alla olevissa täydennysrakentamista kuvaavissa kartoissa rakentamisen tehokkuutta on tarkasteltu nykyistä rakennusoikeutta rajoittavalla, koko nykyisen rakennusoikeuden sallivalla ja rakennusoikeutta lisäävällä vaihtoehdoilla. Tonttikohdaisella tarkemmalla suunnittelulla voidaan päästä kuvissa esitettyä parempaan ratkaisuun. Vaihtoehdot kertovat kuitenkin riittävällä tarkkuudella täydennysrakentamisen tiivistävistä vaikutuksista Kruununpuiston kortteleissa. Vaihtoehdoissa olemassa oleva rakennuskanta on osoitettu vaalean oranssilla värillä ja tumman ruskealla värillä on kuvattu uudisrakentaminen.

A) Sallitaan enintään 45 k-m² täydennysrakentaminen

B) Sallitaan vain nykyisen jäljellä olevan rakennusoikeuden käyttö

C) Nostetaan tehokkuutta 0,2 → 0,25: rakennusoikeutta lisää keskimäärin 50 k-m²

Vaihtoehdossa A sallitaan rakentamista niillä tonteilla, joilla on rakennusoikeutta jäljellä kuitenkin niin, että asuinrakennuksen lisäksi tontille sallitaan maksimissaan kaksi piharakennusta, joiden yhteenlaskettu kerrosala voi olla yhteensä 45 k-m². Näiden lisäksi ei enää erillistä autokatosta sallittaisi, vaikka sitä ei lasketa kerrosalaan. Mikäli tontilla on jo talusrakennus, sallitaan sen lisäksi rakentaa maksimissaan 15 k-m² rakennelma. Olemassa olevaa rakennusoikeutta voi käyttää myös nykyisen asuinrakennuksen laajentamiseen, jos esimerkiksi ullakkotiloja ei ole rakennettu asuintiloiksi. Vaihtoehto ei ole tasapuolinen kaikkia kiinteistön omistajia kohtaan, sillä ne, jotka ovat käyttäneet aiemmin tontin koko rakennusoikeuden, hyötyvät muita enemmän mm. kiinteistön arvossa. Täydennysrakentaminen jää tässä vaihtoehdossa pienimuotoiseksi ja se säilyttää kruununpuiston nykyisen ilmeen hyvin. Alueen ominaispiirteiden vaalimisen kannalta se on yllä esitetyistä kolmesta vaihtoehdosta selvästi paras.

Vaihtoehdossa B sallitaan käyttää nykyinen jäljellä oleva rakennusoikeus kokonaan. Rakennusoikeuden voi käyttää vaikka toisen omakotirakennuksen rakentamiseen tai isohkon talusrakennuksen rakentamiseen tontin takaosaan. Tonteille ei kuitenkaan tule sallia asuinrakennuksen lisäksi kuin kaksi muuta piharakennusta. Talusrakennuksen maksimikoko on 75 k-m² ja sen lisäksi voi rakentaa korkeintaan 15 k-m² suuruisen muun rakennuksen tai rakennelman. Täydennysrakentaminen keskittyy tontin takaosaan pääosin uusilla talusrakennuksilla. Tontin takaosassa olevassa piharakennuksessa voi olla pieni sivuasunto. Uusi mahdollinen asuinrakennus tulisi rakentaa 11/2-kerroksiseksi, jotta tonteista ei tule liian ahtaita ja väljyys säilyy vielä kohtalaisena. Kadun varsi täydentyy tässä vaihtoehdossa muutamilla uusilla 11/2-kerroksisilla asuinrakennuksilla. Kaikkiaan niitä voi sijoittua alueelle ainakin 8. Täydennysrakentaminen keskittyy korttelin 903 eteläosiin ja erityisesti korttelin 906 tonttien takaosiin. Asuinrakennusten tieltä on jonkin verran purettu talusrakennuksia. Täydennysrakentaminen eroaa vaihtoehdosta A lähinnä suurempina rakennuksina säilyttäen kuitenkin katukuvan lähes nykymuotoisena. Tonttien väljyys pienenee, mutta Kruununpuiston pihapiirin ominaispiirteet on mahdollista säilyttää varsin hyvin.

Vaihtoehdossa C rakennusoikeuden määrän lisääminen on johtanut merkittävään täydennysrakentamiseen. Uudisrakennusten kokoluokka on kasvanut ja uusien 11/2-kerroksisten asuinrakennusten määrä on 48 eli lähes joka toiselle tontille on mahdollista rakentaa uusi omakotitalo. Tämän lisäksi on kymmenkunta sivuasunto- tai talusrakennusta, jotka ovat laajuudeltaan niin isoja (80-90 k-m²), että voi olla kannattavampaa rakentaa tilat kahteen tasoon. Kuvassa korttelin 905 Metsästäjäkadun puoleisten tonttien täydennysrakentaminen on toteutettu yksikerroksisilla isokokoisilla talous- ja/tai asuinrakennuksilla. Suurimmat muutokset katukuvassa tapahtuvat Uudenmaan- ja Mielikinkaduilla (korttelit 901 ja 902), joilla 11/2-kerroksiset asuintalot ja isot talusrakennukset muodostavat uutta ilmettä katujen varsiin. Kadun varteen sijoittuvassa rakentamisessa on tärkeää huomioida ympäröivä rakennuskannan muoto ja mittakaava. Muutoin täydennysrakentaminen keskittyy pääasiassa tonttien takaosiin. Kortteleiden rakenne tiivistyy muodostaen kaupunkimaista pientaloasumista. Olemassa olevan rakennuskannan ominaispiirteet on mahdollista säilyttää, mutta pihapiirien osalta väljyys, rakennusten tyypillinen sijoitustapa sekä puutarhamaisuus ainakin osittain menetetään.

KARTASSA ON ESITETTY TUTKIMUKSESSA ESIINTYVIEN VALOKUVIEN SIJAITIPAIKAT

VALOKUVISSA ESIINTYVÄT KOHTEET SIJOITETTUNA KARTALLE.

KARTAN MERKINNÄT:

R-AL1 = RAKENNUKSEN ARVULUOKKA 1, liite 21.
 R-AL2 = RAKENNUKSEN ARVULUOKKA 2, liite 22.
 R-AL3 = RAKENNUKSEN ARVULUOKKA 3, liite 23.
 R-AL4 = RAKENNUKSEN ARVULUOKKA 4, liite 24.
 R-AL5 = RAKENNUKSEN ARVULUOKKA 5, liite 25.

P-AL1 = PIHAPIIRIN ARVULUOKKA 1, liite 26.
 P-AL2 = PIHAPIIRIN ARVULUOKKA 2, liite 27.
 P-AL3 = PIHAPIIRIN ARVULUOKKA 3, liite 28.
 P-AL4 = PIHAPIIRIN ARVULUOKKA 4, liite 29.

R.H = REINI HELIN, liite 33.
 S.Ho = SELIM HOLMARI, liite 34.
 A.N = AARNE NURMI, liite 35.
 A.R = ARVI ROSTILA, liite 36.
 H.S = HEIKKI SIIKONEN, liite 37.
 J.H.Y = JUSSI H. YLI-KOVERO, liite 38.
 S.He = SEPPO HEIKKINEN, liite 39.

VR = VR:N OMAKOTI-TYYPPITALO, liite 40.
 MKA = MAATALOUSSEUR. KESKUSL. ASUTUSVALIOK., liite 41.
 ULMA = UUDENMAAN L. MAANVILJELYSS. ASUTUST., liite 42.
 PT = PUUTALO OY, liite 43.

TRAK = TALOUSRAKENNUS, liite 44.

KTK=KAUPUNKIKUVALISESTI TÄRKEÄ KOHDE TAI ALUE, liite 30.
 MV = MAISEMAVAURIO, liite 31.
 KK=KEHITTÄMISKOHDE TAI ALUE, liite 32.

VIK 55 = VIISTOILMAKUVA VUODELTA 1955, sivu 41.
 VIK 14 = VIISTOILMAKUVA VUODELTA 2014, sivu 48.

KANSI= KANSIKUVAT

↖ = VALOKUVAN SUUNTA

ARVOLUOKAN 1 RAKENNUKSIA

Tontti: 903-1. Asuinrakennuksen suunnitteli A. Rostila vuonna 1950. Jälleenrakennuskauden taloksi yksityiskohtia tavallista enemmän, mm. pyöreä funkki-kuisti.

Tontti 917-1. H. Siikonen suunnitteli asuinrakennuksen vuonna 1955. Talo ei varsinaisesti edusta tyyppitaloa, sillä siinä on huomioitu rakennuttajan yksilölliset tarpeet mm. erillinen ruokailutila ja erillinen sisäänkäynti huoneeseen, joka on toiminut liiketilana.

Tontti: 916-6. A. Rostila on suunnitellut talon vuonna 1954. Talon julkisivussa on Rostilalle tyyppillinen ulkoneva ikkuna. Rapattu talo on kokonaisuudessaan hyvin alkuperäisessä asussa mm. ovet ja ikkunat, jotka useimmissa alueen taloissa jo vaihdettu.

Tontti: 921-9. Rakennuksen on suunnitellut T. Keto vuonna 1955. Ajalle epätyypillinen pohjaratkaisu: talon asuin kerros koostuu keittiöstä ja 4 huoneesta. Tilat sijoittuvat käytävän varrelle, jonka päässä wc. Olohuone on kooltaan kaksinkertainen muihin huoneisiin nähden.

Tontti 922-4. Talon on suunnitellut H. Siikonen vuonna 1962. Talo edustaa 1-kerroksista loivakattoista tyyppitaloa (kevyt räystäsrakenne), jonka nykyinen yleisilme vastaa alkuperäistä tyyliä. Taloon on rakennettu täyskellari, joita ei myöhemmin 60-luvulla Kruununpuiston 1-kerroksisiin taloihin juurikaan enää rakennettu.

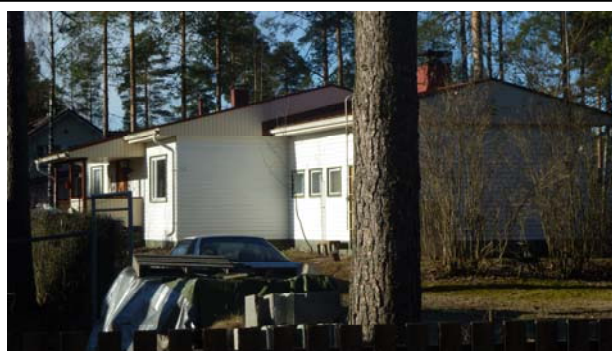
Tontti 915-3. Asuin- ja liikerakennuksen on suunnitellut J. Nikander vuonna 1951. Alakerrassa on kaksi liikehuoneistoa, joissa on toiminut 50-luvulla mm. Backmanin lihakauppa ja Turtaisen kauppa. Liikehuoneistojen yläpuolella on kaksi asuntoa. Talo hyvin alkuperäisessä kunnossa, asuntojen ikkunat on vaihdettu.

Arvoluokan 1 taloissa näkyvät alkuperäiset piirteet vahvasti. Toteutetut muutokset ovat pieniä, esim. ikkuna-aukoitukset ovat säilyneet samana. Ikkuna- ja ovimuutokset on toteutettu alkuperäistä tyyliä noudattaen mm. ikkunajakojen suhteen. Avokuisteista on saatettu tehdä lämpimiä, mutta merkittäviä laajennuksia ei ole toteutettu.

ARVOLUOKAN 2 RAKENNUKSIA

Tontti: 913-11. Talon on suunnitellut Uuno Pekaristo vuonna 1953. Taloa on laajennettu vuonna 2009 rakentamalla alkuperäinen avokuisti kaksikerroksiseksi osaksi talon päätyyn, jossa on uusi sisäänkäynti. Mm. julkisivut ja ikkunat on uusittu.

Tontti 930-7. H. Siikonen on suunnitellut talon vuonna 1965. Talon päätyyn on tehty pieni laajennus 1970-luvulla. Talon räystäät ovat koteloituja (vrt. arvol.1 taloon: 922-4), mutta eivät niin raskaan oloiset kuin yleensä 60-luvun loivissa yksikerroksisissa taloissa.

Tontti: 906-5. Talon on suunnitellut Ensio Kaipainen vuonna 1948. Taloon on tehty kattava peruskorjaus vuonna 2000. Katujulkisivuun on toteutettu ranskalainen parveke.

Tontti: 908-9. Talon on suunnitellut R. Helin vuonna 1947. Talon kuisti on saanut modernin ilmeen mm. pienillä neliskulmaisilla ikkunoilla. Lisäksi Ikkunat, ovet ja julkisivut on uusittu.

Tontti 909-6. A. Rostila suunnitteli talon vuonna 1952. Talon pihanpuoleinen kuisti on uudistettu vuonna 2007. Vanhan ja uuden osan yhteensovittamisessa on ollut ongelmia, lopputuloksena sekavat lappeiden liitokset, joissa on turhia koteloiteja.

Tontti 920-1. S.Holmari suunnitteli talon vuonna 1949. Talon kuisti ja parvekeratkaisu uusittu ja muutettu vuonna 2003. Samalla uusittu ikkunat ja ovet sekä julkisivut.

Arvoluokkaan 2 kuuluvat talot sisältävät yleensä julkisivu- ja kuisti- sekä pieniä kattomuutoksia. Julkisivumuutokset koskevat verhoista, ikkunoita, ovia ja katon materiaalia. Talojen laajennukset ovat pääasiassa pieniä lisäsiipiä talojen kylkeen.

ARVOLUOKAN 3 RAKENNUKSIA

Tontti: 924-5. Alkuperäisen yksikerroksisen ja tasakattoisen asuinrakennuksen oli suunnitellut L. Tuominen vuonna 1972. Se muutettiin vuonna 1986 11/2-kerroksiseksi. Rakennuksen ikkunat ja ovet on uusittu. Talon alkuperäisyyttä edustaa asuinrakennuksen alaosan tiiliseinät.

Tontti 914-1. A. Nurmi suunnitteli 11/2-kerroksisen talon vuonna 1953. Taloa on laajennettu kahteen suuntaan 1970-luvulla. Pitkä siipiosa sisäpihan suuntaan ja 3 auton talli talon toisessa päädyssä. Kaksi suurta laajennusta korostuvat katukuvassa (ks. liite 28).

Tontti: 916-24. H. Siikonen suunnitteli vuonna 1956 asuin- ja liikerakennuksen kyseiselle tontille. Talon alakerrassa toimi mm. leipomo. Nykyisin talo on asuinrakennus. Taloa on muutettu useaan kertaan. Ikkuna-aukkomuutoksia, esimerkiksi alakerran liiketilan ikkunat on rakennettu umpeen.

Tontti: 911-14. R. Helin on suunnitellut alkuperäisen rakennuksen vuonna 1947. Taloa on laajennettu jatkamalla ja samalla on purettu vanha kuisti vuonna 2006. Vanhan osan ikkunat ovat pysyneet kohdillaan, mutta nykyinen on pitkänomaisen rakennus, jossa vanha ja uusi osa eivät eroa toisistaan. Talo poikkeaa mittakaavallisesti ympäristöstään.

Tontti 927-6. Talon suunnitteli vuonna 1954 J. H. Yli-Kovero. Alkuperäistä taloa on jatkettu vuonna 1996 mittavalla laajennusosalla. Alkuperäinen ja uusi osa on erottavissa pienestä porrastuksesta ja erilaisista ikkunaelementeistä, mutta mittakaavaero ympäröiviin rakennuksiin on iso.

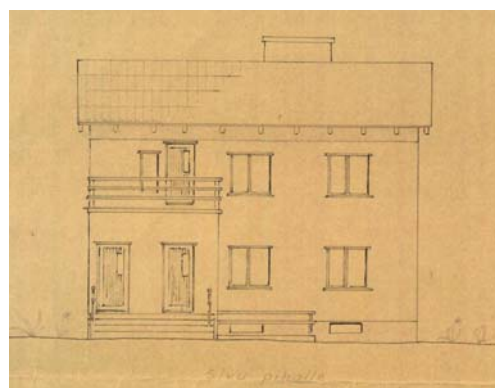
Tontti 922-8. Asuinrakennuksen suunnitteli H. Siikonen vuonna 1951. Taloon on toteutettu vuonna 1967 isohko laajennus, jota on myöhemmin muutettu. Nykyinen loiva aumakatto on vieras kattotyyppi Kruununpuistossa.

Arvoluokka 3 kuuluvissa rakennuksissa on toteutettu usein merkittävän kokoisia laajennuksia. Ne voivat olla suurempia kuin alkuperäinen rakennus. 1960-luvun taloihin tehdyt kattokorostukset ovat muuttaneet koko rakennuksen luonteen.

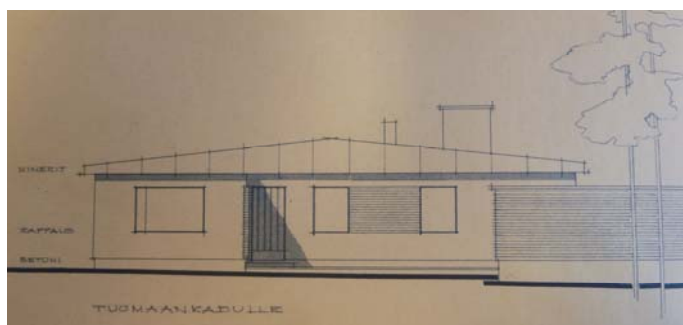
ARVOLUOKAN 4 RAKENNUKSIA

Tontti 921-1. Alun perin asuin- ja liikerakennuksena toimineen talon on suunnitellut T. Keto vuonna 1958. Talon korkeammassa osassa oli kaksi asuinhuoneistoa ja matalassa osassa toimi aikanaan ruokakauppa (TUKO). Myöhemmin rakennuksessa oli lisäksi kioski. Monien laajennusten (1967 → 1998) jälkeen rakennuksessa on nykyisin 5 asuntoa. Talon 50-luvun piirteet ovat kadonneet.

Tontti 918-5. S. Holmari suunnitteli kaksikerroksisen noppamaisen kahden asunnon talon vuonna 1947. Taloa on jatkettu alkuperäistä taloa suuremmalla laajennuksella vuonna 1973. Taloon on tehty ovi- ja ikkuna-aukko muutoksia. Alkuperäisyyttä edustaa vielä pieni pyöreä ikkuna talon päädyssä.

Tontti 915-27. Alkuperäisen yksikerroksisen ja loivakattoisen talon oli suunnitellut H. Siikonen vuonna 1967. Se muutettiin vuonna 1980 1½-kerroksiseksi asuinrakennukseksi. Syvärunkoisen talon korottaminen jyrkällä harjakatolla ei ole paras mahdollinen ratkaisu. Alkuperäisyyttä edustaa valokuvan etualalla oleva autotallin tiiseinä ja asuinrakennuksen rapattu seinä.

Arvoluokkaan 4 kuuluvissa taloissa alkuperäiset piirteet ovat suurimmaksi osaksi hävinneet suurten laajennusten ja peruskorjausten yhteydessä tehdyissä katto- ja julkisivumuutoksissa. Julkisivumuutokset koskevat usein talon ovi- ja ikkuna-aukoitusten muutoksia, julkisivun materiaalin jäsentely alkuperäisesti poikkeavasti tai laajoja kattomuodon ja parvekkeiden muutoksia.

ARVOLUOKAN 5 RAKENNUKSIA

Tontti 924-8. Asuintalon ja autotallin on suunnitellut Kari Keinänen vuonna 1975. Talo edustaa aikansa ns. käkikellotaloa. Asuinrakennuksen ja autotallin sijoitus vierekkäin lähelle katua ei kuulu alueen ominaispiirteisiin.

Tontti 904-5. Asuinrakennuksen on suunnitellut Jari Ali-Kovero vuonna 1980. Matalan julkisivun vuoksi kattopinta korostuu katukuvassa. Mittasuhteiltaan poikkeaa muusta rakennuskannasta.

Tontti 928-5. Asuinrakennus on suunniteltu vuonna 1983 P. Vakkurin toimesta. 1980-luvun espanjalaisvaikutteet näkyvät talon valkoisessa lohkoitielissä, aumakatossa ja ikkunakoristeissa. Talon mittasuhteet poikkeavan edellisten vuosikymmenien taloista.

Tontti 914-18. Nykyisen asuinrakennuksen on suunnitellut Jari Ali-Kovero vuonna 1995. Alkuperäinen asuinrakennus oli alun perin punatiilinen ja tasakattoinen. Se kuului Tiilikeskus Oy:n Sampo-sarjaan: Väinölä, 1970. Nykyinen asuintalo poikkeaa sijoitukseltaan ja mittakaavaltaan ympäristöstä.

Tontti 916-9. Nykyisen asuinrakennuksen on suunnitellut Jouko Leskinen vuonna 1992. Alkuperäinen J. H. Yli-Koveron suunnittelema talo vuodelta 1949 on purettu. Nykyinen rakennus sopii mittakaavaltaan hyvin ympäröivään rakennuskantaan

Tontti 928-1. 2000-luvun kivitaloarkkitehtuuria. Rakennukset on suunnitellut Tarja Petäjä vuonna 2002. Asuinrakennus sijoittuu tontin takaosaan jyrkkään rinteeseen. Kadun varrella on isohko rakennus, joka sisältää autosuojan lisäksi varasto- ja työtilan. Talo edustaa ympäristöstään erottuvaa rakentamista, kokonsa ja rakennusten sijoitusten suhteen.

Arvoluokka 5 kuuluvat rakennukset edustavat jälleenrakennuskauden ja 1960-luvun tyyppitaloihin nähden uudempaa rakennuskantaa. Monet niistä erottuvat lähiympäristön rakennuskannasta poikkeavasti ja eivät ne täytä Kruununpuiston alueen tyyppillisiä ominaispiirteitä.

ARVOLUOKAN 1 PIHAPIIREJÄ

Tontti: 902-5. Väljä, isokoinen (1 188 m²) ja puutarhamainen tontti. Väljyys korostuu entisestään, kun tontille ei ole rakennettu talousrakennusta, vain pieni pihavarasto. Tontin väljyysprosentti eli rakennetun alan osuus on vain 8,3 %.

Tontti 901-7. Väljä ja puutarhamainen 950 m² tontti, jossa tontin takaosaa ei ole sijoitettu rakennuksia tai muita rakennelmia. Tontin väljyysprosentti on 13,1 %.

Tontti: 911-1. Väljä ja puutarhamainen 947 m² kulmatontti, joka on säilynyt väljänä, koska tontille ei ole rakennettu talousrakennusta. Talon oikealla puolella on pieni laajennus. Tontin väljyysprosentti on 16,5 %.

Tontti: 908-8. Väljä ja puutarhamainen 1 040 m² tontti, jolle ei ole rakennettu talousrakennusta. Tontin väljyysprosentti on 8,5 %.

Tontti 902-8. Väljä ja iso puutarhamainen 1 251 m² tontti, jossa on talousrakennus ja autotalli tontin takaosassa. Tonttia rajaava verkkoaita heikentää kokonaisuutta. Tontin väljyysprosentti on 11,0 %.

Tontti 919-8. Väljä ja iso puutarhamainen 1 165 m² tontti, jossa on kahden auton talli tontin takaosassa. Tontin ja Metsolanpuiston välistä rajaa ei ole rajattu. Tontin väljyysprosentti on 16,0 %.

Pihapiirin arvoluokan 1 pihvoja kuvastaa erityisesti väljyys, joka on keskimääräistä suurempi kuin muissa arvoluokissa. Puutarhamaisuus ja rakennusten sijoitus vastaavat täysin Kruununpuiston ja jälleenrakennuskauden tyyppillisen pihan piirteitä.

ARVOLUOKAN 2 PIHAPIIREJÄ

Tontti: 905-14. Kohtuullisen väljä ja puutarhamainen (1 000 m²) tontti. Tavallista kookkaampi syvärunkoinen talousrakennus heikentää hieman kokonaisuutta. Tämä esimerkki edustaa väljyyden kannalta ehdotonta rakentamisen maksimimäärää, jota voi suositella Kruununpuiston tonteille. Tontin väljyysprosentti eli rakennetun alan osuus on 19,9 %.

Tontti: 910-3. Väljä ja puutarhamainen (1 007 m²) tontti. Asuinrakennus on toteutettu poikkeavasti tontin takaosaan. Tiiliaita on tyyppillinen elementti 60-luvun tiilitalojen pihatilojen rajaajana, mutta ei Kruununpuiston alueelle tyyppille piirre. Tontin väljyysprosentti on 16,9 %.

Tontti: 901-9. Väljätkö ja puutarhamainen (950 m²) tontti. L-muotoinen asuinrakennus muodostaa suojaosan sisäpihan. Aita on hiukan liian korkea ja pystyjako on turhan tiivis, väljempi puinen pystyjaollinen säleaita suositeltavampi. Tontin väljyysprosentti on 19,8 %.

Tontti 915-14. Väljä ja suuri kokoinen (1 387 m²) tontti. L-muotoinen asuinrakennus on sijoitettu tontin takaosaan. Aita on omituisesti "ilmassa" ja sen alaosassa on verkkoa. Piha on osittain luonnontilainen. Tontin väljyysprosentti on 16,3 %.

Tontti 924-14. Väljä ja puutarhamainen (1 014 m²) tontti. Asuinrakennus (jäl.rak.kauden tyyppitalon piirteistä huolimatta talo on valmistunut 2000-luvun alussa) on rakennettu poikkeavasti vähän vinoon puiden väliin ja pääty kadun suuntaan. Se on lähes tontin kadun puoleisessa rajassa kiinni. Tontin väljyysprosentti on 12,4 %.

Tontti 927-9. 2000-luvulla tonttijaolla jaettu 782 m² kokoinen tontti. Asuinrakennus on toteutettu poikkeavasti tontin takaosaan ja autotalli korostuu tontti liittymän kohdalla. Tontti on kuitenkin väljästi rakennettu ja runsas kasvillisuus tekee siitä puutarhamaisen. Väljyysprosentti on 14,3 %.

Pihapiirin arvoluokan 2 piirteissä yleisin poikkeama on rakennuksen sijoitus tontilla. Tällöin asuinrakennus sijoittuu joko tontin takaosaan tai aivan kadun puoleiseen tontin rajaan kiinni, jolloin talon edessä ei ole kunnollista etupuutarhaa. Tyyppillisesti asuinrakennus sijoittuu Kruununpuistossa 5 metrin päähän kadun varresta ja talon pitkäjulkisivu on kadun suuntaisesti. Hoitamattomat pihat tai runsaan kovan materiaalin käyttö pihoissa laskee arvoluokkaa.

ARVOLUOKAN 3 PIHAPIIREJÄ

Tontti: 917-6. Tiiviin oloinen 1 000 m² tontti. Talon etupiha muistuttaa lähinnä liikerakennuksen edustaa. Talon etupiha ja talon sivustat ovat kokonaan asfaltoitu. Kasvillisuus on minimissään ja tontin täyttää suurikokoinen paritalo. Asuntojen pienet pihat ovat talon takana. Tontin väljyysprosentti eli rakennetun alan osuus on 27,5 %.

Tontti 907-1. Puiston reunaan sijoittuva 1 040 m² tontti, josta puuttuu puutarhamaisuus. Pitkänomainen talo ulottuu lähes tontin sivurajoille asti ja varsinainen asuinosa on vedetty sisemmälle tontin suuntaan. Etupiha on pelkkää hiekkakenttää ja takapiha hoitamattoman näköistä luonnontilaista aluetta. Tontin väljyysprosentti on 17,0 %.

Tontti: 914-1. Väljätkö isokokoinen 1 263 m² tontti. Taloa on laajennettu kahteen suuntaan isokoisilla laajennuksilla (ks. liite 23). Autotallin edustalla on laaja hiekkakenttäalue. Tontin väljyys ei hahmotu katukuvassa isojen laajennusten takia. Tontin väljyysprosentti on kuitenkin 16,6 %.

Tontti: 910-10. Keskimääräistä selvästi tiiviimpi 1 000 m² tontti. Syvärunkoinen, yksitasoinen ja L-muotoinen rakennus muodostaa pienen pihan tontin takaosaan, jossa on luonnontilainen alue. Tontin väljyysprosentti on 24,0 %.

Tontti 905-1. Korttelin reunaan sijoittuva 1 000 m² tontti, josta merkittävä osa on kovia pinnoitteita, kasvillisuus puuttuu (taustalla oleva puusto sijaitsee kevyen liikenteen väylän varrella). Yksitasoiset isokoiset rakennukset pienentävät pihan. Tontin väljyysprosentti on 20,9 %.

Tontti 901-14. Puutarhamaisten ja väljien tonttien keskellä on 950 m² tontti, jonka piha-alue kokonaisuudessaan hiekkakenttää. Alkuperäisen talon taakse rakennettu valtava yksitasoinen laajennus pienentää olennaisesti pihaa. Tontin väljyysprosentti on 21,3 %.

Arvoluokan 3 pihapiireistä puuttuu usein puutarhamaisuus. Monissa pihossa merkittävä osa on asfaltti-, betoni- tai hiekkakenttää. Kategoriassa on usein yksikerroksisia isoja asuinrakennuksia tai 11/2-kerroksisia taloja, joihin on tehty yksitasoiset isot laajennukset. Nämä rakennukset täyttävät tontin alaa niin, että ne tuntuvat ympäristöönsä nähden liian tiiviiltä.

ARVOLUOKAN 4 PIHAPIIREJÄ

Tontti: 905-8. Tiiviin oloinen 1 000 m² tontti. Iso L-muotoinen rakennus ja tiilimuri rajaavat tonttia niin, että tonttia kuvastaa kaupunkimaisuus. Isot autotallin ovet korostuvat katukuvassa. Piha-alue on kasvillisuudeltaan pelkistetyn oloinen. Tontin väljyysprosentti eli rakennetun alan osuus on 21,7 %.

Tontti 921-5. Tiiviis 1 160 m² tontti. Alkuperäisen rakennuksen lisäksi tonttia on täydennetty tontin takaosassa olevalla 1-kerroksisella paritalolla ja auto- ja varastorakennuksella. Väljyys on kadonnut ja kovat pinnat ovat pääosassa pihalla. Tontin väljyysprosentti on 32,1 %.

Tontti: 920-2. Avokallioinen 1 000 m² rinnetontti. 60-luvun lopussa rakennettu tasakattoinen iso asuinrakennus työn-tyy pitkälle tontin takaosaan. Tyylikkäästi peruskorjatun talon pihapiiri ei sisällä Kruununpuiston pihaille tyyppisiä ominaispiirteitä. Tontin väljyysprosentti on 24,1 %.

Tontti: 924-15. Keskimääräistä vähän pienempi tontti (954 m²), johon on rakennettu 90-luvulla iso asuinrakennus, joka täyttää tontin leveys ja pituussuunnassa. Kadun puolella korostuu autotalli leveine liittymineen (ks. liite 31). Tontin väljyysprosentti on 24,2 %.

Tontti 927-3. Suurikokoinen 1 433 m² tontti. Tontin taakse on täydennysrakennettu iso kaksikerroksinen asuinrakennus. Kaksi iso rakennusta ja kadun suuntaan kapeneva tontti saavat tontin näyttämään ahtaammalta kuin väljyysprosentti osoittaa. Tontilta puuttuu puutarhamaisuus vähäisen kasvillisuuden takia Alueelle tyyppilliset ominaispiirteet ovat kadonneet tontilta. Tontin väljyysprosentti on 19,7 %.

Tontti 930-2. Tiiviisti rakennettu iso 1 509 m² tontti. Tontin takaosaan on rakennettu 2010-luvulla uusi kaksikerroksinen pulpettikattoinen asuinrakennus ja tontin etuosaan autotalli- ja varastorakennus. Tontin suuresta koosta huolimatta rakennukset ovat lähellä toisiaan. Ne luovat myös tiiviiden tunnetta naapuritonttien rakennusten välillä. Tontin väljyysprosentti on 21,9 %.

Arvoluokka on 4 pihossa korostuu rakentamisen tiiveys, joka johtaa myös muiden pihapiirin ominaispiirteiden häviämiseen, mm. kaikista tonteista puuttuu etupuutarha. Monella tontilla on kyse Kruununpuiston ominaispiirteiden kannalta vääränlaisesta täydennysrakentamisesta. Arvoluokan pihapiirit muodostavat vastakohtan luokan yksi pihaille.

KRUUNUNPUISTON KAUPUNKIKUVALLISESTI TÄRKEITÄ KOHTEITA

Tuomaankatu, kortteli 913:

Tuomaankadun varsi koostuu edustavista jälleenrakennuskauden 11/2-kerroksista tyyppitaloista. Tonttien runsas kasvillisuus luo viihtyisyyttä ympäristöön.

Timonkatu ja Kruununaukio:

Timonkadun ja Kruununaukion kulmaukseen on 1950-luvulla rakennettu omakotitalo ja asuin- ja liikerakennus. Ne muodostavat kiintopisteen tultaessa Kruununpuistoon Seittemänmiehenkadun suunnasta.

Timonkatu, korttelien 915 ja 916 väli:

Timonkadun varsi muodostuu yhtenäisistä jälleenrakennuskauden 11/2-kerroksista tyyppitaloista, jotka ovat yleisilmeeltään hyvin alkuperäisiä.

Tuulikinkatu, korttelin 903-1:

Taittuvan kadun päätteellä on edustava, lähes alkuperäistä vastaava 1950-luvun tyyppitalo. Vastaavanlaisia pienenä kadun päätteitä on alueella muutama muukin.

Tapionkatu, kortteli 930-2:

Tapionkadun päätteellä on Kruununpuiston vanhinta rakennuskantaa, 11/2-kerroksinen asuintalo on rakennettu vuonna 1935.

Kruununaukio:

Kruununaukio on ainoa katusommitelma alueella. Se kuvastaa aikansa suunnitteluperiaatetta, jossa pitkiä katu- ja kadunlinjoja elävöitettiin erilaisilla katutilojen laajennuksilla. Tällaiset sommitelmat sisälsivät viheralueita, joilla ei ollut varsinaista virkistyskäyttöä. Aukio toimii Kruununpuiston alueen sisäisenä maamerkinä.

KRUUNUNPUISTON MAISEMAVAURIOITA

Tontti 905-15:

Vuonna 1990 valmistunut pienkerros, joka on pihan puolelta kolmikerroksinen. Rakennus poikkeaa oleellisella tavalla Kruununpuiston muun rakennuskannan mittasuhteista.

Tontti 921-22:

Vuonna 1973 valmistunut paritalo erottuu massiivisuudellaan ympäristöstään ja se muistuttaa lähinnä rivitaloa. Talo täyttää reilun tuhannen neliön tontin lähes kokonaan.

Tontti 902-6:

Vuonna 1967 valmistuneen rivitalon autotallirakennus vie huomion päärakennukselta. Ylileveän ajoneuvoliittymän johdosta kadun ja tontin raja hämärtyy, puutarhamaisuus ei kuvaa tämän tontin pihaa.

Tontti 925-14:

Piha on suurelta osin hiekkakenttää. Ajalle tyypillinen etupuutarha puuttuu ja ajoneuvoliittymä on ylileveä. Massiivinen talon päätyyn rakennettu laajennus korostuu.

Tontti 924-15:

Muurimainen ja polveileva tiiliäitä ei kuulu Kruununpuiston kulttuuriympäristöön. Suurikokoinen autotalli rakennus, jonka tuplaovet suoraan kadulle päin (ylileveä liittymä), vie huomion itse asuinrakennuksesta.

Tontti 927-10:

Korkea umpinainen puuaita ei myöskään kuulu Kruununpuiston kulttuuriympäristöön. Aidassa on myös silmiinpistävästi käytetty värikorosteita.

KRUUNUNPUISTON KEHITTÄMISKOhteita

Kortteli 917, Kruununaukionkadun risteys:

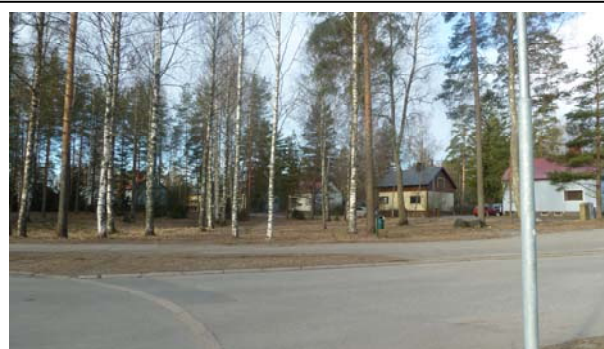
Kruununaukion-, Pikosuon- ja Metsämiehenkadun risteysalue on leveä ja jäsentymätön. Metsämiehenkatu liittyy vinosti Kruununaukionkatuun ja leventää osaltaan risteystä. Se on kaupunkikuvallisesti kiinnostava risteysalue. Risteysalue olisi mahdollista tehdä pienimuotoisemmaksi ja selkeyttää katujen liittymäkohtia.

Tapion- ja Mielikinkatu:

Tapion- ja Mielikinkadun välissä on pieni hoitamaton puustoinen saareke, jota olisi tarve harventaa tai muuttaa sen luonne kokonaan hoidetuksi viheralueeksi. Katualue tarpeettoman leveä ja sen reunat muodostuu epämääräisistä hiekka-alueista.

Metsolanpuisto:

Metsolanpuisto on Kruununpuiston isoin viheralue. Sitä kuvastaa hoitamattomuus. Kuvan huonokuntoinen hiekkakenttä on vailla aktiviteettejä. Vanha ruosteinen keinun runko kuvastaa puiston päämäärätöntä nykytilaa.

Puistoalue, Tuulikinkatu:

Puistoalue on puustoltaan harvako ja pienuutensa vuoksi sillä ei ole käyttöä virkistysalueena. Alueelle voisi sijoittaa esimerkiksi pienen pallokentän. Tällaisena se tuntuu tarpeettomalta.

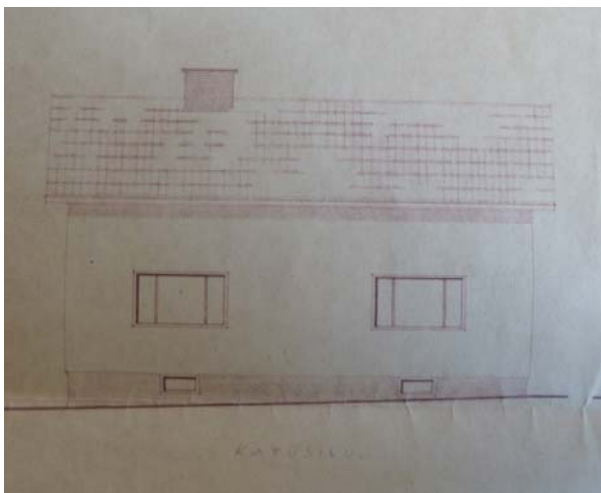
Tontti 916-25:

Rakentamaton puustoinen tontti rajautuu Kruununaukioon. Tontille tulisi rakentaa harjakattoinen kaksikerroksinen asuintalo, joka täydentäisi olemassa olevaa kaksikerroksista rakennuskantaa.

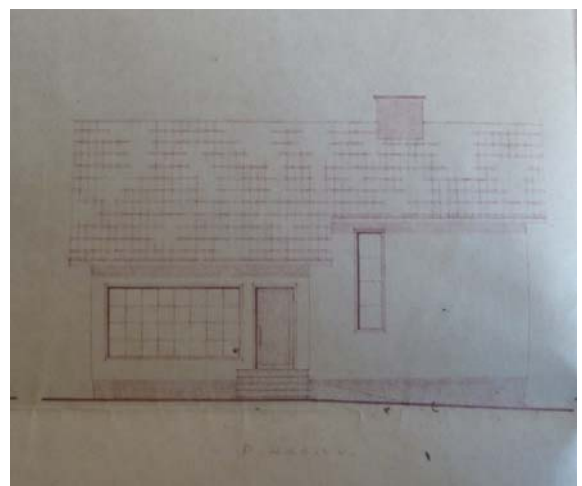
Martinkatu Kruununpuiston itäosassa:

Leveähkö Martinkatu korostuu, koska tonttien rajat ovat epämääräisiä ja hoitamattomia sekä rajaamattomia alueita. Kadun varren voisi tältä osin myös määrittellä maisemavaurioksi.

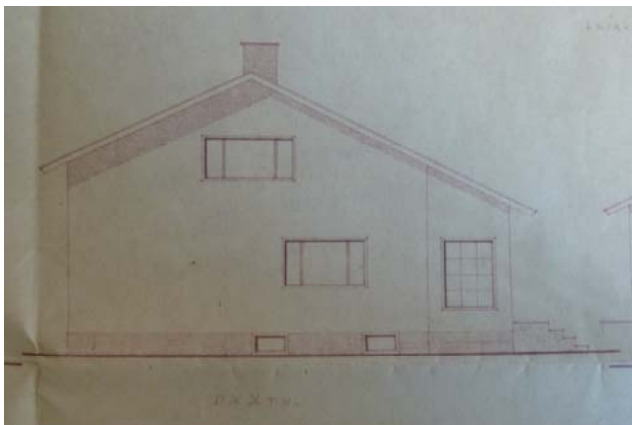
ESIMERKKI REINO HELININ SUUNNITTELEMASTA TALOSTA: TONTILLE 905-3

Julkisivu kadun suuntaan.

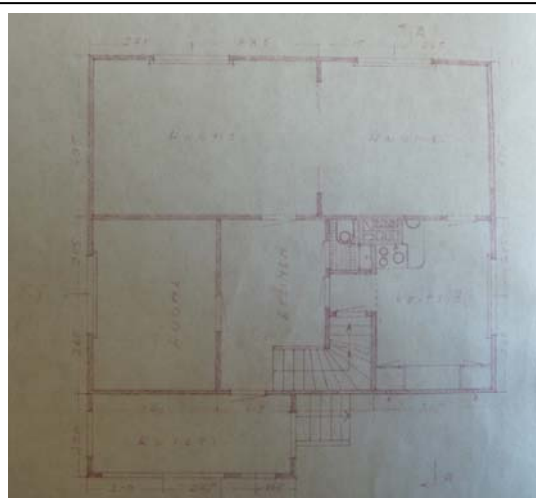
Julkisivu pihan suuntaan.

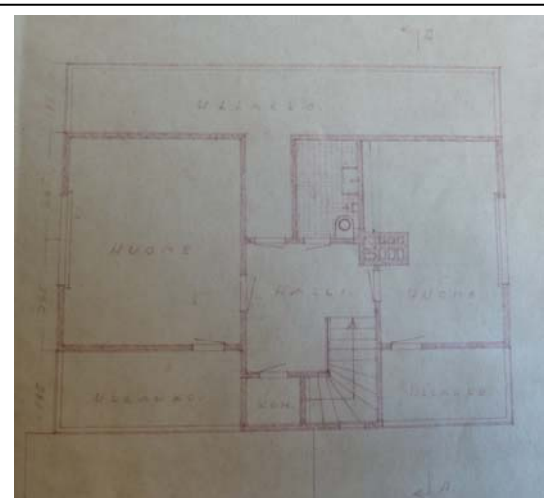
Talon päätyjulkisivu.

Omakotitalo keväällä 2014.

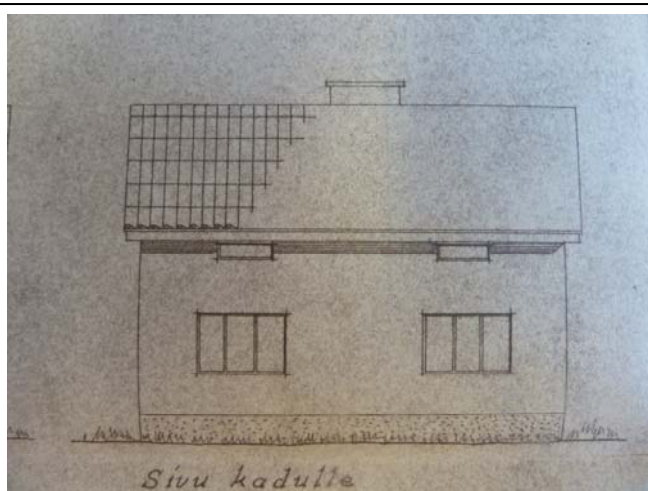
1.kerroksen pohjapiirustus.

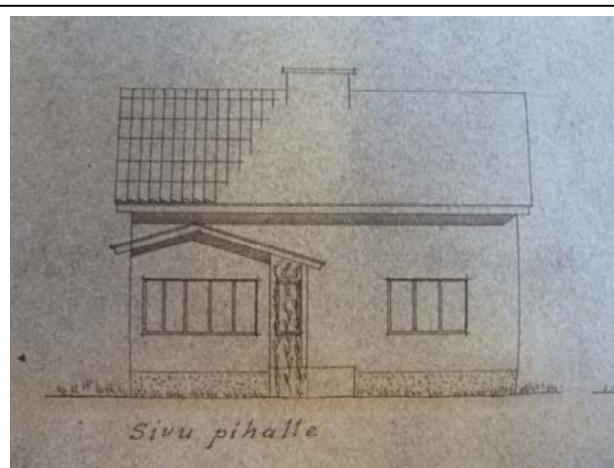
Ullakkokerroksen pohjapiirustus.

Rakennusmestari Reino Helin on suunnitellut talon tontille 905-3 vuonna 1951 ja se on valmistunut (loputarkastettu) vuonna 1960. Asuinrakennus on kokonaisuutena suhteellisen alkuperäisen oloinen, esim. ikkunoiden aukoituksia ei ole muutettu eikä taloa ole laajennettu ulospäin näkyvillä elementeillä. Talossa on uusittu katto, julkisivut ja ikkunat. Arvoluokka on 1.

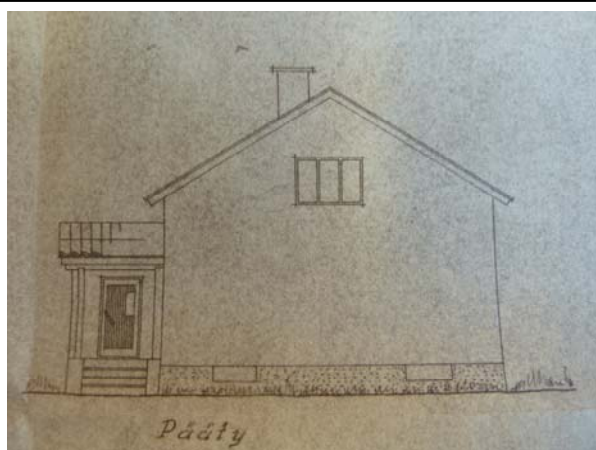
ESIMERKKI SELIM HOLMARIN SUUNNITTELEMASTA TALOSTA: TONTILLE 919-4

Julkisivu kadun suuntaan.

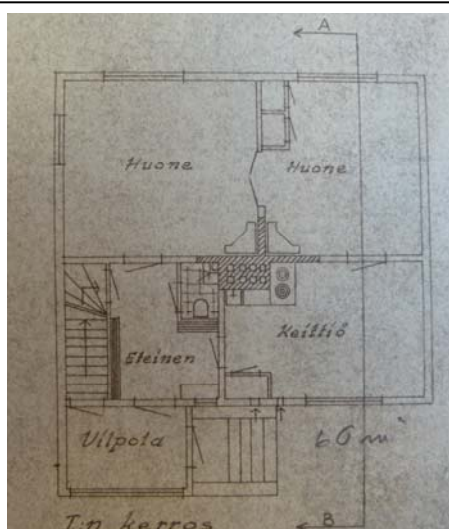
Julkisivu pihan suuntaan.

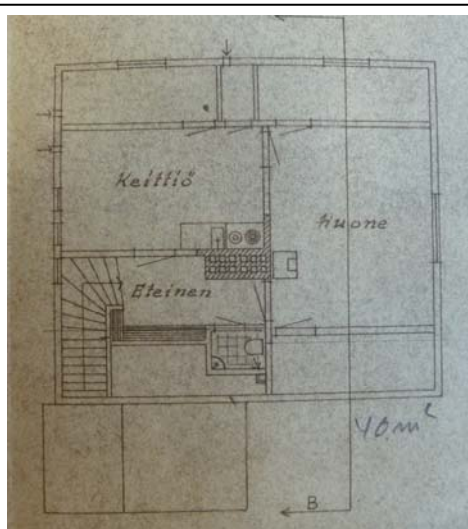
Talon päätyjulkisivu.

Omakotitalo keväällä 2014.

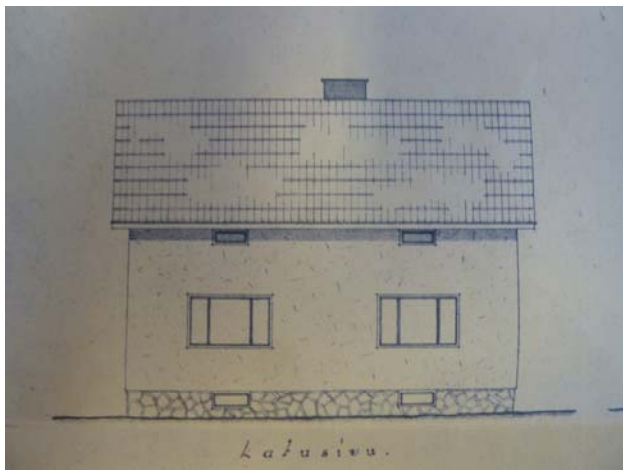
1. kerroksen pohjapiirustus.

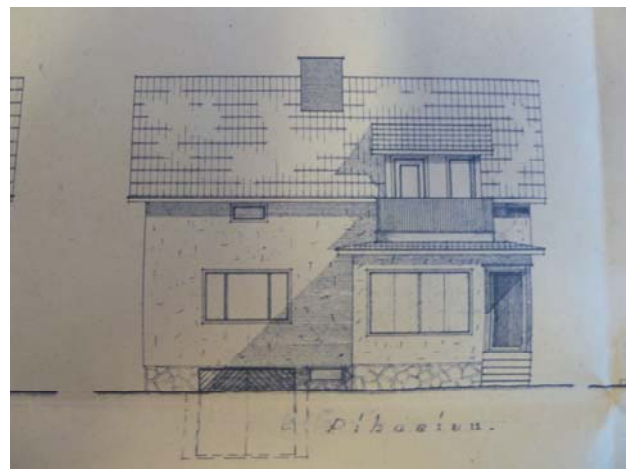
Ullakkokerroksen pohjapiirustus.

Rakennusmestari Selim Holmari on suunnitellut talon tontille 919-4 vuonna 1948 ja se on valmistunut (loputarkastettu) vuonna 1952. Asuinrakennus on säilyttänyt alkuperäisen ilmeensä hyvin, laajasta peruskorjauksesta huolimatta, mm. ikkunat edelleen kolmijakoiset. Talossa on uusittu salaojitus, viemäröinnit, katto, julkisivut ja ikkunat yms. Arvoluokka on 1.

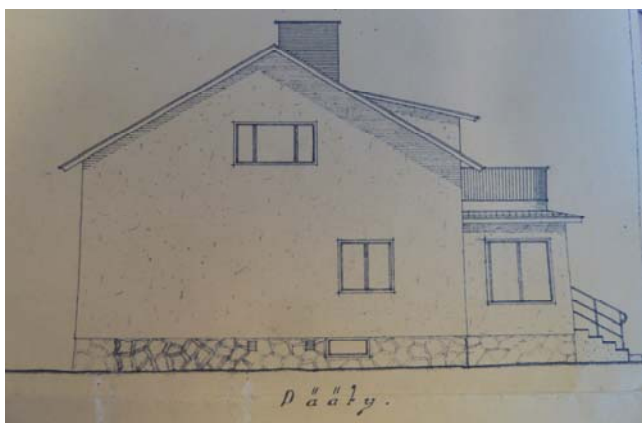
ESIMERKKI AARNE NURMEN SUUNNITTELEMASTA TALOSTA: TONTILLE 908-16

Julkisivu kadun suuntaan.

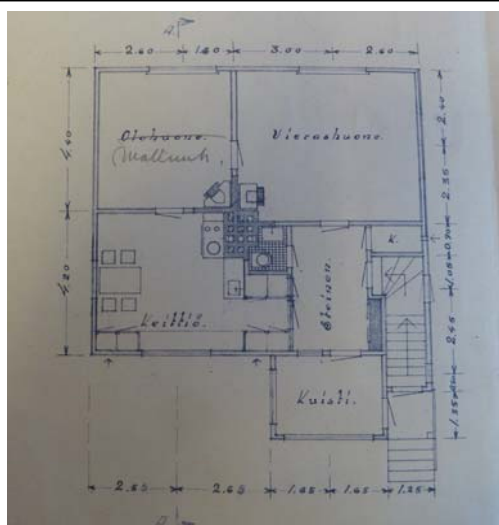
Julkisivu pihan suuntaan.

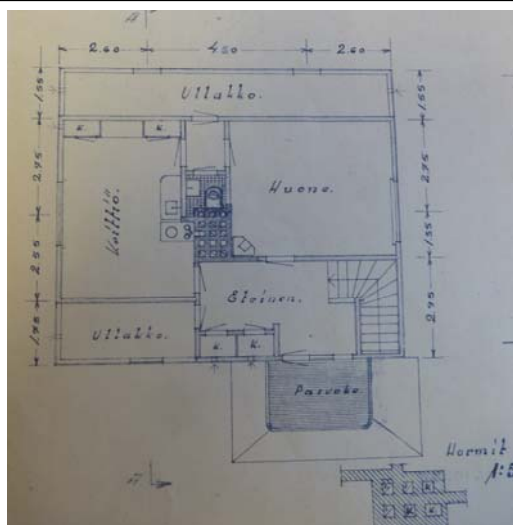
Talon päätyjulkisivu.

Omakotitalo keväällä 2014.

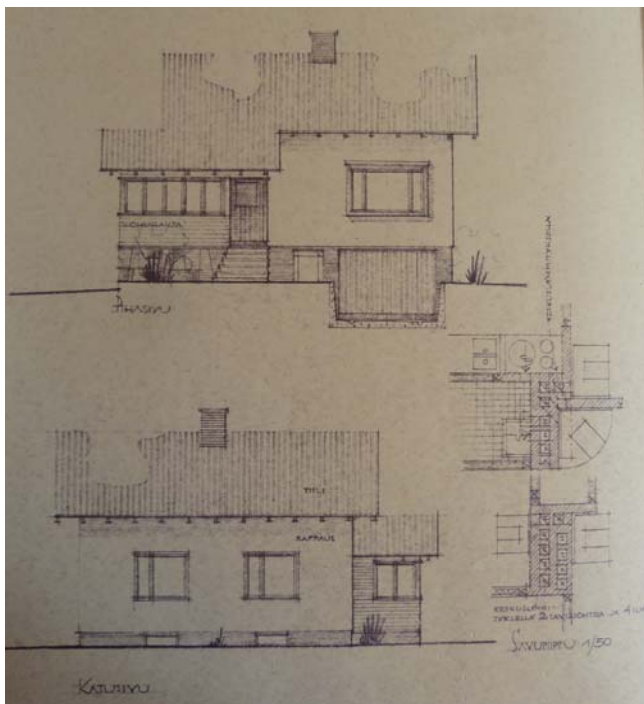
1.kerroksen pohjapiirustus.

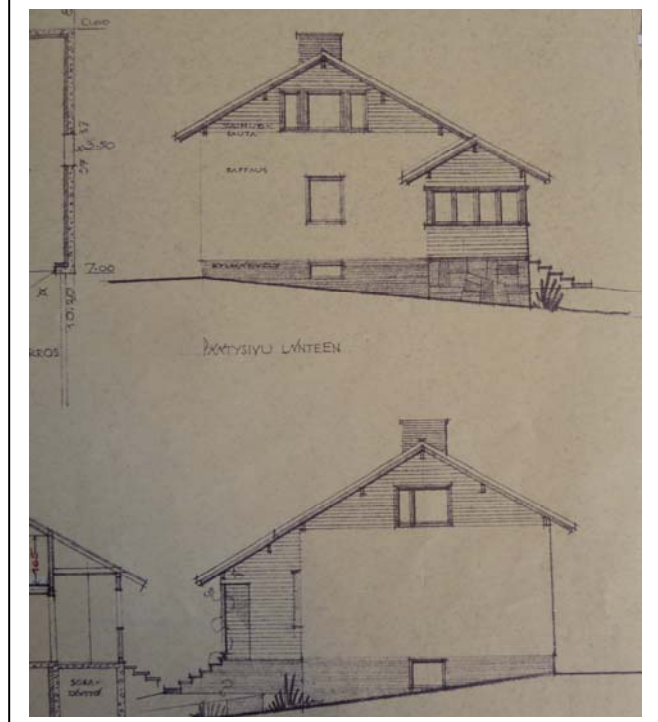
Ullakkokerroksen pohjapiirustus.

Rakennusmestari Aarne Nurmi on suunnitellut talon tontille 908-16 vuonna 1952 ja se on valmistunut (loputarkastettu) vuonna 1959. Asuinrakennus on säilynyt perushahmoltaan suhteellisen hyvin, mm. kuisti ja siihen liittyvä parveke. Talossa on uusittu mm. katto, julkisivut ja ikkunat (koristeristikoita), joita on lisätty talon molempiin päätyihin. Arvoluokka on 2.

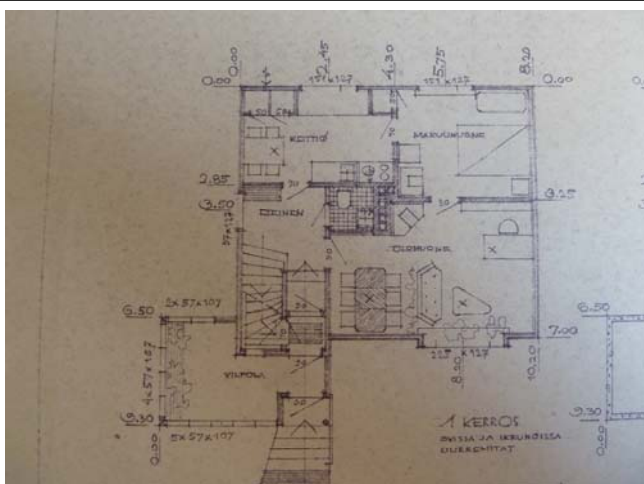
ESIMERKKI ARVI ROSTILAN SUUNNITTELEMASTA TALOSTA: TONTILLE 925-14

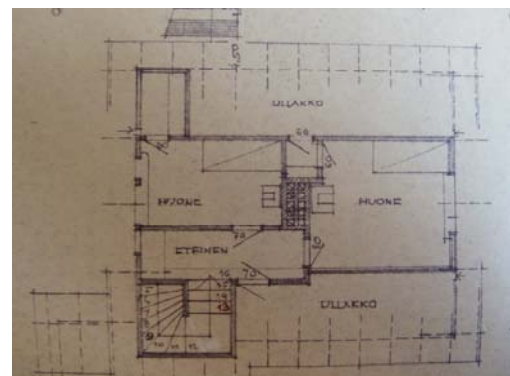
Julkisivu kadun ja pihan suuntaan. Kuvassa näkyy myös talon hormisuunnitelmat. Viereisessä kuvassa on päätyjulkisivut.

Omakotitalo keväällä 2014.

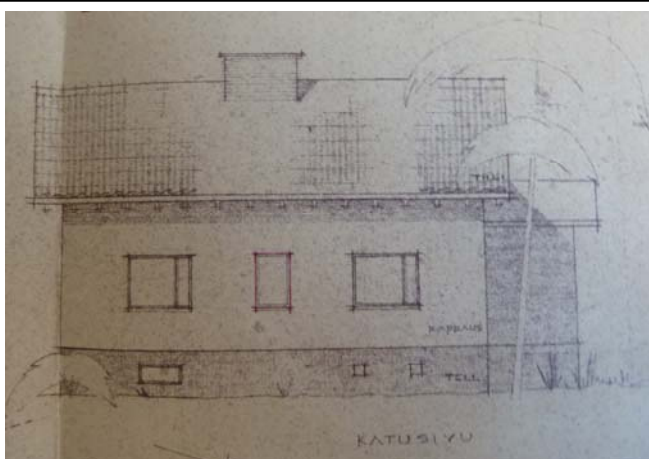
1.kerroksen pohjapiirustus. Harvemmin Kruununpuiston suunnittelijat kalustivat pohjapiirustuksia. Tässä tapauksessa Rostila on kuitenkin kalustanut ko. piirustukset.

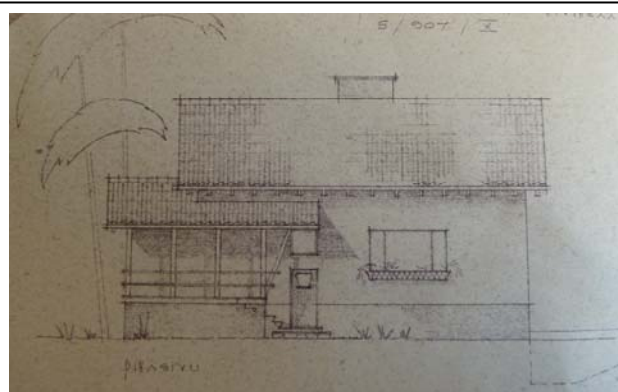
Ullakkokerroksen pohjapiirustus.

Rakennusmestari Arvi Rostila on suunnitellut talon tontille 908-16 vuonna 1954 ja se on valmistunut (loputarkastettu) vuonna 1958. Asuinrakennuksen tyyli on säilynyt osittain alkuperäisen kaltaisena: toisella puolella taloa. Talossa on uusittu mm. katto, julkisivut, ovet ja ikkunat. Talon toiselle sivulle on toteutettu suurehko laajennus, joka ulottuu pitkälle pihan suuntaan. Laajennus vie huomion päärakennuksesta, kun taloa katsotaan keskustan suunnasta (vrt. liite 31). Tästä syystä arvoluokka on vain 3.

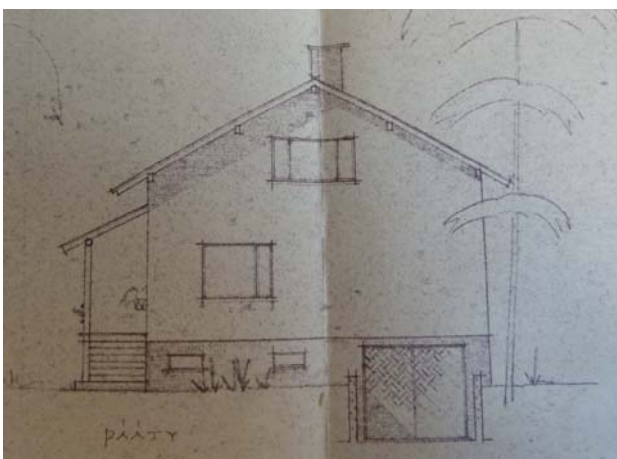
ESIMERKKI HEIKKI SIIKOSEN SUUNNITTELEMASTA TALOSTA: TONTILLE 907-5

Julkisivu kadun suuntaan.

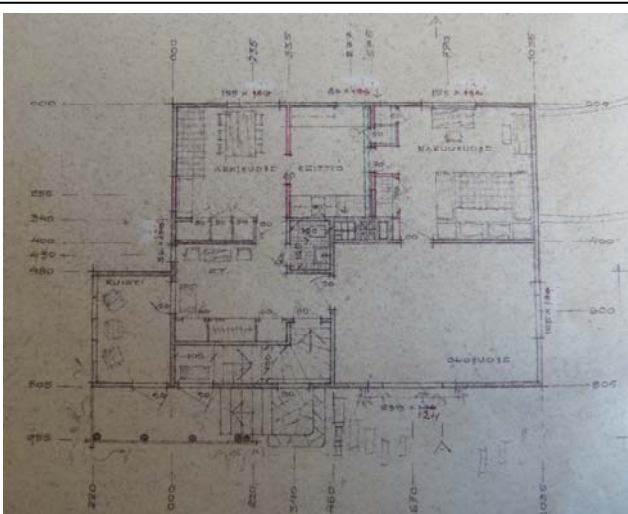
Julkisivu pihan suuntaan.

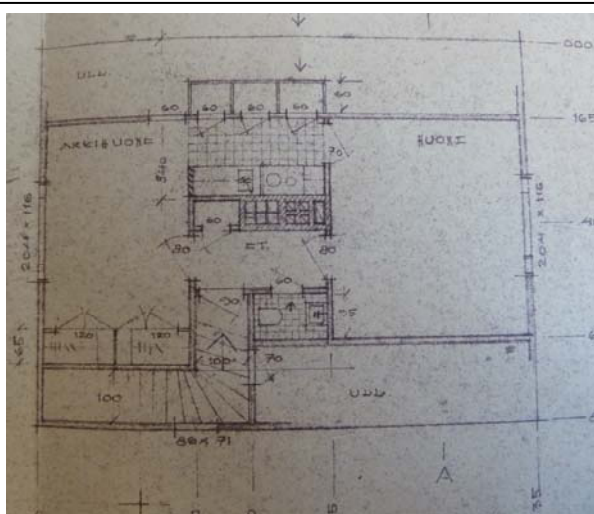
Talon päätyjulkisivu.

Omakotitalo keväällä 2014.

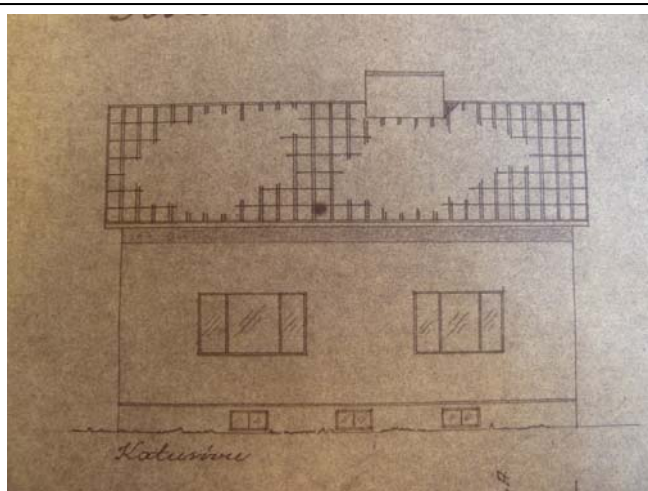
1.kerroksen pohjapiirustus.

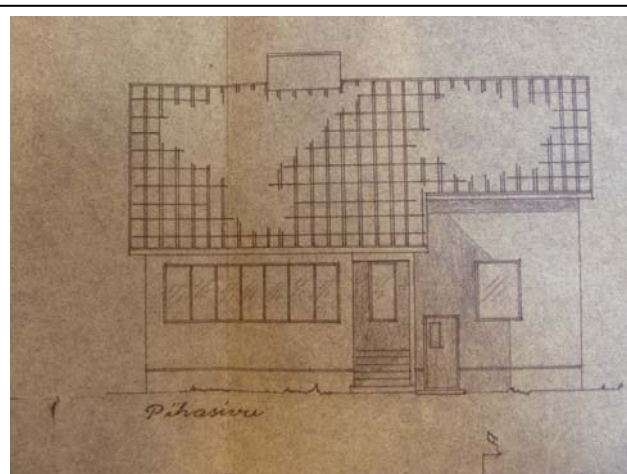
Ullakkokerroksen pohjapiirustus.

Rakennusmestari Heikki Siikonen on suunnitellut talon tontille 919-4 vuonna 1954 ja se on valmistunut (lopputarkastettu) vuonna 1960. Asuinrakennus on edelleen ulkoasultaan hyvin alkuperäisen oloinen: ikkuna-aukotukset alkuperäiset kuten kellariin johtava ajoluiska. Talossa on uusittu mm. katto, julkisivut ja ikkunat. Arvoluokka on 1.

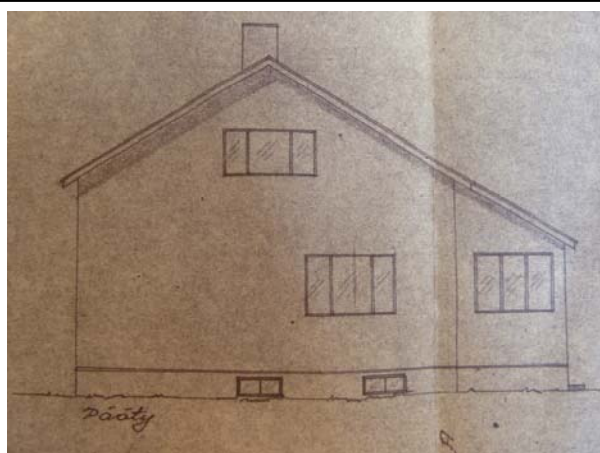
ESIMERKKI J.H. YLI-KOVERON SUUNNITTELEMASTA TALOSTA: TONTILLE 924-1

Julkisivu kadun suuntaan.

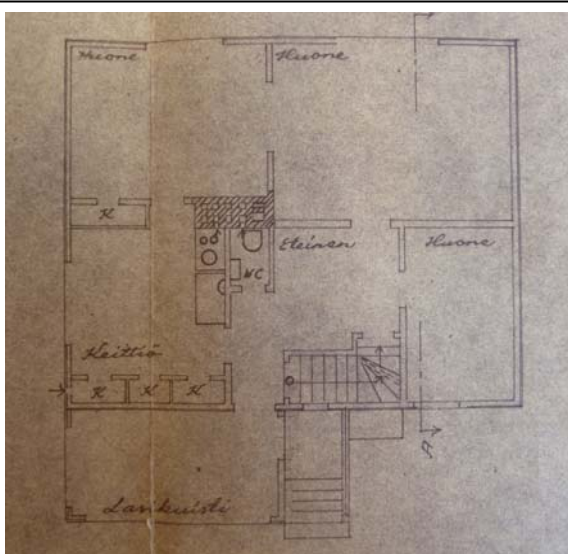
Julkisivu pihan suuntaan.

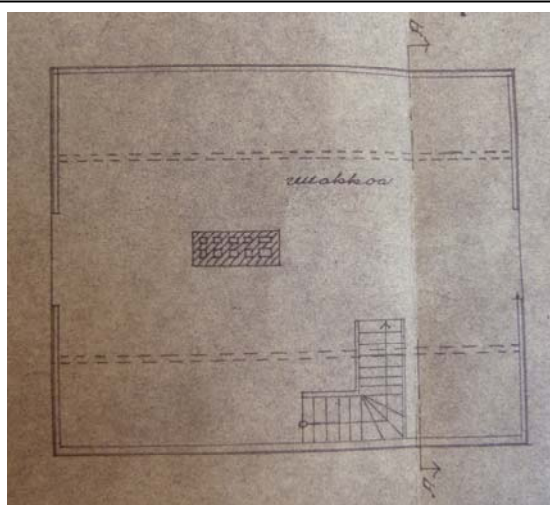
Talon päätyjulkisivu.

Omakotitalo keväällä 2014.

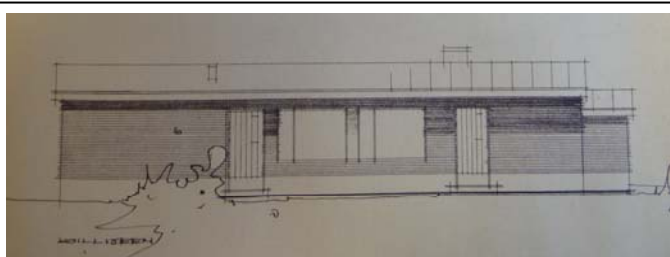
1.kerroksen pohjapiirustus.

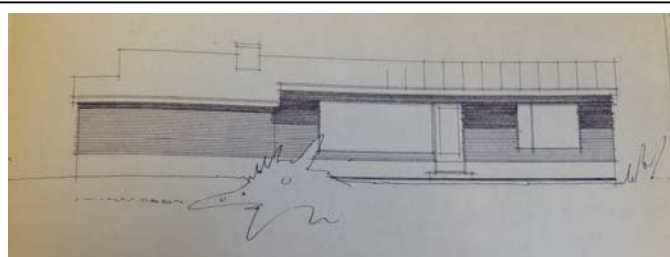
Ullakkokerroksen pohjapiirustus. Ullakko on toiminut alun perin vain käyttöullakkona.

Rakennusmestari J. H. Yli-Kovero on suunnitellut talon tontille 924-1 vuonna 1950 ja se on valmistunut (loputarkastettu) vuonna 1951. Asuinrakennus on kokonaisuutena lähes alkuperäisen näköinen, esim. ikkunoiden aukoituksia ei ole muutettu eikä taloa ole laajennettu. Talossa on uusittu katto, julkisivut ja osa ikkunoista (kolmejakoisista ikkunoista kaksijakoisiksi). Arvoluokka on 1.

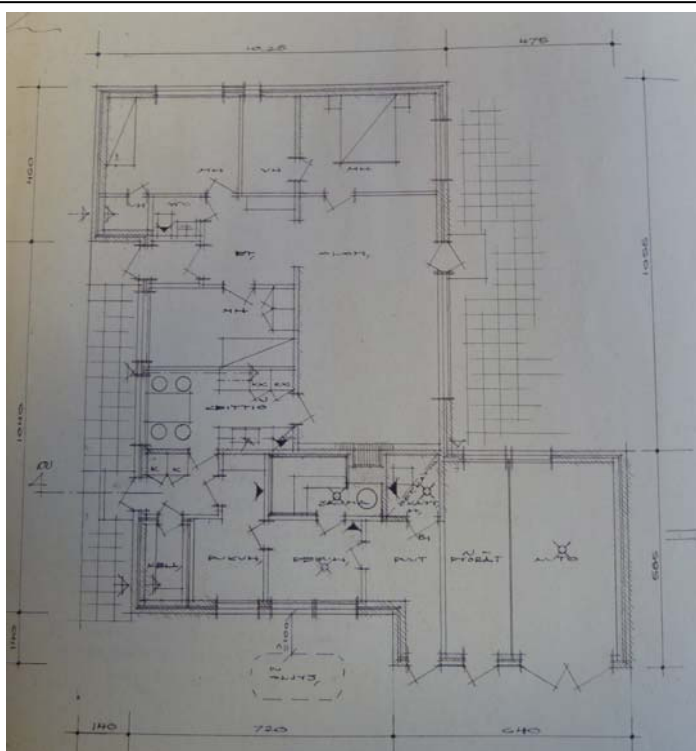
ESIMERKKI SEPPO HEIKKISEN SUUNNITTELEMASTA TALOSTA: TONTILLE 908-2

Julkisivu pihan suuntaan (koillinen).

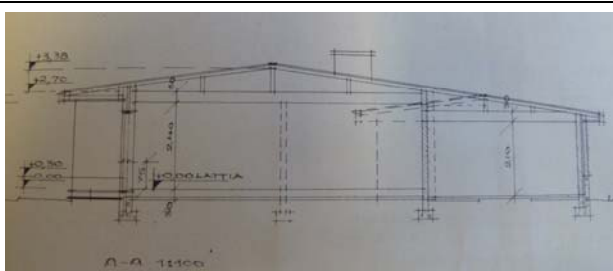
Julkisivu pihan suuntaan (lounas).

Pohjapiirustus.

Julkisivu kadun suuntaan.

Leikkauspiirustus.

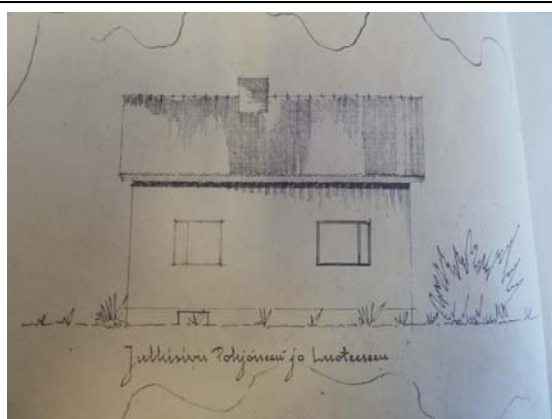
Omakotitalo kuvattuna lounaasta keväällä 2014.

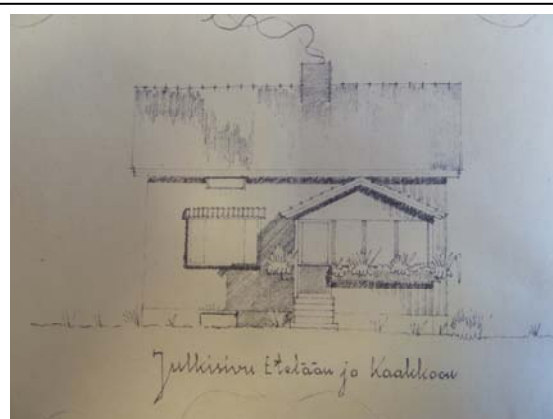
Omakotitalo kuvattuna luoteesta keväällä 2014.

Rakennusmestari Seppo Heikkinen on suunnitellut loivakattoisen ja yksikerroksisen tyyppitalon tontille 908-2 vuonna 1966 ja se on valmistunut (loputarkastettu) vuonna 1968. Asuinrakennus on lähellä alkuperäistä ulkoasua: muoto, materiaalit ja värit. Vain talon ikkunat on uusittu. Arvoluokka on 1.

ESIMERKKI VR:N RAUTATIELÄISTEN OMAKOTI-TYYPPITALOSTA: TONTILLE 913-6

Julkisivu kadun suuntaan.

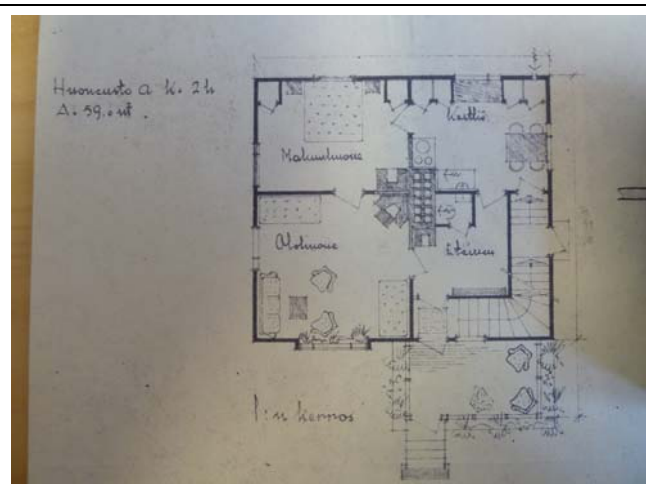
Julkisivu pihan suuntaan.

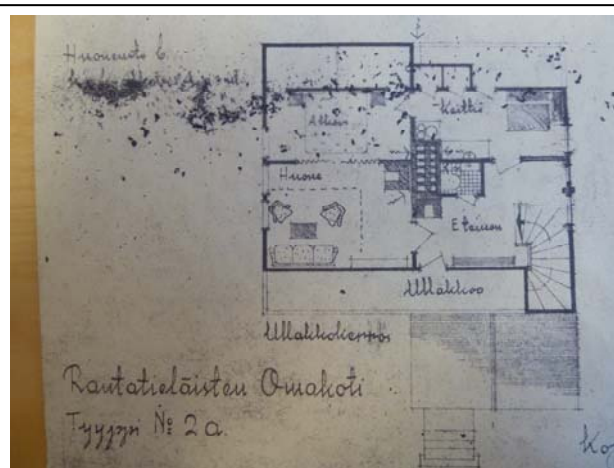
Talon päätyjulkisivu.

Omakotitalo keväällä 2014. Talon kuistia on vähän muutettu peruskorjauksen yhteydessä. Lisäksi talon katto, ovet, ikkunat ja julkisivuverho on uusittu. Arvoluokka on 1.

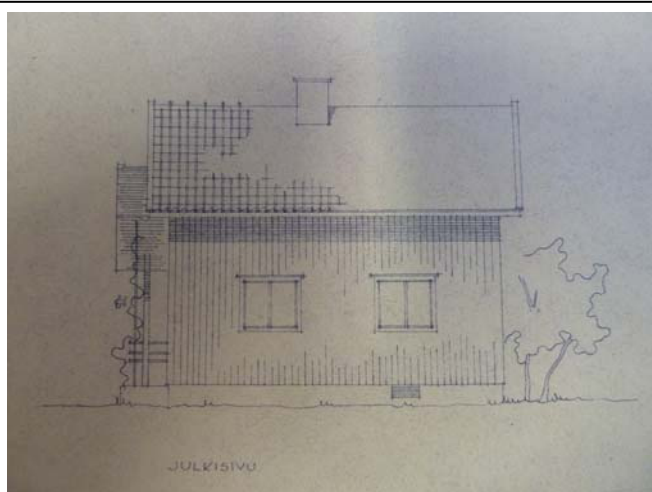
1.kerroksen pohjapiirustus.

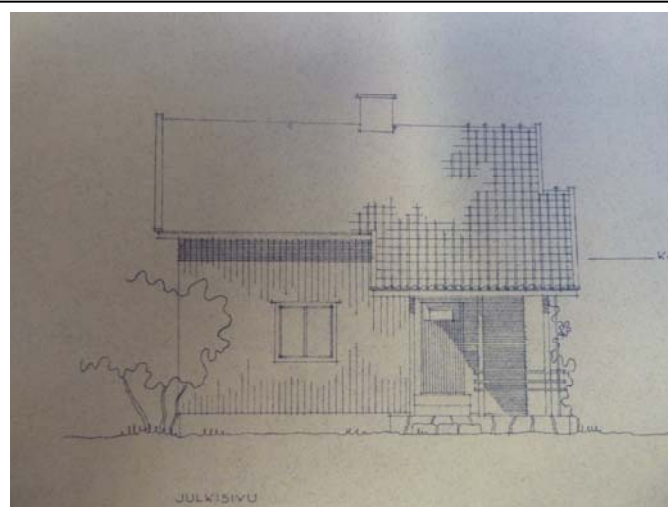
Ullakkokerroksen pohjapiirustus.

VR:n rautatieläisten omakoti-tyyppitalon piirustuksissa oli vaihtoehtoisia pohjaratkaisuja, 1 ja 2 ja 2a. Yllä oleva esimerkki piirustus on vaihtoehto 2a. Pohjapiirustukset ovat kalustettuja, mutta mitoitusta niissä ei ole esitetty. Samaa piirustustyyppiä on käytetty 8 Kruununpuiston tontilla.

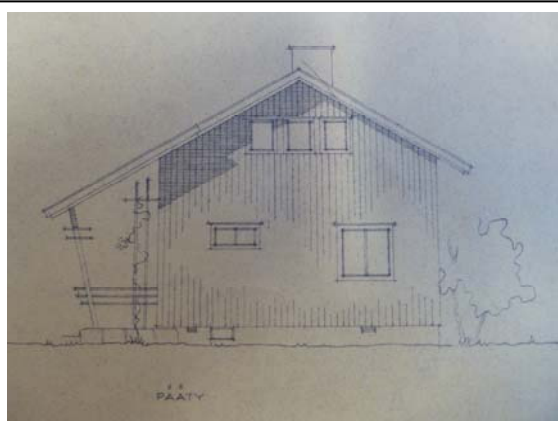
ESIMERKKI MAATALOUSSEUROJEN KESKUSLIITON ASUTUSVALIOKUNNAN TYYPPI-TALOSTA (ASUTUSVALIOKUNTA): TONTILLE 913-4

Julkisivu kadun suuntaan (koillinen).

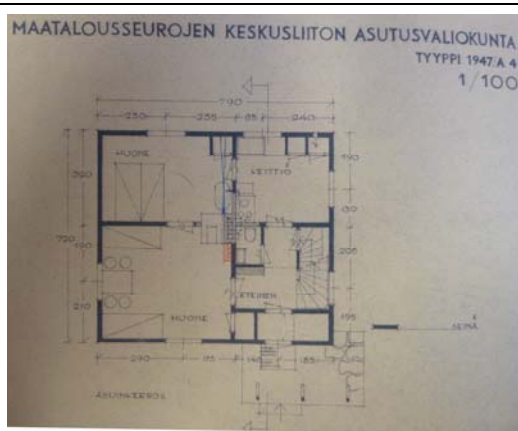
Julkisivu pihan suuntaan (lounas).

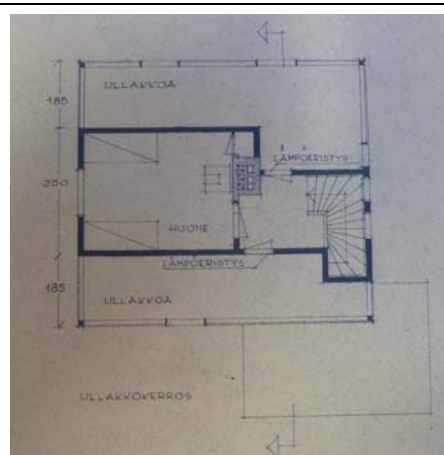
Talon päätyjulkisivu.

Omakotitalo keväällä 2014. Talon julkisivumateriaali on vaihtunut aikanaan puusta Mineriiitti-levyihin. Katto ja ikkunat on uusittu. Avokuisti on muutettu lämpimäksi tilaksi. Arvoluokka on 1.

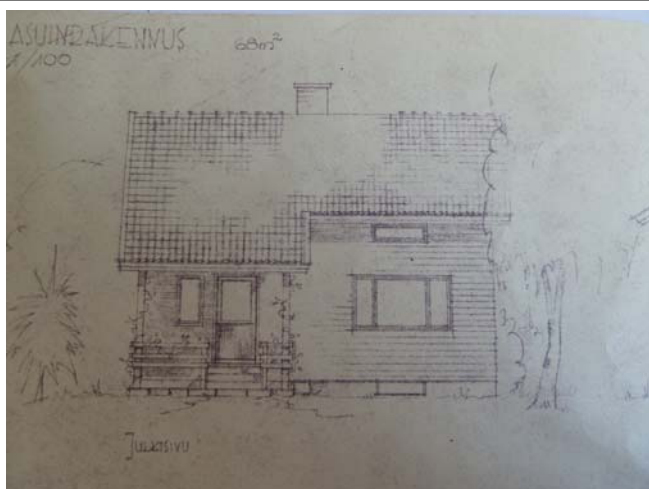
Omakotitalo keväällä 2014.

Leikkauspiirustus.

Maatalousseurojen keskusliiton asutusvaliokunnan piirustuksia on käytetty Kruununpuistossa 28 tontilla. Käytetyimmät tyyppi- ja leikkauspiirustukset olivat: tyyppi A2 1947 ja tyyppi A3 1947, joita molempia käytettiin viidellä tontilla. Maatalousseurojen keskusliiton asutusvaliokunnan tyyppi- ja leikkauspiirustuksista on käytetty Kruununpuistossa 13 erilaista versiota.

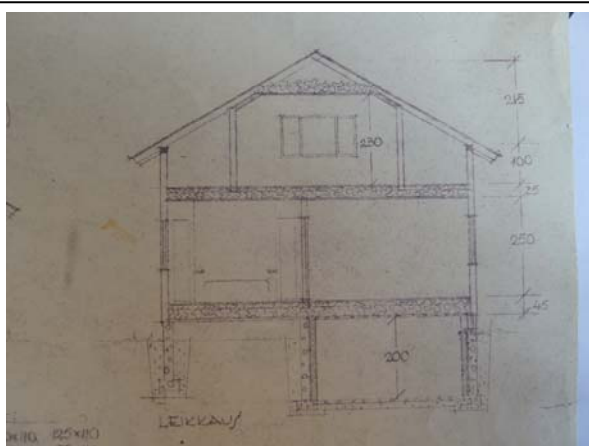
ESIMERKKI UUDENMAAN LÄÄNIN MAANVILJELYSSEUROJEN ASUTUSTOIMIKUNNAN
 TYYPPITALOSTA : TONTILLE 912-10

Julkisivu kadun suuntaan (koillinen).

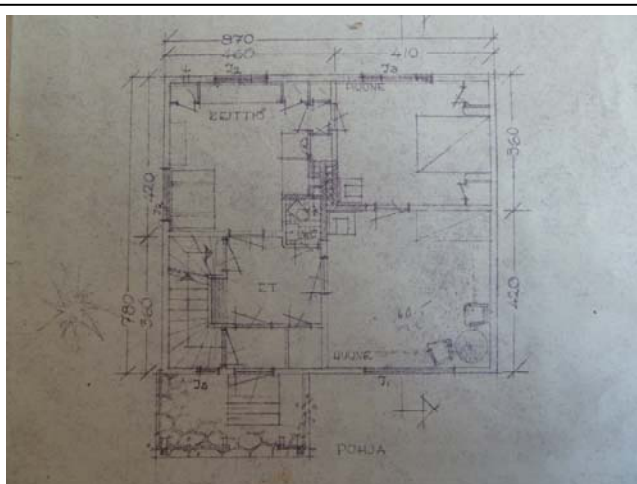
Julkisivu pihan suuntaan (lounas).

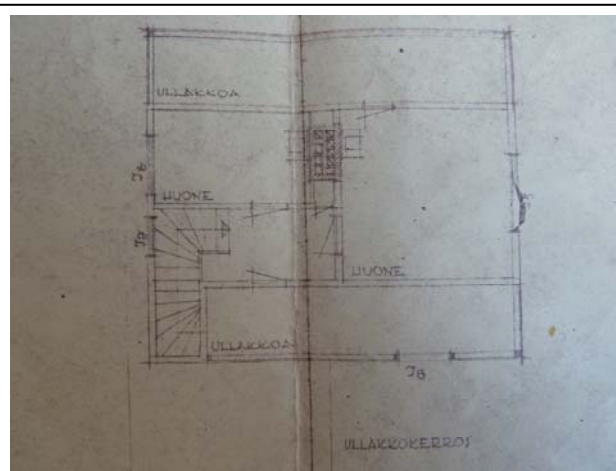
Talon leikkauspiirustus.

Omakotitalo keväällä 2014. Talon ulkoinen ilme vastaa rakentamisaikakauttaan. Taloon on tehty tyyppilliset muutokset: ikkunat, katto ja julkisivut uusittu. Arvoluokka on 1.

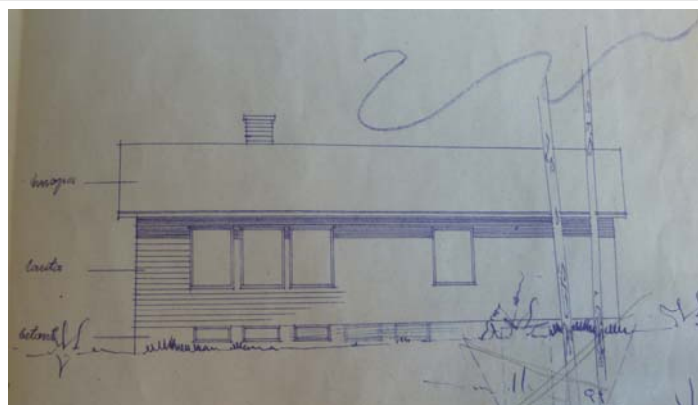
1. kerroksen pohjapiirustus

Ullakkokerroksen pohjapiirustus.

Uudenmaan läänin maanviljelysseurojen asutustoimikunnan tyyppi- ja leikkauspiirustuksia on Kruununpuistossa käytetty 6 tontilla. Piirustukset on laadittu 1940-luvulla. Talon poikkileikkauskuva on osa pääpiirustusta ja se kuuluu siten kaikkiin tyyppitalopiirustuksiin.

ESIMERKKI PUUTALO OY:N SUUNNITTELEMASTA TALOSTA: TONTILLE 906-4

Asuinrakennus edustaa Puutalo Oy:n tyyppiä 2031-1. Julkisivu kadun suuntaan.

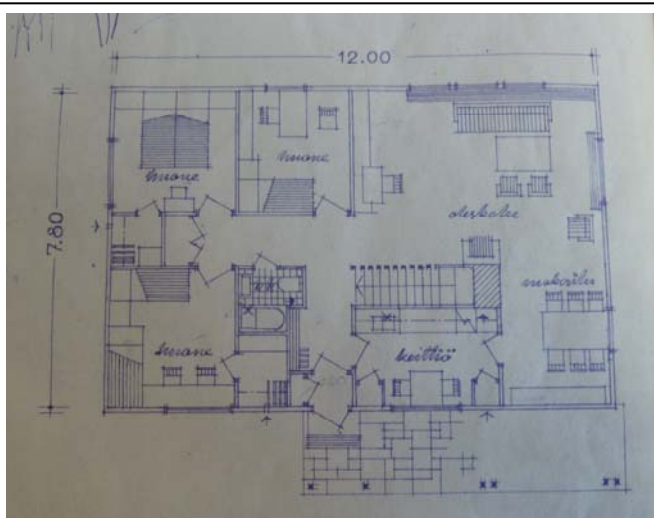
Julkisivu pihan suuntaan.

Talon päätyjulkisivu.

Omakotitalo keväällä 2014. Rakennus on peruskorjattu kauttaaltaan, mutta vastaa edelleen peruspiirteitään alkuperäistä asuinrakennusta. Arvoluokka on 1.

1.kerroksen pohjapiirustus.

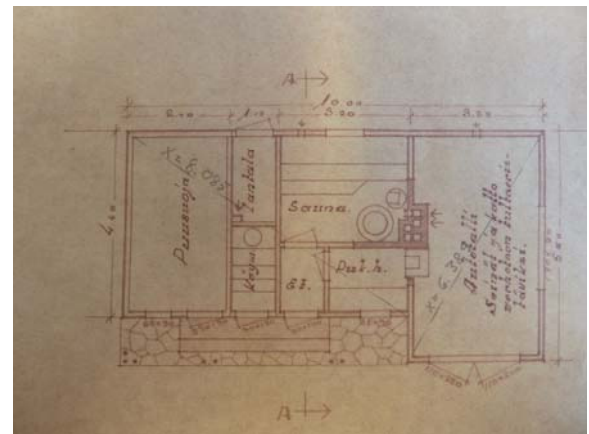
Tontilla 917-17 on 11/2-kerroksinen Puutalo Oy:n tyyppitalo: Syväaho, v. 1947. Sisäänkäynnin alkuperäinen avo-kuisti on muutettu lämpimäksi tilaksi. Arvoluokka on 1.

Puutalo Oy:n tyyppiirustuksia on käytetty Kruununpuiston tonteilla vähänlaisesti, vain 4 kappaletta. Niistä yksikerroksisia on ollut kolme ja vain yksi on ollut 11/2-kerroksisia. Puutalo Oy:n tyyppiirustuksia on käytetty Hyvinkäällä laajemmassa mittakaavassa Vieremän pientaloalueella, joka rakentui 1950-luvun puolivälin jälkeen.

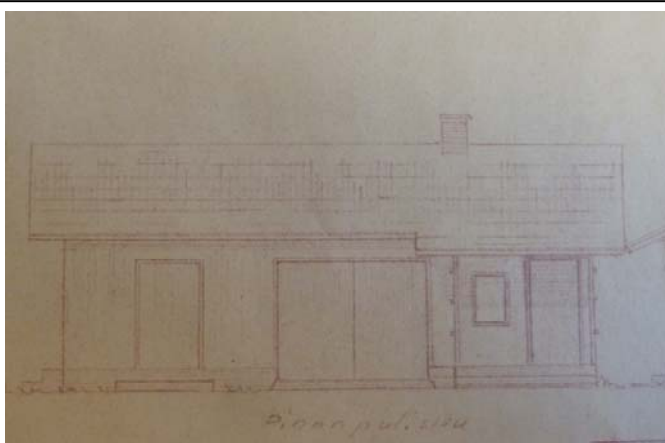
ESIMERKKEJÄ TALOUSRAKENNUKSISTA

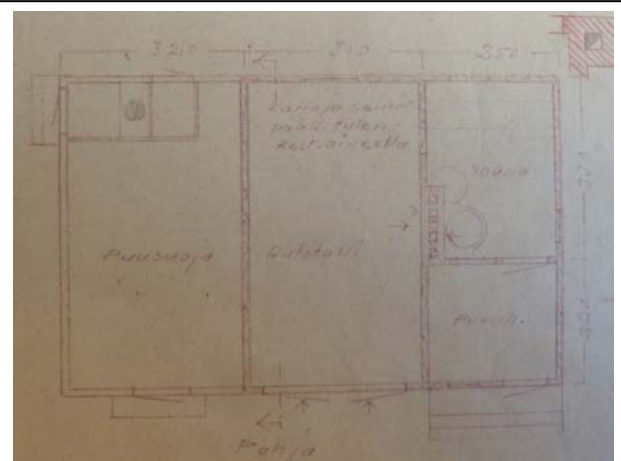
Taloussrakennuksen on suunnitellut Reino Helin vuonna 1948 tontille 908-16. Rakennusta on muutettu laajasti peruskorjauksen yhteydessä.

Taloussrakennuksen pohjapiirustus (908-16). Päärakennuksen on suunnitellut A. Nurmi. Kruununpuistossa monien taloussrakennusten piirustusten laatija oli eri kuin asuinrakennuksen suunnittelija.

Taloussrakennuksen julkisivu tontille 925-11. Taloussrakennuksen on suunnitellut R. Helin vuonna 1953.

Taloussrakennuksen pohjapiirustus, tontti 925-11.

Tontille 921-18 olevan taloussrakennus on suunnitellut Kalle Eloranta vuonna 1951. Ikkunoita lukuun ottamatta rakennuksessa näkyy alkuperäisyys. Kuva on keväältä 2014.

Tontti 925-11. Taloussrakennus keväällä 2014. Rakennus on edelleen hyvin alkuperäisen näköinen peruskorjauksesta huolimatta. Autosuoja on poikkeavasti talon keskellä

Varsin moniin taloussrakennuksiin rakennettiin jo 1940-luvulla autotalli. Autosuoja sijoittui usein taloussrakennuksen toiseen reunaan, harvemmin se oli rakennuksen keskellä. Taloussrakennuksia on muutettu paljon peruskorjauksen yhteydessä tai niitä on purettu johtuen muuttuneista tarpeista. Yleisin tarve on ollut rakentaa vanhan tilalle nykyaikainen autotalli varastotiloineen, joka on pääsääntöisesti tyyliltään ja muodoltaan täysin erilainen alkuperäiseen verrattuna.

INVENTOINTILOMAKE 1:

RAKENNUSKANNAN LÄHTÖKOHTIA JA PERUSTIETOJA (ESIMERKKISIVU 16/21)

16/21

KRUUNUNPUISTON PIENTALOALUEEN RAKENNUSKANTA

KOHDE:	tonnin pinta-ala, m ²	käyttöaik. vuosi	nykyinen rakennuskanta	kerrosaluku:	raken. oikeus, m ²	tonntti tehokkuus	alkup. valm.v. lupa myöntö	kerrosala m ²	alkup. kerrosala m ²	asuinrakennuksen laajen. vuosi	kerrosala m ²	muut rakennukset at/varasto tyyppi	rak.oli. jäljellä m ²	huoneis- tojen lukum.	alluperäinen huoneisto- tyyppi	huoneiston laajennus/ muutokset	huoneisto- tyyppi	huoneis- tojen lukum.	alluperäinen huoneisto- tyyppi	huoneiston laajennus/ muutokset	julkisivu- mat. asuin- tai muu / tal.rak. muutokset	julkisivu- mat. asuin- tai muu / tal.rak. muutokset	oaa	pt	rt	kt	rakennustyyppi ³	
920-4	995	o	omakotit.	1	1,5	199	0,2	1954	130	86	1998	7	62	1	4h + k (80 m ²)	puu	1	1	4h + k (80 m ²)	puu			1					
920-5	995	o	omakotit.	1	1,5	199	0,2	2002	144	82	2002	tal.rak (1963)	47	1	4h + k (186 m ²)	puu / puu	1	1	4h + k (186 m ²)	puu / puu	uusitalo vanhaa m ² puu / puu asuinrak. purkaminen, kaalien, vähän isompi täysidei. perustorjot v. 2000 (tulpaile vauroit).		1					
920-6	1000	o	omakotit.	1	1,5	200	0,2	1950	104	112	2002	autotalli (2002)	50	1	6h + k (172 m ²)	puu / puu	1	1	6h + k (172 m ²)	puu / puu	ro ylitys 36 m ²		1					
920-7	1000	o	omakotit.	1	1,5	200	0,2	1950	85	11	2006	tal.rak (1956)	34	1	4h + k (86 m ²)	puu / puu	1	1	4h + k (86 m ²)	puu / puu	limm.enistys 1987 et + ph uusi, v. -06 vesi ja viemäri, 10-12 katto 2010.		1					
920-8	1000	o	omakotit.	1	1,5	200	0,2	1952	142	33	1980	tal.rak (1956)	43	1	5h + k (112 m ²)	puu / puu	1	1	5h + k (112 m ²)	puu / puu			1					
921-1	1403	ALK 1975	kerrostalo	2	2	421	0,3	1963	231	80	1998	2 x varasto v. 1998	11	0	1-3h + k (43-93 m ²)	puu	5	5	1-3h + k (43-93 m ²)	puu	puualla lauppa-> st., -93	ro ylitys 1 m ² alunp. 2 as ja kauppa	1					
921-2	1159	AR 1975	rivitalo	2	2	348	0,3	1991	300	0	1965	tal.rak (1991)	48	0	3h + k (86 m ²)	tiili / puu	3	3	3h + k (86 m ²)	tiili / puu			1					
921-3	1160	AR 1975	rivitalo	2	2	348	0,3	1985	424	0	2005	autok. (25 m ²)	0	0	4h + k (100 m ²)	tiili	3	3	4h + k (100 m ²)	tiili	ro ylitys 76 m ²		1					
921-4	1160	AR 1975	paritalo	2	2	348	0,3	1968	233	69	2008	autok./var v. 2005	12	103	5h + k (150 m ²)	tiili / puu	2	2	5h + k (150 m ²)	tiili / puu			1					
921-5	1160	AR 1975	omakotit.	2	1	348	0,3	1959	100	100	2003	tal.rak (2003)	38	9	4h + k (83 m ²)	puu / puu	1	1	4h + k (83 m ²)	puu / puu	alunp. 2 as		1					
921-6	1161	AR 1975	rivitalo	2	2	349	0,3	1985	348	0	2008	autok. v. 2008	11	0	4h + k (70 m ²)	puu	2	2	4h + k (70 m ²)	puu	parvekeistutus, v. 2005		1					
921-7	1161	AR 1975	paritalo	2	1,5	349	0,3	1957	286	145	2012	tal.rak. (1988)	23	30	4h + k (100 m ²)	puu / puu	2	2	4h + k (100 m ²)	puu / puu	sahkot, putket -00 leikkikoulu (88) ikkunat ja katto uusittu	ro ylitys 11 m ²	1					
921-8	1161	AR 1975	omakotit.	2	1,5	349	0,3	1956	114	70	2012	75	159	4h + k (134 m ²)	puu	1	1	4h + k (134 m ²)	puu			1						
921-9	1161	AR 1975	omakotit.	2	1	348	0,3	1956	104	104	2012	75	244	3h + k (85 m ²)	rappaus	1	1	3h + k (85 m ²)	rappaus			1						
921-10	1161	AR 1975	paritalo	2	1	349	0,3	1966	203	142	2012	75	145	3h + k (90 m ²)	rappaus	2	2	3h + k (90 m ²)	rappaus			1						
921-11	1162	AR 1975	omakotit.	2	1,5	348	0,3	1956	211	95	2012	75	138	6h + k (150 m ²)	rappaus	1	1	6h + k (150 m ²)	rappaus	maailmpöytä v. 2012, Viemär-95	terassi ja parveke rakenn. uudelleen, v. 2011	1						
921-12	1161	AR 1975	paritalo	2	2	349	0,3	1982	338	0	2012	75	10	5h + k (131 m ²)	tiili ja puu	2	2	5h + k (131 m ²)	tiili ja puu			1						
921-13	1162	AR 1975	paritalo	2	1	348	0,3	1972	405	0	2012	75	0	6h + k (141 m ²)	puu	2	2	6h + k (141 m ²)	puu	taasalto -> sumakatoiksi v. 1999, ro ylitys 56 m ²		1						
921-14	1073	o	omakotit.	1	1,5	215	0,2	1952	234	89	2012	75	0	8h + k (150 m ²)	puu / puu	1	1	8h + k (150 m ²)	puu / puu	putkiviemäri, 1977 ro ylitys 33 m ²		1						
921-15	1078	o	omakotit.	1	1,5	216	0,2	1948	128	56	2012	75	88	3h + k (119 m ²)	puu	1	1	3h + k (119 m ²)	puu	lamenistys-katto, 03 oraphiala-aita		1						
921-16	1079	o	omakotit.	1	1,5	216	0,2	1954	149	80	2012	75	55	4h + k (106 m ²)	rappaus	1	1	4h + k (106 m ²)	rappaus			1						

INVENTONTILOMAKE 2:

RAKENNUSKANNAN YKSITYISKOHTIA (ESIMERKKISIVU 6/23)

6/23

KRUUNUNPUISTON PIENTALOALUEEN RAKENNUSKANTA

KOHDE: korttelija tontti	suunnittelija	suunnitteluvuosi	suunn. kohde	julkisivuväri	katon väri	katemateriaali				ikkunajako			kadun julk. ikk. määrä	ala- ja yläkunnat					aitatyyppi
						petti	huopa	tiili	1	2	3	y		a	mol	ei	puu	pen	
906-3	R. Helin	1947	asuin-/tal.rak	vaalean keltainen	ruskea	x, k (k-konesumattu)				x			2						x
906-4	Putalo	tyyppi-2031-1, 1962	omakotitalo	keltainen	vihreä	x, k			x		x	2							x
906-5	Ensio Kaipainen	1947	asuin-/tal.rak	valkoinen	punainen	x, p (p=profiilipeibi)				x		2+1						x	(valkoinen)
906-6	R. Helin	1947	asuin-/tal.rak	ruskea	punainen	x, p				x		2							x
906-7	S. Holman	1947	omakotitalo	ruskea	ruskea	x, p				x		2							x
906-8	S. Heikkinen	1970	omakotitalo	punainen	harmaa	x				x		2							x
906-9	Maanviljelyseuran asutus- toimikunta, u1	1946	asuin-/tal.rak K. A. Multala	keltainen	harmaa	x, p				x		2							x
906-10	Maanviljelyseuran asutus- toimikunta, u1	1946	omakotitalo K. A. Multala	punainen	harmaa	x, k				x		2							x
906-11	Maatalousseurojen keskus- lilton asukasvaliokunta	tyyppi-A6, 1947		valkoinen	ruskea	x, k				x		2							x
906-12	S. Holman	1947	asuin-/tal.rak	valkoinen	ruskea	x, p					x	2							x
906-13	Maatalousseurojen keskus- lilton asukasvaliokunta	1947 1968	omakotitalo asi-ajajenn., H.S	keltainen	harmaa	x, k				x		2+1							x
906-14	Maatalouslilton jälj.rak.valiok. R. Helin	tyyppi-A13P, 1945 1947	omakotitalo talourakennus	valkoinen	ruskea	x, p				x		2							x
906-15	Maanviljelyseuran asutus- toimikunta	1949	omakotitalo tal.rak. Yli-Kovero	beige	ruskea	x, a (a=aaltopeibi)				x		1							x
906-16	R. Helin H. Siikonen	1947 1968	omakotitalo talourakennus	vaalean punainen	harmaa					x		2							x
907-1	Erkki Matikka	1964	omakotitalo	valkoinen/ruskea	harmaa	x, k					x	3							x
907-2	Heikki Siikonen	1947	omakotitalo	valkoinen	musta	x, p				x		1							x
907-3	S. Holman Pertti Suvio	1946 1948	omakotitalo tal.rakennus	keltainen	ruskea	x, a				x		2							x
907-4	Maatalouslilton jälj.rak.valiok.	tyyppi-A18P, 1945	omakotitalo	keltainen	vihreä	x, a				x		2							x
907-5	H. Siikonen	1954	omakotitalo	sininen	harmaa	x, p				x		3							x

INVENTOINTILOMAKE 3:

PIHAPIIRIEN OMINAISPIIRTEIDEN TOTEUTUMINEN (ESIMERKKISIVU, 18/21)

18/22

KRUUNUNPUISTON PIENTALOALUEEN SUUNNITTELIJAT
JA RAKENNUSTEN VASTAAVUUS JÄLLEENRAKENNUSKAUDEN JA 1960-LUVUN TYYPITALOIHIN
SEKÄ ARVOLUOKITUS

KOHDE: korttelijä tontti	suunnittelija	koulutus	suunnitteluvuosi	suunn. kohde	muu rakennus / suunnittelija	valjyys, puutarhamainen, rakennuksen sijointus	Pihapiiri (+) negatiiviset piirteet	Luokitus
922-10	J. Ranta	RM	1951	omakotitalo	ei tyyppitalo	vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (12,0%)	Piha täyttää tunnusomaiset piirteet hyvin. Näyttää tyyppiseltä jälleensuunnitellulta pihapiiriltä	1
923-1	Arvi Rostila	RM	1949	omakotitalo	parveke-alkieri + parveke	vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (13,5%)	Piha täyttää tunnusomaiset piirteet hyvin. Koko kortteli toteutettu yhteensisäisesti A-Rostilan suunnitelmien mukaisesti	1
923-2	Arvi Rostila	RM	1949	omakotitalo	parveke-alkieri + parveke	vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (9,6%)	Piha täyttää tunnusomaiset piirteet hyvin. Vähä ruusua puustoaset tontti, pensasaidat	1
923-3	Arvi Rostila	RM	1949	omakotitalo	parveke-alkieri + parveke	vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (13,1%)	Piha täyttää tunnusomaiset piirteet hyvin. Vähä ruusua puustoaset tontti, pensasaidat	1
923-4	Arvi Rostila	RM	1949	omakotitalo	parveke-alkieri + parveke	vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (12,0%)	Piha täyttää tunnusomaiset piirteet hyvin. Vähä ruusua puustoaset tontti, pensasaidat	1
923-5	Arvi Rostila	RM	1949	omakotitalo	parveke-alkieri + parveke	vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (9,5%)	Piha täyttää tunnusomaiset piirteet hyvin. Vähä ruusua puustoaset tontti, pensasaidat	1
924-1	J. H. Yli-Kovero	RM	1950	omakotitalo	talousrak. tontin rajalla naapa, laarsaa, ei muita vaat.	vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (12,3%)	Piha näyttää tunnusomaiset piirteet melko hyvin. Piha alue hoitamaton, pensasaita, saamassa tontin rajalle	2
924-2	Väinö Reipo	RM	1948	2. as. talo		vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (13,9%)	Piha näyttää tunnusomaiset piirteet hyvin. Matala, ruskkaa puustoaita, puutarhamainen kaadun reunaa siltä.	1
924-3	Selmi Holmari	RM	1948 2013	2. as. talo omakotitalo		puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (20,7%)	Piha täyttää osittain tunnusomaiset piirteet hyvin. uusi talo lähellä katuja, ei etupuutarha, satkussa näkyy liian tiivistä	2
924-4	Selmi Holmari	RM	1949	omakotitalo	ei tyyppitalo	vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (9,6%)	Piha täyttää tunnusomaiset piirteet hyvin. Kavallisuus tontin etuosassa normaalia vähäsempää	1
924-5	L. Tuominen	RM	1972	omakotitalo		puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (22,2%)	Piha on puutarhamainen ja rakennuksen sijoitus noudataa Kruununpuiston periaatteita. Piha tila-osa on suhteellisen väljän aloinen	2
924-6	J. H. Yli-Kovero	RM	1950	2. as. talo + tr		vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (18,1%)	Näyttää tyyppiseltä jälleensuunnitellulta pihapiiriltä	1
924-7	J. H. Yli-Kovero	RM	1950	2. as. talo		vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (9,3%)	Piha täyttää tunnusomaiset piirteet hyvin. Valkoinen puustoaita, jonka säleät vähän turhan tiheät.	1
924-8	Kari Keinänen	RM	1975	omakotitalo		melko vähä, puutarhamainen valjyys (16,7%)	Autokalli ja verakakennus lähempänä katuja kuin akurakennus Matala tummaksi värjätty puustoaita.	2
924-9	Oiva Pellola	RM	1953	2. as. talo		vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (9,2%)	Piha täyttää tunnusomaiset piirteet hyvin. Matala ruskaksi värjätty puustoaita.	2
924-10	VR, omakotitalo Zu	RM	1953	2. as. talo		vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (10,3%)	Piha täyttää tunnusomaiset piirteet erinomaisesti edustava esimerkki jälleensuunnitellusta pihapiiristä	1
924-11	Selmi Holmari	RM	1949	2. as. talo		vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (13,4%)	Piha täyttää melko hyvin tunnusomaiset piirteet hyvin. Vilheä aljousuudittamatta laajassa leikossa	2
924-12	Reino Heilin	RM	1955	2. as. talo		vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (12,8%)	Piha täyttää tunnusomaiset piirteet hyvin. Näyttää tyyppiseltä jälleensuunnitellulta pihapiiriltä	2
924-13	J. H. Yli-Kovero	RM	1954	omakotitalo		vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (10,5%)	Piha täyttää osittain tunnusomaiset piirteet hyvin. Piha ei täytä rakennus läheillä katuja. Matala ja ruusua puustoaita.	2
924-14	Timo Ruohola	RA	2001	asuin-/tal.rak		vähä, puutarhamainen, rakennuksen sijointus valjyys (12,4%)	Piha täyttää melko hyvin tunnusomaiset piirteet hyvin. talo lähellä katuja, ei etupuutarha	2
924-15	Hannu Mielvas	RA	1988	omakotitalo		piha ei sisällä tyyppisiä piirteitä valjyys (24,2%)	Piha ei täytä tunnusomaisia piirteitä. 2 auton talli hallitsee katukäytävää. leikkä aljousuudittamatta, matala, pohjaveen läheillä, tiivis rakentaminen	4

INVENTOINTILOMAKE 4:

RAKENNUSTEN SUUNNITTELIJAT, RAKENNUSKANNAN OMINAISPIIRTEIDEN TOTEUTUMINEN (ESIMERKKISIVU 19/21)

19/21

KRUUNUNPUISTON PIENTALOALUEEN SUUNNITTELIJAT
JA RAKENNUSTEN VASTAAVUUS JÄLLEENRAKENNUSKAUDEN JA 1960-LUVUJEN TYYPITALOIHIN
SEKÄ ARVULOUKITUS

KOHDE: korttelijä tontti	suunnittelija	koulutus	suunnitteluvuosi	suunn. Kohde	muu rakennus / suunnittelija	Rakennusten arvot: Mm. alkuperäisyys, edustavuus, terrorisuus, yhtenäisyys	rakennusten säilyneisyys / muutokset	rekenn. arvokk.
924-15	Hannu Melvas	RA	1988	omakottialo		Tiliverhoilu 1-kerroksinen ja monimuotoinen asuintalo Yhteisöllinen asuinrakennus, 60-luvun tyyliä	Sydänkuolehin, kattopinat korostuu, Autotalli edessä, porrastava tillaista. Matala julkisivu, jossa automaattin ovet korostuvat.	4
924-16	Reino Helin	RM	1954	omakottialo		Talon muoto ja pääosa ikkunoista vastaa alkuperäistä	Ikkunat ja katto sekä julkisivut uusittu. Talon lykeen isokokoisen laajennus. Vanhan uuden eroa väheä havaita, vaikka ovat porrastettu toisistaan	3
924-17	Maatalousseurojen keskus- liiton asukasvaliokunta		tyyppi-A7, 1952	omakottialo		Rakennuksessa on tyyppitalomaisia piirteitä	Muutoksia on tehty vähän alkuperäiseen rakennukseen.	1
924-18	Arvi Rostila	RM	1954	omakottialo		Talo edustaa hyvin 50-luvun rakennusta.	Ikkunat, katto ja julkisivut on uusittu	3
924-19	Vahto Hanho	RM	1953	asuin-/tal.rak		Talon muoto ja pääosa ikkunoista vastaa alkuperäistä Rakennus on kokonaisuutena hyvin tyyppitalomainen	Ikkunat ja katto uusittu. Talon lykeen laajennus. Myöhemmin laajennuksen katolle isohko terassi	3
924-20	Pentti Luostarinen	ARK	1967	omakottialo		Talon muoto ja pääosa ikkunoista vastaa alkuperäistä Rakennus on kokonaisuutena hyvin tyyppitalomainen	Ikkunat ja katto sekä julkisivut uusittu. Talon päihtyn laajennus, joka on porrastettu ikävästi ulospäin.	3
924-21	J. H. Yli-Kovero	RM	1949	omakottialo		Talo vastaa kalliilla piirteillä alkuperäistä rakennusta. Talo edustaa hyvin 60-luvun matalakatoista tyyppitaloa	Muutoksia alkuperäiseen rakennukseen tehty vain vähän, ainostaan ikkunat on uusittu	1
925-1	Martti Järvinen	RM	1969	omakottialo	Uima-allas	Talo vastaa kalliilla piirteillä alkuperäistä rakennusta.	Muutoksia alkuperäiseen rakennukseen on tehty vähän, ikkunat uusittu.	1
925-2	R. Helin	RM	1948	omakottialo		Talo edustaa hyvin 60-luvun matalakatoista tyyppitaloa	Ikkunat ja katto sekä julkisivut uusittu. Muuten on tehty vähän muutoksia.	1
925-3	R. Helin	RM	1947	omakottialo		Pääosa rakennuksen ikkuna-aukoihin, ja kattomuoto vastaa tyyppitaloa Talon edustaa hyvin jälleerak. kauden taloa	Talon pihapuolelle 1-kerroksinen laajennus, uusi parveke päihtyn. Ikkunat, ovet, katto ja julkisivut uusittu.	3
925-4	T. Aromaa, Vaasa		1948	omakottialo		Rakennus on kokonaisuutena hyvin tyyppitalomainen	Ikkunat ja katto uusittu. Talon pihan puolelle isokokoinen laajennusosa, joka ei näy kuitteistaan katukuvassa.	3
925-5	R. Helin	RM	1955	omakottialo		Talon muoto ja pääosa ikkunoista vastaa alkuperäistä Rakennus on kokonaisuutena hyvin tyyppitalomainen	Yleisimmät muutokset tehty eri ikkunat ja katto sekä julkisivut uusittu.	1
925-6	Toivo Tyrviahti	RM	1951	omakottialo		Talo vastaa piirteillä alkuperäistä rakennusta.	Yleisimmät muutokset tehty eri ikkunat ja katto sekä julkisivut uusittu.	1
925-7	Arvi Rostila	RM	1948	omakottialo		Talo edustaa hyvin 50-luvun rakennusta.	Ikkunat ja katto uusittu. Talon pihan puolelle poikkiharja parvekkeineen. pieni laitos sodanjälkeenin kohdalle	2
925-8	R. Helin	RM	1953	omakottialo		Talon muoto ja pääosa ikkunoista vastaa alkuperäistä Rakennus on kokonaisuutena hyvin tyyppitalomainen	Ikkunat ja katto sekä julkisivut uusittu. Talon pihan puolelle kattomuutos. Lisäksi on jonkin verran tehty ikkunamuutoksia.	2
925-9	Yrjö Forss		1953	omakottialo		Talo vastaa piirteillä alkuperäistä rakennusta. Talo edustaa hyvin 50-luvun rakennusta.	Muutoksia on tehty vain vähän, ikkunat ja katto uusittu.	1
925-10	K. Kantola		1953	omakottialo	pyöreä erkkeri	Talo vastaa piirteillä alkuperäistä rakennusta.	Muutoksia on tehty vain vähän, ikkunat ja katto uusittu.	1
925-11	R. Helin	RM	1953	asuin-/tal.rak		Talo edustaa hyvin 50-luvun rakennusta.	Yleisimmät muutokset on tehty eri ikkunat ja katto sekä julkisivut uusittu.	1
925-12	Arvi Rostila	RM	1953	omakottialo		Talo vastaa piirteillä alkuperäistä rakennusta. Talo edustaa hyvin 50-luvun rakennusta.	Ikkunat ja katto sekä julkisivut uusittu. Kattokunnilta on toteutettu pihan puolelle	1
925-13	Selma Holmari	RM	1954	omakottialo		Talo vastaa piirteillä alkuperäistä rakennusta. Talo edustaa hyvin 50-luvun rakennusta.	Ikkunat ja katto sekä julkisivut uusittu. Muutoksia on tehty suurteollisen vä- hän, mutta ikkunajako on viers tyyppitalolle	2
925-14	Arvi Rostila	RM	1954	asuin-/tal.rak		Pääosa rakennuksen ikkuna-aukoihin, ja kattomuoto vastaa tyyppitaloa Rakennus on kokonaisuutena tyyppitalomaisia piirteitä	Talon päihtyn ja pihapuolelle 1-kerroksinen iso laajennus. Ikkunat, ovet, katto ja julkisivut uusittu.	3

ASUKASKYSELYN LOMAKE

Hyvinkään kaupunki
Kaavoitus (7.1.2014)

KRUUNUNPUISTON PIENTALOALUEEN ASUKASKYSELY
- Alueen asemakaavan muuttaminen

Nimi:		Osoite:	
Korttelin numero: (jos tiedossa)		Tontin numero: (jos tiedossa)	Tontin koko: (jos tiedossa)
Rakentamivuosi: asuinrakennus: mahdollinen 2. asuinrakennus: mahdollinen 3. asuinrakennus:		Rakentamivuosi: Talousrakennus/-autosuoja: Kevyt rakennelma: Rakennelman käyttötarkoitus (esim. huvima- ja):	
Asuntojen määrä:		Huoneistotyyppi: (esim. 3 h + k + s)	
Rakennusten julkisivumateriaali: asuinrakennus:		talousrakennus:	
Rakennusten kattomuoto ja materiaali: asuinrakennus:		talousrakennus:	
Mitä muutoksia tai laajennuksia/peruskorjauksia rakennuksille on tehty tontin teidän tai edellisten omistajien aikana? Mahdollisten muutosten, laajennusten/peruskorjausten rakentamivuodet:			
a) Miten arvioisitte nykyisten rakennusten kuntoa?			
b) Mitä muutoksia /laajennuksia teillä on suunnitteilla lähivuosina?			
Miten pihajärjestelyt on toteutettu pihallanne, kasvillisuus (esim. onko hyötykasvien viljelyä?), auton pysäköinti, oleskelu yms.?			

Hyvinkään kaupunki
Kaavoitus (7.1.2014)

KRUUNUNPUISTON PIENTALOALUEEN ASUKASKYSELY
- Alueen asemakaavan muuttaminen

a) Mitä kehittämissajatuksia teillä on oman tontinne rakennusten ja piha-alueen suhteen ?

b) Jos tontillanne on käyttämätöntä rakennusoikeutta (tai olisi), miten haluaisitte sen käyttää (mahdollisuus uudisrakentamiseen, jakaa tontti kahdeksi omakotitontiksi yms.) ?

a) Miten Kruununpuiston aluetta voisi kehittää ?

b) Mitä ajatuksia tai toiveita teillä on Kruununpuiston alueesta; rakennuksista, tonteista, kaduista tai puistoista ?

Kruununpuiston pääasiassa 1940- ja 50-luvulla laadittujen asemakaavojen muuttaminen on ajankohtaista. Muutoksen tarkoituksena on lähtökohtaisesti säilyttää kyseisen alueen ominaispiirteet. Mitä mieltä olette asema-kaavojen muuttamisesta ja sen tavoitteista ?

Onko teillä käytettävissänne alkuperäispiirustuksia tai valokuvia alkuperäisten rakennusten rakentamisen vaiheista tai muuta materiaalia tai kerrottavaa tarinaa talon rakentamisen vaiheista ?

Voiko teihin ottaa yhteyttä em. asian suhteen ?

puhelin numero/s-posti osoite:

ASUKASKYSELYN YHTEENVETO (ESIMERKKISIVU 2/21)

2/21

KRUUNUNPUISTON ASUKASKYSELYN YHTEENVETO

Kortteli ja tontti	Nykyisten rakennusten kunto / muutokset	Nykyisen piha-alueen toteutus	Mahdolliset suunnitella olevat rakenn. muutokset tai laajenn.	Mahdol. jäljellä olevan rak.oik. käyttö: uudisr./jako	Kruununpuiston alueen kehittäminen / toiveita	Tontti-jako	Asemakaavan muuttaminen
903-1	Kohtuullinen, terve talo. Sähköjen uusimisia -04 puu-> öljylämmitys 1968 ei nykystandardien mukai.	Vanha puutarha, kuten v. 49 tonttikartassa. Kasvimaa, omena-, kirsikka- ja luumupuuta, marjapensaita, 2 autoa	Putki- ja saunaremontti. Ehkä maalämpö.	Autotalli /piharakennus mahdollon toteuttaa ilman, että jotain puutarhasta tuhoutuu.	Kyttejä, valaisimia, uusvanhaa tyyliä "1950". Rak. lupia myönnettyihin soveltumat. nylättävä. Puistot säilytettävä, Rakentaminen alk. peräisen suunnitelman yll estettävä Katujen reunak. uusiminen vähitel.	Ei	Miksi pitäisi muuttaa? Vanha asuinalue voi tulla täyteen ja sen jälkeen rakennetaan uudelle alueelle. Kukin alue näyttää alk. aikakautensa mukaan
903-2	Hyvä	Omenapuita, koristeistutuksia, nurmikko	Autotallin valmistuminen, asuinrakennuksen peruskorjauksen jatkuminen	Ehkä puuvaja mahdollinen	Alueen sisäisiltä kaduilta pitäisi poistaa etu-ajo-oikeudet (Tuulinkatu)	-	Jos alueen luonne halutaan säilyttää, niin hyvä asia nykyisin viihtyisiä ja rauhal.
903-6	Hyvä	Marjapensaita, omenapuita terassi oleskeluun, ap 2 pihakiveys	-	Haluamme pitää tontin väljänä, ei uudisrakentamista	Viemärien ja asfaltin uusiminen Lähipuiston voisi myydä tonteiksi (Tapiolank ja Mielikink väli). Kr. pysyisi nykyisellään, idyllinen alue	Ei	Arvostettaisiin nykyistä konkaisuutta, eikä rakennetaisi täyteen. Esim. ei lohkottaisi tontteja
903-14	Hyvä	Omenapuita, marjapensaita Kasvimaa, oleskelu + pihakeinu, autolle tilaa hyvin	Ei mitään.	Ei haluta jakaa.	Tapiolank. alkupaässä oleva vanha leikkikenttä tulee säilyttää. Tapiolank ja Mielikink. risteyksessä oleva "piikku metsä tulee säilyttää.	Ei	Tavoitteet on ok.
903-15	Hyvä	Havu- ja lehtipuita, pensaita piha toteutettu puutarhausuunnitelman mukaisesti autosuojat, kesäterassi	Ei toistaiseksi, Kruununkadun toisella puolella on tehokkuus luku 0,25 ja tällä puolen 0,2, mikä ei ole oikein. Rakennus-oikeutta pitäisi olla ainakin 0,25 verran	Ks. viereinen sarake	Luonnonläheisyys ja avaruus tulisi säilyttää	Kyllä	Ak:n muutoksen lähtökohta ominaispiirteiden säilytys on oikeansuuntainen
903-22	Hyvä	Autotalli ja pihalla kasvava vain kukkia	-	Tonttia ei jaeta	Lapsille puisto (ennen oli puisto Mielikink - Tuulikink-Tapiolank välillä)	Ei	Ei mitään kerrostaloja eikä lisää uusia rakennuksia
903-26	Hyvä	Omenapuita, marjapensaita joitakin yötykasveja, piha jokseenkin puutarhamainen keskipihaan betonit tarkoitus kavaa pois	Salaajien ja pihan kunnostus hormien kunnostus ja takan rakentaminen keskipihaan betoni tarkoitus kavaa pois	Autotalli siirrettäisiin toiseen paikkaa	Katujen täysi kunnostus, sadevedet kerääntyvät pihaporttien kohd. (Kruununkatu), leikkipaikka olisi kiva.	Ei	Tontteja ei pilkottaisi pienemmiksi, jolloin talot rakennetaan sumpuihin. Alue säilyisi perinteisenä ja tontit puutarhamaisena.
904-1	Hyvä	Kivetyt kulkuväylät, muuten nurmikko, korjaillokkentä kivetty.	Aidan uusiminen, pihakasvien kohentaminen.	Autokatos/-rakennus puutuu. Talliuisua epäkäytännöllinen, tallin ovien uusiminen.	Viemärit kesäisin ongelma. Vesi kertyy talliuiskaan ja siitä sisältöihin. Räisäripuisto (?) kaippaa siistimistä.	-	En toivo isoja muutoksia. Yleistä ilmeen siistimistä kaduille.
904-2	Meikko hyvä	Omenapuita ja muita	Energiatallin parantaminen	Uudisrakentaminen, mah-	Kalevankadun etelä/länsipuolinen	Kyllä	Epärealistinen tavoite. Kr.p.